

MARTINI DE ROA
CORDUBENSIS
EX SOCIETATE IESV

SINGVLARIVM LOCORVM
AD RERVM LITERIV.

IN QVIBVS CVM EX SACRIS
*tum ex humanis litteris multa gentium, He-
breorumque moribus explicantur.*

AD D. PETRVM FERNANDEZ
de Corduba, Marchionem de Priego, &c.

CVM PRIVILEGIO.
CORDUBAE.
EX OFFICINA ANDREAE BARRERA.

Anno. c. l. o. d. s.

2 400 40
Galle
MADE IN SPAIN

2)

(2)

MARTINI DE ROA
C O R D V B E N S I S
E X S O C I E T A T E I E S V

S I N G V L A R I V M L O C O R V M
A C R E R V M L I B R I V.

*I N Q V I B V S C V M E X S A C R I S
t u m e x h u m a n i s l i t t e r i s m u l t a e x g e n t i u m , H e -
b r a o r u m q u e m o r i b u s e x p l i c a n t u r .*

A D D . P E T R V M F E R N A N D E Z
d e C o r d u b a , M a r c h i o n e m d e P r i e g o , & c .

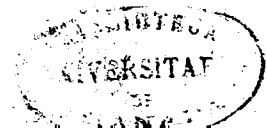

C V M P R I V I L E G I O .

C O R D V B A E .

E X O F F I C I N A A N D R E A E B A R R E R A .

A n n o . c l o . d c .

SUMA DEL PRIVILEGIO.

ESTE Primer tomo de los Singulares del P. Martin de Roa, de la Compañia de Iesus, tiene priuilegio de su Magestad, para que no se venda ni inprima sin licencia de su Autor: sopena de cinquenta mil maravedis, y perdimiento de libros y moldes, &c. Como parece por el original, firmado de Don Luys de Salazar: su data en Villanueva de Panades, a 15. de Iulio, de 1599. años.

T A S S A.

YO Miguel de Ondarça çauala escriuano de Camara del Rey nuestro señor, de los que residen en su Consejo, doy fee, que auiendo visto por los señores del Consejo de su Magestad vn libro intitulado, Lugares singulares, compuesto por el Padre Martin de Roa, de la Compañia de Iesus, inpresso con licencia, y priuilegio de su Magestad, de pedimiento del dicho P. Martin de Roa, tassaron en tres maravedis el pliego del dicho libro en papel, en estos Reynos. Y para que dello conste di la presente en Madrid, à 15. de Mayo de 1600. y en fee dello lo firmè.

Miguel de Ondarça
çauala.

Pagina. 5. linea. 11. Christus, Christus. 6. 6. alium, prælium. 18. 3. aliud iniecta, interpone, vindicabat, iniecta. 42. 2. 5. muntium, nuntium. 49. 2. 1. Psalm. 47. Psalm. 57. 50. 3. 3. nullus, nullus. 66. 17. & Deus magnus, & Rex magnus. 88. 13. Agiricida, Argiricida. 94. 2. terram. Tartarum. y. 3. Quam, Quem. y. 20. que, quæ. 102. 2. 2. Reges, Regem. 117. 2. 8. otumodi, eiusmodi. 129. 20. Quen videtur, Quen sequutus videtur. 131. 2. cum, eum. 135. 6. pupulo, populo. 139. 11. dibebantur, dicebantur. 140. 6. accenderet, accenderit. 146. 6. Lucernarum. Lucernarum. 148. 2. ab. lucernas ad. y. 20. lorent, lerent. y. 20. arores, arbor res. 153. 12. pricul, procul. 158. 6. Muntia, Nuntia. 174. 16. quen, que. 185. 13. induit, induit, indutus est, indutus est. 199. 30. congendi, cogendi. 210. 4. feminis, feminas. 228. pen, vestigal, vestigal. 229. 20. iuenci, iuenci. 234. 17. persequi, persequi. 275. 27. reijcere, reicere. 333. 23. es. ges.

Iuan Vazquez del Marmol.

Judicium I. Senatus Regij iussu.

Atente legi hos quinque Singularium locorum ac rerum libros. Reuerendi admodum P. Martini de Roa e Societate Iesu, Senatus Regij iussu mihi commissos: in quibus nihil reperi fidei adversum, aut eius pietati, quin potius variam, iucundam, & maxime necessariam eruditionem humanarum, Diuinarumque litterarum studiosis. Vtrique enim ex hoc uno opere facile deprehendent, humaniores disciplinas sine Diuinis frigere, & has sine illis explicari nequaquam posse. Quare dignissimus mihi hic labor visus est, ut typis mandetur. In nostro Conuentu Sanctissima Trinitatis. Madriti. 26. Iunii. 1599.

Fr. Didacus de Auila.

IVDICIVM II. EX REGII SENATUS decreto.

CVM Hos quinque Singularium locorum ac rerum libros Reuerendi admodum P. Martini de Roa e Societate Iesu, ex iussu Senatus Regij, attente legendo peruiderim, in eorum numero reponendos censeo, qui per antea acta secula à summis, eruditissimisque viris sunt in lucem editi. Quapropter dignissimos cum ceteris iudico, ut typis mandentur. Nihil enim neque omnino neque ex parte Sanctissimæ nostræ fidei repugnans, vel minus congruens vsquam reperi, sed cuncta penitentiæ, & pleraque necessaria, non studiosis tantum literarum humaniorum, sed etiam Sacrarum scientiarum, Scripturarum, Stylus tantum talis est, quem reddat eruditio magna gratiam, mirabilemque varietas gratum, & iucundum. In nostro Collegio Societatis Iesu. Madriti. X. IIII. Kal. Iunii. Anno 1599.

Antonius Martinez.

IUDICIUM P. FERNANDI DE
 Aula, Societatis Iesu, Theologiæ
 professoris.

Primum hoc Singulare volumen P. Martini
 de Roa, ex nostra Societate, R. admodum P. Pro-
 vincialis iussu diligenter perlegi: in quo selecta quadam
 difficultū quorūdam locorū interpretationes cōmetur.
 De quibus ita cēseo: per utdem fore librum lectoribus, &
 Auctori, & Societati perhonorificum. Enim vero sin-
 gula Capita varia lectionis, variaque eruditionis cu-
 humana, tum etiam Divina per gratā siluā efficiūt: in
 qua humane sapientie cognitio sū necessaria. Sacrarū
 litterarū intelligentia copulatur. Quæ omnia præter quā
 quod curiosè, & valde que feliciter elaborata sunt, gravi-
 etiam sententiā pōdere et iusto verborū ornatiōe
 mēdātem facile sunt appareat, gratiam benevolis Hispano
 proverbia fertur iussa amia sine paleis in Cordubæ, in
 nobis P. Satharine Collegio Aprilis 1799
 Fernandus de Aula

P. Franciscus de Ouelada Provincialis Societa-
 tis Iesu in Provincia Betica ex auctoritate R. ad-
 modum P. N. Claudij Aquæ viuæ, Præpositi Ge-
 neralis, potestatem fecit P. Martino de Roa, eius-
 dem Societatis, vt hos Singulare libros typis
 mandaret. Cordubæ. 14. Mart. 1599.

ADD. PETRVM FERNANDEZ
 DE CORDUBA, MARCHIONEM
 DE PRIEGO, &C.

PRIMUM Ingenij, doctri-
 næque Diuinæ, & humanæ
 specimen, quod in publicum
 edo, tibi, Excellētissime Mar-
 chio, tuoque nomini inscrip-
 si; vt quem à me habere non
 potuit, à tua luce splendorem
 accipiat, & quam optate posset, à tua dignitate
 commendationem. Mens mihi hæc a duplici cau-
 sam reus meritis, ad officio meo. Latior vterque
 campus, quam vt hoc possit orationis circūstiti-
 trā. Dicam propter partia de magnis, pauca de plu-
 rima, explorata alijs, mihi probata, qui loquor. *Pe-
 trus estis, qui laudat expertus.* Noni te pueri pueri
 in ætatis flore maturitatem mentis ostendit,
 imperare moribus, seruire doctrinæ. Cui per
 facile est ornare generosum, quæ etiam ex obscuro
 nobilem facit. Hæc igitur dignitatis fundamen-
 ta sunt tuæ; tua primum integritas, & continen-
 tia, & in decernendis, diiudicandisque rebus, cum
 tua, tum eorum, quos iurisdictionis tuæ mi-
 nistros adhibuisti, manus clausa, aperta iustitia.

Facilis

facilis enim recti persuasor est innocens Iudex.
In casum autem personam fictæ severitatis inducit, cum avarus pecunia ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet iniustus. Ecclesiastici præterea ordinis grauis, & constans disciplina; quem Cælesti gratiæ tam proximum esse cupis, quam à terrena cupiditate longinquum. Atque vt multas virtutes vna dicam, benefica, & humana natura, quæ velut fato, aut Genio, inter multos tui ordinis Principes, est propriè tua. Quis enim vnquam tam miser, cui benignitatis tuæ fontes non patuerint? tam derelictus, qui perditis suis rebus à te subsidium non inuenerit? Quam tibi laudem benignitas ista non genuit, de multis ipsa virtutibus generata? Cuius tibi animum non obstrinxit, cū sis ipse nullius mercede largitionis obstrictus? *Lucrantur Principes dona sua, et hoc thesauris reponunt, quod fama commodis applicarunt.* Hic verus potentiæ fructus, hoc Regij sanguinis, hoc plusquam humani, etiam Diuini animi documentum. Humiles, & caducæ plantæ proceras, ac stabiles sectantur arbores: fortuna minor Principem quærit, benignitas facit. Hinc illa Barbari, non barbara, sed plane humana, & digna Principe vox. *Regem armis, quam munificentia vinci, minus flagitiosum.* Arma enim Fortunæ sunt, munificentia.

Athalaricus Rex Bergantino Comiti.

Bochus Maurorum Rex, Sallust. in Iugurth.

ficentia virtutis. Quæ si desit, Rex esse desit (qui nomen habet exmeritis) & aliud dicitur, quam in moribus inuenitur. *Primus in orbe Deos fecit timor;* amor auxit; beneficentia commendauit. Tu quis inter homines, bene merendo de hominibus ostendisti.

Hoc tecum commune Deis, quod vtrique rogati, supplicibus vestris ferre soletis operem.

Quorum tenuitas præbere solet pietati tuæ gloriam, vt aliorum tela potentiæ. *Hoc nitor iste tui generis desiderat: quod clarissimum, & antiqua stirpe decorum.* Primus tu in Cordubensi familia, quæ ipsa inter Hispaniæ primas. semen generis morum fructibus reddidisti; nec illis te imparem pateris, quos agnoscis auctores. Plus enim Metellus in Asia, & Cato in Hispania, de sua disciplina, quam per arma laudati. *Quia hostem congregi, varius semper euentus est; indubitata vero gloria, morum custodisse memsuram. Cumque hostis deest, moribus triumphatur exitiis.* Maiores olim tui ex Regibus, Reges ex maioribus tuis, vt loquuntur Historiæ, procreati. Granatense illis, Neapolitanumque Regnum Hispania debet, **MAGNIDVCIS**, cuius tot bella quot triumphis, virtute, secundò etiam in deditioem acceptum: & complures in Germania victorias à Caro-

Tribuitur Arbitro.

Ouidius 2. de Ponto. Eleg.

Cassiodorus lib. 9. XXV.

lo quinto Imperatore relatas: ex quarum laude Comes D. PETRVS DE CORDVBA aurei velleris eques, Tribunus militum, non exiguam laudem, ipso etiam, qui præ ceteris laudabilis Imperator, laudante decerpfit. Quid sceter Historias? Vidit illos Oceanus bellatores, tremuit tellus armatos, sensere aciem gladij belli acies, Classes cladem. Ostendi gloriæ militaris exempla, non exposui; Christianæ pietatis vnicum esto pro cunctis, cunctorum exemplum, parens non magis tua, quam nostra, Domina, seu Diua potius CATHARINA, senescentis seculi primæuum decus, quam maturam sibi Deus Cælo vendicauit; ne immortalis animi corpus, ipsum immortalitate dignum, mortalium oculis, nescio an aliquid simile visuris, cerneretur. Quæ castitas illi? quæ sanctitas? quanta grauitas? quanta cōstātia? eadem quàm iucunda? quàm comis? quàm denique, quod paucis datum est, non minus amabilis, quàm veneranda? Sed hæc neque temporis est huius, neque styli tenuis seges. dabit aliquando iustum suo temporis opus, & oratoriæ falci manipulos letiores.

Indicauim primum inscriptionis huius titulum à dignitate tua, attingam alterum ab officio meo; cuius antiqua mihi, meisque religio. Maiorum

iorum habeo duplex genus, in humanis alterum, alterum in Diuinis. Vtrosque maiores tui magnificè ornarunt. Alteros enim non in oppidantantum sua, sed in clientelam etiam perhumaniter exceperunt: alteros (SOCIETATEM) intelligo, primum in Beticam euocatos iudicio commendarunt, auctoritate defenderunt, opibus subleuarunt. Extant hodie præclara tam insignis beneficij monumenta, collegia quatuor, quorum foundationes aut totas, aut magnam partem, maioribus tuis Societas debet. Montellanum in primis magnum auix tuæ clarissimæ atque piissimæ feminae pignus in Societatem: quam illa tanto semper amore complexa est, tantis beneficijs auxit, vt magna eius parens, & habeatur à nostris, & in Historijs prædicetur. Cordubense deinde, quod D. IOANNES DE CORDVBA patriæ Parens, auctore atque adiutore patruo tuo D. ANTONIO DE CORDVBA nostræ Societatis, virtuti ac bonis litteris dedicauit. Marchenense præterea amita tua Ducissa de Arcos à fundamentis erexit: & Astigitanum etiamnum ex familia tua lectissimæ atque optimæ feminae condiderunt. Nec gentis tantum finibus liberalitas ista se tenuit, in Flandriam permanuit. quam in prouinciam nobilissimus ille Dux D. GOMEZ

patruus tuus, Societati aditus patefecit. Dixi de
dignitate tua, dixi de officio meo: cuius
certe fuit, hunc tibi librum inscribe-
re, & dedicare: Dignitatis erit
tuæ suscipere, atque
ornare.

(.)

RATIO ET DELINEATIO TO- tius operis.

VARIOS Auctorum primæ nota locos, aut ab
alijs prætermittos, aut historia veteris ignoratio-
ne perperam intellectos, partim ex me quæsitos à viris
doctis, partim mea sponte susceptos, aggredior explicare.
Qui cum antiquitate primum & moribus, deinde etiã
linguarum potestate maximè constent: quæ omnia tam
cognata sacris litteris sunt, ut sine alijs alijs insulse in-
terdum & ineptè explicentur; hanc mihi partem sepo-
sui, in qua potissimum elaborarem, ut quantum exter-
nae litteræ nostris ancillarentur, occasionibus, quæ sæpe
dantur ostenderem. Clamabunt fortasse nimis quidam
religiosi, Misceri sacra profanis. At, ij discant oportet, quæ
sacris seruiunt, profana non esse. Hic verò sacrari po-
tius humana, quam profanari Divina. Si rem ipsam
ratione & veritate pensauerint, censeant, ex illis pro-
fanata pleraque ab Ethnicis, quæ à nostrarum sacrario
litterarum ablata obscænis fabulis polluere. Itaq; Chris-
tiano ritu lustrata, ad suos iure debent vindicari. Sa-
cris in hac causa Doctõibus iudicium esto: quorum ego
suffragia, in libro quinto Singularium, non eblandita
prece, sed causa merito enucleata captabo.

Inueniat, quod quisq; velit, nõ omnibus vnũ eĩt:

Quod placet; hic spinas colligit, ille rofas.

*Voluminis duas partes feci; priorem quinque libris in-
clusi, duobus posteriorem. in illa, Sacris maximè litteris,
in hac, humanis, in utraque, Historia & moribus fa-
cem pratuli, & librum dedi opusculis varium, & re-
bus: Ita enim solemus, qui ingenio parū fidimus,
satiæ periculum fugere. Quo certè admoniti,
breuitate, quam de industria sectamur, legentium siue
alleuamento consulimus, siue etiam voluptati. Faxit
Deus Opt. Max. cuius hæc à me nutu elaborata sunt,
& cuius solius Glorie, quæ cum proximorum utilita-
te coniuncta est, consecrantur, ut non aliter atque à
me susceptus est, à cunctis accipiatur hic labor.*

*Plinius lib.
8. Epist. ad
Arrianum.*

LIBRI INDICES.

I. Capitum singulorū; quibus Appendices quo-
rundam locorum inseruimus; quos moneo ut vi-
deas, nam aut confirmant, quæ dicta sunt, aut
illustrant.

II. Locorum Sacræ Scripturæ.

III. Locorum, qui ex litteris *humanioribus*
explicantur.

IIII. Rerum, & verborum.

HÆC INTERFVIT MONERE lectorem, lectoris autem scire.

GRÆCA Ex suis fontibus Græcè in ad-
uersarijs nostris descripsimus, sed coacti
characterum inopia, Græcè nō edimus, sed Lati-
nè ex Vulgatis versionibus. In quo multorū stu-
dijs obsecuti sumus, qui ita se iuuari affirmabant.
In quibusdam autem Græcis characteribus Lati-
ne vertendis, atque etiam in interpungēdo, quid
correctores, me absente, peccauerint, non dum
licuit videre.

De stylo verreo ut quibusdam, maximè non
bene Latinis, gratus accidat: quibus aut obscura
breuitas videatur, aut varietas implicata. De hac
nihil dicam, satis enim sapientibus sapit. Iudices
tibi do viros graues ac doctos, quorum iudicia,
non de me, quem neque de facie norunt, sed de
scriptis, quæ edicto R egio cēsuerunt, sub initium
libri subieci. De illa (de breuitate dico) hoc mihi
semper in animo, multa non multis, sed propriè,
& significanter dicere; non implere paginas, sed
sententias. Quod si minus affecutus sum, non
ego euentum præstiti, sed conatum. quem nemo
tam cæcus, qui hæc cum videat, non viderit.

MARTINI DE ROA
EX SOCIETATE

IESV, SINGVLARIVM
LOCORVM, AC RERVM,
LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

CRUX VERE SIGNVM BELLICVM,
*vt ad gentes maxime conscribendas sublatum, ita Romani ad
instar signi instructum cum Imperatoris imagine, & titulo. Nec
nova illis signi adoratio, qui sua pro Numinibus coluerint. Crucen-
tum, quia pugnae signum.*

AGGREDIOR REM variam
Diuinam, humanam, saepe mistam;
sacrarum, humanarumque littera-
rum studiosis haec dico vtriusque
doctrinae non profus ignarus. Exor-
dienti igitur vnde mihi potius
quam a signo crucis, quod cuncta
rerum initia & consecrat, & be-
ne fortunat, exordium? Christia-
no ritu, vt olim a Dijs gentilitio more. In hoc ego cum in-
tueor, videre mihi videor Vexillum, vt ad conscribendas gen-
tes sublatum, ita signorum ad instar suorum instructum.
Ecclesiam quippe ex gentibus collecturus, signum ex arce
A proponit

K. I. Quidquid hic disputo, **ECCLESIAE CATHOLICAE**
& ROMANI PONTIFICIS iudicij esto.

K. II. Si quid in re tam varia, multiplici, elapsum:
Aut sicubi lapsus: cuius docto, erudito,
Supplere, corrigere, **FAS ESTO.**

K. III. Si quae in **HISTORIA, MORIBVS VE:**
non probo auctore, non claris, liquidis,
certis coniecturis, dicta, laudata ve:
Indicta, inlaudata habento.
Si quae apte, probe, fideliter:
Auctori **DEO** laus, gloria, gratiae sunt.

K. IIII. Theologus, Criticus, Diuinæ, humanæ
SAPIENTIAE studiosus,
Quae stomachi erunt sui, æquo animo
quisque capito.

Alterius neuter iniquo carpito.

Qui secus faxit. **DEVS SCIENTIARVM**
DOMINVS condonato.

proponit Christus, vt veniant ad eum omnes gentes, arma capiant, nefaria sacra, barbaros ritus, Deorum idola subvertant. Militia est vita hominis super terram: Imperator Christus; Crux Signum; arma Fides; gladius verbū, tenenda nostris, tremenda alienis: infesta hostibus, militibus fausta. De

Labarum in ter Signa primum. alijs alijs, nunc pauca de signo. Labarum olim inter signa primum: in eo coronatae imperatorum imagines cum titulis Augustorum, Eusebius lib. I. de vita Constantini. Cap. XXV. Labarum describens. *Erectum vero hastile imaginem Pij Imperatoris auream, pectore tenens expressam, atque vna filiorum.*

Imagines imperatorū insignis. eius habebat. Ideo Cornelius Tacitus Annal. lib. II. signa appellauit propria legionum Numina, & bellorum Deos Imagines Imperatorum. B. Gregor. Nazianz. orat. III. in Iulianum, de Cruce sic loquitur. *Principatumque (vt ita dicam) in reliqua omnia vexilla tenens, tam quæ Imperatorum imaginibus, atque expasis texturis, in varijs tincturis, ac litterarum picturis decorantur, &c.* Quem in locum Scholiastes antiquus. *Nam ex prædictis signis, alia regum simulacris auro depictis, & latis texturis variè tinctis, & inscriptis exornantur.* De his sæpe Cornelius Tacitus lib. I. Histor. *Vexillarius direptam Galuæ imaginem solo adfixit.* Nec raro Suetonius, de quo infra. De titulis vero

Lips. ad lib. XV. An. Taciti, & li. III. de Mihi. Rom. Dia Dio in Nerone, de Virginio Rufo. *Ipsam Casarem & Augustum appellabant, cumque non acquiesceret, militum quispiam vni è Taciti, & li. signis celeriter hæc inscripsit.* Suetonius in Vespasiano: *Assensere cuncti, nomenque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt.* Huc etiam spectat Statij. Poetæ carmen.

logo. III. Aurea clarum nota.

Signa cunctis Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt. Iure igitur, & ex suo ritu signum Crucis gentes agnoscant, religione plenum, non superstitione. Nam Signum in primis quod præcedit exercitum. Quod præterquam quod nomen ipsum ostendit, multa confirmant. Sæpe cælitus Christianis Imperatoribus in prælium euntibus ostensum; illustres in eo victoriæ, nobilissimi triumpho relati. Et quidè primū & maximum inter omnia signa, vt olim Labarum, quod etiam nomen merito traxit. Nam Labarum à leuando labore.

labore dictum putat B. Greg. Nazianz. orat. III. in Iulianum. *Quin etiam aduersus magnum illud vexillum audacia effertur, quod cum Cruce magnificè præcedit, in altumque elatum exercitum ducit, æmulationum solvendarū vim habens, hincque apud Latinos nomen trahens.* Scholiastes de eodem. *Soluendorum laborum vim habens, vt quod victoriam conciliare crederetur.* Ac ne quid in eo *Christiani Labari* ad germanam Labari formam desideres; pendentem habet *bari descrip-* Imperatoris imaginem. Nempe Christi suffixi, & quidem *io.* coronati, (vt in Labaro Augusti) sed spinis, nō lauro. Victoriā enim suis peperit, Victoriæ laborem sibi de creuit. Titulum etiam habet, atque inscriptionem Augusti. Regis nimirum: quanquam non Iudæorum tantum, sed Regum omnium, atque regnorum; axis, & orbis. Recte ergo Prudènius de Labaro Constantini, contra Symmach.

Christus purpureo gemmanti textus in auro, Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus Scripserat; ardebat summis Crux addita cristis.

Nec noua illis adoratio Signi Sacrosancti, qui barbara tã *Signa olim* studiose venerati. Ea enim & locata intēplis, & adorata. Herodiani. lib. III. *Postquā in castra venit, & id sacellum in quo Sig-* bus adorata. *na, & Imagines exercitus adorantur.* Tertull. in Apologet. Reli. *Lips. ad lib. gio tota castrensium Signa veneratur, Signa iurat, Dijs omnibus præ-* II. An. Taciti. *De Labaro Sozomen. Ecclesiast. Hist. lib. I. c. III. Hoc ti-* *Signum venerabile maxime, quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.* Suet. in Calig. cap. XIII. *Artabanus transgressus Euphratē, Aquilas, & Signa Romana, Cesarumque imagines adorauit.* Quid ni populus gentium è tenebris translatus ad lucem sacrosanctum Signum adoret, in quo nō inania Principum Simulacra, sed ipse Rex Regū pro salute sua pependit.

Quod autem cruentum sanguine cernitur, ne id quidem *Crux signum* mysterio vacat; quippe signum pugnæ. Quicumque enim in *cruentum &* Christum pendentem oculos sustulerit, & cruentum cor- *quare.* poris velum aspexerit: sciat se ad bellum, ad arma vocari. Nō venit pacem mittere in terram, sed gladium. Vt tollat vnusquisque Crucem suam & sequatur Imperatorē, cui victoria

Coccinea tunica pugnae signum.

non voluptate constitit, sed sanguine. Neque alienum hoc à gentium ritu: Romani enim ubi decretum erat pugnare, tunicam coccineam in hasta proponebant: ut eo signo milites monerentur se, & arma parare: addo etiam ut accenderentur ad pugnam: & ita existimarent, sibi pro vita, quæ in sanguine significatur, (cuius colore signum) esse dimicandum. Plutar. in Fabio. *Pugnae signum proposuit: est autem tunica coccinea super tabernaculum imperatoris extensa.* Idem in Bruto. *Vna cum luce propositum fuit Bruti, & Cassij castris signum: Punicea tunica.* D. Isidorus. *Ruffata pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio, & indicium futurae pugnae.* Factum itaque ut pro vita, & sanguine certamen esse intelligerent: alias enim in ludicro, id est, in Circensibus, signum album lætitiæ, & voluptatis argumento, Martial.

Signum ludi creæ pugnae album.

Cretatam prætor cum vellet mittere mappam.

Quare cum ad clamores, non ad risus vocantur, ad rem, non ad speciem, ad gladium non ad rudem producuntur, non albo, sed sanguineo signo coguntur. Is enim color, ad sanguinem pro patria fundendum invitat, & profusum ante à suis ostentat, ut in eorum vindictam armentur, & suum pro illis profunderi non formidet. Apud Hebræos etiam Elisam filius Ruben Vexillum Rubrum cum hominis capite depicto gestabat: quo Ruben primogenitus, & familiae caput esse significabatur. Ita scribunt Hebræi in cap. II. Numer. Itaque cum Signum Crucis erigitur, ab bellum euocatur, ut olim de quibus Arnob. *Cum paratis bella, Signum monstratis ex arce.* Scilicet ad delectum faciendum. Ad quod alludit Virg.

Signum tolle ne quid.

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce, Extulit.

Quod ipse etiam imperator Christus non obscure significauit, cum dixit: *Et ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum.* Nempe concurrent velut ad Signum milites. Ipse enim Christus solus & Signum, & Signifer. Quia ipse signum prætulit, nempe Crucem portauit, & in Cruce clavis suffixus est, ut Crucis Vexillum completeret: quæ olim sine honore, quia sine imperatoris imagine: nunc autem illustris, & veneranda,

veneranda, quia ex ea pendet verus, & vnicus imperator Christus Opt. Max. Cæteri autem qui Crucem suam sustulerunt, non duces sunt, neque Signiferi, sed Legati. Id est, *Tenientes*: qui secuntur Christum. Ita ipse. *Tollas Crucem suam & sequatur me.* Scilicet tanquam verum Signiferum. Ideo non sine mysterio Cæt. V. dicitur electus ex millibus: Hoc est, ut Hebræi vertunt, *Vexillatus de myriadibus*, id est, vexillum inter myriades, siue inter omnes militum copias solus præferens. Et vere vexillatus, Hispanè, *Envãderado*, quasi dicas in vexillum indutus: quia ad Crucem affixus iam est, ut Crux ad ipsum, & ipse ad Crucem videatur aptatus. Alias enim, quis vnquam Imperator in Signo, ut in Cruce Christus? nemo certe. Vere igitur hic vnicus præ cæteris vexillatus. Ideo expansis in Cruce manibus, & toto corpore ita constituto, ut in omneis orbis terræ partes spectaret: qui omnibus signum propositum. B. Greg. Naz. de virginitatis laude.

Quin etiam expandens sacrati corporis artus

In fines orbis, mortale ex finibus orbis

Contraxit genus, atque hominem contraxit in vnum.

B. Damas. de Orthod. lib. III. cap. XII. *Sicut quatuor extrema Crucis per medium centrum vincuntur & iunguntur, sic per Diuinam potentiam sublimitas, & profunditas, longitudo, & latitudo, siue omnis conspicua, & inconspicua creatura continetur.* Docet hoc Sedulius:

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Splendidus auctoris de vertice fulget. Eous:

Occiduo sacra labuntur sidere plantæ:

Arcton dextra tenet, medium laua crigit axem.

Sed de hoc plerique è patribus, quos moneo ut videant. Expressus in Isaia locus de hoc Signo Cap. II. *Et leuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel. Et dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terra.*

A 3 CRUX

B. Aug. in Psal. CIII. & alibi.

CAPVT II.

CRUX VERE SIGNVM COCCINEVM
 eius effecta. Coccineum quia pro hominibus, & contra Demonas
 Solicitudinis Symbolū. Vestes olim Coccineae in bello. Sperta vir-
 tus pro supplicio contemtoribus est. Christi sanguis quasi ebibit
 maculas, & sanguinem peccatorum. Loci aliquot ex Zachar.
 Habacub. Psal. Apocalip. illustrati.

DIXI signum Crucis ideo cruentum quia
 pugnae signum: deinde quia leuatum in na-
 tiones maximè, vt docuit Iſaias, quibus pug-
 nae signum tunica Coccinea. Iuuat Orige-
 nes Hom. II. in cap. II. Iosue Rahab meretrice
 signum Coccineum ponit in domo sua, per quod sal-
 uari debet de excidio ciuitatis. Aliud nullum fuit signum quod acci-
 peret nisi Coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat enim
 quod nulli esset salus nisi in sanguine Christi. Vides signum Coc-
 cineum in salutem fuisse Rahab? tu credentes intellige po-
 pulos, in quorum signum, Iſaia teste, sublatuſ est Christus.
 Et adhuc clarius adhuc ritum Homil. XXXV. in Mathæu,
 Tom. III. Induerūt cum Chlamydem Coccineam, quae mysterium erat
 Coccinei signi quod scriptum est in Iesu Naue, quod in salutem suam
 habuit illa Rahab. Coccineum itaque signū Christus in Cru-
 ce tuo sanguine tinctus, qui vere purpura, & quidē Regia.
 Ambros. ser. XVII. in Psal CXVIII. Sanguis Christi purpura est,
 qui inficit sanctorum animas, non solum colore resplendens, sed etiam
 potestate. Nam & mos etiam priscis vt in praelium irent in pu-
 niceis. De Cyri exercitu Xenoph. l. b. VI. de Pædia Cyri.
 Itaque vniversus exercitus aere fulgurabat, puniceoque florebat ornā-
 tu. Abdaratus vero dux inter arma & ornamenta, Tunicam
 purpuream ad pedes vsque tendentem induitur. Idem de Lacedæ-
 monijs, alijsque nationibus scribitur ab Alexandro ex Va-
 lerio, Aeliano, Plutarcho, & Xenophôte. Sed addo de Chal-
 deis. Nahum. II. Nabuchodonosoris exercitus aduersus Af-
 syrios in Coccineis venit. Clypeus fortium eius ignitus, viri
 exercitus

Funiculus
 Coccineus
 Christi san-
 guinis sym-
 bolum.

Signum Coc-
 cineum salu-
 tis symbolū.

Vestes in bel-
 lo Coccinea.

Xenoph.

Nahum. II.

exercitus in Coccineis. Quod eo consilio factum, vt sanguis, si-
 quis ex impresso vulnere expressus, absorberetur à cocco: tū
 illi confidentius, & sine pauore dimicarent. Sed nusquam
 hoc tam verum quam in sanguine Christi, qui, vt supra dixit
 Ambrosius, animarū Coccinea vestis, qua procedit ad pug-
 nam. Id quod Tertullianus apertè de corona militis: Illic pur-
 pura tua sanguis Dñi. Deinde quia sanguis Christi profusus
 animas tingit, & quasi ebibit sanguinem peccatorum (nam
 & sanguis in sacris peccati symbolum) ita vt nusquam ap-
 pareat. Quin & mortem ipsam quæ profusionem scelerati
 sanguinis consequitur, profus absorbet. Nonne Apostolus:
 Absorta est mors in victoria tua. Hinc tu scias cur per sanguinē
 scelera significantur, quia sanguinem in quo inest vita, ac
 proinde vitam ipsam effundunt, cui mors funesta succedit.
 Ideo Per peccatum mors. At Christus Lauit nos à peccatis nostris
 in sanguine suo. Hoc est, sanguinē nostrū suo sanguine absor-
 buit. Nā quemadmodū qua vestes eluuntur aqua, sordes ve-
 stiū cōtrahit: mundę vestes, aqua sordidata conspicitur: ita
 peccata nostra quæ erant Sicut Coccinum, Sicut nix dealbata
 sunt. At Christus Coccinea chlamide induitur: quia pecca-
 torū in se trāstulit sordes: nō vt retineret, sed vt elueret. Mag-
 ni hinc hominibus & ornatus, & spiritus in praelium. Nā vt
 profluens sanguis exanimat: ita repressus & absortus confir-
 mat. Facit à me Chrysoſt. Homil. XLV. in Ioan. Hic nostrarū
 animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incēdi-
 tur. Redeo ad signum.

Hoc igitur signum quia pro hominibus contra Demo-
 nes, ideo Coccineum, siue cruentum. Nihil enim perinde
 mortales accendit in hostem, quam accepta iniuriæ sub-
 oculos proposita monumenta. Hæc enim dolorem oculis
 afferunt, animis iracūdiam: quæ duæ in praelio faces. Aneas
 alioqui pius iam iam Turni se precibus flectens, cum crucē
 ta Pallantis à Turno occisi spolia videt, tam acriter commo-
 uetur, tam ingentem animo iracundiam concipit, tam ve-
 hementi dolore cōcutitur, vt pene ingenitæ pietatis, atque
 clementiæ oblitus, & nouo furore correptus illū cōfoderit.

Christi san-
 guis quasi e-
 bibit sangui-
 nem peccato-
 rum.

D. Chrysoſt.

Crux signum
 cruentum.

Dolor atque
 iracūdia, duæ
 in praelio fa-
 ces.

Virg.

auderet congregari, & manus daret. Hinc tu mysterium capias: cur Zachar. III. cū Satani staret à dextris Iesu sacerdotis magni vt aduersaretur ei, Iesus esset indutus vestibus sordidis. Stat hostis acerrimus, mucronem intentat, addicit morti, ac deuouet sacerdotis caput; ille nudum latus, nudū caput, ac corpus, aut quod in bello pro eodem est, lacera & sordidata veste indutum opponit? Viderat iam ante congressum istum Regius Propheta Dauid, viderat Christum Iesum, cuius ille typum gerebat, viderat sese ad praelia comparantem: sed hortatus est vt gladio se succingeret, & suo se robore armaret. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Viderat Propheta Isaias, idemque pramonuit. Consurge, induere fortitudinem tuam brachium Domini. Quid laceris cruentisque cum praelio vestibus? At Imperator Christus pro aereo thorace, sanguineam chlamidem, pro ferreis manicis ocreisque, ferreos clauos; pro galea, spinas; pro militum praesidio, solitudinem, pro tubarum clangore, silentiū, atq; patientiam cum hoste congressurus opponit. Neque enim Infortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibijs viri beneplacitū erit ei. Verum nullus æque potens gladius atque crueta caro, nulla praestantior fortitudo aduersus hostem, quam ipsa lacerati corporis infirmitas: quam vt cernit, debilitatur ac frangitur, quoniam eius atrocitatis est auctor. Consonat locus Apocal. XIX. Et amictus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei. Itaque cum ad pugnam progreditur, in crueta siue purpurea veste, & equo rufo procedit. Hieronym. in Isai. cap. LXVI. Equo rufo sedebat Dominus atque Saluator humanum corpus assumens, cui dicitur; Quare rubra sunt vestimenta tua? & Quis est iste qui ascendit de Edom, subina vestimenta eius de Bosra? &c. Equo autem sedebat albo quando post resurrectionem, immortale & incorruptum corpus assumpsit: & qui cumque eum sequebantur candidis utebantur equis; incorruptis videlicet immortalibusque corporibus.*

Aperte itaq; sordidas vestes Satanæ Iesus sacerdos obiecit, vt cum in eis suam iniquitatem agnoscat, cohibeat manum ac se se mittat in fugam. Ibat ille alter Spirans minarum, ac ca-

dis

dis in discipulos Domini; Sed simul atque illi causa iniquitas opponitur, omnis ille irarum ardor extinguitur. *Saule, Saule, quid me persequeris? Quod perinde est ac si diceret, vides quā iniquè agas? Satis enim est si viderit, vt ne agat. Hebræorum genus cæde, ac sanguine vastare aggressus Aman, vbi facti atrocitatem, à Regina sibi propositam videt, Illico obstruit, vultum Regis ac Regine ferre non sustinens. Hierem. II. Quomodo confunditur fur, sic confusi sunt.*

Hinc tu querelam, quam habet Propheta Habac. I. c. vim facile capias. Nam cū questus esset, diu se precibus à Deo, vt populo parceret, contendisse, neq; impetrasse: hæc addidit. *Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem videre, prædam & iniustitiā contra me.* Quod perinde est, ac si diceret: tam iratus es populo tuo, vt non satis habeas precibus, & clamoribus meis non annuere: vis etiam mihi os obstruere, ne clamen, ne forte, quæ tua bonitas & clementia est, furorē tuum auertas. Nam cum mihi ante oculos populi scelera proponis, quasi vincula & frenum mihi in labia injicis. *Me quebrais las alas, y cerrais los labios para que no hablo.* Quis enim cum iniquitatem populi cernat, atque iniurias quibus nomen sanctum tuum affecit, audeat se deprecatorum interponere, aut etiam aspectum tuum subire? Vis ne igitur, quasi diceret, populum illum nemine intercedente delere?

Non dissimile illud ex Psal. XLIX. vbi cum peruersum hominis ingenium descripsisset Dominus dicens: *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium matris tue ponebas scandalum.* Continenter addit: *Existimasti inique, quod ero tui similis? arguam te & statuam contra faciem tuam.* Quasi dicat, non ego tui similis sum, qui male factis, maleque dictis delecter, aut cōiitia, quæ in absentes iniusti è conijcis, æquo animo feram: quin potius obstruam tibi ora, cum tibi corā cuiusmodi sis dixerō, & vitæ sordes ac maculas ante oculos obiecerō. Tunc enim tantum tibi negotii erit in tuis, siue occultandis, siue eluendis, vt ab alienis abstineas. Tantus tibi ex tuis pudor elicietur, vt ne ad tollendos quidem oculos, nedum ad consideranda aliorum vitia spiritus su-

B 2 peret.

peret. Hispani sic. *Yo os leere la cartilla, y en medio de la cara
dize quien sois, y os pondre a los ojos vuejira vida y milagros, pa-
ra que de corrido y auergonzado los quiteis de los agenos, y os deis
cien puntadas en la boca.* Hoc enim est arguere, & statuere
contra faciem.

Contra vero nihil tantos animos militibus facit, quam
æquitas causæ, atque ratio belli iure suscepti; adeo ut fœ-
minis ipsis virtutem, constantiam, spiritus afferat, uti in
Judith, & Delbora videas: quæ, duo per omnem æternitatē,
nobilissima magnorum ducum opprobria. Nos igitur ius
nostrum Christo duce, & per Crucis Signū persequimur:
ideo virtus nobis ab illius conspectu. Dæmon iniuriam post
inuētum scelus atrocissimam infert; ideo magna illi animi
consternatio. Dedi campum; excurrat lector intelligēs, ego
aliō cursum intendo.

CAPVT III.

**SIGNI COCCINEI VSVS EX RA-
hab factio Iosue I. I. translatus ad gentes: ex his ad Christia-
nos etiam derivatus. Signum sublatum bonæ sp̄ci Symbolum: ita
etiam Crux. Manus olim in signis extenta, cur? ad id adlusum
sape in sacris litteris, ex his plures loci illustrati.**

Signum Coc-
cineis terrorē
pariter atq;
spem adfert.

Clem. Alex.

COCCINEVM Signum ut hostibus
terrorem, ac metum, ita bonam spem, bo-
nosque animos militibus adfert; illis, quia
sanguinem minatur, cum quo cognationē
habet is color: his, quia in sanguine tutos se
à periculis arbitrantur. Clem. Alex. lib. III.
Pædagogi, de Germanorum capillitio, sic scribit. *Pla-
nus ille color bellum minatur, ut qui videatur habere cognationem
Coccineus co sum sanguine. Sed unde natum, ut Coccinea tutos præstare
lor cur tutos credantur? Ego sic opinor, à sacris litteris ortū. Nā Israelitæ,
præstare cre qui agni sanguine postes inunxerant, à cæde liberati sunt.
datur.* Itaque Ægyptij eius rei memores, omnes in singulos annos
arbores,

arbores, pecora, & alia multa rubrica illinere didicerunt;
aduersus incendium, & alia incommoda subsidio præstan-
tissimo. Præit mihi B. Epiphan. lib. I. cōtra Hæreses. XVIII. **D. Epiphan.**
Hæc. *Quin & ouicula in Ægyptiorum regione mactatæ adhuc apud
Ægyptios traditio celebratur, etiam apud idololatras. In tempore
enim quando pascha illic fiebat (est autem tunc principium æris,
cum primum sit æquinotium) omnes Ægyptij rubricam accipiunt:
per ignorantiam, & illinunt oues, illinunt arbores, ficus, ac reli-
quas, prædicantes ac dicentes, quod ignis in hac die combuserit ali-
quando orbem terrarum; figura autem sanguinis ignicolor, reme-
dium auxiliare est talis ac tantæ plagæ. Et certe non immerito
exploratores à Iosue missi in urbem Iericho funiculum
Cauponæ Coccineum præbuere, quo se ac domum tutam
in bello præstaret; nec frustra color etiam notatus ab illis,
perinde atque salutis in eo symbolum inesse censerent.
Aethnici vero eundem etiam morem, eandemque opinio-
nem siue ab Hebræis, siue ab Ægyptiis acceperunt. Videō
enim Coccineis vittis ornata templorum limina in festis.
Proper. lib. III. Eleg. X. de æde Bonæ Dææ.*

Denia punicea velabant limina vitæ:

Putris odorato luxerat igne casta.

Quin & pueris etiam appensus olim funiculus Cocci-
neus cum inter gentes, tum etiam inter Christianos, siue
ad auertendum fascinum, siue ad quæcumque alia pericula
depellenda. Bonus mihi auctor Chrysostomus Homil. XII:
in Cap. III: Epist. I. ad Corinthi. Is enim cum alias eius sæ-
culi superstitiones perstringeret, ita scribit: *Quid? si quis di-
xerit quæ circumponuntur ornamenta, & bractea manibus pendē-
tia, & Coccineū stamen, & alia omnis stultitia plena. Sed quā
obrem id fieret, Paulo post: nempe quia tutum incolumē-
que puerum præstari putarent. Subregmen autem, & stamen
& alia eiusmodi, quæ puero alligantur, pueri incolumitatem serua-
re creduntur. Quod autem communis gentibus, Christia-
nisque ritus, idem Paulo post. Et quod apud Gētilēs hæc fiat:
nihil mirum. Verum quod apud eos qui Crucem adorant, & arcana
mysteria communicant, & huiusmodi Philosophantur, hæc igno-
minia:*

Coccineis vit-
tis ornata tē
pla.
Propert.

Funic. Coc-
cin. pueris ap-
pensus.
B. Chrysof.

minia prænale: hoc sane maximè deplorandum. Vbi velim singulari mihi verba notes, ac diligenter expendas. Cuncta enim Doctrinæ reconditoris plena reperias. Dolendum itaque dicit inprimis eos, qui crucem adorant, illis superstitionibus obligari: quod perinde est ac si dicat, illos esse commiseratione dignissimos, qui cum habeant verum Signum Coccineum in Cruce, quo se tueantur; velut transfugæ à Christi militia, ad diaboli castra deficiant, & illius se signo communi-ant. Quid autem sunt arcana illa mysteria, quæ Christiani comunicant, nisi Crucis sanctissimæ sacramenta, cuius arcana Symbola sunt sanguis ille, qui postibus Israelitarum aspersus, illos à cæde vindicabit, & funiculus alter Coccineus, quo familiam suam Rahab meretrix ab excidio liberavit.

Cant. 4. lux
affertur.

Huc etiam spectant illa Cantic. III. *Sicut vitæ Coccinea labia tua.* Quibus certe verbis adlusum Hebraei putant ad funiculum Coccineum, cuius conspectu servata promissa, & salutem ac libertatem Rahab meretrici scribitur. II. Iosue. Ecclesiæ itaque labia Coccinea sunt, quia vniuersa eius Doctrina, quæ per labia significatur, tota Coccinea est: id est, tota Christi sanguinem, qui nostræ salutis pretium est, aspirat. Hæc autem Doctrina, & ipsa fidelis per se est, quia testimonium Domini fidele, & quæ promittit iustis præmia summa fide largitur; & vitam atque salutem ijs omnibus præbet, qui de Ecclesia sunt. Nam qui ab illa deficiunt, ij vero mortem sibi parant sempiternam. Enim vero Christus, qui Ecclesiæ caput est, *verba vitæ æterna habet.* Rectè itaque labia Coccinea tribuuntur Ecclesiæ, ut in ipso etiã colore, verbi Dei atque Christianæ fidei salutaris vis, atque potestas significaretur: deinde quia sponsæ Christi, id est, Ecclesiæ sermo totus Christi sanguine tinctus est, ut earum sit necesse est, quæ se Christi spõias profiteantur. Audi suavisimum Bernardum de Passione Dñi Cap. XXXI. *Sponsarum ergo agni, hoc est, virginum Christi labia præcipue decet esse sicut vitæ Coccinea, ut sermo earum semper charitate ardeat: Passione agni, & sponsi rubeat, qui semper debet esse in corde, semper in ore candidus & rubicundus dulcis Iesus.*

D. Bernar.

Quare

Quare cum tolli crucem, & cruentum in ea Christi corpus aspexeris, in bonam spem erigitor. Nam & veteri ex ritu ad spem ostendendam, confirmandosque animos, sublatum signum accepimus. Ita Cicero pro Marcello: *Et his omnibus ad bene de rep. sperandum quasi signum aliquod susulisti.* Quem locum Politianus in Epistolam VIII. ad Innocent. Pontif. Max. ita transtulit. *Tu quando nobis aliquod cœu signum ex arce ista tui Pontificatus ad bene sperandum susulisti, &c.* Nec aliud certè B. Chrysostomus spectare mihi visus est, cum Homil. III. de Cruce, & Latrone, Sacrosanctam Crucem, *Spem desperatorum, invalidorum virtutem appellavit.* Sed Isaia XI. hæc Crucis virtus mirabiliter expressa. *Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.* Hoc est, ad eum confluent: vbi phrasis Hebræa peculiariter significat, spe quadam cõcepta ad aliquem tanquam ad præsidium, portumque tutissimum se recipere.

B. Chrysof.

Denique ut de signo definiam, cum constet inter Romana signa, quædam in Crucis formam, & supra eam extensam manum, & leuatam præferri, non aberrauerit, opinor, is, qui existimavit ad eum ritum adlusum sæpe in sacris litteris, maximè cum ad gentes, aut de gentium vocatione fit sermo. Isaia XLIX. *Leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exal-
tabo signum meum.* Vbi posterior pars priorem interpretatur. Manus enim signum est, quo populos ad militiam euocat. An quia pacis, & amicitie Symbolum, ut de Persis Xenophõ Lib. VI. de Pæd. Cyri. de Heduis Cæsar Lib. VII. de Bello Gallico. De Romanis Plutarchus in Othone. Et Christus eos tametsi nõ amicos, sed hostes, amicè, & humaniter accipit, atque ut vulgo dicitur, *Los recibe de paz.* Cum ad huc enim inimici essemus, ipse pro nobis mortuus est, atque ut alibi diximus, *Suscepit eos de via iniquitatis eorum.* Nam cum adhuc in alienis castris, sub hostili principe, & signo stipedia facerent; & aduersus se Idololatriæ arma tractaret: summa cum benignitate vocavit, venientes cum maiore recepit. Huc etiã referri potest illud Prouerb. I. *Extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret.* Queritur enim, quod cum multos ad se

Manus in
signis.

Isaia 49.

Xenophõ.

Prouerb.

veluti

veluti sublato signo euocasset, nemo nomen illi dedisset. Cuiusmodi alia multa sunt in Sacris, quæ ex his non difficile fuerit æstimare.

Psal. 107. Adlusit etiam Regius vates Psal. CV. *Et eleuauit manum suã super eos, vt prosterneret eos in deserto: Et vt deiceret semen eorũ in nationibus, & disperderet eos in Regionibus.* Hoc est, *Enarbola vandra contra ellos:* partim in deserto fudit, partim etiã fugauit, ac varias disperfit in nationes. Simile illud Psalm.

Psal. 170. LXXIII. *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.* Hoc est, tolle signũ tuum, immitte exercitũ in hostes tuos, illos bello persequere, donec omnes ad vnum concidant. *Leuant ad vvestras vanderas contra estos sansavrones, hasta dar cabo dellos.* Nã vt Paulo post: *Gloriati sunt qui oderunt te. Posuerunt signa sua, signa.* Quando igitur eò audaciã processerunt, & in tãtã superbiam elati sunt, vt nihil veriti Religionem vrbis ac tẽpli, signa inferre, atque trophea erigere in ea nõ dubitauerint; oppone signa signis, virtutem audaciã, trophea trophis. Non dissimile illud Ezechielis. XXXVI. *Ego leuaui manum meam vt gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsa confusionem suam portent.* Hoc est pugnabo pro vobis aduersus illos, & reddam vltionem hostibus vestris: quamquam ad iurandi ritum hoc alias referatur. Et cap. XVI. *Ecce ego extendam manum meam, & auferam iustificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Palestinarũ.* Quasi dicat, Ego hostibus tuis signifer ero, vt irruant inte, vt sacra simul, &

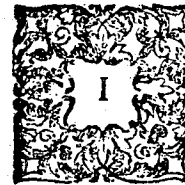
Ezechiel. 35 profana diripiant, & ulciscantur me. Zachariæ. Cap. II. Cum dixisset Dominus. *Post gloriam misit me ad gẽtes, quæ spoliauerunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillã oculi mei, Ad dit statim; Quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erũt præda his qui seruebant sibi, & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.* Itaque legatũ se dicit Imperatoris; & eius loco bellum aduersus hostes gerere; ideo Leuare manũ, idest signum tollere, & exercitum in aduersarios ducere. Isaia. IX. *Et leuabit Dominus hostes Rasin super eum, & inimicos eius in tumultum vertet &c.* Deinde adiungitur. *In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.* Idest, adhuc signum

Isaie. 9.

signum pro castris sublato, vt bellum continet. Ideo sæpe mentio de hostibus, & de exercitu: & se dicit Dominum exercituum; nam vbi signum, ibi Imperator, & cõtra. Quare proximè sic: *& populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.* Non nego autem Leuare manum, & percutere, idem interdum esse: sed vbi mẽtio de armis, hostibus, & exercitu, iuxta subiectã, vt aiunt, materiam censeo explicandam.

CAPVT IIII.

MANVM CONSERENDI ATQVE
iniiciendi mos in iudicijs, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebræos vsurpatus. Loci aliquot ex libro Job, & ex Proverbijs aptius explicati.

INCIDIT eruditus quidam homo in locum illum Ciceronis in l. de Orat. vbi cũ de oratoris partibus ageret, diceretq; Crassus, eum omni doctrinarum genere instructum esse oportere: Scæuola, *Quod verò, inquit, in extrema oratione, quasi tuo iure sumfisti, oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissimè posse versari, id, nisi hic in tuo regno essemus, non talissem: multish, præessem, quã aut interdito teorum contenderent, aut te ex iure manu confertum vocarent, quòd in alienas possessiones tam temere irruisses.* Hæc ille cum legisset, confestim ad me: Cur, inquit, ex iure manu confertum? aut quid est manũ conferere? an etiam ritus hic apud Hebræos? Tum ego, Agellius, inquã, hæc optimè lib. *Agellius lib. 20. c. 9.* XX. cap. IX. Docet enim conferi manũ in re, atque in loco præfenti apud prætorem: contra in absenti, ex iure manu confertum vocari. Conferere autem manũ nihil aliud est, quàm id, quod pro meo repeto, manu prehendere. Ex iure igitur Crassum alii manu confertum vocarent: idest litem illi apud prætorem intenderent, quòd in alienas possessiones

Ex iure manũ confertum vocare quidd.

C nes

nes irruisset, ea tribuens oratori, quæ essent aliarum propria doctrinarum; & ea quasi prehendentes manu pro suis repeterent. Nam & qui seruum olim, aut quiduis aliud, iniecta manu, suum esse dicebat. Ouid. lib. I. Amor. Eleg. III.

Et dicam, mea sunt, injiciamque manus.

Et lib. II. Amor.

Injiciam dominas in mea iura manus.

Ita, injicere manum, significat pro suo repetere. Idem, lib. III. Pastor.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:

Quem Venus iniecta, vindicat alma, manu.

Et Virg. lib. X. Æneid.

*Iniecere manum Parca, teisque sacrarunt,
Euandi.*

Ad quem locum Macrobius. Hic, ait, proprietatem, & humani, & Divini iuris, executus est. Nam ex manus iniectioe penè nâcipium designavit, & sacrationis vocabulo observantiam divini iuris implevit. Servius vero sic: Nam manus iniectio dicitur, quoties nulla iudicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus. Vtus est eadem formula D. August. lib. I. contra Academicum. *Iam tibi profecto iniecisset manus, sui que iuris te esse proclamans, &c.* Injicere itaque manus idem valet quod Hispanè. *Tomar por suyo, o pretender derecho como, en cosa suya.* Cuius rei, atque formulæ tam frequens est apud auctores vsus, ut satis videatur ad fontem digitos intendisse.

Mos injicien-
di manus a-
pud Hebræos

Quem ego morem Solemnem etiam apud Hebræos fuisse, haud dubiè mihi persuadeo: atque adeo vulgatum inter pretem ad eum respexisse, non dubito, & expressisse Chaldeum in illo Iob. XVII. *Libera me, & pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet contra me.* Vbi Chaldeus: *Fideiussorem me pone apud te, & quis est, qui manum meam tangat?* Uterque autem iudiciariam agendi formulam tetigere, qua quis manum in eam rem injicit, in quam se ius habere contendit. Quare cum Iob dari sibi innocenti iudicium postularet, ita, inquit: *Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus:* Hoc est. *No he hecho porque, y vcome cercado de duelos.* Quasi diceret:

No,

No deno nada, y pago sin cuento. Libera me, hoc est, absolute me: quando nihil debes: secundum me litem da. *Señor dame por libre, sentenciad en mi favor.* Et pone me iuxta te; vel ut Chald. *Pone me fideiussorem apud te.* Perinde ac si dicat: *Quando tã sum mihi, cõsciis, & tu tã tibi cõsciis es innocentiæ: Yo me fio, acceptad mi fiança, que yo seguvo, q̄ nadie aya que me ponga demanda, o eche mano de mi, para pedirme algo ante vos.* Et cuiusvis manus pugnet contra me. Vbi Chaldeus vim hanc clarius expressit dicens. *Et quis est qui manum meam tangat?* Hoc est, qui mihi manum injiciat, aut me quasi ex iure manu consortum vocet apud te? quis me peccati reû ac debitorem esse convincet? quis mihi diem apud te verissimum, integerrimumque iudicem dicere, aut culpæ alicuius multã expetere audeat? & quis me ex more, patrioque ritu, manu prehensum tibi iudici sistat? Hebraice, *Le'adi Ithakea.* Id est, manus meas capiat. Ad hunc etiam morem illa refero ex I. cap. *Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Quod idè valet ac si dicat: *Tu gloriaris in seruo tuo Iob si tuus ille servus est, & tua cuncta quæ possidet, injice in illa manus, ac tibi ut tua vendica; illum bonis omnibus spoliatum relinque; ac tum demum videbis, quàm impudenter tibi coram dicit, seruitutem tibi seruire nolle, sed abire de domo.* Hanc enim vim tangendi verbum hic habet uti infra. *Miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini terigit me.* Hoc est, quia Dominus omnia mea tanquam sua sibi vendicavit, quæ dedit, ipse sustulit: ac de me ipso tanquam de re sua fecit quod libuit. Nam rem suam quisque aut distrahere, aut vendere, aut projicere, aut perdere pro libidine potest. Ille me in sterquilinum proiecit, & quibus modis placuit omnibus pro sua voluntate tractavit. Ideo stultam uxore appellat, quia ignoret Deum in eo quod faciat, iure uti suo, & rem suam, non alienam vsurpasse. Iam vero quod Iansenius in illud Prouerb. VI. & ab eo nonnulli dicunt, morem apud Hebræos fuisse ut qui se vades pro aliquo offerrent, manu data, vel percussa id facerent, tamen si eorum

Chald. Pa
raphrast.

Iob cap. I. ap
te explicatus

mibi auctoritas pro testimonio est, tamen probabilius dico, id ex communi gentium atque nationum ritu, & loquendi consuetudine dictum. Nam quemadmodum dicitur homo verbis illaqueari suis, ita etiam defigere manus, quia manus in illum, tanquam in rem alterius, injectio est, & trahi ad iudicem, & vinciri, & neci potest, nisi dissoluerit. Itaque quod Prouerb. XXII. dicitur: *Noti esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis; nihil est aliud quam quoddam Hispanè diceret, No te metas en obligarte con otros, ni fies a tados sin mas ni mas.* Nam vincula tibi in manus injicis, tum vt creditor te minimè reluctari valentem pro arbitrio tractet: tum vt tu ipse cum bona tua in pignus tolli cõspexeris, perinde ac manus, tueri nõ possis. Vnde illud etiam ex eodem Cap. lucem accipiet, quæ forsam caruit. Cum enim hortatus esset sapiens, ne pauperes ob debita in iudicium vocarem, opprimeremusque pro libidine, causam adiungit: *Quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.* Hoc est, coget eos Dominus eandem subire fortunam, ad egestatem rediger, ita vt ære alieno obligentur, & creditores in eos manus injiciant, vinciantque, non secus atque ipsi in defixos, id est obligatos sibi pauperes fauerunt.

Quod si legas vt alii, *Libera me, & fide inbe pro me:* Facilior explicatio. Idem enim est ac si dicas: Præsta fidem atque innocentiam meam, & quod alibi Regius Propheta dixit, *Suscipe in bonum, quid.* *Suscipe me in bonum, Sponde pro me. Fiamus vos Señor y salid por mi.* Et quis est, qui manum meam tangat? siue: Cuiusvis manus pugnet contra me. *Que no abra quien me pida denda, o me ponga alguna demanda.* Eandem autem vim illa habent Prouerb. VI. *Si sponderis pro amico tuo, defixisti manum tuam apud extraneum.* Id est, ius, & potestatem extraneæ fecisti, vt te manu prehendar, & quasi debitorem suum apud iudicem vocet, ac quæ spondidisti reperat: *Por siador salistes? hãe puedes echar mano de vos el. acreeador, &c.* Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus sermonibus propriis: quoniam cum spondidisti pro amico, creditori te permisisisti, vt capiat te si velit,

velit, aut cum velit, ac vinciat. Nam defixam esse manum nihil est aliud quam habere alterum potestatem, adprehendendum eum, qui defixit, & manu consortum vocandi, sistendi que iudici. Possit autem aliquem manum tangere, aut defixam esse manum alterius, in idem recidit. Hæc satis sunt ad eum morem, quem diximus ostendendum, sed ad iudicium nihilominus superioris loci secundam, & non ingratam eiusdem loci expositionem, vulgati verbis adhærescentem. Is enim hunc sine dubio morem exprimere voluisse visus est, eandemque sententiam.

Libera me, inquit, nempe ab istis calumniatoribus. *Pone me iuxta te.* Id est, non dicam ego causam apud illos, sed sicut altera explicatio. *Et me tibi, obeam apud te vadimonium, qui æquus es iudex, & me, atque illos optimè nosti. Parezca yo ante vos, a seguir mi iusticia, y acuseme quic quisiere, o echeme mano. y pógame la demanda que quisiere.* Te enim ius dicente, causamque cognoscente, neque opprimi veritas poterit, & emerget innocentia mea, & omnibus me inimicorum calumnijs explicabo. Huc etiam spectare videntur illa eiusdem, sed cap. XXXII. *Ver. XXII. Si leuauis super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta Superiorem.* Quæ alii aliter, sed ego ex hoc more facile, & verius, vt opinor, interpretor. Leuare enim manum super aliquem, idem est, quod manum alicui, siue in aliquem injicere, perinde atque in rem suam, & suo sibi iuro vindicandam. Vnde vulgaris illa apud Hispanos formula: *Alzar mano, o partir mano de alguna cosa:* Hoc est: *Hazer gracia, o juelta della: no pedilla por suya.* Quasi leuare, aut tollere manum ab aliquo: id quod Latinis est, Remittere vel condonare alicui aliquid. Contra vero. *Echarle mano,* idem est quod prehendere, & quasi Leuare manum super aliquem. Quare illud lob sic explico. *Si Leuauis manum meam super pupillum.* Id est, si vnquam ego manum cum aliquo contuleri, aut debitum, multamve repeti apud iudicem, tamen si apud eos maiore gratia & autoritate valerem. *Etiã cum viderem me in porta Superiorem.* Quippe in portis iudicia exercabantur. *Si puse demanda ante la iusticia, a alguno de los que ponedem,*

pueden, no obstante que pudiese yo mucho y tuiese gran mano los Inezes. &c. Quam certè sententiã, illa Hieronymi confirmant ita legentis. *Si leuauit pupillo manum. Hoc est: si prehendi manum, aut tetigi: Scilicet, in ius vocando: in eorum morem qui actionem, aut litem alicui volunt intendere. Augent coniecturam quæ nõ ita multò post, ibidem leguntur in eandem sententiã à LXX. Nã ubi nostra habent: *Vt desiderium meum audiat omnipotens &c. Hebraice: Ecce signum meum, omnipotens respondebit mihi, & liber quem scripsit vir iudicij, siue, contentions mee. Illi vero longe clarius totum locum ita coagmentant. Sygrapham vero, quam habui contra quempiam, in humeris vtriusque circumponens coronam legebam: & si non scindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore. Quam certè lectionem agnoscit Augustinus, & probat Ambrosius, & Olympiodorus explicat in hunc modum: Non enim quemadmodum quis gloriose exultans in debitores, enoluens vtrisque manibus sygraphas publicè subinde legebam, sed scindens eam, & remittens debita, reddebam debitoribus. Quid quid sit de corona humeris imposita, (Nam de ea dicendum nobis alias erit, cum de vestitu veteri iudicantium) & de variarum confessione lectionũ (de quibus, infra nonnulla) Hoc vnum elicitur ex vniuersis, Iobum tanta erga pupillos ac debitores suos benignitate fuisse, vt non modo non manum leuauerit super aliquẽ, vt ab eo creditam per Sygrapham pecuniam, aut quodcũque aliud debitum exegerit, vt potius condonarit. Sed de hoc toto loco alias vberius. Iam ad alia properemus.**

CAPVT V.

OLEVM FERRE IN AVRICV-
lam apud Martialem, quid? & unde sumtum? Videri ex Sacris Litteris. In his insidiosa verba Oleo comparata, & cur. Mos vnguenti ante Cenam etiam Apud Hebræos. Ex Psalmis, & Math. VI. Loca aliquot Illustrati.

Veteres

VETERES Poetas, atque eos præsertim, qui post Christum natum Romæ versati sunt, multa ex sacris litteris mutuatos, cū alia multa, quæ in hisce libris explicantur, ostendunt; tū hoc maxime quod apud Martialem in lib. V. legitur in Epigrammate in Marullum.

Narratur bellè de te dixisse Marulle.

Qui te ferre Oleum dixit in Auriculam.

Quod certè Prouerbii speciem habere scribit Erasmus, & nescio quid de resupina aure commentatur, quod vt in genuè fatear, vix accipio. Ille verò non, *ferre Oleum in auriculam*, sed *in auricula legit*? tamen si *in auriculam*, non rejiciat; actum quidem Oleum ad adulationem referendū existimat. Ego vero sic existimo, Martialem inuehi in Marullum, tamquam in hominem suspectæ fidei, qui quæ aliud mente gerat, aliud specie simulationis ostendet. Et *Oleum* ego, verba interpretor blanda, suauiaque specie tātū, re ipsa mordacia, & aculeata; quare fraudulenta atque dolosa. Id verò non ex humanis litteris, in quibus nihil (quod ego viderim) in hanc sententiã reperitur: Sed ex Sacris, in quibus multa sunt, quæ id doceant, acceptum opinor. *Oleum* quippe pro dolosis verbis, & voluptatem præ se ferentibus, sed re vera, cor, animamque vulnerantibus, & grauissimū dolorem incurientibus, vsurpatum esse quis nescit? Psalm. *Psal. 54.* *LIII. Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.* Id est, vultus odium præ se non fert, cor autem illud conceptum habet. *Molliti sunt sermones super Oleum, & ipsi sunt iacula.* Hebræa sic: *Nitidius butyro os eius: pugnat autem cor illius: Molliores sermones eius Oleo, cum sint lanceæ.* Chaldaus autem. Leniora quam pinguedo calcorum: teneriora verba eius sunt vnctione pinguedinum: at ipsa sunt spicula occisionis. *Quien lo oyere pensara que os quiere como la vida, y os aborrece de muerte. Palabritas enmeladas en la boca, y laçgas amoladas en el coraçon.* Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum. Psalm. *LVII. Ideo Rectè illud: Os tuum ab-* *Psal. 57.*
daui.

dauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Id est, condiebat amicitia ac suauitatis specie: eorum instar, qui subamaros cibos mira suauitate condiunt, non modò vt ne sentiàtur, sed etiam vt commendentur. Huiusmodi verba appellabat Diogenes mellitum laqueum:

Diogenes.
Lucretius.

Sape enim medio (ait Lucretius) de fonte leporum

Surgit amari aliquid, quod in ipsis faucibus angat.

Plautus.

Et quod de amore Plautus in Mostellaria: *Gustu dat dulces amarum ad satietatem vsque aggerit.* Perinde Plautus, atque legisset illud Prouer. V. vbi Sapiens, & olei, & mellis similia dicit esse verba meretricis. *Fanus distillans labia meretricis, & nitidius; Oleo guttur eius, nouissima autem illius, amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps.* Videtne Oleum, vt orationem significet specie quidem blandam, re vera aculeatam?

Prouerb. 5.

Hanc sapiens molliores etiam sermones Prouerb. II. appellat: Chaldaeus Paraphrastes. Verba blãditiarũ Psal. XXXIII. *Subsannauerũt me subsannatione. Vbi Chald. Verbis, inquit, blãditiarum subsannatorijs, & derisorijs frendent super me dentibus suis.* En, vt verba suauia nihil re vera suauitatis habeant, siquidem iis frendunt, iis mordent, vellicant, carpũt, vulnus efficiunt.

Psal. 34.

Multa sunt eiusmodi, quæ laudentur ex Sacris, Sed ante quàm ad illa, venio ad investigationem causæ, cur Sacræ Litteræ infidiosam cũ oleo cõparent oratione. Oleũ enim auctore Galeno Lib. II. de simplicium medicament. facult. Cap. VII. mordenti pariter ac lenienti facultate præditũ est. *Nam quòd oculos, inquit, mordicet, quòd guttur exasperet, siue ad tussim prouocet, quòd ventrem radat, atque secessus sanguinis, nolentos efficiat, abunde magna testimonia sunt, mordacem illi inesse facultatem. At quòd vlcera dolore liberet, & ventris mordicationes aut irrigatum, aut insusum omnino sanct, quæque morstu irritantur mitiget: cum & ipsa non parua sint contrariae ipsius facultatis indicia, planè omiſsa sunt.* Hæc ille. Rectè igitur verba lenia, sed quæ aculeos in animũ defigant, cũ oleo cõparantur: quod (vt est apud Galenum) cutem lenit, interiora mordet, Habere autem vim maximam interius penetrandi, argumento illa

Infidiosaver
ba cur cum
Oleo compa-
rentur.

Galenus lib.
2. de simpl.
med. facult.
Cap. 7.

illa sunt ex Psal. CVIII. Induit maledictione sicut vestimentum. Si illos extrinsecus consideres: *Andan vestidos de la piega de donde cortan a otros de vestir. Cogeles este vicio de pies a cabeça.* Si intrinsecus: Et intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus. *Alla lo tienen metido en los huesos.* Siue loquantur, siue cogitent, toti in maledicendo sunt.

Iam verò quòd oculos aiunt præcipuè mordere, cũ corpus reliquam leniat, cadit optimè in eandem, quã diximus, significationem. Nam eiusmodi genus hominum eos maxime infestantur, quos oculis coniuñctiores, & vita sibi cariore esse, egregiè mentiuntur. *Sedens, inquit David Psal. XL. aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filiam matris tuæ ponebas scandalum.* Hoc est, faciebas vt apud alios male audiret sermonibus, quos in eum vulgo iactabas. At, tum maxime nos produnt, cum maxime officium venditant: & quod Hispani dicunt: *Mas nos venden, quando mas se nos vendẽ.* Hoc specimen esto. *Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur.* Ambitiose operam ostentabit, officium pollicebitur, omne studium deseret, se ac sua tibi fraudulenter omnia dedicabit. *Si os intrare a visitar, os hera mil çalemas y cumplimietos.*

Cor eius congregauit iniquitatẽ sibi; vel vt Chaldaeus, *Mẽdaciũ loquetur incogitatione sua. Todo mentira, porque alli esta forjando mil trayciones cõtra ti.* En, quare David Psal. CXL. noluit vt oleum peccatoris inpinguet caput eius. *Corripiat, inquit, me iustus in misericordia.* Hispanismus sic: *Mateme Dios con hombres de bien, y no vea yo ni cyga a quien no lo es.* Oleum autem peccatoris non inpinguet caput meum. Vbi animaduertendum est, oleum peccatoris, idem esse quod oleum amaritudinis, vt vertit Hieronymus. Siue, veneni, aut fellis. Vox enim Hebræa *Rosch*, id significat: nempe virus, quod serpentes in capite habent. Erunt igitur istud oleum, venenũ aspidum, quod est sub labiis eorum, vt in eo videas expressam sermonis dolosi vim, atque naturam in oleo significatã. Quod apertius illa, quæ sequuntur ostendunt. Quoniam ad huc & oratio mea in beneplacitis eorum. LXX. *In malitijs eorum.* Chaldaeus. *Ordinatur in malitiam eorum.* Hoc est, con-

Oleũ oculos
mordet.

Psal. 40.

Psal. 140. di
ligenter ex
pensus.

fra fraudulenta verba, atque dolosa. Ita Psou. XVI. *Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Lactat, vt sopiat, & sopitum interficiat Sifaræ ad instar.*

Deinde quod ait; *Non impinguet caput meum*, ad morem sui sæculi spectauit, quo se ad cœnam vngere vt Romani, solebant. Ita Psal. XXII. vbi paratam sibi dixit à Domino mensam: *Impinguasti, inquit, in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus est.* Idem verò ipse Dauid II. Reg. XII. postquam lotus, vnctusque est, adorauit Dominum, petiuitque vt ponerent ei panem, & comedit. Hactenus enim sordidate iacuerat, nec corpus, quoniam in luctu erat, de more curauerat. Ex eo etiam more dictum est illud

*Math. 6. lo- Math. VI. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam
cus explica- laua, ne videaris ab hominibus ieiunans.* Nam quia non nisi loti,
tis. & vncti accubare solebant: ideo iubentur etiam cū ieiunant, idem facere, vt prandisse videlicet iam, non adhuc ieiunare viderentur. Plerique enim eo vitio laborabant, vt ex asperitate squalloreque corporis, & illuue, quam illotos, & inunctos habere necesse erat, humanas laudes aucupari velent, & inanes falsæ gloriæ umbras confestarentur. Perinde atque illi morosi quidam agrestesque philotophi, qui apud

*Horat. lib. 1. Horatium eodem horrore atque inmunditia se populo com-
Epist. 2. ad mendabant.*

Lollium.

*Est huic diuersum vitio vitium, & prope maius,
Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisq;
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris.*

*Ostentatio
damnatur.*

Cum igitur Christus Opt. Max. vt lauent, & vngantur commonet, perinde facit, ac si dicat: cum ieiunatis, tamen si abstineatis à prandio, tamen vnctioni non parcatis ac lauationi: imo lauamini, vngimini tanquam pransuri, ne ieiunatio ostentatores magis, quàm sectatores habeamini. Facite igitur quæcumque faciunt cœnaturi, vt cū lotos vos vnctosque cæteri videant, æquè ac se pransos esse non dubitèt: ac tum demum non ab hominibus, sed à Deo mercedem accipietis; Pater enim qui videt in abscondito, reddet vobis. Huc etiam illa spectant ex Lucæ VII. cap. *Veni in domum tuam, aqua*

Lucæ 7.

pedibus:

pedibus meis non dedisti, & oleo caput meum non vnxisti.

Tandem, vt ad superiora regrediar, hoc etiam statuo, nõ quod oleum in lætitia, & in cœnis adhiberetur, ad delicias ideo, & voluptates, atque conuiuia, vt à plerisque fieri videro, referri oportere; sed ad verborum petius lenitatem mendacem atque dolosam, vt proximè comprobauit. Nam contenti onem Propheta facit sermonis iustorum cum impiorum oratione; quam non simplicem, non candidam, & apertam, sed versutam, callidam, malitiosam esse demonstrat, cum aduersus illam se apud Deum precibus armat. Verum ad eum morem, quem dixi, alluisse non dubito: & puto esse Hebraismum. *No me vnte el ruin la cabeza.* Cui noster Hispanismus mirificè consonat. *No me vnte el cerro.* Quod & Latini aliter, vt apud Plautum sæpissimè. Os sublinere, aut sublectare. *Vntar la cara.* Hoc est, decipere, in fraudem inducere. Quod Hispani sic: *Traer la mano por el cerro.* Qui omnes idiotissimi nihil aliud significant, quàm demulcendo decipere.

*Impinguare
caput quid.*

Os sublinere.

Longissimum facerem, si quæ huc referri possent, persequeretur omnia: quare ad alteram tatum Olei facultatem accedam. Galenus enim II. lib. de simplic. medicam. facultate, cap. XXII. ita de Oleo: *Vnde merito velut materia quedam cærorum fuerit medicaminum: nam si frigida illi commisceas, frigidum efficietur illud, quod mistum erit; sin calida calidum.* Quod valde horum hominum ingeniis quadrat: qui veluti Chameleontes nihil sui simile retinent, eorum colores ad se trahunt, quibus adhærescunt, mille vt Protheus figuras in singula momenta induunt: nunquam in opinione, nõquam in sententia perseuerant. Vespertilionum similes dicit Alcianus; qui ancipitis fidei cum sint, & nec huius, nec illius ordinis, cum vtroque tamen colludunt, & pro re nata conuitiis proscindunt, ac rident, vt de se quidem id, quod est apud Varronem in Agathone, profiteri debeant:

Galenus.

Oleum calidum aut frigidum si miscatur.

*Quid multa? factus sum vespertilio; neque
In muribus planè, neque in volucribus sum.*

M. Varro.

Nec secus ij se gerunt, atque ille apud Terent. Gnatho: qui nouum se inuenisse dicebat aucupium, nouamque viam

D 2 ad

ad captandas ineptorum hominum amicitias. In Eunuchi.
A& II. Scena. II. *Negat quis, nego: aio, aio: postremo imperavi:
egomet mihi omnia adsentari.* Hi autem non proximi sed
quasi proximi: non fratres sed quasi fratres. Psalm. XXXIII.
Quasi proximo, quasi fratri nostro sic complacebam.

CAPVT VI.

EXPLICATA VOCIS PROPTER
vis, & potestas in sacris externisq; litteris. Populeti nostri lo-
cus vindicatus à nota & per occasionem alij ex sacris illustrati.

LEGERAT censor quidam, grauis ille
quidem, & eruditus, è Populeto, què adhuc
adolescens dedi, illustrissimo viro æquè atq;
doctissimo, meique amantissimo D. Fran-
cisco Pacheco de Cordoua, Episcopo Cor-
dubensi, quem sat maturum cælo, sed ali-
enissimo reip. tempore, mors ferrea abstulit: legerat, inquã,
hos versus.

*Et rapidus propter gemino se flumine pontem
Fundit: & opposito lapidosas aggere moles
Indignatus, &c.*

De Beti sermo erat, qui proximè secundum celeberrimum pontem, ad vrbs Cordubæ mœnia, in duo brachia deriuatur. Tū ille ex Censorio iare, ad vocè **PROPTER**, tanquam plebeiè distam, notam apposuit. Censuit videlicet præpositionem illam, amoris vim in eo loco significasse, cuius causa Batis in duo brachia diduceretur, atque insulam clauderet. Nec animaduertit tamen. Propter pontem, de illo esse genere, de quo apud Plautum, Propter virum fortem; apud Terentium, Propter hunc assiste: apud Ciceronem, Propter ædem Vulcani, Propter viam, Propter statuam: & apud Virg. Liuium, & alios id genus sexcenta, quæ tædio sint fortasse laudata. Propter pontem igitur, idest prope,

*Propter, id-
est, iuxta,
aut prope.*

prope, aut iuxta pontem. Vicinitas enim hoc loco, non causa, neque finis significatur.

Quam certe præpositionis vim tamen vulgarem, igno-
tam esse video nonnullis sacrarum interpretibus litterarū.
Psalmo enim LXXII. ver. XIX. sic legitur: *Veruntamen prop-* *Psal. 72. lo-*
ter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur. Vbi Genebrar- *cus aptè illud*
dus & alij, Propter dolos, interpretantur dolorū causa: idest, *tratus.*
in fraudum pœnam, scelerumque vindictam. Atque vt cæ-
tera cohæreant, *Posuisti, inquit, eis, supple Mala,* quæ expres-
sè habentur in Græcis *kaka.* Sed hoc certè glossema videtur
esse Græcorum. In Hebræis enim nihil eiusmodi reperitur.
Longè commodius, significantiūque Vulgatus. *Propter do-*
los posuisti eis: & LXX. Propter dolositates posuisti eis: & Hiero-
nym. Inlubrico posuisti eos: quod idem est, vt infra ostendē-
mus. Propter, autem hoc loco, vt etiam in alijs, idem valet
quod prope, iuxta, non longè. Dolus verò idem quod *Dolus quid?*
regnæ, fallaciæ, fraudes & artificia, quæ in bello pro- *bonus, & ma-*
prietæ cuniculi, atque insidiæ: quæ generatim doli vocabulo *lus.*
continentur. Nam ideo veteres dolum malum dixerunt, vt
quæ legibus, religioni, fidei aduersarentur artificia notarēt,
neque belli machinationes atque insidias, gentium iure
concessas, quæ doli etiam appellantur, damnare immerito
viderentur. Hæc igitur Prophetæ sententia. *Cerca les teneis*
armada la trampa, y puesto el lazo en que cogellos: cerca esta he-
cha la mina con que bolallas. Veruntamen propter dolos po-
suisi eis. *Y tan cerca, que aun quando ellos començauan a alçar*
cabeça, les distes el golpe, que los abatistes al suelo. Deiecisti eos
dum alleuarentur. Consonat hæc cum primis aptissimè: nã
cum supra impios secundis rebus elatos, pios autem aduer-
sis afflictos questus esset: teipse cõsolans, vicinum impiorū
interitum, & instantem propius ruinam sibi proponit. In-
itio enim sic: *Y nauaseme los pies, y aun casi casi di algun traspie.*
Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus
mei. Porque puse los ojos, y me enfade de ver la bienandança de
los pecadores. No ay llegar la muerte a sus puertas: aunque veays los
bombres caer muertos a vuestros pies, no ayays miedo que sean vna
delosa.

dellos. Non est respectus morti eorum. *Y si algun golpe les acerto, no es de dura, que si oy les dio vna calenturilla, mañana se leuantaran sanos como vna manzana;* Et firmamentum in plaga eorum. *No parece que son hombres, ni que habla con ellos la ley porque passan los hombres, ni para ellos se hizieron trabajos, de jgnasias, &c.* In labore hominum non sunt. *Aunque llueua Dios aqotes, no les alcançara vno.* Et cum hominibus non flagellabuntur, &c. Deinde paulopost addit: *Verumtamen propter dolos posuisti eis.* Non secus ac si diceret: tantum abest. vt in ea felicitate permansuri sint, vt propitius casus immineat, & adeo interitus vrgeat, vt iam iam ruina opprimantur. Ecce quàm cito euanelcant improborum spes, & quæ ipsi sibi somnia fingunt. Vidi impium superexaltatum, &c. Sed trās- iui, & ecce non erat. Adhuc escæ eorum erant in ore ipso- rum, & ira Dei ascendit super eos. Priusquam intelligerent spinæ eorum rhamnum, sicut viuentes (hoc est, tum primum emicantes, aut emergentes, perinde ac tenera & mol- dia herbarum germina tum primum è tepesfacto solo erum- pētia, & vix dum enata virgulta) sic in ira absorbuit eos. His- panè, *en flor, o en berça,* & adhuc Hebræorū, vim non asse- cūtur. Vides, quàm propter, id est, quàm proximè dolos pō- nat eis? *Dolositates LXX.* legunt, id est, insidias, artes occultè fallentes, & quasi hami obscurè inescantes. *In lubrico,* Hie- ronymus, quod in idem recidit. Lubricum enim idem est quod fallax. Vnde lubrica via, quæ vestigium fallit; spes lu- brica, statio, & umbra lubrica Ouidio, quæ deludūt, frustrā- tur, & fraudant. Ita Seruius in illud *Æneid. II.*

Nequaquam patrias tentasti lubricus artes.

Lubricus, inquit, fallax. In lubrico igitur posuisti eos, cū dita sti opibus, & huius sæculi voluptatibus permisisisti, quæ ipsæ per se lubricæ sunt, & vana suos amatores specie deludūt.

Locus Psal.
106. explica
sus.

Nec vero dubitem illud Psal. CVI. identidem interpreta- ri. *Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.* Nam quæ vox apud Hebræos sonat, quod apud Latinos propter; eadem pro in, ad, apud, vsurpatur, vt in thesauris ostenditur: Hieronym. ita vertit hunc locum.

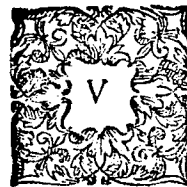
Stulti

Stulti propter viam sceleris eorum, & propter iniquitates afflicti. Hoc est, iuxta viam, aut in ipsa via: similiter, atque dixisset, deprehēsi in mediis sceleribus puniuntur, Hisp. *En fragante,* in ipso peccandi articulo. *No penseis que los ruines se le van a Dios alabando: q̄ el los coge de manos a boca en el medio de sus mal- dades, y alli les atajal los passos de sus pretensiones y al punto que se engrien da con ellos en tierra.* Quæ sensum Vulgatus expressit: *se visus est cum addidit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum.* Id est, dum in via iniquitatis, atque in suis sceleribus versa- rentur. *Porque en ese punto los arrojò Dios de sus esperanças; y mallogro sus intentos.* Propter iniustitias enim tuas humiliati sunt. Id vero Prouerb. XIII. mirificè ostenditur. *Ri- sus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat.* Hebræa longè significantius. *Etiam in risu dolebit.* Ampla & satis ob- via in Sacris litteris huius loci locupletādi materies, sed hæc satis sunt ad alia properanti.

Prouer. 14.

CAPVT VII.

VARI A VERBI SVSCIPIO, VIS
& potestas in Sacris, sed eadem, quæ in externis litteris. Persij locus & ex eo multi ex Psalmis, & vnus Luca I. diligentius expensi, atque illustrati. Fatui cur suis comparentur, Prouerb. II.

VULGATVM sacrorum interpretem *Vulgatū in-*
tam bene latine scire, quàm qui maximè *terpretem la-*
semper mihi persuasi; nec dubitavi vnquā, *tinè mirificè*
fore vt ita existimarent, qui essent in vtrif- *scire.*
que litteris eruditi. Nam quod obiiciūt qui-
dam fastidiosè Grammatici, multa ab eo,
quòd ad constructionem sermonis attinet, neq; ex Gram-
maticæ legibus, neque ex Romana consuetudine dicta: id
verò tantum abest, vt eius ignoratione rei fecerit, vt potius
ex cognitione sermonis Hebraici fecerit, cuius de industria

viam

vim & potestatem dum ad amicum exprimere vult, Grammaticorum leges, hoc loco non admodum necessarias cogitur præterire. Verum quis erit, qui paulo plus ista gustarit, & latina perceperit diligentius, qui non aperte videat, quanta ille, (si ad notionem vocum, sermonis proprietatem, & germanas significationes spectarit) latinæ dictionis sciëntia, & cognitione floruerit. Id sæpe in nostris litteris ostenditur: sed in his, quæ proximè dicemus, maximè cernitur. Et quoniam Persii locus à nobis facit, brevius explicabitur; deinde ex eo, quod cupimus, ostendetur. Is enim poeta per acutus & elegans cum præceptorem suum alloqueretur Sat. V.

*Persij locus
expensus.*

Me tibi, inquit, supposui: teneros tu suscipis annos.

Socratico Cornutiè sinu.

*Suscipere
quid.*

Quo loco se ab eo Philosophicis institutū dicere, nemo non videt: sed quid commune habeat suscipiendi verbum, cum altero instituendi, accuratius inuestigandum erit, ut & sententiæ vis omnis intelligatur, & multi alii auctores cum sacri, tum æthnici illustrentur. Ac primum quidem, suscipere, idem est, quod sursum capere; & quod vel iacebat, vel abiectum erat, extollere. Quare Donat. in illud Terent. in Andr. *Nam quod peperisset, insit tolli.* Tolli, inquit, id est suscipi. Tollere autem, siue suscipere, nihil est aliud quam nutrire, atque educare: ex consuetudine veterum, quibus integrum erat, recens ortos liberos, aut alere, aut exponere. Si vellent alere, tollebant manibus apprehensos, quasi pro suis acciperent, & eos alendi, educandique curam sibi susciperent. Si vero nollent, exponi iubebant: qua de re aliàs Rectè igitur Persius, & *supposui*, & *suscipis* cum *sinu* coniungit, ut contentionem faciant præpositiones illæ duæ sub, & sursum, quæ verba componunt, ut sit sensus. *Puseme yo debajo de tu mano, y tu me leuante cõ ella, y enobleciste mi rñez y edad tierna, con la enseñanza de la filosofia.* Quippe pro trunco & lapide sunt, qui literas nesciunt, ex Philosophi sententiâ; qui rogatus à quodam, quid nam filio Philosophia esset profutura? respondit: Ne cum sedeat, lapis super lapidem sedeat.

Sed

Sed in nostris litteris inscii, fatui ve suisibus comparantur. Prouer. XI. *Annulus aureus in naribus suis mulier pulchra, & facta.* Sive ut Chald. *Fatido sensu.* Sus enim, inquit, Plinius lib. VIII. cap. LI. animalium est maximè brutum, itaque animâ ei pro sale datam non illepidè existimabant, quod M. Tullius retulit lib. V. de finibus; & Varro lib. II. de Re Rustica. Rectè igitur, *annulus aureus in nare suis*, cui cœnum gratius, & suauis olet, quam unguentum, ut aiebat Lucretius. Aristophanes verò Hypocratis filios suè respere dixit; quod inscii, quodque moribus essent non admodum comitis. Nullū autem maiorem homini à præceptore, vel à quopiam altero afferri posse splendorem, quam eruditionis atque doctrinæ, cum multa docent, tum illud maximè ex Seneca apud Cornel. Tacit. lib. XVIII. ubi Neronem alloquens. *Ego quid aliud, inquit, munificentie adhibere potui, quam studia, ut sic dixerim in umbra educatæ, quibus claritudo venit.* Iam vero lucis nomen ad doctrinam demutatum hoc ipsum ostendit. Nam Doctores in nostris externisque litteris Soli, & Luci, & Stellis fulgentibus comparantur. Contra verò eos, qui à Philosophiæ studijs defecissent, pro mortuis ducebant Pythagorici. Origenes in lib. contra Celsum: *Ceterum, inquit, Pythagorei cenotaphia extruebant ijs, qui defecissent à Philosophia, reflexo cursu ad idiaticam vitam.*

Suscipere, præterea, idem interdum valet quod educare nutrire, alere, atque etiam procreare. Terent. in Andr. Act. II. Scen. III.

Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum.

Hispanè, *Porque le di palabra de encargarme del, y criarlo.* Denique ut veniamus ad sacra; Ponendum tertio loco est: suscipere, non solum esse idem quod tollere, quod instituire, atque formare; sed vltro etiam, ac sponte, & summa cum humanitate, & beneuolentia excipere: benignè comiter, affabiliter, ac filiorum in morem paterno amore tractare. Ideo Persius sinum addidit, ut doceret se à præceptore non aliter quam à parente filium conformatum.

E

Hinc

Hinc illud Ecclesiastici III. lucem habet. *Fili suscipe senectutem patris tui.* Hoc est, adiuua patrem senem, sive illum, benignè, ac liberaliter accipe. *Haz buen tratamiento, regala a tu padre quando viejo.* Psalm. CXXXVIII. *Suscipisti me de utero matris meae.* Quasi dicat: *Hizistes conmigo lo que hazen los padres con los hijos, a quien se aficionan, leuantaste en vuestras manos, encargandoos de mi,* Nam uti diximus, parentes quos alere velent liberos suscipiebant, siue tollebant. Quò spectat illud Psalm. XXVI. *Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me.* Idest, sustulit ac suscepit me veluti expositum, ut me aleret, atque educaret, & Psalm. CVI. *Suscipit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.* Hisp. sic: *Leuantolos quando mas caidos estanan por sus maldades, y aunque a pecadores, recibolos con buena cara, y con muestras de buena voluntad hizoles muy buen tratamiento, como a hijos.* Huc spectat illud Ezech. XVI. ubi cum vidisset Deus infantulam, nempe Hierusalem, velut expositam, in iuis foribus volutantem: *Transiens, inquit, Vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum esses in sanguine tuo, viue.* Idest, suscipio vitam tuam, volo te viuere; quod cum dico, dico me tui curam, tuarumque rerum in me recipere. Cui egregiè respondet illud Lucæ I. *Suscipit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae.* Hoc est, *Leuantolo del polvo de la tierra; tomolo en sus manos, y encargose del, y de dalle de comer y vestir, y mirar por el.* Quæ omnia in vno vno suscipiendi verbo continentur, & Ezechielis illo capite numerantur. Rectè verò cum dixit, *Suscipit, mox, puerum* addidit: pueri enim suscipiuntur. Et confirmat ista Isaias, per quem Dominus abiectam (non secus atque apud Ezechielem) in puluerè Hierosolimam ita alloquitur. *Excute de puluere, consurge, sede Hierusalè, solue vincula colli tui captiua filia Sion &c.*

Isai. c. 52.

Suscipere, si-
de inbere.

Sed habet aliam quoque potestatem hoc verbum, eam quoque à prima profectam. Nam quoniam qui curam alius suscipit, tueri illum atque præstare debet, uti spondores, fideiue iussores faciunt: ideo pro spondere, aut præstare, usurpatur. Hisp. *Abonar, fiar, salir al riesgo, o salir por fiador.*

dor para pagar por otro. Psalm. CXVIII. hæc potestas percipitur Psalm. 118, in his verbis. *Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi.* Hieron. & Chald. *Sponde pro seruo tuo in bonum.* Hispanè sic vertas: *Señor salid por mi fiador, y abonadme, no corra riesgo si me apretaren los poderosos.* Ita etiam, *Suscipit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae:* Nimirum cum pro eo spondit, quidquid deberet dissoluturum: quod sanè præstitit, cum esurientem impleuit bonis, suæ scilicet vitæ, mortisque pretiis, quibus æs alienum, quod contraxerat peccatorum, patri dissolueret. Idcirco enim posuit in eo Dominus iniquitates omnium, & ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit, quia ipse suscepit, idest, *salio por nosotros.* Vnde & susceptor sæpissime, & adiutor, & liberator dicitur: hoc est, *fiador,* qui & nostra suscipit, & suis tenuitatem opibus auat, & molestia liberat exactorum. Ita cecinit Dauid Psalm. LXXI. *Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.* Ex usuris, inquam, idest ex dolis, atque fraudibus: quo nomine in Sacris peccata, & scelera designantur, & in Hebræo habentur. Hoc autem in Christum tantummodo cadit: nã Regū Israel longè alia ratio fuit: ii enim cuiusmodi fuerint, obscurum non est: tantum enim abfuit, ut ab usuris populum liberarint, ut etiam onerarint. I. Reg. cap. VIII. ius regis describitur: quæ tantum abest, ut largituros esse quidquã haberet pretiosa, maturisimè commonuerit. Verbis igitur Regii Prophetæ, hæc Hispana respondet. *Librarlos ha de todo pecho y alcabala de pecado. Hazerlos ha hijosdalgo, y hombres de respeto en su casa.* Et honorabile nomen eorum coram illo.

Christus sus-
ceptor noster

Psalm. 71. lo-
cus illustra-
tus.

Quamquam hoc loco, *Nomen,* aliam videtur habere posse notionem, ut sit idem quod syngrapha, siue tabulæ, quarum vi, atque nomine, ab aliquo pecunia exigi potest: quare aliàs. Hispani, *Cedula, o librança.* Quare nomen eorum, idem erit quòd ius & potestas petendi, atque exigendi quæ velint, nomine Christi: quod ideo nostrum nomen dicitur, quia nobis à Christo datum, & à Patre, qui cū Christo no-

bis omnia donauit acceptum. Quod autem honorabile futurum apud Deum Propheta prædicit, suam vim semper, & ubicunque, & à quocunque exhibeatur, habiturum significat; & quæcumque eo nomine petita ab hominibus fuerint, impetranda. Hispanè: *Se obedecera, y pondra sobre la cabeza, y se cumplira como en ella se contiene.* Quæ enim siue Regia, siue Pontificia diplomata in iudicio proferuntur, ea & ofculari, & capiti imponere consueuimus, ut debitam nos eis reuerentiam pariter atque obedientiam præstare significemus. Erit igitur honorabile nomen Christianorum coram Deo, quia quæcumque fundentur ab eis preces Christi nomine, exaudietur ab eo. Verum de his, ut diximus, aliàs. Nec absurdè quispiam in hanc explicationem laudauerit Hieronymum, & Chaldaum, quorù hęc lectio: *Et pretiosus, (vel carus) sanguis eorum coram oculis eius.* Noster quippe Christi sanguis est, quâdo ille nos redemit sanguine suo. Hac enim ratione pauperi pepercit, atque inopi, & animas pauperum saluas fecit. Pauperum, inquam, per antonomasiam, eorum nimirum, qui soli verè pauperes sunt, peccatorum: quibus nisi suum sanguinem Christus suæ salutis pretium condonasset, soluendo non essent.

Christianorù
nomen hono-
rabile coram
Deo.
Hierony. &
Chald.

CAPVT VIII.

DE MELIORE NOTA COMMENDARE quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue notæ dolij clim impressæ. Catullus explicatus. B. Pauli loci duo cursim perstricti, & illustrati.

V M propositum mihi sit, varietate rerum & copia oblectare lectorem, non est cur mihi quispiam succenseat, si modò has, modò illas litteras attingam, ad sacra modò, modò ad prophana descendam; modò vtraque coniungam, & misceam, ut est apud Poetam, *ytile dulci.* Cupimus enim hisce nostris

libris,

libris, non humanarum tantum, aut Sacrarum litterarum studiosis siquam opem ferre possimus, experiri; sed singulis quibusque bonarum artium gustum aliquem habentibus subseruire. Hinc fit, ut ex omni genere, quæcumque occurrunt, sine fastidio libemus. Quare hoc etiam boni consule, quod ex Curio ad Cicer. Epist. lib. VII. excerptum. Ille enim dum Ciceronem rogat, ut Acilio in Græciam cum legionibus eunti, se in eadem prouintia negociantem commendat: *Quare, inquit, Ciceroni persenera constanter nos conseruare, & Sulpitij successori nos de meliori nota commenda.* Vbi thesauri Latini, *notam pro scriptura ineptè satis vsurpant.* At Manutius, melioris notæ commendationem, interpretatur, diligentissimam: & addit translationem esse à doliis, quibus diuerse inurantur notæ, ut internoscantur vina. Eodem modo Catullus ad Manlium:

*Quare quod scribis Veronæ turpe Catulle
Esse quod hic quisquam de meliore nota,
Frigida de fœno tepescit membra cubili.*

Sed ne hoc quidem, ut ingenuè fatear, nisi causam addideris cur ita explices, omnino mihi probatur. Nam tamen si verum sit cadis olim vini notas inuri, quæ ætatem significarent, aut etiam patriam, (ut Iuuenalis ostendit.

*Cuius patriam, vitulumq; senectus
Deleuit multa veteris fuligine testæ.*

Et Petronius Arbiter in Satyrico titulorum formulam proponat. *Statim allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatae, quarum in ceruicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM. Dum titulos perlegimus, &c.)* Tamen si, inquam, verum hoc sit, non satis, opinor, sermonis huius vim explicauerit, qui dixerit, *De meliore nota commendare*, nihil esse aliud quàm diligentissimè commendare. Nam licet quæ melioris notæ sunt, diligentissimè commendentur, vel eo solum quod melioris notæ sunt, non tamen quæcumque diligentissimè commendantur, melioris notæ, nam interdum

E 3 peioris

Cic. fam. 7.
Epist. 29.

Catullus ad
Manl.

Notæ siue tituli in dolijs.
Iuuenalis.

peiores etiam sunt. Quare ut clarius explicetur hic locus, & significantius, non erit alienum exponere quid sit commendare, quid nota. Commendare autem idem valet interdum quod probare. Hispanè: *Acreditar, abonar, poner biè, o en buena opinion.* Cic. VII. in Verrem: *Qui cum se virtute, non genere Pop. Romano commendari putaret.* Et in Bruto: *Nulla re vna magis commendatur orator, quam verborum splendore, & copia.* Hispanè. *Con ninguna otra cosa mas se acredita, o mas nombre gana, &c.* Horat. lib. I. Ep. II. ad Lollium.

*Commenda-
re quid.
Cic. 7. in
Verr.*

Horatius.

*Asperitas agrestis, & inconcinna, granisque,
Quæ se commendat tonsa cute.*

Nota pro sorte, aut rerum genere. *Se acredita y gana opinion.* Iam verò notam pro sorte aut conditione, aut rerum genere sumi obscurum non est. Hinc enim illæ loquendi formulæ, Eiusdem notæ, primæ, aut secundæ notæ vina, res &c. hoc est, primæ bonitatis, aut meritæ. Catullus ad Manlium.

Catullus explicatus.

Esse, quod hic quisquam de meliore nota.

De meliore nota commẽdare.

De meliore nota, id est melioris loci, sortis, conditionis, ac generis. *De mas estofa, o mejor suerte.* Locum igitur Ciceronis ita interpretari licet. *Sulpitij successor nos de meliori nota commenda.* Hoc est, ut hominem melioris notæ, probatæ fidei, spectatæ virtutis. *Abonadme con el successor de sulpicio; Ponedme con el en la mejor opinion que se pueda.* Hac enim ratione illum maximè conseruare poterat negotiationi incumbentem. Id verò assequi nulla ratione posset, nisi Curium Acilio diligentissimè commendaret, id est, *Encarecidamente;* eius fidem, ac probitatem verbis augendo: ex quo factum est, ut Manutius ad diligentiam commendationis in explicando spectarit.

APPENDIX EX SACRIS.

Locus Pauli ad Rom. 5. illustratus. **N**ON erit ab re vnũ, alterumve de Sacris locum attingere, qui ex hac vocis potestate, aut lumen, aut leporem accipiant. Ad Rom. V. *Commendat autem charitatem suam illuſtratus. Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, ipse pro nobis mortuus*

mortuus est. Hoc est, satis suã probauit hominibus charitatem, satis magnum amoris sui specimen, satis præclara documenta dedit: cum supra mortalium modũ mortales amauit. *Acredita Dios, abona, y justifica la voluntad que tiene a los hombres.* Simile illud ad Rom. III. Iniquitas nostra iustitiam Dei cõmedat; *Da testimonio y prueua, abona, justifica.* Et II. Machab. cap. III. De Menelao scribitur, Regi Antiocho fuisse cõmendatum. *At ille commendatus Regi, magnificans faciem potestatis eius, in semetipsum retorſit summum Sacerdotium.* Hoc est, cum se se Regi probasset, cum bene de eo Rex existimaret, cum eius gratiam, & beneuolentiam collegisset, facile potuit in se Sacerdotium retorquere. *Estando bien puesto y acreditado cõ el Rey.* Cætera non erit difficile ex his, quæ diximus, æstimare: pergamus ad alia.

CAPVT IX.

BONA VERBA, BONVS DIES, BONA omnia dicere, Boni Dij, Benedicere, & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex Sacris Litteris illustrata. Prou. XIII. Math. XX. maximè de Benedicendi verbo apud Iob, & alios.

HIC ego lectores fauere linguis volo, sacra enim attingo, & bona fari cupio, bono nimirum Natalitiorum die, quo ista scribo, atque ex lege munus hoc amicis mitto; faustis ominis scripta videlicet; uti pauper, cui neque vestes, neque aurum, neque argentum, neque cætera, quæ aut voluptate, aut pretio mortalibus cõmendantur.

*Prospera lux oritur, linguisque animisque fauete:
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.*

Linguis pariter atque animis fauere imperat, ex solemnium sacrorum formula, vates. quia non corpore solũ, sed animo etiam sacris operari decet. Vnde attentionem illa formula captari.

Ouid. lib. 7. Fast. Corpore pariter atque animo sacris operandum.

captari mos erat; *Hoc age*. Vt docet Plut. in Numa, & Coriolano. Tranquill. Tacit, & alii. Atque id puto significare *Bona verba*; idest, fauentiam oris, ac mentis. Nam præter quàm quòd verbum menti magis, quàm ori congruit, si res ex Theologorum disciplina pensetur, Nonius ita censuit, in Ominis notione explicanda. *Omen, inquit, est votum mentis, ac vocis, vnde sacrificantibus dicitur, bona omina habere, idest vt circumstantes, & mente recta velint, & bona oribus proferant.* Præclare Nonius, candida enim, pura, & casta verba, nisi è candida, puraque mente in os incidant, grata esse Deo nõ queunt. Bona autem verba, quid aliud sunt, quàm bonum faustum, felix omen habentia; non prophana, non obscæna idest, male ominata, aut malè nominata apud Horat. Lib. II. ode. XIII. Accius Senecæ. *Vt omnes, inquit, qui Arpinã Asiamque accolunt ciues omnibus faustis adhibeant fauentiam, ore obscæna dicta segregent.* Æn. XII.

Nonius.
Omen quid.

Bona verba quid.

Obscæna dicta.
Obscæna volucres.

Bonus dies.

Bona preces.

Manes boni.

Iuppiter iuans pater.
Diues Varroni quasi Diuus.

Ne me terrete timentem
Obscæna volucres.

Idest, sinistra, infaustum omen præbentes. Bonus igitur Dies ita dicitur, vt bona verba, Candidus, faustus, ac felix, siue festus: vt infra.

Salue festa dies, meliorque reuertere semper.

Mart. Lib. XII. *Bona dixit Saturnalia.* Cato de Re Rust. & Festus, *Bonas preces precari:* quasi propitiatorias, & quæ Deos sibi bonos redderent. Nam, & Dii, Deæque Bonorũ nomine dignabantur. Æn. XII.

Vos mihi Manes este boni.

Et lib. X. Iano Bona, vt Bona Venus Plauto, & Bonus Iuppiter: Persio. *Quamquam Bonus, optimusvè cum dicitur Iuppiter, bona dans, & benefaciens, ac benedicens intelligitur, quod bonitatis maximè propriũ est; idest Dei, quæ ipsa bonitas est. Nihil vidit melius Cicero II. de natura Deor. Sed ipse Iuppiter, inquit, idest, Iuans pater & c. à maioribus nostris. Optimus Maximus dicitur: & quidem ante Optimus quàm Maximus, quia maior est, certèque gratius prodesse omnibus, quàm magnus opes habere.* Hinc Varroni diues dictus est, quasi

Diuus

Diuus, quòd perinde ac Deus circumfluat maximis copiis, & alienam inopiam, ac miseriam, nihil ipse interea incòmodi accipiens, lenare tam velit: quàm possit. Nomè autè Dei, nomè est liberalitatis, & magnificentiæ. Iuppiter à iuuando dictus est, Deus à dando. Hinc olim Mæcenates, Patroni, ac principes liberalitate in clientes, ac suos, nomen sibi inuenere Diuinum. Vide quæ diximus in eâ, quæ est ad Quirites post reditum, ad illud, P. *Leontulus parens ac Deus & c.* Boni verò vox eandè vim habere videtur in sacris Prou. XXII. *Qui pronus est ad misericordiã, benedictetur.* Hebræa, *Bonus oculus & c.* Hispanè: *Con el liberal Dios sera largo, y quien bien bixiere bien recibira.* Math. XX. *An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum.* Hispanè: *Porque yo soy cumplido y liberal, has de ser tu malaventurado, y embidioso?*

Dei nomen liberalitatis est, & à dando dictum.

Prouerb. 22. Bonus in sacris.
Math. 20.

Sed redco ad superiora, & dico quid sit, *Bona omnia dicere*, apud Terent. in And. Scen. I. Non enim bene, qui ad laudem adolescentis referunt: optimè qui ad bene ominantiũ verba spectarunt. Omnes igitur bona omnia dicebãt; idest, faustis omnibus adolescentis ingenium prosequabantur. *Le ebauan mil bendiciones.* Fausta, & felicia omnia, mihi de illo pollicebantur. Sed de bono satis, tametsi bonum est. Mel etiam si nimium amarum est: ex multis tu, quod magis ardebit, seponito: Et, *Esse puta solum, sic tibi pluris erit.*

Bona dicere apud Terent.

QVID SIT BENEDICERE IN SACRIS litteris. Appendix. I.

TAM varius, tamque frequens est huius verbi vsus in sacris litteris, vt non ab re fuerit eius vim, & potestatem pluribus explicare. Nã neque omnia cuilibet, neq; sine magno iudicio vsurpata sapius à Vulgato. Benedicimus quippe paribus, superioribus, atque etiam inferioribus, aut inter se homines, aut Deo mortales, aut mortalibus Deus. Rectè igitur videre qui dixerunt, Deum hominibus, aliis verbis benedicere, idem esse quod bona largiri. Bene enim dicere, quid est aliud quàm bona dicere? Dicere autem nihil

Benedicendi quot sint modi:

F aliud

aliud nisi designare, attribuere? Nonne apud Latinos Bona dori dicere, id est, in dotem assignare, ut ita dicā, & pro dote tribuere? *Dar en dote.* Homines verò cum Deo benedicunt, illius liberalitatem, magnificentiam, ceteraque attributa dilaudāt, & bona, quæ vel in Deo insunt, vel ab eo accipere commendant. At cum inter se benedicunt, bona sibi precantur, aut bene sibi ominantur. Hinc factum est, ut quoniam qui salutant inter se, bona sibi optant, ut vitam, valetudinem, & felicitatem, ideo Benedicere, pro salutare accipiatur: Siue cum valedicimus, siue cum saluere iubemus. *Genes. XLVII. Introduxit Ioseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens, illi, & interrogatus ab eo, & c.* & infra ubi Regem allocutus est Iacob: *Benedicto Rege, egressus est foras.* Hoc est, cum solemnia uerba, & ex legitima, & solemnī salutandi formula præfatus esset: Cum ea dixisset, quæ in congressu, atque regressu solemus. *Auiendole besado al rey las manos, y hecho el deuido acatamiento: y despidiendose del.* Ita II. Reg. cap. XIII. *Cadens Ioab super faciem suam in terram adorauit, & benedixit regi.* Hoc est, *Besole las manos, y despido se del.* Idcirco etiam pro vale dicere: *Iob. I. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* Id est, valedixerint, auerterint se à Deo. *No ayan dado de mano a Dios, no se ayan apartado del por algun peccado.* Et cap. II. vxor ad Iobū: *Benedic Deo, & morere.* Id est, valedic Deo, valere illū iube, muntium illi remitte. *Dale de mano, y acaba con el, o echale la bendicion & c.* Sic etiam explicari debet illud ex I. cap. eiusdem: *Extende paulisper manum, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Nam cum gloriaretur Deus, seruū se habere fidelissimum Iob, qui nulla ab eius domo ratione vnquam recessurus videbatur; Dæmon contra; scilicet, fidelissimus est, tange quæ possidet, ac tum demum videbis, quā cito à domo tua decedat, ac tibi coram in faciem valedicat. *Tocalde, y vereys sino se os despide de vnestra casa y seruicio en vnestra cara:*

Antiphraſis rejicitur. Plerique in his, aliisque similibus, antiphraſim prætedūt, & putant benedicendi verbum collocari in contrariū sensum,

sum, ut sit idem quod maledicere. Cum quibus certè, ut ingenuè loquar, mihi nequaquam conuenit: & ita cenſeo, verba nunquā à cōtrario dici: sed quod aiebat Aristophanis interpres in dictione Scholia, quæ dura sunt, & male ominata, mutari quidem in bene ominata, non autem per cōtrarium. Vixit, olim pro Mortuus est, mali ominis vitæ causa, & eius generis alia: non quia id verba significāt, sed quia ex eo, quod significant, illud quod sequitur, velint intelligi. Nam ex eo, quod vixit, eum iam non viuere, volunt existimari. Sed vrget illud ex III. Reg. cap. XXI. *Benedixit Naboth Deum, & Regem, quam ob rem eduxerunt eum extra ciuitatē, & lapidibus interfecerunt.* Vbi benedicendi verbum, pro maledicendi verbo vsurpatum, quis non videt? Sed sanè ut semel dicam, nunquam benedicere pro maledicere accipitur. Sed hoc in loco, aliisque similibus idem est, quod recessit à Rege, atque auersus est à Deo. *Dijo que ni conocia a Dios ni al Rey.* Et quoniam id nisi male de Deo, Regeque loquendo, hoc est, negādo vtriusque imperium atque potestatem, fieri non potest, ideo, Benedixit pro malè locutus est, quidam interpretantur. Multa sunt eiusmodi, quæ ex dictis facillè intelligentur; accedamus ad verbum bonum, quod Regii Prophetæ cor eructauit.

Locus ex 3o lib. Reg. c. 21. explicatus.

CAPVT X.

VERBA BONA APVD ZACHARIAM, & apud Regium Psalterm verbum bonum. Proximi versus explicati. Quæ olim præfandi ratio in principum congressu.

ED rapit iam ad se animum, & linguam verbum illud bonum, quod Regius Psalter eructat; quod ego benè ominans, aut boni ominis verbum, faustam futurae felicitatis prædictionem, & felix boni tandiu votis hominum expetiti oraculum, & prophetiam

Verbum bonum Psalm. 44.

Zachar. i.

interpretor, nouam & tum demum in lucem apertius prodeuntem. *Vna buena dicha, vna buena ventura, vna gran cosa.* Quo nihil est significantius Hispanis. Ita Zachar. I. *Loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.* Id est, ominantia felicitatem, quæ ad Hierusalem pertinere debebat, cum ad eam Dominus, vt paulo post additur, reuerteretur in misericordis. Vidit acutè Hieronymus, qui, *Bona*, inquit, *de futuro-rum promissione, consolatoria de presentium necessitate.* Chaldeus, *Recta*, quod idem est; nam vt boni, ita etiam recti Dii dicebantur, vt Rectè pro bene: & Rectum Porphyrii in lib. II. Epist. Horat. Epist. II. bonum dicitur, & apud Virg. in quinta.

Amat bonus otia Daphnis.

Hoc est, felix, beatus, fraudis expers atque dolii cuiusquam; & quod supra dixerat, candidus, non malignus. Quare verbum bonum, non dignitatem modò rei, cuius oraculū edit, sed oraculi veritatem etiam, atque promissorum certitudinem, magnitudinemque complectitur. Rectè verò cor eructat: primò quia, vt supra diximus, verbū bonum nisi è bono corde prodire nō potest; cū omē, votū sit mētis, ac vocis; verbū autē bonū sit bene ominatū, aut boni ominis verbū. Dein de, quia ex abundantia cordis os loquitur. Id verò propriè dicitur eructare, id est, extra ructare, aut ructū edere: quod vel ex nimia saturitate existere solet, aut suboriente aliquo vêtulo erumpere. Vtrūque autē Regio vati contigisse nō dubito: nam & rei dignitas, quam mente conceperat, tanta illius animum voluptate, tantumque compleuerat, vt vix capere posset, etiam effunderetur. Diuini præterea spiritus aura mentis illam, quam ipse infuderat, conceptionem ebullire, atque os appetere faciebat. Prophetæ igitur hæc sententia: Tanta est, quam mente concepi felicitas, tā faustum omen, vt contineri non possit, quin erumpat, ac se fecunctis ostendat. Hispanè sic. *Diome el coraçon vna alegre nueva, vna buena ventura, vna gran cosa que espera al mundo, y tal que no me cupo en el pecho, sino que se me vino a la boca, y he hecho plaçadella.* Eructauit cor meum verbum bonum. Felicitas autem ea est:

Cor aptè dicitur eructare verbum bonum.

ea est, quam optare potuissent. *Ya tienē Rey, y yo desde aqui le reconozco por mio, y pongo a sus pies mi corona, y me asiento por su vassallo y esclauo: y como tal le doy la posesion de quanto valgo y puedo.* Dico ego opera mea Regi: Regi, inquit, per antonomasiam: ideo enim non explicat cui Regi: vt intelligatur Regem esse illum Regum, & Dominū Dominantium, præ quo Reges alij hoc nomine indigni habentur; Messia verū Deum pariter atque hominem.

Christus Rex per antonomasiam.

Sed quid est cur Propheta, antequam Regem suum alloquatur, & carmen illi nuptiale canat, se se illi, ac sua consecrare profiteretur? Loquitur certè ex more prisca sæculi, quo, qui principes suos alloquebantur, deuotos se illi aut dicatos esse præfabatur. Dio Calsius auctor est lib. LIII. & marmora ostendunt, & statuae, quibus illud solemne inscriptum reperias: *DEVOTIVMINI MAIESTA TIQVE TVÆ.* Ea vero quæ proximè secuntur in Psalmo, tam aptè sunt coagmentata cū primis, vt hanc mihi sim veniam affaturus, studiosis non admodum iniucundam, vt vel proximum solū versum excutiam, quem ad diligentiam solum, & scribendi celeritatem video detorqueri. At Regius vates cum magnam se ré eloqui præcepisset; atque vt ait pœta, quoniam

In principibus congressu deuotos se illis præfabatur.

Tarda solet magnis rebus inesse fides;

Ne quispiam suspicari posset oraculum illud suum, suum esse commentum, aut somnium, adiungit se conceptis vt aiunt verbis, & ab eo, qui neque falli, neque fallere potest, dictatis, esse dicturum. *Lingua mea calamus scribae.* Quasi dicat, præiuit verba Spiritus sanctus; Ego vero vt scriba fidissimus bona fide concipiam, atque eloquar: nihil de meo addens, de suo nihil detrahēs. Ac ne vos diutius morer, vel, vt vim assequar, celeritatemque dictatis, ne quod mihi verbum elabatur aut fugiat; ac ne vos incertos tam fausti ominis, & tanti arcani expectatione suspensos teneā, *Dareme toda priesa en contarlo.* Hoc enim est; Celeriter scribentis. Quæ consequuntur pete ex Pulcri capite:

Cur lingua cum calamo comparata.

nā hoc hic desinat, æquū erit.

CAPVT XI:

BONOS VIROS PRO CONSANGVINEIS, malos pro extraneis habendos. Extranei qui in Sacris litteris. Parentum in liberis similitudo in felicitate ponebatur. Ex Sacris litteris quadam explicata.

PERIQLVE mortalium tam superbo ingenio sunt, vt si quos in patria sua videat non populares, aut gentiles suos excellere, iniquissimè ferant, & quod inhumanius est, miris modis conentur euertere. Quorū certè ingenium acriter reprehendit disertif-

B. Greg. Nazianz. finis auctor B. Greg. Nazianz. in orat. II. de Theolog. Sophisticum planè, inquit, atque alienum est, non dicam à Deo, sed etiā ab homine mediocri saltem probitate, candoreque prædito, atque ingenuæ cuiusdam honestatis sibi conscio, prohibendis alijs, principatum sibi comparare. Sed narrat Lucianus in Toxari, siue de

Lucianus in Toxari siue de amicitia. Scythæ hospites maximè colunt. amicicia, Toxarim Scytham hominem Mnesippo Atheniensi exprobranti sibi, quod Pyladem, & Orestè peregrinos atque etiam hostes pro Dijs colerent, respondisse: *Quod hospites erant, non Scythæ, id verò nihil obstat quominus boni viri iudicentur. Neque enim perpendimus cuiates sint viri honesti, ac probi: neque invidemus si cum amici non fuerint, res egregias gesserunt: quin magis admirantes ea, quæ fecerunt, ab ipsis factis domesticos illos, ac nostrates dicimus.* Plutar. autem in lib. de Alexandri virtute, in eandem sententiam Alexandrum iuisse scribit. Omnes, inquit, vndique gentes in vnum corpus conduxit: tamquam in amicitia cratera commiscens vitas, mores, nuptias, victus rationem, mandauitque vniuersis, vt mundum pro patria agnoscerent, castra pro arce & præsidio: bonos pro cognatis, malos pro peregrinis. Sed accedat etiam huc illud Plinii Iunioris in Panegyri ad Traianū, quod in eandem sententiam recidit. Is enim cum de Traiani adoptione in Neruæ filium & hæredem diceret: *Nulla,* inquit, *odoprati cum eo, qui adoptabat cognatio, nulla necessitudo,*

Plutarch. de Alexan. virtute. inquit, vndique gentes in vnum corpus conduxit: tamquam in amicitia cratera commiscens vitas, mores, nuptias, victus rationem, mandauitque vniuersis, vt mundum pro patria agnoscerent, castra pro arce & præsidio: bonos pro cognatis, malos pro peregrinis. Sed accedat etiam huc illud Plinii Iunioris in Panegyri ad Traianū, quod in eandem sententiam recidit. Is enim cum de Traiani adoptione in Neruæ filium & hæredem diceret: *Nulla,* inquit, *odoprati cum eo, qui adoptabat cognatio, nulla necessitudo,*

Plin. Iunior ad Traianū. inquit, odoprati cum eo, qui adoptabat cognatio, nulla necessitudo, nisi

nisi quod vterque optimus erat. Et paulò post. *An S. P. Q. Romani exercitus, prouintias, socios transmissurus vni, successorem è fine vxoris accipias? Summæque potestatis heredem tantum intra domū quæras, non per totam ciuitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc coniunctissimum existimes, quem optimum, quem Dijs simillimum inueneris.* Sed omnes, opinor, Xenophontis sententiam imitati sunt, apud quem ita Cyrus: *Nec est item considerandum vobis, quomodo ex ciuibus ordines suppleatis: sed quemadmodum equos queritis non qui patrij sunt, sed qui optimi: sic etiam homines queritote: ex hominibus, inquam, omnibus, quoscumque arbitremini, & robori vobis, & ornamento maximè futuros, hos sumite.*

Nec alienus hic loquendi, & sentiendi modus à sacris. Psal. enim LXVIII. *Extraneus,* (inquit Dauid pro Christo) *factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.* Hispanè sic. *Desconocieronme como a extraño, y tuuieronme por aduenidizo mis naturales.* Nempe cum illum Samaritanū inclamarent. Sed nō aliam ob causam, nisi quod, vt scriptū est Sap. II. contrarius erat operibus eorum, & à vita, & moribus alienus; eiusmodi enim qui sunt, extranei siue alieni putantur. Hinc etiam Psal. XVII. *Filii alieni dicuntur, qui patrè moribus, & viuendi ratione non referunt.* Ideo nō Christi, sed Diaboli proles appellantur. *Vos ex patre Diabolo estis.* Hesiodus quoque inter ceteras ferrei sæculi calamitates, eam quoque ponit, quod nulla sit in liberis parentū similitudo. Idemque poeta, quo loco perceret eas comoditates, quibus Dijs cumulant homines iustos, ait, eorum uxores similia parentibus pignora parere. Id verò in tanta olim felicitate ponebatur, vt Ouidius Casarem deprecaturus dixerit, lib. II. de Ponto. Eleg. VIII.

Perque tibi similem virtutis imagine natum.

Moribus agnosci qui tuus esse potest.

Sed Oseā auditè *Filios,* inquit, *alienos genuerunt.* Hoc est, *Oseas.* parentū dissimiles, Idololatrias. At Propheta Dauid: *Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni in veterati sunt.* Hispanè sic vertetur. *Filij alieni: ris. Hijos, mas tales que en nada se me parecen, antes desdizen como qui. esse.*

amicos, de quibus soj. Mentiti sunt mihi. Aliàs enim perfecti esse deberent, sicut, & Pater eorum cælestis perfectus est. Ideo dictum illis est. *Nescio vos: No os tengo por hijos, pues no me pareceys.* Quippe omnis homo mendax, & apud Isai. Cap. XXX. Filii mendaces dicuntur, quia cum exemplari causa non congruunt: hoc est, ad Deum minimè cõformantur, ad cuius sunt similitudinem efformati. Ita Roman. VIII.

Isaia. 30.

Ad Rom. 8.

Conformes fieri imagini filij eius. Enim verò qui mortaliũ animos vitiorum labe tam turpiter cõdatos aspexerit, haud difficilè viderit, quàm longè absint à Divina similitudine, quam præ se ferre, si saperent, debuissent. Verum uti improbi pro extraneis, ita etiam contra extranei pro improbis habentur, quemadmodum, & de alieno dicemus. Quare

Scribonius
Largus.

Scribonius Largus: *Si os, inquit, scabrum, aut putre vetustate ritij factum est, expurgat, & educit quantum eius alienũ est.* Hoc est, quantum corruptum, aut vitiosum. Cornel. Celsus lib. III.

Cornelius
Celsus.

Cap. vlt. *Equitare poda gricis quoque alienum est.* Id est, noxiũ, & Cap. V. alienum dicit stomacho cibum. Cicero interdum, Alienissimum reip. tempus: id est, incommodissimum. Ex-

Isaia. 53.

traneus igitur factus sum, id est inutilis, incommodus, importunus, noxius, peccator visus sum. Supra Sap. II. *Quia inutilis est nobis.* & Isai. LIII. *Et nos putavimus eum quasi leprosum, & percusum à Deo, & humiliatum,* tunc videlicet cum, & se scire professi sunt, eum peccatorem esse, & in eum cruci suffixum tanquam in sceleratum hominem despexerunt. *Et peregrinus filij matris mee:* id est hostis: hostis enim apud antiquos peregrinus dicebatur, ut ait Festus, & Cicer. lib. I. *Officior.* *Hostis enim apud maiores nostras is dicebatur, quem nunc peregrinũ dicimus.*

Denique filii alieni dicuntur quasi noxii, cũ propter peccatorum virus, quod in Christum euomuerunt: (quando, ut est apud eundem vatem, propter scelus populi sui percussit eum Pater æternus:) nunquam prorsus inutiles: nam cum bos, & asinus cognoscant præsepe Domini sui, ipsi pastore & Dominum non agnoscunt, & debito illum honore defraudant. Cetera, infra.

Caput

CAPVT XII.

ALIENVS, ALIENARI, ALIENATIO, quid apud externos, & nostros Auctores. Ouidij locus, & deinde Psaltes, Iobus, Isai. Hieremias, Paul. probe explicati.

VID. lib. III. Trist. Eleg. III. scribens ad uxorem, quàm ægrè se habuisset in morbo, & quàm recentem eius memoriam, atque alrè defixam? ita cecinit:

*Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Vt foret amentis nomen in ore tuum.*

Ouidius.

Vbi, aliena, sunt non apta, & cohærentia inter se, quod & proxima vox *Amentis* ostendit. Hisp. *Desuarios.* Ita Terët. in Hecyr. *Postquam alienum ab se se videt.* Vbi Donatus, amentem interpretatur, ut in Phormione: *Quid ego vobis Geeta alienus sũ?* Et Iul. Firmic. lib. III. cap. VI. *Si cũ Sole Mars, inquit, & Saturnus fuerint inventi, faciēt, alienos, deliros, Cardiacos, Phreneticos.* Inde alienata mens, alienatio sensuũ, quæ in nostro sermone vulgaria, *Enagenado de si, y de sus sentidos.* &c. Is enim qui sui compos non est, alienus, aut etiã alienatus ab se est. Nam in se, perinde atque in alienam rem, ius non habet, quo captus mēte uti nõ potest. Ita Psal. XLVII.

Terentius.
Iulius Firmicus.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, locuti sũt falsa. Rectè quidem à vulua, nam ut peccatum inibi, ita etiã alienationem mentis communionem sanguinis contraxerũt. *Desde su concepciõ estã enagenados de si, y perdido el seso.* Quippe tenebræ concreatæ sunt peccatoribus. Rectè igitur, *Errauerunt ab vtero.* Hoc est, *Desde el vientre de sus madres se perdierõ, y anduieron como locos, y como quien lo estana, todo era dezir disparates.* Locuti sunt falsa, y estana locos, no como quiera, sino de atar, furiosos. Furor illis. *Y tan perjudiciales, q̃ como vn loco haze cientõ, a todos pegauan su locura, como sierpe, que fuera de ser ponçõiosa, rabia.* In similitudinem serpentis, vel ut Hebræa; Sicut Regulus venena diffundens. *Y tan rabiosos, que no bastã*

Psal. 57.

Locus expli-
catus.

G

à curarlos

*Ceci in vitia
viniuis.* à curarlos los mejores, y mas esertos saludadores del mundo. Quæ non exaudiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Quæ omnia eo spectant, vt furorem, quo cæci mortales in vitiorum voraginem se se præcipites agût, meliora monentium officio cõtento, declaret, ac quantũ etiã alienatione sua eos ipsos, qui à Deo sunt, abalienent à Deo, & ad morum suorum imitationem traducant, facilè intelligatur.

Job. cap. 31. Huc spectat illud Job XXXI. Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Cui hæc Hispana respondet: Por ventura no van perdidos los pecadores, y son locos vanitas quid los que hazen lacuras? Idem est operari iniquitatem: id est, vanitatẽ. Deuaneos, y desuarios. Ita Ephes. IIII. In vanitate sensus sui. Quod Hispanè sonat. Andan alla segun sus imaginaciones, cada loco con su tema. Psalm. III. Ecce parturit iniustitiam. Vel, *Ephes. 4.* *Psal. 3.* Ecce impius concepit concupiscentiã. Ale. dado no se que antojo, anda antojadizo, y auenatado, y como de parto por salir con su locura. Concepit dolorem, y todo viene despues a ser vn poco de lexia, vndisparate. Et peperit iniquitatẽ, vel, Pariet fallum.

Isai. 30. Huc etiam spectare videntur illa Isai. XXX. Et erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cedens, & requisita in muro excelso. Iniquitatem pro vanitate posuit interpretes. Este dcuaneo y fatasia de cabeça, que esta como vn lienço de muro abexigado, desmoronándose, que quando menos pensays, da consigo en tierra. Produci hæc vberius possunt, sed nobis aliud agentibus satis est, ad fontes digitos intendisse. Quare hoc solum adiciã, vt quæ sit vitis aliena diligentius explicetur.

Hierem. 2. Eandem enim vim, Vulgatus interpretes expressisse visus est, Hierem. II. cum infidum Propheta populum viti comparans alienæ, Quomodo, inquit, conuersa est mihi in prunum vitis aliena? cui respondet Hispanè. Como te me as maleada parra loca. Hoc est, infrugifera, & infecunda, quæ legnis iã, quasi præ vetustate, nullus fructus induat, nõ æquẽ atq; antea respõdeat, sed à sua stirpe degenerarit, ac vim omnẽ primitiæ fecunditatis amiserit, spe vindemiæ totius extincta. Vitis igitur aliena, ea dicitur, quæ tota in frondes, & ymbacula euauit,

euauit. Que todo se le va en panpanas, y jamas da fruto. Vulgaris apud Hispanos locutio. Ita Chald. Facti estis sicut vitis, in qua nulla est vtilitas. Iudæi enim umbras semper, & veritatis simulacra festati, ad veritatem oculos occlusere. Habuere se perinde atque vitis umbrosa, & opaca, quæ sarmentorũ multiplici nexu implicata siluescit, & frondium viriditate luxurians, umbram adeo densam efficit, vt solem nõ admittat, quem si admitteret, fructuũ vberitate, & copia completetur. Ita Synagoga Hebræorum umbris contenta, siue ymbaculis figurarum obtenta, vero Soli iustitiæ Christo aditũ interclusit: atque ideo fructum non fecit: & quod vitibus eiusmodi accidit, vt non modo non fructus ferant, sed etiã exurantur, & frondium viriditatem amittant: id illi contigisse videmus, vt & Christum, qui verus est fructus, & legẽ quæ illum obumbrabat, & sacrificia, & templum amiserit. Rectè igitur noster interpretes alienatum à Deo populum, & veræ religionis fructum nullum ferentem, inanem tamen speciem, & simulatam imaginem ostentantem, festantem umbras, rem prorsus abiicientem, vitem quidem alienã appellat, non ignarus eius potestatis, quam diximus vocabulo Alieni subiectã. Psalm. etiam XVIII. Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Id est, ab improbis, & peruersis, qui contra quam deberent se gerunt.

CAPVT XIII.

LAUS PRO VIRTUTE, LAUDARI PRO
cõfirmari, præsertim in Sacris. Virgãlij locus explicatus, & deinde ex Psalm. & Isaia aliquot explicati.

EVIVS CVLÆ fortassis operæ quod sequitur, sed non omnino prætereundum; quando tam sæpe obuiandum. Sermo enim Latinus, vt quibus aliis id habet, vt vel necessitate, vel splendore, vel etiam affinitate rerum, & cohærentia ducatur, in vocabulis

vel permutandis, vel aliò, atque aliò traducendis. Ita vt ex consequentibus interdum ad antecedentia, & ex antecedentibus ad consequentia transferantur. Innumera testimonia: sed vnicum esto propositum. Virtutis, ac rerum præclarè gestarum præmium laus: prorsus vt illam hæc tanquam vmbra, (quod aiebat Cicero) corpus consequatur. Natum inde, vt præmii, hoc est, laudis compellatione meritù, id est, virtus intelligatur. Virg. *Aneid. I.*

En Priamus: sunt hic sua præmia laudi.

Aneid. 5. Seru. virtuti, interpretatur. Et *Aneid. V.* Nisus ad *Aneam.*

Si tanta, inquit, sunt præmia victis,

Et te lapsorum miseret; quæ præmia Niso

Digna dabis, primam merui qui laude coronam?

Laude, inquit, nonnulli, id est, præconio, quoniam victores in certaminibus præconis voce renunciabantur, sed Nisi ex postulatio longe magis virtutem suam, & peritiam attingit in cursu, qua se primam dicit meruisse coronam, nõ præconium, quo sibi corona dari deberet. Ita etiam *Aneid. X.* cadentem Lausum *Aneas* affatur.

Quid tibi nunc miserande puer pro laudibus istis,

Quid pius Aneas tanta dabit indole dignum?

Pro laudibus, id est, pro ista animi magnitudine, & robore, pro præclaris istis facinoribus. Quia, vt ait *Seruius*, & contra fortiorem, & pro patris salute dimicare conatus est. Ad hæc autem cognationem virtutis, ac laudis spectasse visus est *Chaldaeus Paraphrastes* in *Psal. VIII.* qui illud, *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem*, ita explicat vt habetur in *Hebræo: Fundasti fortitudinem propter aduersarios tuos. Quod* perinde est, ac si dicat: cœpisti robur, atque potèriam tuam toto orbi ostendere, vt hostibus terrorem inferres: cum rebelles: non per strenuos, industriæque milites, sed per imbelles, infirmosque infantes sub iugum misisti.

Deus laus hominum. Hinc sæpe in Sacris litteris Deus dicitur fortitudo, & laus

Psal. 118. hominum. *Psal. CXVII. Fortitudo mea, & laus mea Dominus.*

Deut. 10. *Deut. X. Ipse est laus tua. Hierem. XVII. Quoniam laus mea tu*

Psal. 32. *es. Psal. XXXII. Exultatio mea erue me à circumdantibus me. Hieronymus*

ronimus

ronimus vertit: *Laus mea saluans circumdabis me.* Sed *Psal. Psal. 27.* *XXI.* hæc vis manifestè perpicitur, nam vbi Patrem *Christus* rogauit, vt se respiceret: *Quare, inquit, me dereliquisti? lògè à salute mea verba delictorum meorum.* Faciamus *Hispana*, vt sententiam breuius, & significantius colligamus. *Porque me dexais a solas con los dolores y la muerte? que bien lexos estan de librar-me los pecadores de quien soi fiador, pues à voces piden mi muerte. Longè à salute mea, & c. Y vos señor estaisos alla en vuestro real, y fuerte alcaçar, donde no pueden llegar los atreuimientos temerarios de mis enemigos, y parece que no hazeis caso de lo que aca se padece, siendo vos la fortaleza y amparo nuestro, & c.* Tu autem in sancto habitas laus *Israel.* Id est, in loco firmo & munito sedem tu ac domicilium habes: tu, inquam, qui præsidium es populi tui *Israel*, quique illi robur & fortitudinè præstas ad actiones illas, & facinora obeunda, ex quibus laudem, & gloriam comparare queat. Et cohæret explicatio cum his, quæ secūtur, vt faciliè constabit studiose legenti.

Multa hinc commodius quàm solet fieri cõmuniter, explicatur: cuiusmodi illud *Psal. CV. Laudamini in nomine sancto eius.* Hoc est, confirmamini, ingentes animos, spiritusque concipite. *Alentaos sobre su palabra, o en virtud de quien el es.* Et *Psal. XLIII. In Deo laudabimur tota die.* Et *Psal. XXXVIII. In Domino laudabitur anima mea*, vt in *Hebræis* legitur: vel vt in nostris: *Exultabit in Domino.* Id est, confirmabitur, fortitudinem recipiet, præsidium inueniet, & eius virtute subnixa, magnifica operabitur: pulcra edet facinora, & laude dignissima. Ideo *Hieronymus*, & alij in *Psal. CVIII.* legunt: *Deus laudis meæ, ne tacueris.* Hoc est, Deus præsidium, & dulce decus meum, ne mihi subsidio esse desinas, causam meam suscipe, meas partes age, responde pro me, & c. *Señor, con quie yo me amparo y honro, salid a la demanda:* nam hostes me fraudibus atque mendaciis opprimere conantur.

Nec video cur mihi quisquam *Hebræorum* radices obiciat, perinde atque ab illis non aliqua ex his, quæ sunt à nobis dicta nascantur: nam præter quam quod *Chaldaeus* illas optime calluit, qui fortitudinè pro laude supposuit: vulgatū

Habitare in sancto quid,

Multa ex Ps. cursim illustrata.

D. Hierony. in Psal. 108.

satis in Sacris est, laudem pro magnificentia, & laudes pro rebus præclarè, & cum virtute gestis vsurpari. Psalm. LXV. *Date gloriam laudi eius;* idest magnificentiæ. Hoc est, rebus eius præclarè & magnificè gestis. Et Psal. LXXVII. vtrūque coniungitur. *Narrantes laudes Domini, & virtutes eius,* idest, *Claudianus. sus proexas, sus valentias, &c.* Quemadmodum & Claudianus in II. Panegyri. *Armatas laudes;* dixit pro illustribus in bello editis facinoribus: & Terent. in Adelphis: Studio ne, inquit, id sibi habet, an laudi putat fore si perdidit natum. *Ha dado ahora en eso, o piensa que abra hecho vna gran hazaña, si diere al traues con el mancebo?* Iam verò bellicas laudes, & oratorias, pro militaribus, oratoriisque virtutibus dici, per vulgatum est.

Claudianus.

Terent.

Isaias rectè explicatus.

Quare hoc vnum tantummodo addam ex Isaiæ cap. LXVIII. *Propter nomen meum longè faciam furorem meum, & laude mea infranabo te:* vbi LXX. *Et gloriosa mea,* inquit, *inferam super te, &c.* Laude igitur mea infranabo te: hoc est, mea te virtute contineam, mea potentia te à peccando deterream, à præcipitio auertam, à prolapsione, & ruina reuocabo. Hæc enim sunt gloriosa illa quæ iuxta LXX. viros, illaturum se Dominus pollicetur: ostensurum nimirum se potentiam suam, inuictæ dexteræ fortitudinem, virtutem ac robur brachii sui, quæ non tam in rebus omnibus fabricandis, quam in hominibus ad meliorem frugem conuertendis cernitur. Ut videas etiam, quam difficile à vitiorum cæno peccatores emergant, qui, nisi dexteram Deus ipse porrigat, tantum abest, vt exeant, vt altius etiam inmergantur. Nam vbi semel se vitii, ac voluptatibus sæculi manciparunt, perinde atque illi qui in citantur in lubrico, neque continere se possunt, & prolabi, & ruere sæpe coguntur, & peccata peccatis accumulunt, & in omne turpitudinis, atque impietatis genus præcipites impelluntur. Dei igitur digitus, Dei dextera, Brachium Domini laude sua, hoc est, virtute, atque potentia sua, mortalium animos in vitiorum præcipitia ruentes, solum sustinere potest; solum habenas reducere, aut frænum iniicere, vt se, quod aiebat Hieronymus in hunc locum, tanquam iumenta, & infrænes equi sequantur inuiti.

Difficile à peccatorum cæno emergimus.

Infranare laude, idest, virtute.

uiti. Nam, *Nisi Dominus adiunisset me,* inquit Regius Propheeta, *paulominus in inferno habitasset anima mea.* Iam verò quod hoc in homines beneficium collaturum se dicit, propter nomen suum, siue nomē interpreteris gloriam, famamque suam, siue Christum ipsum, propter quem mortales omnibus diuinis muneribus cumulatur, rectè feceris, vt infra diligētius ostēdemus. Huc spectat illud Hierem. XVII. *Tu es laus mea, & diem hominis non desideravi. Tu eres mi fortaleza, y asi no eche menos el amparo de los hombres.* Dies enim hominis dicitur, in quo virtutem, & potentiam suam ostendit: vt dies Domini, in qua suam Deus demonstrat. Et quoniam sermo incidit de potestate verbi desidero, breui explicabo quæ sit. Hispanè enim sonat, *Echar menos, sentir la falta.* Et Desiderium, *La falta.* Ita Cic. de Hortensii morte: *Triste,* inquit, *nobis desiderium reliquit. Nos hizo gran falta.* Ita Aggæi. II. *Desideratus cunctis gentibus, idest, cuius aduentu omnes indigebant. El que hazia falta a todo el mundo, y a quien todos echaban menos, y asi lo deseauan.*

Hierem. 17. & Aggæus explicati.

C A P V T XIII.

SOLEM APVD SACROS, EXTERNOS
 & scriptores amicitia symbolum, & quare. Græcorum Poetarum plures sententias ex nostris litteris sumtas totidem verbis. *Locus Cic. de Amicitia, & ex eo alij. Indic. V. Ecclesiastici, Cant. & ehar. &c. explicati.*

PRICABAMVR per hiemē amici duo ad solem die puro ac nitido, cum in solem alter intendens, Hispano more, quam inquit, sapit sol hoc frigore, argentata nimirū tecta præ glacie videbantur. Tum ego, vtinam vt sapit, inquam, ita & nos doceret sapere, quorum maximè interesset. Nihil tam, inquit ille, optassem quam vt daretur hic sermo, & philosophari liceret.

liceret cur veteres illi sapiētes cum externi, tum etiā nostri solem amicitiae symbolum fecerint. Nam & Cicero hoc adeo verum censuit, vt cum in Laelio quas praestaret amicitia commoditates significare vellet, solē dixerit de mundo tollere videri, qui amicitiam è medio tollerent. Hic ego hoc certe, inquam, dictū cum è media veteri Philosophia, tum etiam ex sacri sermonis consuetudine ductum mihi esse videtur, vt paucis ostendam. Vnicus in primis Sol, & vnicus esse amicus debet: plures stellae, plures familiares. Ita Theognis in sententiis elegiacis.

Rem vero ne amicis omnino communica cum omnibus:

Pauci sane è multis fidelem habent mentem.

Ecclesiast. 6. Id verò à sapiente acceptum Eccles. VI. *Pacifici sunt tibi multi consiliarius vnus è mille.* Sol Euripidi aurea gleba, Homero restis aurea è Cælo in terram demissa, quod ipse aurū gignat in imis terræ visceribus. Ita amicus aurum optimum; thesaurus ingens. Theog. ibidem. *Fidelis vir auroque, & amico fide- li nulla est comparatio.*

Et quis non videat hoc quoque à sapiente vsurpatū Ecclesiastici. VI. *Amicus fidelis protectio fortis; qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius Soli semper æterna iuuenta iuxta illud Tibulli.*

Solis æterna iuuenta, itē amici idem semper amicus.

Solis æterna est Phæbo, Baccoque iuuenta.

Nam decet intonsus crinis vtrumque Deum.

Quia amicitia perpetua, & constans esse debet, nec tēporū varietate labefactari, nec vetustate consumi. Amici vero iidem semper esse debent, & eodem prorsus modo erga se, atque inter se animati, quo primum esse cœperunt, cū amicitia coniungere. Ac si vnquam accidit Solem Lunæ oppositu obscurari, non ipse tenebras recipit, sed videtur aliis recepisse. Ita si quando calumniis aliorū, aut iusta de causa irascitur amicus amico, id vero non ex animo facit, & facile in gratiam redit. Est enim, vt ait sapiens. *Regressus ad amicum etiam si produxeris gladium, & aperuerit ostriste.* Solis, & Bachi idem numen, Bacchus vero curas adimit, ex antiquorū sententia,

tentia, in amicorum autem consuetudine, omnes curæ, vt aiebat Cicero, molestiæque deponuntur. Ideo Ecclesiasti. IX. *Vinum nouum amicus nouus, veterascet, & cum gaudio bibes illud.* Vinum enim nouum æstus commouet, verus vero molestias sedat. Ita Horat. lib. I. Od. XVIII.

Horatius.

Siccis quænia nam dura Deus proposuit: neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Sed hanc quoque similitudinem ex sacris litteris hausit Cicero in Laelio: *Non enim, inquit, amicitiarum debent esse sicut aliarum rerum Satietales. Veterinæ quæque, vt ea vina quæ vetustatem ferunt, debent esse suauissima.* Quamquam ideo magis probandæ, quia magis probatæ. Vfus est eadem similitudine Alexis Thurius Poeta Menandri comici patruus.

Vt vina veterrima, ita amicitia.

Natura, inquit, vini, & hominis est simillima:

Alexis Poeta.

Necesse siquidem vtrumque deseruescere.

Necesse despumare sordes plurimas,

Et asperum esse postmodo. At vergente iam

Etate, defæcarit aliquis si bene,

Residere, & esse potui aptum denique

Gratumque reddi, tempore reliquo omnibus.

Sed ideo etiam Soli dicati leones, quia vigiles, & custodes, cuiusmodi amici esse debent aduersus amicos, ii enim de Sapientis sententia, Protectio fortis. Ideo Plutar. in lib. de præceptis gerendæ reip. amicos dicit esse Reipublicæ fulcrum. Id quod, apud eundem in Demetrio, dixit Antigonus, & Ilocrates ad Nicoclem, & Plinius in Panegyri ad Traianum, & Claudian. lib. XII.

Plutarchi. Ilocrates. Plinius.

Quam tutatur amor.

Claudianus, lib. 12.

Denique quemadmodum Sol sua luce cuncta collustrat, & viarum difficultates aperit, & quæ sit eundem ostendit; ita etiam amicorum est commonere amicos, & vitæ pericula, & morum offensiones, quæ vitare, quæ amplecti debeat, commonstrare. Ita in Sacris Iudic. V. *Qui autē diligunt se, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.* Id est radios emittat, quibus alii tum illustrentur, tum etiam incédantur ad verū decus, veramque virtutem. Ecclesiastici XVII. *Et omnia opera.*

Iudic. 5.

Ecclesi. 17.

H. opera.

Eccles. 17. opera illorū velut Sol in conspectu Dei. Nēpe quia sic lucēt corā hominibus, vt glorificent patrem eorū, qui in cælis est. Ideo subiūgitur, *Et oculi eius sine intermissione inspicientes in vīs eorū, vt quantū sibi Deus in his placeat, videas. No se harta Dios de mirar los passos en que andan, vansele los ojos tras ellos.* Scilicet quia, vt est apud Ecclesiastem cap. XI. *Delectabile est oculis videre Solem.* Ideo speciosi sunt pedes, siue pulcri gressus euangelizantium pacem: quia sicut Sol lucent in conspectu Dei iustorum actiones. Hispanē. *Que bien parecē los passos en que andan.* Pacem enim, & bona auuntiant. Ecclesiasti. autem XXVI. & L. Mulier bona, & Simeon Sacerdos Oniæ filius Soli similes esse dicuntur: quia vitæ, morumque splendore ad virtutem cæteris prælucebant: Sed quoniam nemo est omnium, qui hominibus vel commodarit magis, vel magis illuxerit, quam Christus Opt. Max. Ideo is, per antonomasiam, Sol iustitiæ, id est, iustus verusque Sol, benignus, liberalis, bona sua omnibus impertiens. Malach. III. *Et oriatur vobis timentibus nomen meum Sol Iustitiæ, & sanitas in pennis eius.* Hoc est, in radiis eius; quia amicus verus

Eccles. 12. Medicamentum vitæ, & immortalitatis. Quod, & Menander quoque poeta dixit.

Amicus verus medicamentū vitæ.
Menander.

*Quærendus ægro medicus est vt corpori,
Sic est amicus mentis ægritudini.
Nam verba amica sunt medela commoda.*

Sanitas igitur in pennis eius. *Dōde quiera que el va, va la salud.* Solatur mærentes, recreat afflictos, cōfirmat labātes, iacentes excitat, iratos mitigat; omnibus denique omnia præstat officia caritatis. Addam hoc loco B. Gregorii Nazianzeni sententiam in ea, quam scribit ad Gregoriū Episcopū Nyssenum. *Amico, inquit, fideli nullum est in rebus humanis præteritium, nec bonitas illius pondere vlllo æstimari potest. Amicus fidelis protectio fortis, & munitum palatium. Amicus fidelis vinus thesaurus. Amicus fidelis super aurum, & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis hortus clausus, fons ob signatus, quæ opportunè aperiantur, & communicantur. Amicus fidelis refrigerij portus.* Hæc ille, & videtur ad Alexandri sententiam allussisse, qui

rogatus

rogatus vbi thesauros haberet, amicos ostendit, quod si solū veri thesauri duci deberent.

Sed quoniam ab amicis multæ interdum calamitates existunt, quæ grauiora vulnera efficiunt: ideo Soli etiam cōparantur. Qui, vt vim habet benefaciendi, ita nocendi facultate præditus est. Nonne Apollinis simulacrum, & Cytharam, & Charites altera manu, altera vero sagittas gestat, & pharetram, germana huiusce rei, quam diximus, symbola? sed rogate Sponsam, vnde fuscum ipsa colorem traxerit? ac respondebit Cantic. I. *Nolite me considerare quod fusta sim, quia decolorauit me Sol.* Quid autem Solis nomine intelligat, proximè subiicit: *Filij matris meæ pugnaverunt contra me.* Extraneus quippe, id est, hostis habitus est fratribus suis, vt prædixit Dauid: & Zachar. cap. III. *His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Apocalip. autem cap. VII. Solis nomine grauisissimus quisque dolor, ac plaga, cuiusmodi est, quæ ab amicis infertur, planè significatur. *Nunc cadet super illos Sol, neque vllus æstus.* Quam autem periculosa, & acerba sint vulnera, quæ ab amicis imponuntur, non est huius instituti sectari; plena est exemplorum vetustas; plenæ sapientum voces; plenæ testimoniorum Sacræ litteræ, plena vita quotidiana: quando non tam cauendum est mortalibus, quemadmodum se ab hostium, quam ab amicorum insidijs tueantur.

Ideo amor amarus, & melle & felle fecundissimus Silenio apud Plautum, & Catullo, & Euripidi in Hyppolito dictus, & eloquentissimo Gregorio Nazianzeno, Tyrannus dulcis, iure optimo appellatus. A quibus illa faciunt; quæ Moschus Poeta Græcus, in hanc sententiam scripsit. Eidylio. I. cum de amore loqueretur:

*Mala mens, dulcia verba,
Non enim idē sentit quod loquitur, vox illi dulcis vt mel,
Sed cum irascitur, mens est immitis, fraudulenta:
Nil veri dicens, dolosus puer, crudeliter ludit.*

Sed hic mihi satis sit campū aperuisse, in quo, ingeniosioris excurrat industria.

*Ab amicis
multæ interdum
calamitates existunt.*

Cantic. I.

Zachar. c. III.

Amor amarus.

OCVLVM PRO RE CARISSIMA, ET PRÆ-
stantissima apud externos, sed sumtum ex Sacris. Iob loci duo
explicati. Oculum Pontificiæ dignitatis Symbolum, ostenditur
ex Sacris litteris, & Doctoribus.

*Amici pro
oculis sunt.*

D. Chrysof.

*Oculi in iure
in iure olim
tangebantur.
Petronius.
Lysander.*

*B. Gregor.
Nazianz.*

*Oculi Ponti-
ficæ dignita-
tis symbolū.*

HVC etiam accedit, solem mundi, siue diei
oculum dici cum ab Aethnicis, tum etiam à
Sacris scriptoribus: vt ex eo etiam intelligas
amicos, veluti Sol mundum, ita suos ami-
cos oculatos reddere. Deinde vt nihil ami-
cius in corpore, ita nihil carius amicis. **D.**
Chrysof. Homil. XXX. in Epistol. ad Corinth. Oculū mē-
brorum esse honoratissimum dicit. Vnde natum, vt oculi,
siue ocelli dicantur apud veteres, quæcūque aut carissima,
aut præstantissima sunt. Exemplorum tam magna & tam
obuia sylua, vt non deceat attingere, ne mihi illud occina-
tur, in Syluam, quod aiunt, ligna ferre. Nam & in iure iu-
rando oculos olim tangi solitos, quasi rem dulcissimam, &
carissimam, Petronius docet in Satyrico: apud quem, puer
tetigit oculos suos, & conceptissimis verbis iurauit. Et **Ly-**
sander cum Athenas vi, atque armis cœpisset, suadentibus
multis, vt eam urbem excinderet: negauit committendum
esse, vt ex duobus Græciæ oculis, hoc est, Lacedæmone, atq;
Athenis, alter erueretur. **B.** autem **Gregor. Nazianz.** in epis-
tola Nicobuli ad filium, patrem ita loquentem facit: *Faxit*
Deus, vt te eloquentiæ oculum præceptores habeant, idest, eloquē-
tia & doctrinapræstantem, & quasi Doctorem viam ad il-
las aperientem: & Carmine ad Hellen Virginē, eam caulæ
suæ oculum vocat, & Nemesium iustitiæ oculum appellat.
Ita Poetæ, quos aliquo in genere excellentes putant, oculos
orbis, aut soli, dicere confueuerunt. Quod ego totum ex Sa-
cris litteris sumtum opinor: in quibus oculi earumdem rerū
symbola sunt. Nam eorum symbolo Pontificia dignitas ex-
plicatur.

plicatur. Enim vero vniuersi corporis Ecclesiæ caput est
Christus, & huius capitis oculi Pōtiffices, qui Ecclesiæ præ-
sunt, & cæteris fidei atque veritatis lumen ostendunt. Eunt
in hanc sententiam Ecclesiæ Patres, Hilarius, Gregor. Am-
bros. Hieronym. Augustinus, cum Origene, Beda, Ruperto.
Augustinus autē in Psal. LXXXVII. Oculos nimirum, inquit, **D. August.**
suos dixit membra, quæ in suo corpore, cui caput est ipse, clariora, &
eminentiora, & præcipua diligebat. De quo corpore Apostol. I.
Corinth. XII. Vos autem estis corpus Christi, & membra.
Quapropter addit Augustinus: *Et illi oculi, idest sancti Apostoli* **Apostoli oculi**
quibus non reuelauerat caro, & sanguis, sed Pater eius, qui in **li Christi.**
Calis est, vt Petrus diceret, Tu es Christus filius Dei viui. Ecce
oculos Christi Petrum appellat, qui Diuina luce collustra-
tus Christum videt, statuitque esse filium Dei, cæteris au-
dientibus pariter sententiam, atque approbantibus.

Ac licet in omnes Ecclesiæ Patres, atque Pastores hæc **Summus Pō-**
compellatio cadat: maximè vero in eum conuenit, qui secū- **tifex Ecclē-**
dum Deum toti Ecclesiæ præest. Nam vt corpus tamen **sia oculus.**
solerti, subtilique partiū descriptione compactum, & apta
membrorum conformatione præditum, si aspectum amife-
rit, interdum gradum facere possit: tamen progredi lōgius,
aut excurrere, aut etiam ingredi sine prolapsionis, aut ca-
sus metu non possit: ita etiam vniuersum Ecclesiæ corpus,
si aspectum illi sustuleris, si ademeris oculos vniuerso cor-
pori prælacētes, obscuretur necesse est; & errori ac fraudi-
bus exponatur. Adde, quod ipsa natura primum oculos mē-
branis tenuissimis vestiuit, ac sepsit, quas primum pelluci-
das fecit, vt per eas cerni posset: firmas autē, vt contineren-
tur. Pontifices suos Christus pellucidos, hoc est, omnis er-
rorum labis expertes esse voluit in his, quæ ad doctrinam fi-
dei pertinent; vt per eos cæteri cernerent, quæ amplecti de-
berent, deinde præsidio suo sepsit, ac confirmauit, ne vllō
impietatis vento conuellerentur.

Nec aderant longius ab ista persuasione Sapiētes Ægyp- **Basiliscus sū-**
tiii, qui, auctore Philone, & Epic quodam sacrorum apud il- **mi Sacerdo-**
los interprete nobilissimo, per idem Basilisci symbolum, & **ij symbolū.**

summum Sacerdotium, & Diuorum oculos exprimebant, atque ita fingebat, vt lubricis, & mobilibus palpebris oculos haberet instructos, quibus apertis, si populo spectandus proponeretur, læta sibi populus omnia, iucunda, felicia promittere, non aliter quàm si se Deorum oculi respexissent. Sin- clausis ostenderetur luminibus, ibi tum omnia mœrore luctuque confundi, & iratos Deos existimari, nihil non aduersum timeri, cædi hostias, mactari victimas, vt æquos Deorū obtutus impetrarent, & irata numina propitia sibi redderent, & placata.

Quod etiã ex Sacris litteris deriuatum, in quibus saepe videas Dei postulari respectū, tamquàm bonorū omniū fontē, & totius felicitatis originem; contra nihil tam eflagitari,

Videre Dei benefacere est. quam ne illius, oculi, aut facies auertatur. *Vidit quippe Dominus, inquit Dauid, & misertus est mei.* Nec enim sicut videt homo, & ille videt. Nimirum rogatus Hieremias quid videat? Virgam se respondit vigilantem videre; nempe Deū ad vindictam intentum. At Deus longè aliter oculos cōuertit in homines. *Est enim, Ecclesiastici XI. homo marcidus, & egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono; & crexit eum ab humilitate: ipse, & exaltauit caput eius, &c.*

Hieremias. Eccles. 11. Ita Baruc cap. II. Dominum orat tantum vt aperiat oculos & videat. *Aperi oculos tuos & vide*, quasi dicat, satis est si videris, vt miserearis. Oculus quippe Dei non nequam, sed bonus est: id est, ad liberalitatem & misericordiam pronus:

Baruc. 11. id vero satis aperte Christus significauit, cum dixit: *An oculus bonus, id est, iustus nequam est, quia ego bonus sum?* Bonus, inquam, oculus, aut bonus oculo, id est, benignus, misericors, liberalis. Nec raro in Sacris litteris benigna in suos Dei providentia, per oculorum respectum significatur, vt Psal. XXXI. *Firmabo super te, oculos meos. Vbi Chald. Pona super te in bonū oculos meos.* Sed hoc aliàs. At quid habet commune illud Basilisci symbolum cum Episcopis? multum vero; nam quem illi in scelere gloriantem infensi aspexerint, quem damnauerint, quē Satanæ tradiderint in interitum, interibit: quem supplicem,

Psalm. 31. & vitæ maculas deprecantem benigne respexerint, quem absoluerint, quem ab interitu vindicauerint, viuert.

& vitæ maculas deprecantem benigne respexerint, quem absoluerint, quem ab interitu vindicauerint, viuert.

An non huc etiam respexisse visus est Regius vates Psalm. XVI. cum ita precaretur: *De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant equitatem.* Oratio, inquit, *cus explicatus.* Hieronym. Ecclesiæ ad Deum in tribulatione. Nempe

tus, iudicium postulat à Christo, qui vultus est Patris, id est, figura substantiæ eius, & imago bonitatis illius: respectum æquitatis ab oculis, hoc est, à sacerdotibus summis, qui velut oculi in capite, ita ipsi in Ecclesiæ capite Christo, altissimum locum obtinent, ac velut in arce collocati sunt, vt sint interpretes, ac nuncii Cælestis doctrinæ, & in Christo etiam dirigere gradus ambulantium queant, & ab errore animum, & à præcipitio pedes auertere. Primum igitur à Christo iudicium petit Ecclesia: deinde, vt iudices oculi, id est, vicarii eius æquitatem videant, id est vera diiudicent: per æqua reliquos mortales spatia ducant; à difficilibus asperisque deducant: vias eius demonstrent, semitas doceant, & in monte Sancto Sion tanquam speculatores, & Reges ab eo constituti, prædicent præceptum eius: vt qui tenuerint illud, ad eum sine vllis viarum erroribus rectè perueniant. Quàm bene Chryso- st. in cap. III. Epistolæ ad Ephesios, serm. XIII. *Quid verò si serpentem viderit oculus, aut malam bestiam, num fallit pedem? an non mox periculum annunciat, & pes illud ex oculi iudicio cognoscens, non progreditur.* Hos igitur si habuerit oculos Ecclesia, frustra iacietur rete, vt aiebat Sapiens, ante oculos pennatorum. Fremant licet Hæretici, insidientur, cuniculos agant, hiatus aperiant, obiciant præcipitia, fallacias obtrudant, componant fraudes, dolos, machinas, pericula intentent: si oculati sint pedes, omnia in iritum, in nihilum recident, & vniuersum corpus in gradu

constabit. At si capti sint oculis, labentur

sapius, errabunt, decipientur.

APPENDIX LOCORVM, QVÆ
ex Sacris litteris.

Job explicat. **E**X eadem etiam loquendi consuetudine ductum videtur illud Job. II. *Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis. Vbi LXX. Salus autē eos relinquet. Todos les saltara a los malos: no veran cosa buena por sus casas. Opes, diuitiæ, amici, quæcunque pretiosa habebunt, omnia illa, quibus innituntur, auferentur ab eis. Et effugium peribit ab eis. No hallaran de que echar mano para valerse, Et spes illorum abominatio animæ, LXX. Perditio. Y todas sus esperanças seran vna cosa perdida. Hebræa sic: Et spes illorum exsufflatio animæ. Seran vn poco de viento; nunca llegaran a colmo. Exsufflatio animæ, vn soplo, y como soplo se desuanceran. In eandem sententiam dictum ab eodem est cap. XVII. *Pradam pollicetur socijs: & oculi filiorum eius deficient.* Quidquid enim sit de priore versus, parte, de qua, quot capita tot sententiæ; secundam ego in eandem formam interpreter. *Quebrarse les han los ojos a sus hijos.* Id est, his præsidii, quæ maxima, & firmissima habebunt, destituentur. Iam vero illud Mathæi V. *Si oculus tuus dexter scandalizat te &c.* Nonne ab hac quoque ratione ductum est, & coniunctissimam quamque rem, aut carissimam, aut maximè necessariam significat? Sed hoc vulgare, quemadmodum & illa, oculum, pedem, & manum esse alicui, id est omnia caritatis officia præstare: quæ tam perulgata sunt in Sacris litteris, vt primorū videatur instar, rudimentorum.*

CAPVT XVI.

MAGNIDIES, MAGNIQVE MEN-
ses ab ortu Christi mūdo procedere caperūt: ij vero qui sint. Magni, Maximique vox quid significet. Deus cur dicatur Optim. Max. Et alia eiusmodi, ex Virgil. loco Eglog. IIII.

Roctarum

POETARVM facile principem apud Latinos Virgilium, ferè omnia quæ scripsit Egl. IIII. ex Sybillinis oraculis descripsisse cum res ipsa ostēdit, tum Cōstantini Magni Imperatoris autoritas, qui vniuersam de Christi aduētū interpretatus est. Is enim ita censet, Poetam Christi diuinitatem sub aspectu subiicere voluisse, sed nequis princeps in ciuitate, quæ caput imperii est, ipsi, quod contra patrias leges scriberet, quodque maiorum de Diis opinionem resiceret, crimini dare posset, veritatem tanquam inuolucris quibusdam texisse. Cum multa autem eius aurei sæculi commoda collegisset, illud etiam adiunxit:

*Teque adeo decus hoc cui, te Consule inibit
Pollio, & incipient magni procedere menses.*

Quo loco Seruius nescio quid de Iulio, & Augusto longè, aliter antea nominatis commētus est. Sed hunc in suis Aduersariis merito refutat vir apprimè doctus, intelligentque Turnebus, eosque magnos dici menses existimat, quod magni sint anni, quemadmodum vertentes apud Vitruuium, qui sunt anni vertentis. Sed quoniam id nihil magni habet, nihilque præclari, quod ad ætatis aureæ commendationem faciat, quam renouatam, redintegratamque poeta describit, illam vt non refuto, ita non probo. Longè commodius Alciatus VIII. cap. lib. VIII. Parerg. Magnos dici cēset, perinde atque felices, faustos, ac boni ominis menses. Confirmat hoc Tacitus in vita Iulii Agricol. *Transigite, inquit, cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem.* Hoc est, quod Hispani dicerent, *Acabad con vn buen dia.* Qui vos non solum calamitate ac seruitute liberet, sed etiam metu calamitatis, & seruitutis. Facit ab hac sententia Virg. qui continenter hos addit.

*Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri
Irrita, perpetua soluent formidine terras.*

Nam, & *Maximi* vox in fundis, agris, ædibus hæc habet potestatem, vt immunem, liberūque seruitute significet, cui

I

adhæserit.

Virg. Egloga 4. probe explicatus.

Alciat. lib. 8. Parerg. magni menses quæ.

Maximum qui dicatur.

adhæserit. Fundus enim vti Optimus Maximusque sit, qui traditur, seruitutem non debere censetur: non actum, non iter, non aqueductum, aut haustum, non passionem, &c.

Celsus in L. in quibus hæret nomen seruitutis. Celsus in L. Cū venderes cum videres si. de contrahenda emtione. *Cum venderes fundum, non dixisti, ut optimus maximusque est, verum est quod Quinto Mutio placebat, non liberum, sed qualis esset, fundum præstari oportere.* Idem celsus

Paul. de Legat. 4. Paulus de Legatis. III. L. Si mihi, & de fundo instructo. E. Fūdo Legato. Celsus autē sic: *Quod si ut optimus maximusque esset traditus fuerit fundus, liberum ab omni seruitute præstandū.* Ita

Deus cur sc- lli seruitutem debeat, sed omnium Dominus Dominantiū per Opē. max. dicatur. sit, & Rex regum, per quem, vt est in Sacris litteris, reges regnāt, & imperatores iusta decernunt. Hinc Iuppiter ab Homero Magnus appellatur. *El grande:* Per antonomasiam præ quo nullus est magnus. De Deo autē apud nostros sic legitur. *Quoniam Deus magnus Dominus, & Deus magnus super omnes Deos:* præ quo, quidquid extra ipsum est, non modo non magnum est, etiam nihil est. Isai. XL. Omnes gentes sic sunt coram eo, quasi nō sint, & quasi nihilum, & inane reputatæ sunt ei. *El es el grande por excelencia.* Hinc

Optimates, et Magnates, cur sic dicti regni proce res. Optimates, siue Magnates, siue Magni apud Hispanos, *Los grandes del Reyno.* Qui nullo inferioris sunt ex principibus, qui nullius seruituti obnoxii sunt. Hispanē dicitur, *Que node nen nada a nadie.*

Magnus dies Osee. 1. Eadē huic voci *Magnus* vis subiecta est, Osee I. vbi *Magnus* dies Iezrael, dicitur. Hoc est, dies brachii Domini, siue filii Dei, idest, aduentus Christi assertoris nostri: quoniam eo die factus ipse sub lege est, vt eos, qui sub lege erāt, redimeret, & humani corporis gladio succinctus, inferorum claustra conuellit; portas areas vestesque ferreos confregit: è Tartarorum faucibus prædam abstulit, & nos omnes de seruitute ac potestate tenebrarum ereptos, in filiorū Dei ius, libertatemque restituit. A Christi igitur in terras aduentu, magni cepti sunt procedere dies, magnique menses ex oraculo Sybillarum. Magnos itaque Christus dies primus aperuit.

aperuit, magnosque menses, & annos in orbem induxit: felices nimirum, faustos, bene fortunatos, ac boni ominis: siquidem in iis nos non a seruitute modo in libertatem, sed etiam à morte reuocauit ad vitam. Maximus nāque Christus Optimusque cum sit, non magnos solum dies, & annos, sed etiam optimos maximosque mortalibus dedit: & à tērrima Dæmonum seruitute, atque Tyrannide, liberū genus humanum suo ipse sanguine, vitæque præstauit. Hanc autē vim, potestatemque Magni analogia peperit. Nā quæcūque, magna siue maxima sunt, infra se habere minora videntur, & hæc ab illis seruitutem reperere non debere.

Sed video vocis huius aliam quoque esse notionem apud *Virg. Æn. 4.* *Virg. Æn. III.*

Solæ communes natos, consortia testæ

Vrbis habent: magnisque agitant sub legibus orbem.

Seruius. Magnis, interpretatur æternis; nunquam mutabilibus, iisdem enim legibus semper, inquit, vtuntur; Nec eas vt homines, sæpe commutant. Illud quoque ex *Æneid. III.*

Tu mentia magnis Magna para;

Sic accipio, *Magnis*, idest, nepotibus, ac posteris in astra tollendis: quorum imperiū, vt lib. VI. prædicitur, æquari terris deberet, animi Olympo. *Magna para mentia*, idest, firmissima, quæ nec vetustati concedant, nec ab hostibus, perinde atque Troiani muri expugnentur. Magnum itaque pro longo, pro diuturno, pro longinquo dicitur, nam quæ in corpore magnitudo est, in tempore diuturnitas, & longinquitas appellatur. Magni igitur menses à Christo nato procedunt, idest, diuturni, longinqui, quorum felicitas ad omnem ætatem erat permansura. Christi enim imperiū atque regnum ab illis mēsis initium cepit, cuius regni (*Lucæ I.*) non erit finis: quoniam regnabit in domo Iacob in æternum: quod siue de regno gratiæ, siue de regno gloriæ capias, sempiternum vtrumque. *Psal.*

CXLIII. Daniel. II. & VII. & sæpe

in Sacris litteris.

(.?.)

CAPVT XVII.

MAGNUM IN MALAM PARTEM
acceptum pro graui, duro, & molesto. Extremus Iudicij dies. cur
magnus appelletur? Prophetæ plures explicati.

MAGNUM præterea in malam partem
accipitur: interdum enim graue, durū, mo-
lestumque significat. Virgil. *Æneid. I.*

*Ille vbi complexu *Æneæ*, colloque pependit,
Et magnum falsi impleuit genitoris amorem.*

*Virg. *Æn.**

*Magnum du-
rū, difficile.*

Ouidius.

Seru. *Magnum dicit, id est, arduum: difficile enim
est imitari veri filij affectum.* Ego verò, molestum etiam addo
esse, atque graue, amorem ostēdere, quem nō habeas. Apud

Ouid. sic pater Phaëtoni filio currus expetenti.

Magna petis Phaëton, & quæ non vivibus istis:

Munera conueniunt.

Magna dicit munera, quæ onera grauia, duraque potius ha-
benda erant, quæ infirmum adolescentem oppressura pon-
dere videbantur, & ad terram tādē afflictura. Sed expres-
sit hanc vim *Æneid. VI.* Virg. cum de Phœbi vate sic canit:

*Virg. *Æn.* 16.*

At Phœbi nondum patiens immanis in antro:

Bachatur vates, magnum si pectore possit

Excussisse Deum.

Magnum, inquit Seru. *Non reuera ait, sed retulit ad affectum co-
lentis: unicuique enim Deus, quē colit, magnus videtur.* Sed mag-
num ego durum, grauem molestum intelligo. Nam cui ab
aflatu numinis, *Non comæ mansere comæ, sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument,* &c. Numen ipsum graue ac du-
rum non esse non poterat. Et habet Magni vox eandem in
sacra pagina potestatem. Sophon. I. vbi diem captiuitatis
& seruitutis Israel, diem magnum appellat Prophetæ, id est,
extremæ calamitatis & miseræ initiū: ita subiungitur. *Dies
ira dies illa, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarum & caligi-
nis,* &c. Et hoc quoque ab analogia, siue proportione natū,

*Dies Mag-
nus Sopho. 1.*

nam.

nam quæcunque magna sunt, molesta & grauia sunt, pre-
munt, affligunt.

Ex his omnibus lux ad Prophetas, qui extremum Iudicij
diem, magnum appellant. Ioel. II. Sophon. I. nam siue mag-
num pro bono capias & felici, siue pro graui, molestoque
vsurpes, vtrumque cadit in eum. Magnus igitur ille dies est:
Vn buen dia, siue ad iudicem ipsum, siue ad iudicatos omnes,
absolutos similiter, atque damnatos, respicias. Iudici in pri-
mis bonus est; quoniam iustitiæ suæ maximum exhibet ter-
ræ, cæloque documentum: quoniam datam sibi omnem
in cælo, & in terra potestatem ostendit: quoniam ius-
tam sui nominis hostibus vindictam retribuit, & amicos
de bonis suis impertit, quod bonitatis maximè propriū est.
Absolutis, id est, iustis atque beatis bonus, ac scælix ille dies
illucet, quoniam vitæ mortalis incommodis, & morte ipsa,
quod malorum omnium postremum & maximum est, im-
proborum denique calumniis liberantur: & in Cælorū do-
micilio, æuo & regno fruituri sempiterno collocantur. Dā-
natis etiam ex parte bonus hic dies existet: quoniam vt vi-
uendi, ita & peccandi finem facient in hac vita: quæ si lon-
gius producta esset, multo plura, & peccatorum incitamenta
suppeditasset, & maiores suppliciorū acerbitates, iusta vo-
luptatum pretia comparassent.

Magnus præterea dicitur extremi iudicij dies, quasi cala-
mitosus, horrendus, terribilis, iis videlicet, quorum cum vitæ
omnia extinguuntur: non iis, quorum res piæ, sanctæque gestæ
emori non possunt. Ac quemadmodum primi aduentus
dies magnus dicitur, quoniam misericordiæ fontem homi-
num generi aperuit, & apparuit benignitas, & humanitas
Saluatoris nostri Dei, peccata dolentibus condonando: ita
etiam secundi aduentus dies magnus habetur, quod iudiciū
simul, & iustitiam faciet iudex, & summā in peccatores fe-
ueritatem expromet.

Quamquam magnus etiam ad eam similitudinem dicitur
qua magnos, vertentesque menses, dictos putat Adrianus
Turnebus. Nam quemadmodum hi magni dicuntur, quod

Extremi iudicij dies est magnus.

Iudicij dies iudici iustitiam bonus.

Beatis bonus & felix.

Iudicij dies dānatis etiā bonus.

Magnus calamitosus.

Magnus dies Dni, quia Dominus est.

magni sint anni menses: Ita etiam magnus ille dies dicitur, quia Domini est, cuius quæcunque sunt, magna sunt: adeo ut quæcunque in suo genere magna, summaque sunt, aut sacra, aut Dei esse dicantur. Hinc montes, cedrique Dei, in *Sacra fames*, sacris litteris appellantur, qui in arduos ascensus erecti, aut *Sacra anchora*, procerissimæ sunt. Hinc in humanis Sacra fames, idest, in satiabilis, ingens. Sacra anchora, idest, omnium maxima, firmissimaque. Cur autem Domini dicatur esse illa dies, Malach. III. declaratur. *Et erunt mihi ait Dominus exercituum, in die qua ego facio in peculium. &c.* Dies enim hominum vita mortalis est, in qua sui iuris, & arbitrii cum sint, suo se nutu, atque voluntate moderantur. Dies autem Domini dicitur privati, publicique iudicii dies, quod solus in eo potestatem exerceat, cui mortales parere sine recusatione coguntur. Magna est cum apud nostras, tum apud externas litteras hæc locupletandi materies, quam hic attigisse sat est.

Motes Dei, Sacra fames, Sacra anchora.

Malach. 3.

CAPVT XVIII.

ANIMAM GESTARE, AUT PONERE in manibus, quid. Communis Græcis, Hebræis, Hispanisque phrasibus. B. Iob, David, & alijs lux allata.

CVM Athenarum aliquando euoluërem, incidi in Xenarchi poetæ locum in Pentarhlo, ubi eorum luxum pariter atque licentiam reprehendit, qui communibus sceminis non contenti, honestiores etiam seftarentur: nec labori, nec pretio, nec periculo, nec curis, & sollicitudini parcerent, modò earum copiam nanciscerentur. Ille sic.

Xenarchus.

*Quas nec licet videre, nec videntibus
Palam videre, semper at tremantibus,
Pauentibus, in manuque animam gestantibus.*

*Job 13. locas
Illustratus.*

Quod ut legi, venit mihi illico in mentem B. Iob, qui cap. XIII. amicos

amicos ita affatur. *Quare lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meam pono in manibus meis.* Vbi eadem phrasi idem significatur. Quid autem id sit, non constat inter auctores: quorum ego sententiis libèter supersedeo, quoniã apud doctissimũ æquè atque grauisimũ Iobi interpretem, de que eo satis bene meritum Ioannem de Pineda legetur, qui diligentissimè, ut plerisque alios, versat hunc locum. Dicã ergo breui quid sentiam, cum Hieronymũ Laudauero, qui Hebraismũ putat esse, quo vitæ periculum significatur; quia quod manu gestatur, aut excidere facillè potest, aut in promptu est, ut eripiat. Quod ut verum est, ita ex eo elicio non tam periculum, quàm periculi curã, & sollicitudinẽ, illa dicendi formula significari. Itaque, animã in manu gestare, nihil esse aliud, quàm sollicitũ esse atque laborare de vita, & semper ante oculos habere propositã. Habere enim in manibus, aut inter manus, idẽ Latinis est, quod tractare, ac diligenter videre, versari, aut incumbere in rem. Ita Virg.

Animam in manu gestare, quid.

Ante oculos, interque manus sunt omnia cæstra.

Virgilius.

Et Liuius de bello Maced. *Et vos in manu, & tutela, non in seruitio debetis eas habere:* idest, de iis, earumque rebus valde curare, ac laborare debetis. Vnde etiam natum, ut, *Manum non vertere*, prouerbii loco, pro nõ laborare, accipiat. Hanc verò sollicitudinem satis exprimere Xenarchus videtur, cum & timorem, & pauorem addit: & paulo antè cur timerent expofuit.

Liuius.

Et quidem quod de Græcis, Hebræisque dicimus, Hispani confirmant, quorum vulgaris est formula, *Su alma en su palma:* idest, ipse viderit, ipsius res est, curet ipse, mea enim nihil refert, ipsius interest. Quare cum Iob dicit, *Quare Lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meã porto in manibus meis:* non secus facit, ac si diceret. Quid curis cõficior? Ecquid animũ corpusque sollicitudine exedo? Dolore discrucior, mærore contabesco, deque mea vita sollicitus, atque anxius frustra laboro? adeo ut in eam semper oculos, semper animum intentum habeam: cum in eius manu, & potestate sit, qui tametsi illam miris modis excruciet, tutam si volet,

(volet)

(volet autem quia misericors est) incolumēque præstabit. Sequitur enim, *Etiā si occiderit me, in ipso sperabo, & paulo post, Et ipse erit saluator meus.* Lacerare autem carnes, planē idem est, quod Hispanis, *Desahazarse, o comer de sus carnes.* Quo curarū, sollicitudinūque nimia vis explicatur, quam *Exedendi* verbo Latini declarant: Hispani, *Carcomerse.* Quo spectat Pythagoræ symbolum. *Cor ne edito.* Et illud Homeri quem Cicero laudat Tusc. III.

Ipsē suū cor edit, hominū vestigiā vitans.

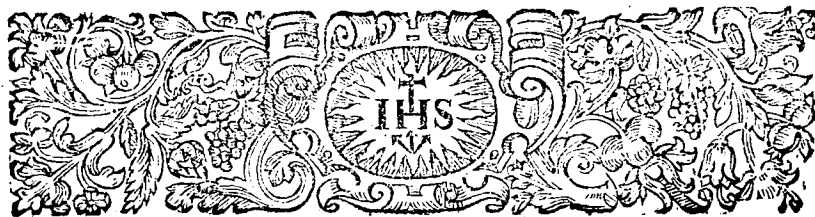
Iam verò quod addit, *Dentibus meis;* curas, & angores intelligit, dentati enim sunt quando cor edunt.

Similis Iudic. XII. phrasis habetur, ubi Iephte ad Ephraim, cum auxilium sibi denegasset, ita inquit. *Quod cernens, posuī animam meam in manibus meis, transiique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas.* Id est, statui apud me certamen mihi esse pro vita, nec minus quā de ea dimicādū. *Determine valerme por mi, y defender mi vida con mi espada.* Intellexi vitam, salutemque meā nō aliunde, quā ex me ipso, meaque virtute pendere. *Que yo auia de mirar por mi y valerme por mis manos.* Et Psal. CXVIII. Ver. CIX. *Animā meā in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus.* Hoc est, tamen si me multæ curæ, adeoque graues vt non nisi de salute, vitæque sollicitent, adhuc tamen in lege tua cura, & cogitatione versor; nec tam me, quā illam tueri contēdo. *Quantquam manus armis intentas habeo, operibus etiā legis vacant.* *Aunque ando siempre con las manos ocupadas en las armas, en defensa de mi vida, no por eso dexo de emplearlas en el cumplimiento de vuestra ley.* Manus enim actionū symbola sunt.

(··)

Martini

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE

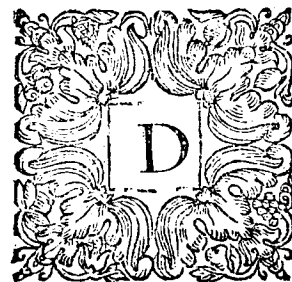
IESV, SINGVLARIVM,

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

DIFFICILE QVID APVD SACROS

Ethnicosque scriptores. Virg. locus, & ex eo Ecclesiastes alter, & ex Sap. II. c. explicatus, & collatus cum eo alter Esdrae mirifice consonans ex aduerso. Flores aëris siue temporis dici terrestria. Cælestium vel flores ipsos fructus esse honoris & commodi.

VBITATVM saepe est à viris doctis, quæ nam huic voci DIFFICILE, subiecta vis esset: aut cur difficiles terras, collesque malignos Virgilius dixerit. II. Georgi- Virg. 2. corum: aut cur Sapiens cunctas res Georg. difficiles appellarit? Ille enim sic; *Difficiles primū terræ, collesq; maligni.* Ego vero difficile id dici puto, quod durum, quod morosum est, quod auarum, quod asperi ingenii, quodque sui copiam nō facit. Nec ad animata solum,

K sed

sed ad inanimata etiam vox ista refertur. Difficiles enim homines vti dicimus morosos, & graues: Hispanè, *Hombres que no dan nada de si, ni hazen virtudes*: ita terras, transitus, vias, scopulos difficiles appellamus, hoc est, inaccessos, asperitatibus plenos, arduos, & qui nullos ad se aditus præbent. Itaque difficiles terras interpretor infecundas, ac penè steriles, & parùm creantes, vt Seruius explicauit. Quo sensu in nostris litteris Deuteron. XXVIII. Calum æneū, & terra ferrea dicta est, illud, quod opportunos imbres, hæc, quod solitos fructus fructusue negaret.

Sunt autem in Sacris litteris multa, quæ ex ista vocis potestate scilicet explicentur: cuiusmodi illud Ecclesiastes. I. *Cunctæ res, inquit sapiens, difficiles: non potest eas homo explicare sermone, non faciatur oculus visu, nec aures auditu adimplerur: hoc est, cunctæ res duræ, morosæ, auaræ, nunquam se dant, nunquam sui copiam faciunt, neque sui fruendi locum, potestatem uè relinquunt. Hispanè, Desabridas, cuitadas, cortas, desaprouechadas, malacondionadas, que ni se dexan ver, ni oyr, quanto mas gozar. Atque ita non potest eas homo explicare sermone, hoc est, cum eas vix gustarit, vix oculis, vix auribus acceperit, quid in illis boni, vel mali insit, aut cuiusmodi tandem sint, explicare non potest. No puede hombre dezir lo que son, ni hablar de ellas a proposito. Quantūvis enim attentissimè contemplantis, aut celerime intuentis aspectum fugiunt, & aures audissimè auscultantis præteruolant. Apenas se dexan ver de los ojos. Non satiatur oculus visu. Cum autem, neque oculis, neque mente comprehendantur, nec fit, qui eas explicare sermone possit. Ni aun de oydas sabreys lo que son. Nec aures auditu adimplerur. Cõtra vero quæ à Deo sunt bona, vera sunt, & quæ cor satiant. Satiabor, inquit David, cum apparuerit gloria tua. Audi Esdram Prophetam lib. III. cap. lib. 4. c. 10. X. Quem Deus iubet in templum suum ingredi, & oculos eum: Eccle. pariter, atque aures illius splendore, magnitudine, atque etiã pulcritudine pro arbitrio pascere. Tu ergo, inquit, noli timere, neque expanseat cor tuum, sed ingredere, & vide splendorem, & ex aduerso. magnitudinem adistij: quantum capax est tibi visus oculorum*

vide:

vide: & post hæc audies quantum capis audire aurium tuarum audire.

Ampla apud omnes scriptores huius loci amplificandi materia: ex his ego vnum, alterum vè delibem testimoniū, vt intendisse ad fontem digitos, non hausisse aquã videar. Laudo primū vniuersum caput II. Sap. maxime illud ex eo: *Ambulauius vias difficiles*: quod nõ tam ad asperitatẽ, quàm ad istam duritiẽ, atque auaritiã referendum est: ducta similitudine à difficultate locorum, atque viarum, quæ aditum negant, ad earum morositatem rerum, quæ se frui nõ sinunt. *Emos andado a caça de cosas, que no se an dexado alcançar ni gozar, como caminos, que no se dexan andar.* Ita alii legunt, *Perambulauimus deserta inaccessibilia: Desertos, y aun con ser tales, q̄ no tienen que dar, no se dexan llegar.* Si ad honorem respicias, quod Idolum mortales maxime colunt, teneri manibus non potest, quin effugiat. Vidit Regius Pfaltes illum alterū super exaltatum, & eleuatū super Cedros Libani: & trãsituit, & ecce non erat: vidit hominem cum in honore esset cõparatum iumentis, & similem factum illis. Vidit Daniel leonã grandibus alis, aspexit donec euulsæ sunt alæ eius & super pedes stetit. Vidit arborem, cum in summa viriditate, & proceritate esset, excissam: Regem detracto diademate, & purpura, de regno ad pastum inter bestias abiectū, &c. Quid moror? si ad vitam spectes, ea nihil citius euanescit: vestigio nubis, aut fumi, & vndarum comparatur: vt verum sit illud Iob XV. *Antequam Dies eius impleantur, peribit.* Si ad fortunas te referas: Quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis. Audi Iobum. XX. *Nec est satiatus venter eius, & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.* Qui enim diligit diuitias (Ecclesiastici V.) non fruetur eis. Dormierunt enim somnū suum, & nihil inuenerūt (inquit David) viri diuitiarum in manibus suis.

Atque id causæ est cur tantopere se impii hortarentur Sap. II. ad arripienda hæc, quæ bona putantur ab hominibus, cum dicerent. *Venite coronemus nos rosas, antequam marcescant, fruamur bonis, quæ sunt,* (quali ex templo futura nõ

K 2 sint)

ſint) Et vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Perinde ac ſi dicerent: *Cojamoslo todo en flor, porque ſi eſperamos que lle- gue a ſazon, primero ſe acabara.* Ideo ſubiungunt: Non prate- reat nos flos temporis, vel, aëris, vt aliàs: Flores ſon todos los bie- nes de la tierra, y flores no de arboles, que llegan a dar fruto, ſino de el tiempo, y ayre, que jamas paran, y aſi nunca llegan a colmo: cō- tentos, que ni ſaben, ni pueden darlo. Voluptatis vmbra, & ſi- mulacra deliciarum: nam res ipſa nullibi reperitur. At bona

iuſtorum vel iuſtorū eiufmodi ſunt, vt vel eorū flores fructus ſint, & fru- ctus quidem vtilitatem pariter, atque honorem afferentes: quam ſocietatem coire nunquam amatores ſæculi potue- runt. Eccleſiaſtici. XXIII. Flores mei fructus honoris, & honestatis. *De honray prouecho, q̄ no caben en el ſaco del mundo.* Honetas quippe hoc loco pro diuitiis, pro fortunis capitur vt alibi. Pondus ſuper ſe tollit, qui honeſtiori ſe commu- nicat. *Mucha carga echa ſobre ſus hombros quien trata con mas rī- cos, y poderofos.* Cogitur enim illis inſeruire cum ſuarum etiam rationum iactura. En igitur quàm ſint vix difficiles, quàm inaccessa deſerta, quibus viam ineunt impii: quā cunctæ res difficiles, quàm fluxa, & lubrica bona, quibus mortales tam auidè inhiant; quando nec adiri poſſunt, nec cum apprehenderis teneri manibus queunt; quin elabatur, & effluant.

Deo nihil
difficile.

Denique vt definiam: hinc ſæpe in ſacris nihil Deo eſſe difficile dicitur, non ſolum quia maximè potens, pollens- que ille eſt, vt quæ velit in his, aut de his pro arbitrio fa- ciat: ſed etiam quia cuncta ſe eius potestate facile, arbitrio- que permittunt. Hoc eſt, *No ay coſa, que no ſe dexa manjar de Dios, ni que ſe le huya, o haga reſiſtencia.* Hinc denique difficultas pro inopia, pro anguſtia, *La falta, eſtre- cheza d̄ neceſſidad.* Vt rei nummaria,

frumentaria, annonæ,
& ſimilium.

(.·.·);

Caput

CAPVT II.

MALIGNVM, & MALIGNITAS
quid? Colles maligni apud Virg. Locus ex Pſal. XXXVI. & III. Eſdra cap. III. & ex Canonica Ioannis. cap. V. Ba- ruc I. illuſtrati.

ADEM vis ſubieſta eſt voci Malignus. Ita Seruius in illud Virg. II. Georg.

Difficiles primum terræ, collesque maligni.

Maligni, inquit, idēſt, infecundi. Et Nonius:

Malignus, inquit, ager agricolis illiberalis, &

minus ferax, idēſt, cuius anguſtior eſt prouē-

tus. Virg. in. VI. lucē malignā dixit pro tenui, parua, & obſ- cura. Nam malignum, inquit, Seruius, proprie eſt anguſtum vt Virg. in. II.

Tenuis, quo ſemita ducit.

Anguſta que ferunt fauces, aditusque maligni.

Idēſt, anguſti, obſcuro, & ardui. Mart. lib. X. ad Auitū, *Tepet igne maligno Hic focus, ingenti lumine lucet ibi.* Et Iuuenalis Sat. X. maligna appellauit Numina: idēſt, auara, & quæ ab ipſis peterentur, minimè conſeſſura.

Magna que numinibus vota exaudita malignis.

Hoc eſt, parcis, nec conſeſſuris, quæ petebantur. Li- uius. Malignitas conſeſſendi ex priuato, hoc eſt parcitas. *La mezquidad, y cortedad, &c.* Quintil. lib. II. cap. II. in laudandis diſcipulorum diſtionibus, nec malignus, nec effuſus. *Ni corto, ni demaſtado.* Sed Donatus optimè in Hecyr. Actu. I. Scena. II. *Malignus, inquit, eſt, qui diffi- cultatem ſui oſtendit.* Iam vero cur non ex his commodè il- luſtretur illud Eſdræ. III. cap. III. Etenim poſtquam dixerat tranſiſſe gloriā Domini portas quatuor, &c. *Vt daret, inquit, ſemini Iacob legem, & generationi Iſrael diligentiam: quod ſic explico: Vna ley y tal, que tenian muy bien que hazer en ella para ſu cumplimiento. Veruntamen, addit, non abſtulisti ab eis cor malignū, vt faceret in eis lex tua fructū.* Quod ego Hispanè ſic

K 3 inter.

Cor malignū
quid.

interpretor. *Mas dejasteslos con su coragncito cuytado, mezquinno, apretadiro: y assi no hazia en ellos fructo vnestrale y.* Cor malignum, idest, sterile, veluti solum exile, & infrugiferū. quod ne cultu quidem maximo, & curatione adhibita fecunditatem accipiebat. Quid enim potuit caelestis agricola vineæ suæ facere, & non fecit? at illa expectata est, ut faceret vuas, fecit autem labruscas. Ex quo veteris, ac nouæ legis, discrimen agnoscas: illa enim cor malignum nō abstulit, hæc vero non modo cor lapideum abstulit, sed dedit carneum, quasi mollitum solum, atque subactum, ut semē Diuini verbi conceptum multiplici cum fænore redderet. Quippe potentior hæc, tametsi suauior, ad emolliendos hominū animos, & in pietatis officia pertrahendos. Etenim, (inquit Chrysostomus) *Cum iugum legis detraxisset: ne substulissent, aliud illis iugum imponit, nimirum caritatis, illo quidē validius, sed multo lenius, atque iucundius.*

B. Chrysof.

Baruc i. lo-
cus explica-
tus.

Consonant cum his, quæ proximè diximus, illa ex cap. I. Baruc, vbi suorum nomine ita dicit: *Et abinimus vnusquisque in sensum cordis nostri maligni operari Dijs aliens, faciētes mala ante oculos Dei nostri.* Vbi malignum ego cor intelligo angustū, difficile, morosum, quod se se Deo minime dederit, nec ad recipiendam eius magnitudinē explicauerit. Magnus enim Dominus est, & quem Cæli Cælorum capere nō possunt. *Dexamonos lleuar del desseo de nuestro apocado, estrecho, y cuytado coraçõ, que no dando lugar a la grandeza de Dios en su seno, se pago y lleno de la nada de los Dioses, agenos.* Idola enim, tātū abest ut occupare cor possint, ut potius nihil sint ex Apostoli sententia. I. Corinth. VIII. & XII. Malignum itaque cor illud merito dicitur: *Que no da de si.* Deinde etiam quod ira angustum est, ut fere nihil capiat, ut proximè diximus. Quam in sententiam Clem. Alex. in Adhor. ad Gent. Deos gentium, Idola, & vmbra appellauit: quod adeo verum est, ut Idolum, & vmbra, & somnus pro eodem vsurpentur cum in nostris litteris, tum etiam in externis. Scribit enim Eusthatius in XXX. lib. Odyss. idolum accipi sole re pro vmbra, seu spectro, & re, quæ licet appareat, nihil sit.

fit. Cuiusmodi Idolum, seu spectrum erat vmbra illa *Aeneæ*, pro qua depugnabatur, cū à Venere parente sublatus esset *Aeneas*. lib. V. Iliados. In nostris vero. I. Paral. XVI. *Omnes enim Dij populorum, Idola.* Zachar. I. *O pastor, & idolum.* Idest, simulacrum, vmbra, seu spectrum. Sed hoc vulgare est; veniamus ad reliqua.

Nec præteribo illud Ioannis in Canonica, cap. V. *Mūdus Ioānis locū: inquit, totus in maligno positus est.* Hoc est, in obscuro, lubrico, præcipitiq̄ loco, angusto, & arduo; ut conueniat cū *illustratus.* illo Sapientis: *Cunctæ res difficiles. Todo el mundo y sus cosas son res baladizas, fugitiuas, no ay darles alcæce.* Præterit enim figura huius mundi. *Son engañosas, prometeny no dan, Vel, Andamos en todo a ciegas; y en lugar estrecho, y res baloso.* Quid nisi sæpius labamur, & in lapides incurramus? Alias autē sic explicabitur, *Todo el mundo estafado y sus cosas cortas y apocadas, auarientas, y que dan muy poco de si.* Ita Psal. XXXVI. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. No te assemejes ni sigas las pisadas de esos logveros; de esos ricos auarientos.* Hoc enim illa significant Psal. XIII. *Nōne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorant plebem meam sicut escam panis?* Igitur. *Neque zelaueris facientes iniquitatem, Hispanè. No quieras parecerles, ni desees ser como ellos porque su fin, y el de sus riquezas sera vomo el del heno, que al primer sol se consume, su hacienda sera humo, y su tesoro carbon.* Quoniā tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident, *Mas tu fia de Dios, y haz como hombre honrado.* Spera in Domino, & fac bonitatem.

Que de Dios son las riquezas, y tuyas seran por ese camino. Et pascereis in diuitiis eius. Sed de difficili, & maligno fati: ad alia transeamus.

(.?.)

Caput

CAPVT III.

FERREA VOX APVD VIRG. EX

Homero, Sophocle, atque Euripide. Sed ab his ærea, vt à Lucretio ænea. Romanorum regnum cur ferro comparetur Daniel. VII. Ærea æternitatem significare, vt in serpente Moysis. Veneres ære vsos pro ferro.

VIRGILIVS. II. Georg. & Æneid. VI. cum rerum magnitudinem dicendarum, varietatemq; significare, aut exaggerare potius vellet.

Nō, inquit, mihi si linguæ cētū sint, oraq; cētū, Ferrea vox, &c.

Virg. 2. Georgic.

Quo loco Homerum Iliad. II. qui decem sibi linguas, totidemque ora, infractam vocem, & cor ferreum, siue æreum optabat, & Sophocle præterea imitatus Chalceophonon se, vti Stentora Homerus appellat in. V. esse cupiebat; hoc est, ferream vocem habere, idest, perpetuam, continentem, atque constantem, cuius sonus omnes omnium ætates superaret; atque ad æternitatem ipsam pertineret. Itaque Homer.

Non mihi si linguæque decem sint, ora decemque,

Vox infracta sonet, rigeant præcordia ferro.

Sed Hesiodus quoq; in Theogonia, tricipiti Cerbero æream vocem tribuit.

Iterum secundo edidit partu immensum minimè effabilem

Cerberum crudiuorum, Plutonis canem ærea voce.

Idest, longissimè, ac diutissimè resonante. Nam & hac etiã de causa inferorum ædes resonantes appellat Hesiodus, quia horrendus hic canis pro foribus custodit, & intus Styx habitat Oceani filia.

Illic Dei inferi in interiore parte ædes resonantes,

Fortisque Plutonis, & grauis Proserpine,

Stant. Horrendus autem canis pro foribus custodit.

Ibidem habitat abominanda Dea mortalibus

Horrenda

Horrenda Styx, filia reciprocantis Oceani.

Imitatus etiam claros Poetas Ouid. I. Trist. Eleg. III.

Ouidius.

Si vox infragilis, pectus mihi firmitus esset,

Pluraque cum linguis pluribus ora forent.

Homerus.

Scilicet vt longius, & grandius resonaret: quod Homerus Iliad. V. planè significauit cum de Iunone Stétora vultu, & voce eminenti ita cecinit.

Ibi stans clamabat Dea albis vlnis Iuno

Stentori assimilata magnanimo, æream vocem habenti,

Qui tantum clamant, quantum alij quinquaginta.

Adlufit Matron parodus apud Athenarum lib. III, cap. III. qui inter conuiuia lautitias ita garrit:

Matrō parodus.

Cereris natam cum deinde placentam

Aspexi ingressam, quis iam queat abstinuisse?

Non mihi si ora decem certè totidemque manus sint,

Venter & infractus, atque ærea pectore corda.

Latinus autem poeta non æream, sed ferream vocem sibi postulauit. Ferrum quippe metalla cuncta domat, ac vincit, & perpetuitatis ac durationis symbolum veteribus habebatur. Apud Hispanos, ad id ostendendum, dici solet: *Como de hierro.* & hanc ob causam Daniel VII. Romanorum regnum ferro comparatur; quod omnes fere gentes, vel robore validas, vt Gallos, Germanos, Hispanos; vel Imperio potentes, vt Cartaginenses; vel maiorum gloria, & sapientia præstantes, vt Græcos; vel opibus florentes, vt Asiaticos; vel terrarum longinquitate remotas, vt Cappadoces, Péticos, Armenios, Iberos, Afsianos, Scytas, Britannos; vel sanctitate, & religione insignes, vt ludæos ipsi à nullo subacti perdomuere. Deinde quia omnia regna cōplexi, Imperium diutius quàm cæteri cōseruarunt. Scitè proinde Hispanus poeta, æquè atque pictor nobilissimus Paulus Céspedes, omni politionum litterarum cognitione limatus, in sua illa poesi, quam propediè expectamus de arte pingēdi, præclaro & artis, & ingenii documento: Virgilium imitatus, ita canit.

Romanorum regnū ferro comparatum

Paulus Céspedes.

Con voz de hierro de inmortal sonido

*Es inter me-
talla vocali-
ssimum.
B. Hieroni-
mus.*

Sed dicat aliquis, non rectè à Virgilio ferreà vocem ad imi-
tationem Homeri dictam, sed potius æream, aut æneam,
vti Lucretius dixit, & Seruius animaduertit. Nempe, æsin-
ter metalla vocalissimum, & sonantissimū est. Itaque Hie-
ronymus in Daniele exquirens cur Alexandri Græcorū-
que regnum in ære significatum esset: *Est, inquit, Æs voca-
lissimum, & sonantissimum edit sonum, magnum, & clarum, eūq;
longè, lateque diffundit: quare denotatur magna imperij Græcorū
fama, & gloria. Quod si æternitatem, & firmitatem spectes,
solidius est, & nulli obnoxium rubigini. Ita apud Virgiliū.
Nexas ære trabes, legas ad perennitatem catenarum: & Mo-
numentum ære perennius,* apud Horatium, ad memoriæ æter-
nitatem. Vegetius verò probat æreos clauos compingēdis
nauibus idoneos esse, & ferreis firmiores: quod hos tēpore,
& humore celeriter rubigo consumat; illi etiam in flucti-
bus incolumes maneant. Quin & serpens æneus Moysis,
diurnitatem salutis acceptæ per Christū significare pu-
tatur. B. Aug. in exposit. Epist. ad Galatas. *Nec propter aliud
ille serpens æneus factus erat, nisi vt permansura passionis Do-
mini fidem significaret. Etiam vulgo quippe dicuntur anea, quorū
numerus manet. Et infra: Nunc autem tanquā anea permanet cru-
cis fides.*

*Æneus serpens
æternitatem
salutis accep-
tæ per Christū
significat.*

Et ærei quoque clauī cadaueribus infixi, vel ne putrescant,
vel vt diutissimè seruentur efficiunt. Et ærea cuspide siue
etiam ferrea Thelephum sanasse Achilles perhibetur, apud
Homērum.

Quæ omnia, vtī vera sunt, ita etiam suadent, cōmodius
ærea, quàm ferrea immortalitatis symbolum ferre, atque
peremnitatis. Quòd autem ferream dixit Poeta vocem cō-
suetudine magis, quàm veritate dictum existimo. Nam, vt
notat Eustatius ad Iliados primum, & ostendit Hesiodus,
veteres ære utebantur pro ferro: nimirum ante ferrum in-
uentum. Atque ita apud Homērum æris appellatione, quòd
Græci kalkeon appellant, ferrum intelligitur. Et Salomonis
quidē tēpore III, Reg. cap. 6. *Malleus, & securis, & illū ferra-
men-*

*mētū non sunt audita in domo cum edificaretur. Nempe quia omnia
ærea. Ita Psalm. XVII. Posuisti vt arcum æreum brachia mea.*

CAPVT IV

MORS FERREA, SOMNVS FERRE-
*us Virgilij locus in X. explicatus aliter, atque ab Adriano Tur-
nebo. Noctis Somni, Mortisque simulacrum Olympiæ. Hos
duos germanos ab illa fratres, & alia eiusmodi.*

X eadem analogia, sed parum dissimili ra-
tione, Mors, somnus ferreus appellatur ab
eodem poeta in X.

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget

Somnus: in æternam clauduntur lumina nocte,

Homerum videlicet imitatus Iliad. XI. vbi
de occasu Iphidamantis,

Illi soluantur corporis artus,

Ferreus & claudit morientia lumina Somnus

Quem locum explicans Adrianus Turnebus in suis Aduer-
sariis, *Ab Homero, inquit, Sumtum est, qui mortem Ypnon kal-
keon, nominat: quod ad duritiem retulisse videtur Maro, cum du-
ram quietem scripsit, veluti interpretans somnum ferreum: cū Plu-
tarchus, ad sensus orbationem, & amissionem referendum credi-
derit, in consolatione ad Apollonium. Hæc ille. Et sane quod
ad duritiem attinet, scio mortem immitem, & crudelem
dici, & ferreum item pro eodem vsurpari. Sed Plutarchi
sententiæ non obstat, quod duram quietem dixerit, nec vi-
deo cur non potius ferreus somnus duræ sit quietis inter-
pretatio. Nam vtī ferreum illud à Cicerone, & ab alijs dicitur,
quod vel caret sensu, vel ab illo abhorret; ita etiam du-
rum pro eodem accipitur. Donat. in illud Adelph. Act. IIII.
Scen. V. *Factum est à vobis duriter. Non durè, inquit, & crude-**

*Virg. Aen.
10.*

*Adrianus Tur-
nebus.*

liter dixit Terentius, sed quasi dura mente, id est, inflexibili. Ita etiam in nostris litteris lob. *Nunquid caro mea ænea est?* Id est, *Soy yo insensible como de bronze.* Sed Isaia XLV. hæc omnia mirifice coniunguntur: *Scini enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervice tua, & frons tua ærea.* Hispanis hæc valde significant. *Tienes vna cabeça de hierro, eres inflexible, indomable.*

Iobus.
Isaia. 48.

Ferreus somnus quid.

Moschus
Eidyll. 3.

Ego verò, ut ingenuè dicam, ita exillimo, Duram quietem, & ferreum somnum, non per expolitionem tantum, sed etiam per auxesim à Virgilio dictum: ut si Hispanè dicas: *Cruel descanso, irrecordable sueño.* Ita mortem appellat Moschus Eidyll. III.

Vbi primum, mortui fuerimus, obscuri in terra concana.
Dormimus valde bene longū, infinitū, inexcitabile somnū.

Somnum sæculi appellat Hieremias. Nam tametsi mors, ut aiebat Cæsar apud Sallust. ærumnarum requies sit, si per vim afferatur, ea dura, & crudelis non esse non potest. Ferreum autem Somnum interpretor sempiternum, ut irrevocabile fatum, perpetuum, nunquam soluendum. Homerus. *Kalkeon enchos.* Horatius ode XI. lib. III. Longum somnum, & Ode. XXIII. lib. I.

Horatius.

Catullus.

Ergo Quintilium perpetuus sopor urget.
Catullus etiam, eodem modo loquitur:
Nox est perpetuo vna dormienda.

Est enim tanta inter somnum, mortemque similitudo, ut alterum pro altero capiatur. Ideo Virg. in VI. consanguineū leti soporem facit. Atque Pausanias Eliacorum I. narrat se inter ceteras statuas quæ erant Olympiæ, noctem vidisse in muliebrem figuram, habitumque formatā; quæ manu dextra puerum album dormientem teneret; læva nigrū dormienti similem. Esse alterum, Somnum Thanaton alterum, id est, mortem, utrumque autem filium Noctis esse, Hesiodus tradit in Theogon. Vbi cum de nocte loqueretur.

Pausanias.

Somnus, & Mors fratres
Hesiodus.

Illa vero, inquit, Somnum in manibus fratrem Mortis,
Nox noxia, nube tecta atra.
Ibi autem Noctis obscura filij domus habens.
Somnus, & Mors, graues Dij.

Ita

Ita Homerus Iliad. XIII.

Hic somnum Mortis fratrem conuenit.

In sacris tam obuia sunt testimonia, ut pigeat attingere. Nō dissimili significatione nox ferrea dicitur apud Homer. Iliad. III. in fine.

Nox illum ferrea texit,

Luminaque æternæ clausurunt fessa tenebræ.

Æternæ itaque tenebræ quid sit nox ferrea interpretantur. Est enim ea, quæ finem habitura non est. Sed iam ad virgam ferream Psalm. I.

Nox ferrea
Homero.

C A P V T. V.

VIRGA FERREA PSAL. II. TRIPLEX loci expositio, quatuor proximi versus explicati. Sceptrum: doctrina symbolum apud Græcos, atque etiam apud Hebræos.

X His quæ de voce, morte, ac somno ferreo dicta sunt, commodior sumetur loci illius, ut opinor, explicatio, ex Psalm. II: vbi Regius Propheta Christi regnum prædicens. *Reges, inquit, eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli cōfringes eos.* Quod certē nō, ut vulgo solet, ad seueritatē animaduersionis, vindictæque acerbiter referendū est: sed ad ea, quæ à me proximè ostēdentur. Primò enim simpliciter explicari potest, in hunc modū: Eorum Rex ac Dominus eris: illos Sceptro tuo moderaberis, virgaque tua iudicabis. Vtūque enim munus Reges obibāt apud omnes fere nationes. Sceptrū autē apud veteres virga fuit ære ornata, cuiusmodi Sceptrum illud, quod Vulcanus Ioui primum fabricauit, fuisse dubium non est; quod ab eo ad Agamemnonem Regem, & secundum eum ad alios Reges vsu traductum, atque etiam hæreditario iure receptum

Psalm. 22.

Prima loci explicatio.

Sceptrum olim virga ferrea.

L. 3. Homerus

Homerus, & ab eo cæteri tradunt.

Idola cū hastis. Quin & hastam esse dicunt, quæ olim Deorum addita simulacris, nam prodigii simile habitum legimus, siquãdo hastæ motæ essent, vt Lilius scribit, alitque, & certè piaculo procuratum. Iustinus etiam lib. XLII I. Reges olim

Iustinus. hastas pro diademate habuisse dicit, quas Græci scepra dixerunt. Nam & ab origine rerum pro Dijs immortalibus veteres hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc Deorum simulacris hastæ adduntur. Iam verò loquendi ille modus, scilicet, Regere in virga ferrea, pro regere cum virga ferrea, siue gestando, aut præferendo virgam ferream, Latinis tã frequens est, vt nihil certe Latinius. Ita in armis esse, in ocreis, in veste forensi, & sexcenta similia.

Regere in virga quid. Sed ego virgam ferream pro perenni sceptro, vt dixit Ouidius. XV. Metamorph. acceptam existimo: vt Hieremix I. Columna ferrea dicitur firma, perpetua, & nunquã è suo loco conuellenda: & Micheæ IIII. Ferreum cornu Ecclesiæ, hoc est, invictum atque sempiternum. Nec aliã ob causam, opinor, Hesiodus in Theogonia limen Olympo ferreum siue æreum tribuit, nisi quòd firmum, ac stabile, perpetuum, inexpugnabile sit, atque æternum; siue, vt aiunt Philosophi, interitus expers. Ita apud Homerũ ærea cælorum testæ, siue domos ferreas legas, maximè Iliad. I apud quem Thetis ita loquitur:

Virga ferrea perenne sceptrum. Tunc ærea testæ domorum

Columna ferrea. Cornu ferreum. Ipsius, id est Iouis, accedens genibus complexa precabor.

Limẽ ferreũ Hesiodo. Cumque Homerus alitque poetæ vocem sibi, & pectus ferreum optant, non crudele, non durum pectus expetunt; sed firmum, & constans, & laboris incanendo patiens, vt contentius, & diutius canere, atque in edendo cantu perseuerare possint. Quod apertè Ouidius cū superiores imitatur pariter atque explicat:

Ærea testæ Homero. Si vox infragilis, pectus mihi firmitus esset:

Vox, pectus ferreum. Et Homerus Iliados II.

Ouidius. Multitudinem verò non ego recensebo, neque nominauero, Neque si mihi decem linguæ, decemque ora forent,

Homerus. Vox

Voxque infragibilis, æreumque mihi cor esset.

Nempe ad vocis firmitatem pariter, atque perpetuitatem retinendam. Ita Euryclea nutritrix Vlyssi Odiss. IX.

Retinebo firmitus illa,

Quam solidum ferrum, aut durus lapis.

Quare virga ferrea, siue sceptrum ferreũ perpetui, sempiterni, inexpugnabilisque imperii Symbolum, atque imaginẽ præfert: quod Danielis II. cap, confirmatur. Et digitos pedum ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum, &c. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & cõsumet omnia regna hæc & ipsum stabit in æternum. REGES igitur EO SIN VIRGÆ FERREÆ: Seras Rey no de prestado, o de dos dias: sino per petuo, eterno, y de dura, como de hierro. Nam tametsi hostes regnum tuum oppugnēt, nihil illi detrimenti afferent, quæ etiam virtus in ferrum cadit, vt cum ab ipso reliqua metalla multa patiantur, ipsum ab illis nihil mali accipiat. Quod ille apud Antiphaniem parasitus faceret significauit, cum dixit.

Ad verbera

Sum massa ferri, quæ potest pati nihil,
Ad verberandum fulmen, ac ad quempiam
Cæcum faciendum fulgur, auferendoque
Procella, suffocando quemlibet laqueus,
Frangendo vectes ianuæ, quassatio
Telluris. &c.

Et Cratinus in Titanibus,

Manum æream fortemque habet, labore sit
Quæ fessa nullo, multo at igne fortior.

Quo sensu Iob. I. Caro ænea dicitur, quæ nihil à dolorum ictibus patitur, in quam vulnera non imprimantur, quam nec labor frangat, nec vermes edant, nec cruciamenta distorqueant. En quien ni hagan impresion los dolores ni mella los trabajos.

Iam verò quod B. Augustinus Virgam ferream pro inflexibili xibili.

Cor æreum quo vsu.

Homerus.

Virga ferrea inexpugnabile imperiũ. Danielis. 2. Ferreum pro solido.

Ferreũ quod nihil accipit detrimenti.

Antiphantis Parasitus ferrimassa &c.

Ærea manus ab labore inuicta.

Ænea caro Iob. II.

Virga ferrea Augustino inflexibili xibilis.

xibili iustitia capit, nobiscum facit, & nostram sententiam probabiliorē facit. Enim verò sceptrum non Regni modò, sed etiam iudiciariæ potestatis atque doctrinæ insigne est, vti apud Hesiodum, Homerum, Platonem, aliosque primæ notæ scriptores passim reperias. Virgas enim siue sceptræ, siue hastas gestasse olim magistratus iudicandi potestate preditos, autores varii tradunt. Primùm itaque lupiter sceptro in Deorum concionibus utebatur, Ovidius lib. I. Metamorphos.

Ovidius. *Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno, &c.*
Ora indignantia soluit.

Sceptrū Deo Sceptrum autem Deo propriè conuenit: nam sceptrum nihil est aliud quàm scipio, seu baculus, quo innitimur gradum facientes, ne prolabamur: Deus autem solus est, quo cuncta sustinentur, & constant. *In ipso enim vivimus* (vt à poeta loquitur Paulus) *mouemur, & sumus.* Cumque Reges à Deo constituti sint, ita etiã ab illo sceptrum accipiunt. Quod nec Homerum, Hesiodum ve latuit. Ille enim Iliados II. sic.

Homerus. *Prodiit hic astans Danaum moderator Atrides
Sceptræ tenens manibus, Vulcani opus igni potentis.
Vulcanus dedit ipse Ioui Saturnigenæ,
Iuppiter alato bonus obtulit Agricidæ,
Mercurius Pelopi per equestria fræna potenti,
Tantalides quæ deinde Pelops tibi contulit Atreus:
Liquerat hæc Atreus opulento dona Thyeste,
Cui mare, cui terræ, totum parèret & Argos.
Hoc tunc innitens sceptro, hæc est verba loquutus.*

Vbi & peremnitatem sceptri videas per tot ætates integri, quod neque huius initio libri siluit Homerus cum dixit,

Dein sceptrum sumit auitum,

Quod nulla annorum serie corruerat atas.

Deinde, ad concionandū, & docendos, atque admonēdos populos, sumtū animaduertas in manus, & quidē acceptū à Deo. Ita etiã Chryses Apollinis sacerdos (penes quos popu-
luna

lum docere) commoniturus Græcos sceptrum gestat, & ab ipso met Apolline datum: ad quem Rex Agamemnon.

*Vel te tunc etiam nec Apollinis insula tutum
Præstiterit satis, aut quæ nunc geris aurea sceptræ,
Eripiant mihi.*

Sed in Achillis sceptrum etiam manu videas, eodem quo diximus argumento; & quidem ære inclusum, vt verè virga ferrea nominetur: Iliad. I. vbi Achilles ira loquitur.

*Iure ratum facio iurando hoc esse futurum,
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunquam fronte leni frundet virgulta, nec umbras. &c.
Olim arbor, nunc artificis manus ære decoro
Inclusit; manibus proceres, nunc illud Achivi
Gestant, qui Iouis acceptas sub nomine leges
Iuraque constituunt, æternaque fœdera firmant.*

Vlysses quoque verba facturum sceptrum tenet Iliados III. *Verum vbi dicendi partes accepit Vlysses,
Stabat humi fixis oculis, sceptrumque tenebat.*

Cuiusmodi nunc Scipiones gestant in bello duces, quos imperatores olim, nunc Generales appellamus, & Eastones dicuntur: Iliados autem XXVIII. Senes iudicatum sceptræ tenent.

*Donec marmoribus mox consedère politis
In sacro positus cæcis, spectanda ferentes
Sceptræ senes manibus præconum voce valentum
Qui simul indixere tenenda silentia turbæ,
Iura simul dixere.*

Quin & ipsi etiam Hesiodo sceptrum Musæ præbent doctrinam de Dijs, eorumque progenie mortalibus tradituro.

*Sic dixerunt filie Iouis magni veridicæ,
Et mihi sceptrum dederunt, lauri peruiridis ramum
Decerpere mirandum, inspirarunt autem mihi vocem
Diuinam, &c.*

Quid autem Palladis, quid Circes, quid Mercurij virgæ significat, nisi doctrinæ, eruditionisque vim penitus admirabilis? *Palladis, Circes, Mercurij
M Iem? virgæ quid.*

*Sceptrum gestat Apollinis sacerdos Homer.
Sceptrum in concionando Ach. I.*

Sceptrū virga ære inclusa.

Sceptrū Vlyss. in concionando.

Sceptræ ferunt in bello etiam nunc. Homerus.

Sceptræ indicam, quorū omni tribuna lia è polito marmore.

Sceptrū ipsi Hesiodo diu se tribuunt.

lem? cui feræ etiam ipsæ concedunt. Scientiarum præses Pallas habetur, Mercurius Diuorum atque hominum interpretes, Circes incantationum Dea celebratur. At, quæ vñquam maiora prodigia, quàm quæ ex doctrina extiterunt? Mosis virga Doctoris pariter atque legislatoris insigne fuit: Abbaris verò sagitta, quam, vt scribit Clemens Alexad. per totam terrarum orbem circumtulit, Diuina quædã virga fuit, quam Phisici Solis radium interpretantur, ab Apolline datum, cuius vi summa quævis & intelligebat facilè, & promptè perficiebat. Nescio an subtilius explicari potuisset natura doctrinæ, quæ cum radiorum Solisque lucis similis sit, & acuit intelligentiam, & facilitate donat agendis vnde & facultatis nomen accepit. Id verò vel oculus ille, quem Olyris gestabat in sceptro, haud obscurè declarat. Quippe omnes artes ac disciplinæ, in medijs ignorationis tenebris, oculos mortalibus aperiunt, vt ad recòditiora quæque mysteria penetrare queant. Hæc vero virtus sicui legi, sicui doctrinæ conuenit, Euangelicæ ac nostræ maximè conuenit, quæ in luce, & sole, tam sape in Sacris litteris significatur. Rectè igitur Gæropius lib. Origin. VIII. Abbarim cum esse censet, qui puram sinceramque sapientiam habet, & eam alijs tradit. Vnde quicumque sinceræ sapientiæ doctores in Scythia extiterunt, ij omnes Abbarides dicebantur; non secus atque in Ægypto quidquid in lucem ederetur, quod ad Sacrorum interpretationem spectaret, Mercurio Trismegisto, vt auctor est Iamblicus eius discipulus, tribuebatur.

Denique, vt de doctrinæ symbolo definiam; quid aliud sibi vult Iani illa virga, quam Cranæ dono dedit aduersus Strygum incantamenta, & noxas, è qua lumen thalamis accendebatur, nisi doctrinæ lucem, quæ fraudes omnes, ac dolos ostendit, ac dissipat? Quidius VI. Fast.

*Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset.
A foribus noxas, hæc erat alba, dedit.*

Et deinde:

Virgaque Ianalis de Spina sumitur alba,

Qua

Qua lumen thalamis parua fenestra dabat.

Sed hæc omnia de alijs allegoricè, de Christianæ fidei disciplina re vera afficiuntur; quam qui tenuerint, in nomine Christi: *Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis; Serpentes tollent, & si mortiferum, quid biberint, non eis nocebit. super egros manus imponent, & bene habebunt.* Quicumque autem ab ea defecere noxæ sunt, & Stryges; & eorum doctrina fascino, & incantamenta. Docebit Apostolus, qui ad Galatas ita loquitur: *Quis vos fascino non obedire veritati?* Veritas autem illa omnia dissipat. Sed nunc hoc tantum agimus, vt ostendamus sceptrum, siue virgam, non Regum tantum, sed etiam Doctorum esse, legislatorum, ac iudicum. Quod quia fati à me probatum existimo, ad superiora regredior.

De virga igitur ferrea sic statuo, eam multo aptius ad Christi Regis ius, doctrinamque referri: nam præterquam, quòd eius rei symbolum est, non apud gentes modò, sed etiam apud Hebræos; verbum REGES, in Hebræis idem valet quòd *pasces*; vt aibi apud eundem: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Hispanè dixeris: *De su plato como y de su bolsa gasto, no me puedo jamas ver en necesidad.* Ita etiam, REGES EOS IN VIRGA FERREA; idest, ad fidem religionemque traduces, quæ nunquam deficiet: *pasces eos doctrina cælesti, Diuina, & æterna; leges eis dabis æquissimas, sanctissimas, atque sempiternas. Dares leyes perpetuas, y hasas justicia, y enseñaras a tus vassallos doctrina y ley firme, solida, perpetua y eterna.* Aduersus quam portæ inferi non præualebunt: tamen illæ quoque ferreæ sunt, duræ, & inexpugnabiles: nam cæ ad Christi nomen, aut fragentur, aut sese aperient, & vincetos suos dabunt, atque ipsi etiam Tartarei Principes ad eius genua provoluentur. *In nomine enim Iesu omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & inferorum.*

En igitur quanto aptius post verbum Reges, pro quo Hebræi *Pasces*, virgam ferream non vt passim sceptrum durum, rigidumque interpretemur. Quid enim commune,

M 2 ne,

Christiane disciplina mirabilis virtus. Hæretici noxæ, & Stryges.

Virga ferrea Christi doctrina. Regere Heb. pascere. Psal. 22.

Regere in virga ferrea.

Virga ferrea non tam vincis quàm pastoris.

ne habet cum supplicio passus? Quid cum hoste Rex? cum vindice pastor? Pascit oves, non carpit, regit baculo, non contundit. Enim verò si quando seueritatem virgæ ferreæ ostenturus videbatur, tum maximè videbatur, cum coactus nonaginta nouem relinquere, & difficultates viarum adire, multis laboribus superatis errantem ouem offendit. At tunc sublatam in humeros in ouile reduxit. Quare nihil dubito quin ad doctrinæ soliditatem virga ferrea referatur: id quod, quæ proximè sequuntur ostendunt. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Quod perinde est, ac si diceret. Y pues tan buena ocasion se ha ofrecido, abrid Reyes los ojos, y aprended como lo auéis de ser, los que soys Iuezes de la tierra. Addit præterea paulo post, Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Hoc est, ad eius leges, & iura spectate, nisi aberrare à recto velitis, & præscriptionem in docendo, atque etiam iudicando necessariam præterire. Echad mano a la ocasion, no se os passe, que quien pierde punto pierde mucho.*

Maestro teneys, oyde, y recebid la enseñanza de su boca, sino quereys que os alcance el castigo de su ira, y finalmente perderos. Sed de hoc loco, in II. Singulariū volumine, ex instituto dicemus. (?.)

Caput

CAPVT VII.

FERREA QUÆ INFLEXIBILIA. B. Augustini sententia vberius explicata. Confringere, & comminere quid. Superioris versus secūda pars studiose tractata. Alij deinde loci ex Psal. & Canticis illustrati. Cor, & pectus ferreum mortis. Ferrea testā inferorum. Doctrina vis Euangelicæ, lacti similis. Saltantes cum rota figuli comparati. Horatio, Seneca, alijsque lux facta.

IXI Ferrea dici solida, & firma, addo etiam inflexibilia, quod in idem fere recidit. Ferreum enim interdum apud auctores, idem valet, quod inexorabile, quod flecti, quod domari, quod perfringi non potest. Theocrytus Eidyllio X I I I. de Hercule ita canit.

*Quin, & Amphitryonis filius, cui ferreum pectus erat,
Qui senum leonem sustinuit.*

Hoc est, inuictum, inflexibile, indomitum: & dese etiam amore superato Eidyll. XXX.

*Et amor tibi iste non gratus erit,
Qui virum mentes, facile superat,
Et me ex ferreo mollem fecit.*

Moschus Eidyllio. 2.

Moschus etiam poeta vetusti sæculi Græcus de Hercule sic: Eidyll. II.

*Nam illi multorum præ manu est opus
Laborum, quos terra marique oberrans
Sustinet ex saxo, aut ferro animum habens fortè in pectore.* *Animus ferrens, fortis. Homerus.*

Ideo etiam Tartarorum adamantinæ portæ, & ferrea Eumenidum testā ab Homero dicta Iliad. VII.

*Aut hinc ad Stygias, Plutonia Regna, paludes
Detrudam; quæ vasta patent immanis abyssi
Tartara; quæ duro stant portæ adamante reuintæ.* *Inferorum Adamantina: portæ, ferrea: que testā.*

M 3

Hesio.

Hesiodus. Hesiodus quoque in Theogonia de eodē regno ita loquitur.

Decimo die ad terram perueniret

Quam circa ferreum septum ductum est.

Et paulo post de Tartari portis hæc addit;

Illic splendidaque porta, & æreum limen

Immotum; radicibus longis compactum,

Sua sponte natum.

*Æreū limen
immotum.*

Vbi animaduertas licet æreum limen dici, quia immotum, & longis radicibus defixum, nulla vt ratione conuelli, aut commoueri queat. Ita etiam mors ferrea, & fatum ferreum, eadem ratione dicta à poetis; vt ab Hesiodo in Theogonia, vbi cum de somno, & morte historiam texeret ita cecinit:

Hesiodus.

Alterius verò, idest Mortis, ferreum quidem cor, æreum verò ei pectus.

*Mortis cor
ferreum.*

Idest inflexibile, inexorabile, quia, vt est apud Horatiū lib. I. Carmin. Ode III.

Pallida Mors æquo pulsat pede pauperum tabernas

Regumque turres.

Horatius.

Non longius facio, venio ad sententiam, que ferream virgā eiusque significationem maximè attingit. Iustitiam enim inflexibilem dicit, quam cum dicit, legem dicit, iura dicit Diuina, quæ summus iudex pariter atque Rex Christus Op. Max. daturus erat gentibus, quarum possessionem inibat. Leges autem iuraque Diuina ideo ferrea dicuntur, quia sempiterna, quia inflexibilia, neque hominum arbitrio, aut voluntate antiquanda, neque etiam immutanda: Deinde quia ius æquum & bonum, vt iuris periti aiunt, continent, & summa æquitate commendantur: quam neque perfringere, neque in prauum detorquere vlli hominū generi liceat. Non enim araneorum telis similia sunt, quæ muscas capiūt cum à maioribus animalculis irrumpantur. Cū itaque mortales omnes sine personarum, vt dicitur, acceptione, æqua lance metiantur, facile sibi omnes subiicient, & quocūque Deus volet ducent, atque ipsi sequentur. Hoc autem, quæ proximè sequuntur, ostendunt.

Iustitia inflexibilis diuina lex.

ET

ET TANQVAM VAS FIGVLI CONFRINGES EOS.

Quod ego iuxta superiora sic primum interpretor. *Y turey- no sera no forçado ni violento, sino como de Rey y Jeñor natural, que baras de tus vassallos, lo que el ollero de sus ollas, que quando quiere las guarda, y quando no, las haze cascós, y callan ellas.* His etiam consonant quæ sunt apud Hieremiam cap. I. *Ecce constitui te hodie super gentes & regna, vt euellas, vt destruas, & disperdas, & dissipes, & edifices, & plantes.* Quæ apud Isaiam etiam totidem verbis leguntur, cap. LI. verbū autem CONFRINGES, non seueritatem nimiam, aut asperitatem significat, sed summum Imperium, summamque potestatem, quam habiturus erat in gētes, & vim quādam planè Diuinam, qua mortales ab Idolorum cultu erat traducturus.

*Vas figulicō
fringere quid*

Hieremie. I

*Cōfringere
quid.*

Quod autem homines cum figulino vase contēdit: eorū in obsequendo pronos animos, & sponte sese in eius seruitutem insinuantes ostendit. Perinde igitur est ac si diceret. *Tendras muy poco q̄ hazer en hazellos tus vassallos: ballaras en ellos muy poca resistencia, como en vn vaso de barro.* Quid autem fieri facilius potest, quàm quod verbo fit? neque est curnos virga ferrea commoueat, aut cogat alio detorquere sententiam: nam ea nihil est aliud, si ad vocis originem respiciamus, quàm pedum, baculus ve pastoris, quod ferreo interdum conto instructum esse videmus; quo adhibito facile oues quocunque pastor velit, aguntur.

*Vas figuli
curmortales.*

*Virga ferrea
pedū pastoris*

Et quidem facilitatem & celeritatem istam, qua Rex Maximus Christus gentes in Ecclesiam collecturus, atque in possessionem suam reducturus erat, Regius Vates Psalm. XXVIII. cum de conuersione gentium per verbi Dei virtutem, efficaciamque prædiceret, nō dissimili quadam allegoria significauit. Nam Euangelij prædicationem cum tonitru, & fulmine comparauit, vt in ea vim, & celeritatem agnoscas: nempe in mundi celeri conuersione. *Vox*, inquit *Dauid, Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.* 28. diligenter excussus; quia potens est, ideo magnifica, grandia, atq̄ illustra-

*Christus faci
le gētes in Ec
clesiā collectus.*

Locus ex Ps.

*28. diligen
ter excussus
mirabi
tus.*

M 4

Gētes cū Cedris cōparata

mirabilia operatur: cuiusmodi illa sunt quæ sequuntur. *Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.* Vides Prophetiam de gentium conuersione? quas cum cedris Libani comparat: quia imperij apud eos summa erat, & Romanis sub ortū Christi maxima pars orbis obtēperabat, Vox igitur, inquit, Domini, id est, tonitrus, cōfringit cedros, quantumvis altis defixæ radicibus sint, ita etiam Dominus ipse procerissimas Libani Cedros, hoc est, gentes opibus, imperio, dignitate florentes sibi substernet: à suis sedibus conuellet: id est, ab ea religione, quam primum imbiberāt, & tenaciter retinebant, multo facilius quàm vi ventorum arbores extrahit, ad suam fidem reuocabit.

Confringere, facere vt exiliant.

Sed animaduerte quemadmodum eadem confringendi voce eandem rem vulgatus interpres expresserit: quam ex Hebræo fonte sic vertunt. *Exilire faciet vt vitulum Libani, atque vt pullum Vnicornium.* Vide quàm aptè ad ea quæ diximus: quasi dicat, tanta vis erit Diuini verbi, vt ad eius sonitum mortales, velut arbores suis conuulsæ sedibus ruunt, ita etiam ipsi ad Christum latti, alacres, ac velut exiliētes præ gaudio pergant, ac se se illi dedant: & quod Hispanè dicitur. *Vendran a Christo dando saltos de plazer.* Hic enim verus Orpheus, qui suauitate vocis, & tenere flamina, & arbores loco motas ad se trahere credebatur. Id est, vt ad veritatem fabulas reuocemus, qui Doctrinæ vi, atque suauitate mirabili flectebat animos, & suæ voluntati, atque imperio subiciebat.

Gētes ad Christi stūalacres, et exultātes veuiunt.

Nec aliena hæc à confringendi & cōminuēdi voce potestas, nam *Frangere* Latinis interdum est vincere, flectere, subiicere, emollire. *Rendir, suetar, ablandar, y enterrecer,* Cicero ad Brutum lib. XI. Epist. XII. *Itaque homines alij fracti sunt, nonnulli etiam queruntur.* Quibus Hispana respondent: *Vnos quedaron rendidos, y otros quexosos.* Ouidius I. *Metamorph.*

Frāgere quid Cicero.

Animum pietas, maternaque viscer a frangunt.

Ouidius.

Hoc est, commouent, atque flectunt ad misericordiā. *Dum se calor frangit,* inquit Cicero; id est lenitur, mitigatur, ren. ittit

mittit sese. Sed vnicum esto eiusdem exemplum, quo verbum vtrumque coniungit. II. *Offic. Viriatus, quem C. Lælius Prætor fregit, atque comminuit.* Id est conuicit, tlexit, ac se se dare coegit. Denique. & cantores vocem, & Saltatores corpus infringere, & qui molliter incedunt, gressum frangere dicuntur. Ita Seneca *Controuersia* II. de sacerdotē prostituta: *Excipitur meretricum osculis: docetur blanditiis, & in omnem motum corporis confringitur.* Hoc est, molliter saltat, aut cynedicam artem ediscit, quæ olim propria, & præcipua meretricum, vt faciē viderit, qui vel externos, vel etiā nostros peruoluitur auctores. Sed Chryostomum velim præ omnibus legas, qui sæpe in saltatriculas meretrices invehitur; & ex alienis Athenarum, apud quem illæ genua recidere dicuntur, cum molliter saltant. Is enim lib. XIII. cap. X. *Ego profectò, inquit, viri conuicia, non iuxta auras Metagenis, aut Aristagoræ Marnacuthum, amicas saltatrices vobis exposui.*

Cicero.

Seneca.

Confringere quid.

Meretrices saltatriculæ.

Genua recidere quid.

Athenaus.

Cicero explicatus.

Formasas primum vobis dicere non est

Florentes saltatrices, quæ genua recidunt, &c.

Sic etiam Cicero in Oratore Hegeſiam dicit saltare particulas incidendo, ex Cynædica ad Oratoriā translata similitudine. *Inter quas varijs clausulis interponit se raro numerosa comprehensio, quam peruersè fugiens Hegeſias, &c. saltat incidens particulas.* Id est eneruat impetum, frangit numerum orationis. Huc etiam spectat illud Horatij. lib. III. Ode VI.

Motus doceri gaudet Iōnicos

Matura virgo, & fingitur artibus

Iam nunc; & inuestos amores

Detenero meditatatur vngui.

Vbi Lanibinus legit *Fingitur artibus*, id est instruitur, his artibus informatur: sed vulgata vetustiorum exemplarū lectio valde mihi probatur, quæ eiusmodi: *Frangetur artibus.* Hoc est molliter iam nunc & cynedicè saltat: gaudet enim Ionicam saltationem ediscere, & ijs sese artibus iam nunc à pueritia exercet, & ad incestos ac turpes amores, corporis motibus exprimendos, (qui olim saltatoribus mos, vt infra

Horatij locus correctus

et explicatus

Ionici motus

mollis saltatio.

Athen.

lib. 14. c. 10.

Frangetur artibus,

quid.

Incestos amores medi. arti.

docebimus) assidua meditatione, atque exercitatione cōponit. Ideo Cinadi saltatores ve paissim molles appellantur, quia perinde atque è lento essent vimine, saltado se flecterent. Hispani, *Como si fuesse de gonças*. Hinc etiam versus & saltatorius orbis, quod in orbem se facile versant. Est autem versus & saltatorius orbis vel species quædam motus, quo in orbem choreas ducunt, vel quo se quisque in Gyrū vertit: Hispani *Cabriolas* dicunt. Ita Plautus in Sticho. Scen. vlt. *Si isthoc versu me viceris, alio me prouocato*. Ex quibus facile videas quantum causæ sit, vt constringere corpus dicantur, qui tam molliter saltant, ac sursum, deorsum, recto, transuerso, obliquo motu se versant, quàm si lutum, aut argilla essent in rota figuli constituta. Et nescio quid commune reperit Homerus saltationi cum rotæ figuli conuersione. Iliados enim XVIII. Ita Canit.

Saltantes rota figuli similes Homer.

*Atque illi in numerum prædibus saltare suetis
Saltantes duxere choros, faciliq; rotatu
Nunc hac, nunc illac vertuntur, non secus ac si
Siquis adaptatam manibus prius experiatur
Currere posse rotam figulus, mox ordine verso
Mutua saltantes spatia in sua quisque redibant.*

Vt mirari iam desinas cur ego præter communem sensum illam versus partem, *Et tanquam vas figuli constringes eos*, in eum, quem dixi, modum interpreter. Significanter enim vtrobiq; noster interpres constringendi verbo miram Diuini verbi potestatem, atque Euāgelicæ prædicationis virtutem multiplicem complexus est. Emollit enim hominū corda, flectit ad Dei nutum, subiicit voluntati: non coactos, sed volentes trahit, suauitate allicit, virtute concitat, atque efficit, vt præ gaudio ad Christum veniant exultantes, non secus atque vituli ad parentis aspectum exiliunt, vberibus inhiant, donec optato lacte pascuntur.

Vbera cur sponso data.

Christi lex la Et similes.

Nec sine misterio quidem vbera sponso Cant. I. attribuantur. Euangelica enim lex lacti similis est Apostolo I. Corinth. III. *Lac vobis potum dedi*. Quem locum acutissimè versat Clemens Alexand. lib. I. Pædag. c. VI. *Si enim inquit,*

In Christo sumus regenerati, qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit, nempe verbo. Gentes itaque quasi tunc geniti infantes lac concupiscentes, & veluti cerui ad fontes aquarum, ad Christum exilientes prædesiderio properabunt. Et certè cū vitulum, & pullum Vnicornium nominauit, miram illam auiditatem, qua illi ad matris vbera currunt, in gentibus ad Christi Ecclesiam confluentibus inesse significauit: vt intelligas eos amore, non vi trahi. *Trahit enim, vt aiebat poeta, sua quemque voluptas.*

Eadem pene similitudine Theocryptus Eidyllio XVIII. puellarum aduersus Helenam amorem pariter, atque desiderium, quo ad illam videndam, fruendamque rapiebantur, expressit, dicens:

*Ad folia in pratis nascentia
Ibimus, vt colligamus ferta suauiter redolentia
Sæpe de te cogitantes ô Helena, sicut lactentes
Agnae, quæ matris ouicula vbera desiderant.*

Celeritatem etiam quorundam in se se impetum facientiū, arborum similitudine de monte ruentium Hesiodus in Scuto Herculis explicauit.

*Vt autem ab alto vertice montis magni
Rupes desiliunt, alia super alias cadentes
Multæque quercus, multæ item piceæ
Alniquæ totis radicibus refringuntur ab ipsiis
Celeriter delabentibus, donec in campum perueniāt.
Ita & illi in se mutuo cadebant.*

Itaque in conuulsis atque exilientibus Cedris celeritatem, & contentionem, in vitulis teneris atque exultantibus auiditatem præterea, & desiderium, quo ad Christum tanquam ad fontem, siue ad parentem acurrerent, egregiè Propheta explicauit: eiusque mentem vulgatus interpres iustis, significantibusque verbis expressit. Sed de his vberius aliquando cum rem ex instituto persequemur. Redeo iam ad vltimam versiculi explicationem quæ ex proxime dictis haud obfucure colligitur.

Clemens Alexand.

Gentes ad Christum auidissimè currunt.

Desiderium in lactentibus agnis expressum.

Theocryptus

Celeritas in conuulsis precipitatisque arboribus.
Hesiodus

In exilientibus Cedris celeritas genitiū In vitulis desiderium auiditasque.

Diximus enim virga ferrea non regnum modò, sed leges etiam atque doctrinam significari. Cum igitur Regius vates dicit, **ETTA NOVAM VAS FIGVLI CONFRINGES EOS**, non sœcus facit ac fidicat, *Sera esta enseñançata tan poderosa y tus leyes tan ajustadas à toda razon, que el mundo todo se sujetara a ellas, y se pondran en tus manos los hombres, para que has dellos a tu voluntad, como el ollero de sus ollas.* Satis enim est si te audierint, vt sequantur: nam & illi vbi vocem Domini excepere relictiis rebus, & patre secuti sunt eũ. Adeò enim pulcra, & speciosa lex Christi, vt vel specie ipsa capiat & alliciat animos intuentium, iuxta illud eiusdem vatis Psal. L. *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertetur.* Satis enim est si viam nouerint, vt ingrediãtur, neque fraudabit eos spes conceptæ æquitatis, neque illis contingere vnquam poterit, quod iis vsu euenisse vidimus, qui alienis viis insistentes, coacti sunt dicere, *Ambulauius vias difficiles, & suauitas.*

Christi leges *ambulauius vias difficiles, & suauitas.*

Psal. 50. *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertetur.*

Christi leges *ambulauius vias difficiles, & suauitas.*

Psal. 118. *Declaratio, inquit, sermonum tuorum illuminat.* Hebræi **PETAH**, idest, ostium, seu vestibulum mandatorum tuorum lucidum: alii, apertio, vel patefactio speciosa. *La primera vista, la portada de tu ley es tan luzida, tan hermosa, tan agradable, que aun a los niños, è ignorantes haze reparar, Nam ita subiungitur, Et intellectum dat paruulis. Basta dezir mandamiento de Dios, o ley suya, para aficionar y captinar los coraçones.* Quam etiam vim in illuminandi verbo percipias oportet, idẽ enim valet quod Hispanè. *Les alegras el ojo, y les aficiona el coraçon.* Quæ de re dictum à nobis alias est. *Y es en tanta manera verdad, que yo me voy la boca abierta tras ellos. Os meum aperui. Y el alma y la vida se me va tras ellos, y por ellos.* Et attraxi spiritum quia mandata tua desiderabam.

Sed quid inoror hic amplius, quasi ferreis compedibus impeditus? Expediam me cum hoc dixerò: ferreum interdum idem esse, quod graue, quod durum, & intolerabile

bile. **Psalm. CXLIX.** *Manicas ferreas: & Deuter. IIII.* *Fornacem ferream Egypti: Et cap. XXVIII.* *Ingum ferreum legas, & durũ & intolerabile.* apud Tibullum *Sortem vitæ ferream.* Et apud Ciceronem, *Ferreum scriptorem, idest, durum, & vix legendum, & eiusmodi sexcenta, quæ omitto, cum illud Catulli subiunxero, qui ferream os dixit pro inuerecunda, & perfricta fronte.*

Quod si nil aliud potest, ruborem.

Ferreo canis exprimamus ore,

Conclamate iterum altiore voce.

Ferreo dixit, quasi inflexibili, quod in ruborem conijci non posset.

CAPVT VIII.

VESTES OLIM STERNI SOLITAS præcrenuntibus imperatoribus, vt Christo Domino Hierosolimam ineunt. *Eius moris vestigia apud Hebræos, atq; ne etiam Agarenos. Exempla quadam ex recentiore memoria.*

Lutarchus in Catone Vticensi, tanti hominem ob egregias animi dotes à Prouinciabilibus habitum scribit, vt ei, non quod cæteris solet, acciderit. Magistratus enim, vt ait Cic. venientes expectant, deserunt abeuntes. Hunc verò prouincia decedentem lacrymis, & eo, qui solis imperatoribus tribuebatur, honoris genere profecuti sunt. Sed audiamus Plutarchum. *Finito tempore prouincia abeuntem non votis, vt fieri solet, sed lacrimis, & insatiabili amplexu milites prosequantur, sternentes vestes per ea loca, quibus ipse pedibus iturus erat, manusque osculantes: quod genus honoris non nisi Imperatoribus, idque per paucis eo tempore tribuebatur.* Facit ab hac cõlue tudine Cotyis etiã Thracum Rex, qui cū filiam Iphierati in matrimonium collocasset, strato pulcerrime foro nuptias celebrauit. **Athæneus lib. III. cap. II.** *Dicunt enim has ele-*

Catoni præcrenunt vestes obviã strata.

Plutarchus in Catone.

Athenæus lib. 4. cap. 2. *Atheneglib. 2. cap. 3.* *4. Reg. c. 9.* *Agareni creato Regulo vestes substrarunt in bello Gránatēsi. Legato Pōtis. vestes Galli substernunt.* *Rami prelati deditio- rum insigne.*

gantissime fuisse paratas, siquidem purpurea stragula in foro etiam substrata fuerunt usque ad Ursam. Persarum præterea Reges aut nunquam extra Regiam pedites, aut super tapetibus incedebant. Idem mihi auctor suggerit lib. XIII. cap. II. Pedes per horum aulam incedebat Sardiæcæ tenuibus tapetibus suppositis, super quibus nulli præterquam Regi incedere licebat. Vbi verò ad extremam aulam perueniret, ascendebat in currum, aut equum: nam pedes nunquam extra Regiam conspectus est. Et paulo ante de iisdem: Cum Rex, inquit, de curru descenderet, neque desiliebat, quamvis exigua esset altitudo à terra, neque hominum manibus fulciebatur, sed aurea sedes illi semper apponebatur, in quam descendens exibat: atque Regis sedem ferens ad hunc usum semper assequebatur.

Nec alienum ab hac consuetudine, quod III. Reg. IX. legitur vbi cū Iehu se Regem vnctum super Israel, diceret: Festinaverunt unusquisque, inquit, sacrae litteræ, tollens paliolum suum, & posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: REGNABIT IEHV. Cuiusce rei vestigia quædam recentiore hac nostra memoria extitisse videmus: primū apud Agarenos in bello Gránatēsi proximo: qui Regulos duos cū creaverūt, eorū pedibus vexilla, vestesque substrarunt, humumque deosculantes, Reges acclamauere. Qua in re, veterem etiam deditiorum, siue etiam supplicantium morem expressisse videtur, vt suo loco, id est, lib. III. dicemus.

Recentius alterum, cum anno superiore, ineunti Galli Legato Summi Pontificis Matronæ nobiles obviam effusa, velamina, & pepla, aliaque ornamenta pedibus subiecere, perinde atque Christi Vicarium exciperent, eo certe honoris genere, quo Christum ipsum Hierosolimam ingredientem ciues prosecuti sunt. Eum enim, Regum in morem letis omnibus faustisque acclamationibus acceperunt, Regem ac Dominum inclamantes. Quò certè respiciens Propheta, illa prædixit Hierosolimam alloquens. *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus &c.* Nam quod oliuas manibus prætulere, & ad pedes etiam tetenderunt, id vero de

deditiorum esse habitum, & insigne Regem agnoscentiū, proximè demonstrabitur, vbi de ritu supplicandi. Nunc reliqua quibus Christum Opt. Max. more Regum, Deorumque exceptum substratis vestibus ostendemus.

CAPVT. VIII.

DIIS ETIAM HIC HONOS HABITVS.

Ouidij locus, & Virgilij alter, aliter atque ab Adriano Turnebo explicatus. Vestes Deorū simulacris ad pedes, & genua oblata. Denique hunc honorem Christo habitum manifestam esse Diuinitatis eius, atque imperij confessionem.

Regibus ac principibus etiam viris, qui aut in magistratu, aut in legatione, bene de re. meriti essent, vestes in prætereundo stratas esse honoris ergo proximè ostendimus: nūc autem idem in Deorum templis factitatū ad aras, & pedes simulacrorum, atque etiā in vijs qua sacra pompa traduceretur ostendam. Stratas autem in templis ad aras, in Deorum honorem, vel sacrae litteræ docent. Amos II. Vbi Propheta in eorum numero scelerum, quibus se populus obstrinxerat, hoc etiam ponit. *Accubuerūt, inquit, super vestimentis pignoris iuxta omne altare, & bibebant vinum damnatorum.* Queritur autem eos à vero Dei cultu, ad Idolorū superstitionem defecisse, ac se se externis cæremonijs, ac moribus imbuisse: cum vestes, in morem gentium, Deorum simulacris substernerent, & eis proculcitis, & lectis tricliniaribus vterentur, vt statas, atque solennes epulas celebrarēt. Eo autem atrocius populi scelus, quòd non satis habebat alienis sacris operari, epulari, scortari, nisi etiam id ex alieno faceret, cum ne deberet quidem ex suo. Itaque alienas vestes & pignori sibi datus afferebat in templum, et ex multis iniquissimè indictis, epulare sacrificium adornabant. Persuassimum præterea veteribus fuit, tum de muni Deos sibi propitios

Amos cap. II. locus explicatus.

Hieron. & alij.

Vestes ad Deorū genua oblata.

futuros, si eis vestes offerrent, vt scripsit Turnebus ex Aeschilo, & confirmat ex illo virg. Aen. l.

Virg. Aen. l.

Crimibus Iliades passis, peplumque ferebant.

Quod ita interpretatur idem Turnebus, vt dicat Troianas mulieres vestem hanc attulisse, vt Mineruam induerent. Verum, ad pedes ego, & genua abiectam esse non dubito.

Eustathius in lib. 10. Iliad.

Eustathius enim in librū, Iliad. 10. *Talis igitur, inquit, Peplus videtur, & in Odyssæa Telemacho ab Helena datus esse, & Troianæ Mineruæ in genibus positus.* Iliad. autem VI. Hector ita Hecubam alloquitur:

Homerus ili ad. 6.

Palladis ad templum, libamina, thuraque portans,

Ascendas: Peplumque Deæ, quod in adibus intus

Peplum Mineruæ.

Eximium, pulcrumque tene: pretiosus vllum

Quo non est aliud, venerandam defer in adem,

Ante Deæ genua auricomæ speciosa reponens.

Peplū ad genua Mineruæ.

Et paulo post Theano Palladis antistita acceptum ab aliis,

Et sumtum manibus fulgenti murice peplum

Obtulit ante pedes Diuæ, genibusque dicitum,

Applicuit.

Quod, ideo factum existimo, quia Genua misericordiæ consecrata esse putabantur. Vnde natum, vt etiam incenserentur, vt est apud Iuuenalem. Sed hac de re vberius in lib. III. in quo supplicandi ritus exponitur. Pepli autem huius mentio apud Platonem in Euthyphr. Diodor. Sicul. lib.

Initiatorum vestes Dijs offerrebantur.

Melanth. apud Caes.

Rhod. lib. 16.

Amos. 2. de quo supra.

XX. Aristid. Suid. Harpocratien. Plaut, & alios. Obseruatum præterea tradit Melanthius in lib. de Mysterijs, vt quā quis vestem gestasset, dum initiaretur, eam Dijs offerret, ac dicaret in templis. Ac eo forsam transfugæ illi de populo Israelitico, respexerunt, cum ad initia capienda, nō suas, sed alienas vestes, in Deorum templa attulerunt. Nempe, vt de suo quidquam ne cogerentur in eorum cultum impendere. Sacris autem Gentium haud raro initiatos Hebræos, & Deorum epulas celebrasse, vel illa Danidis ostēdunt ex Psal. CV. Initiati sunt Beelphegor, & commederūt sacrificia mortuorum. Ezech. XVI. de vestibus dijs oblatis, locus manifestus: nam cū de Idolorū imaginibus, quas sibi fecerat

fecerat populus loqueretur: *Et sumpsisti, inquit, vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas.*

Denique stratas etiam vestibibus vias, quas pompa cum Deorum simulacris prætereret, coniecturam ex Ouidio faciunt quidam, qui Amorum III. Eleg. XII. De Iunonis simulacro, quod in lucum deferebatur, ita canit.

Qua ventura Dea est, iuvenes timidaque puella

Præbuerant latas veste iacente vias.

Ouid. 3 Am.

Eleg. 12.

Quamquam iacētem interpretari possis promissam, ob honestatem pariter atque fastum. Sed iuuat superiorem coniecturam Asiis poeta, qui de Samiis Iunonis festum celebrantibus ita canit apud Athenæum lib. XII. cap. IX.

Sic illi pexi Iunonis templa periebant

In lucum, ornati perpulcris vestibus, atque

Tellurem niveis texerunt vestibus omnes.

Athenis autē feriæ in singulos annos hoc fere ritucelebrabantur, toto templo mirifice instructo, & pauimento stragula, vt opinor, veste contexto. Plinteria, vocant Græci, de quibus Plutarch. in Alcibiade. *Nam eo die quo ille portum intravit, festa Plinteria, quæ coli Athenis magna cum religione solent, celebrabantur, quibus templi ornamentum omne deponunt, pauimenta tegunt, & tali die ab omni opere vacandum censent.* Hæc Plutar. ex Xenophontis lib. l. rerum Græcarum videtur accepisse, qui rem totam narrat, & de Plinterijs ita scribit. *Piræum nauigauit, die qua Plinteria celebrabat ciuitas, & Palladis tegitur sedes. Nec alienū hoc à vulgari huius sæculi more, quo in celebrioribus ferijs exponuntur ornamenta templorum, parietes peristromatis vestiuntur, & conduntur tapetibus pauimenta.*

Plutarch. in

Alcibiade.

Templa stragula veste ornata in festis

Xenophon. lib. l. Rer. Græcarum.

Quod igitur nouo prorsus exemplo factum ab Hebræis, auctores ceteroqui graues existimant, vt substratis ramis, ac vestibibus Christum Iesum exceperint Hierosolimam venientem, non omnino rectè censent: cum eius rei vestigia quædam apud eos, exempla vero apud alios non omnino pauca cernantur, atque etiam eiusmodi, vt facile fuerit imitari. Eonamque tempore maximum erat inter Hebræos,

Romanosque, & horum causa cum Græcis aliisque nationibus Romanorum amicis commercium, atque cōsuetudo, alique aliorum moribus tingebantur. Vt cumque tamen ista ceciderint, hoc vnum censeo: summo Dei consilio factum, vt humani Redemptor generis Christus, eo sit honoris genere deductus ab Hebræis in urbem; tum vt ipsi ad agnoscendam eius diuinitatem, atque imperium, spectaculi nouitate commouerentur: tum vt ad eiusdem mysterii fidem externæ gentes, eo quasi testimonio firmarentur. Quod eò grauius apud eos, quò propius ad suos mores ac ritus accederet; vt supra docuimus.

CAPVT. IX.

DE VESTIBVS DEORVM SIMVLACRIS

oblati vberior disputatio. Hebræorum Gentiumque communis in eo ritus. Vestimenta pignorata quid. Vinum Damnatorum Amos 2. Germana et planè cohærens Prophetæ ex antiquorum moribus, & vocum potestate explicatio. Toga, & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maximè illustratus. Mensura luci, & B. Virginis, quæ. Astaroth, siue Astartes. Venus Hebræis culta. Supplicationes, & supplicia quid.

AMETSI Superiori capite dictum à nobis satis opinor erat de antiquorum more in vestibus Deorum simulacris oblati, ex quo illud Amos. II. Super vestimentis pignoratis accubuerunt: explicari posse affirmauimus, tamen quoniam videtur ea res nonnullis dubitationem efficere, qui & de ritu ipso, & de accubitu, & de Pignorati voce, longè aliter sentiunt: de his omnibus atque de totius loci vera & explicata sententia, paucam

hi

hi dicenda censui, quæ licet noua specie prima videri possint, re ipsa tamen ex antiquitatis sacrarijs eruta, & ex verborum germana vi, atque potestate, expressa est, vt ostendam. Locus igitur ita continenter legitur in Hebræis: *Et filius ac pater eius ierunt ad puellam, vt violarent nomen sanctum meum; & super vestimentis pignoratis accubuerunt, iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.* Vbi nemo est qui dubitet, quin hic Propheta eorum scelus perstringat, qui per summam perfidiam, ad idolorum cultum ritusque defecerant. Hos autè & incestæ Veneris maculas contraxisse queritur, & gentium more epularia sacrificia celebrasse. De quibus postea singillatim: nunc ad id quod maximè urget. Queritur enim quæ nam sint ista pignorata vestimenta, in quibus Hebræos accubuisse tam ægre tulerit Deus, vt ob id, tam acerbum illis supplicium commineretur. Sunt qui putent, vestimenta esse pauperum, pignori opposita, aut pro pignore ablata, quæ ex lege Deuteronomij pernoscere apud aliquem non licebat. Sed vt hoc mihi minus probetur LXX. viri faciunt, & Theodoretus, atque alij, qui non ex alienis, sed ex suis vestibus velamina sibi, aut umbracula fecisse dixerunt. Quidam vestimenta pignorata censuit illa esse, quæ mœchis, aut adulteris, tanquam prostitutæ pudicitie notam, iudices tribuebant. Est apud Romanos Toga: apud Græcos pallium. *Imation*, dicitur. Sed hoc non minus Togam quàm stragulam vestem significat. Quare minus adiuuant cōiecturæ. Quamquàm Athenæus lib. XIII. cap. IX. palliū, dicit esse gestamen mulierum meretricum. *Detoga*. Horat. lib. I. Sermon. Sat. tyr. II.

*Quid inter matronam ancillamque
Est in matrona, ancilla pecces ve Togata.*
Et præter Marcial. I. lib. & X. Iuuenal. Sat. VI. *Talem.*
Non sumet damnata togam.

Multitia, idem appellat, quam, *Polymiton* Græci: togam mulierum, versicoloribus filis, ac pluribus licijs intexam, vnde & alligata, siue colligata, siue etiam obligata, vt

O 2

Forsterus

Centones o-
lim meretri-
cum stragu-
la.
Forsterus vertit, & nonnulli non aptè interpretantur, ap-
pellari possunt. Non dissimiles centones illi ex varijs lanis
coloribusque confecti, in quibus prostrasse olim meretrices
auctor est Iuuenal. Satyr. VI. vbi de Messalina Claudii vxo-
re, quæ habitum meretricium ementita, in lupanar explen-
dæ causâ libidinis concedebat.

**Iuuenalis Sa-
ti. 6.**

*Et nigrum flavo crinem abscondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar.*

**Togæ nota
nihil ad He-
breos.**

Et apud Arbitr. vbi puerum in fornicem deduxit: *Centonem
anus urbana iniecit, & hic inquit debes habitare.* Et quidem
apud Hebræos nescio quid simile. Ezech. XVI. *Et sumens
de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde confuta, & for-
nicata es super eis.* Symach. sic interpretatur: *Cumque tulif-
ses, inquit, de vestibus tuis fecisti tibi excelsa multicoloria, &
fornicata es in eis.* Aquyla, & Theodot. *Pannos diuersorum
colorum.* Rabbi David, & Rabbi Salomon. *Embolismata,*
idest aulea, vel cortinas ex varijs coloribus confutas.
Hi etiam sunt tapetes illi picti ex Ægypto quibus Pro-
beruior. VII. meretrix strauit lectulum suum, nempe
versicolore.

Sed hoc de toga, præterquàm quòd totum externum
est, neque vllum eius vestigium in Sacris litteris, aut hi-
storij, vel leuiter pressum reperitur, quod firmare pos-
sit coniecturam; quid habet noui, aut magni, aut inufi-
tati, vt inter nefaria populi scelera numeretur? quid
quod atrocitatem criminis augeat, quam vel ipsis ver-
bis ostendere Propheta contendit? Nonne grauius multo
fuiſſet, si aut in veste sacra, aut in matronæ honestissima
iacuiſſet? aut qua in toga potius, quàm in sua prostrasset?
mirum, ni quoties viris se substernere voluissent, mutuas à
vicinis, aut ab amicis vestes corrogassent; aut pauperum
pignora quæsiuissent. Quare alia nobis est explicandæ hu-
ius vocis ratio ineunda.

**Vestimen-
ta pignorata
initiatorum.**

Primum igitur vestimenta pignorata illa dici posse puto
quæ Dijs oblata, & consecrata erant, qualia initiatorum ef-
se diximus. Nam id quoque fecisse Hebræos etiâ in templo
Domini,

Domini, ex illo Reg. ostenditur lib. III. cap. XXIII. vbi 4. Reg. cap.
de Iosia Rege sic scribitur. *Destruxit quoque edículas effami-
natorum, quæ erant in domo Domini pro quibus mulieres texe-
bant quasi domunculas luci.* Hic Chald. pro domunculis lu-
ci, mensuras supofuit, dicens: *In domo Sanctuarij, in qua mu-
lieres texebant mensuras luco.* Hieronymus autem vtrum-
que distinctus. *Et destruxit domum initiatorum, quæ in do-
mo Domini, in quo mulieres texebant ibi stolas luco.*

Ex quibus illud in primis constat, in Templo Domini
Idola erecta fuisse, & domunculas etiam, in quibus
initiati Sacris Deorum commorabantur. Deinde feminas
in eodem Templo versari solitas, quæ vestes tum Idolis, tum
initiatibus attexerent. De his Aquyla cum ita vertit. *Indumen-
ta ijs, qui fornicantur à Domino.* Hoc est, ijs, qui à Domino ad
Idola conuersi, & eorum Sacris initiati versantur in tem-
plo. Idolorum autem vestes, & mensuræ, & stolæ, & do-
munculæ appellantur: Domunculæ quidem, siue quia ve-
luti parietibus, ita etiam vestibus corpus tegatur inclusum:
siue quia Sacra, loculamenta ve in quibus simulacrare-
posita essent, eiusmodi vestirentur. Mensuræ vero dicun-
tur, quia ad Idolorum staturam & modum attexerentur.
Nam, & apud nos etiam simile quiddam in templis quibus-
dam, ac festis Beatissimæ Virginis celebrioribus re-
peritur. In his enim Virginei Simulacri mensuræ ven-
duntur ex fericis fasciis, quæ simulacris admotæ, &
à sacerdotibus benedictæ in honore habentur, & summa
cum religione gestantur de collo suspensæ. Hispanæ: *Medi-
das de nuestra Señora de Guadalupe, o de la Cabeça, &c.*

Iam verò quod Luci domunculæ, & mensuræ, & in-
dumenta dicuntur, non Idolorum: id per Methonimiam
oportet intelligi, & Lucum accipi pro Deorum simulacris,
quæ colebantur in luco: vt continens pro contento
accipiatur. Et hoc certe loco pro Venere, cuius Ido-
lum in templo Domini collocatum, & esse illud quod
Astaroth alij, Astartem alij nominarunt, Theodoretus
in hunc locum ostendit. *Lucum autem, inquit, qui*

Grecè est Alfos, alij interpretes, vt sæpe dixi, nominant Astaroth. Est autem hoc nomen Veneris, eam enim appellant Astaridem. Eiusdem autem simulacrum quoque statuerunt in templo Dei.

Vestimen. pi Restidigitur vestimenta pignorata dicentur vestimenta pignorata, De quæ quasi pignus deuotionis, aut initiationis, Diis consecrationis aut crabantur, aut quæ ipsi initiati deuotique tanquam initiationis signe eius naminis, cui sese dicauere gestabant. Pignora pignora, ri enim interdum idem est quod sibi assumere, sibi vendicare. Pignorari i- re. Cicero Philip. XIII. *Mars ipse ex acie fortissimum quemdest, assume que pignerari solet.* Hoc est, tanquam suum, ac sibi debitu re, vendica- vsurpare. Et apud Sueton. in Cæsare Claudio cap. X. *Prere. mus Cæsarem fidem militis etiam premio pigneratus.* Idest, aut Succ. in Clau- et ore Budæo, quasi pignore obligatam, obnoxiamque si- dio. bi, & autoratam reddens. Seneca De benef. lib. III. cap. III. *Nemo non victuram in animo suo memoriam dixit, nemo non deditum se, & deuotum professus est, & si quod aliud humiliter verbum, quo se oppigneraret inuenit.* Idest, quo se illi consecratum aut deuotum signifi-

Textrices in templo mu- lieresque. Sed quæ nam illæ textrices in templo mulieres? Oppig- noratæ, vt opinor, Veneri, eiusque sacris, & cultui conse- cratæ, ex vetustissimo Gentium ritu, quem scribit inter a- lios Athenæus lib. XIII. cap. IX. *Lege sancitum est apud Co- rinthios, sicuti in libro de Pindaro scriptum reliquit Chamelaon Heracleotes, vt quando ciuitas magnis de rebus Veneri supplicat, quam plurimæ amicæ ad supplicationem capiantur, Deaque postea ipsi nuncupentur.* Quim & priuatis persuasissimum erat tum se quod cuperent impetraturos, si amicas ei vouerent. Idem Athenæus cap. XI. *Priuati etiam Deæ vota persoluunt, ac rebus peractis pro quibus orarunt, ei amicas adducturos se pollicentur.* Sed hac dere infra,

Amica olim Veneri vouebantur. Ad huc tamen vestimenta pignorata (& hæc aptior ex- plicatio) nihil aliud mihi esse videntur quam pignora iudicialia, quæ iuris peritis ea dicuntur, in quorum possessio- nē quis à iudice mittitur: siue quæ aliquo iure cuiuspiam adiudi- cata, attributaq; sunt. Docet Alc. in Tit. de verb. sig. Brissoni Ioannes

Ioan. Brech. De verb. signif. ex Bartoli, & Iassonis, antiquo- rumque omnium auctoritate. Itaque cæseo, Pignoratā vestē ni- hil esse aliud quā vestē damnatorū, vt vinū etiā damnatorū, quæ ex bonis damnatorū, quos supplicio afficerent: siue ex multis iniquissime indictis, & pignoribus iudicialibus, in quorū possessionē ex edicto iudicis, vel per iniuriā irruerāt, cōparabantur. Scitū autē est olim ex damnatorū bonis Dijs sacrificari consueuisse. Seru. in illud Virg. Æneid. IIII.

Simul Diuūm templis indicit honorem.

Indicū autem, inquit, dicuntur, quia paupertas maiorum ex collatio- ne sacrificant, aut certē de bonis damnatorum; vnde & supplicia dicuntur. Idem Isidorus in VI. & meminit Festus. *Supplicatio- nes, quæ sunt de bonis passorum supplicia.* Adiuuant illa Salu- stij. *In supplicijs Deorum magnifici.* Hinc etiam Sacer homo, sacra bona, & sacrum pro execrando sumptum, quia Sacræ res de bonis execrandorum fiebant. D. Isidor. lib. V. *Clarius hæc. Supplicium propriè dicitur, non qui, quoquo modo punitur, sed ita damnatur, vt bona eius consecrentur, & in publicum redigantur.* Nam supplicia dicebantur supplicamentu, & supplicium dicitur de cuius damnatione delibatur aliquid Deo: vnde & supplicare. Vinū itaque damnatorum, nullum est aliud, nisi illud quod ex damnatorum multa, & supplicio comparabatur; ex quo dijs sacrificare, ac proinde conuiuari etiam peracto sacrificio veteres consueuere. Nam de generosissimo vino ijs propinato, qui ad supplicium raptarentur, meras esse nugas, meraque somnia quis non videat.

Totus igitur hic locus, ex his quæ proximè diximus fa- cilem, & expeditam habet explicationem: Vulgatus enim suam mentem propriis, ac legitimis verbis expressit: & multa, ac varia populi scelera, vt maximè significanter, ita summa cum breuitate, & nulla circuitione com- plexus est. Nam cum constet vestimenta pignorata dici, quæ ex edicto iudicis capiebantur, siue illa pauperum siue etiam diuitum sint (nam hic de neutris præcipua mētio) & additum præterea sit, vinum damnatorum iuxta altare sumptum, nemo erit vel mediocris iudicij vir qui nō videat hanc

Vestis dam- natorum.

Sacrificia o- lim ex bonis damnatorū.

D. Isidorus. Supplicatio- nes & suppli- cia quæ pro- priè.

Salustius, et D. Isidorus lib. 5. Vinum dam- natorum.

Loci superio- ris explicatio.

Hanc esse prophetæ sententiam; Populum gentium moribus ita se imbuisse, ita idolorum cultui consecrasse, ut eorum ritu & sacrificaret, libaret eorum simulacris, & de libatis postea dapibus prisco ritu epularetur. Sacrificia vero, & epulas non ex suo sed ex alieno institueret, nempe ex iniuste corrasis, emunctis ve pecuniis, aut Pignoribus inique sublati: ex quibus non conuiuia modo, sed & lectulos etiam tricliniarios in quibus accumberent sibi comparabant, quæ Chaldaeus aperte: *In lectulis pignoratis accubuerunt.* Sed de his, aliisque versionibus, de quæ aliis etiam loci explicationibus, consequenti capite disputabimus.

CAPVT. X.

QVEM IN FINEM SUPER VESTIMENTIS pignoratis in templo accubuerint. De ea re varij gentium mores explicati. Versionum huius loci concordia & expositio ex Hebræorum aliarumque nationum ritibus constituta, & sacrarum humanarumque litterarum testimonijs confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiujs. Vestes versicolore meretricum, etiam apud Hebræos, & plura eiusmodi.

ACTENVS Hebræos gentium morem secutos in sacrificiis, epulisque celebrandis in Deorum honorem, ex Prophetæ loco docuimus: superest, ut cuiusmodi fuerit ille accubitus, aut quem in finem diligētius perscrutemur. Sunt enim qui cum Isidoro Clario putent eos ad Deorum aras captaturos, more gentium somnia cubuisse. Judæos autem (nam de gentibus res nota) in hoc superstitionis genus adeo prolapsos ætate sua scribit Iuuenalis, ut eo quæstum facerent. Saryra VI. sic.

Hebræi morio putent eos ad Deorum aras captaturos, more gentium somnia cubuisse. Judæos autem (nam de gentibus res nota) in hoc superstitionis genus adeo prolapsos ætate sua scribit Iuuenalis, ut eo quæstum facerent. Saryra VI. sic.

Iuuenalis Sat. 6.

*Arcanam Iudea tremens mendicat in aurem
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos*

Arboris

*Arboris ac summi fida internuncia Cæli:
Implet & illa manum, sed parcius ære minato.
Qualiacumque voles Iudæi somnia vendunt.*

Et forsam huc etiam spectat illud Sapient. VII. de Idolorum cultoribus. *Aut certe vaticinantur falsa, aut viuunt iniuste.* Sed obseruata à Iudæis somnia vetustius est, quam ut necesse sit confirmare; quanquam, ut cunque res te habeat, ea nihil ad id quod quærimus in hoc loco. Nam si ad somnia referatur, sententia constare aptè non potest: sed necesse est, ut distrahatur in partes, quas Hebræa certè non habent. Qui verò secus opinantur, locum ita discerpunt: ut priora illa verba, *Et filius ac pater eius ierunt ad eandem puellam à consequentibus separent,* perinde ac si nihil cum illis commune haberent: & ipsi soli sine puella iuxta altare accubuerint: alioqui enim quis dicat filium, ac patrem, in templum adduxisse meretriculas, ut somnia captarent? locus autem in Hebræo legitur continenter. *Et vir ac Pater eius dixerunt ad puellam ad violandum nomen sanctitatis meæ, & super vestimentis pignoratis declinare faciebant iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant.* Huc etiam accedit. Theodoretus lectio eiusmodi. *Et filius ac pater eius ingrediebantur ad eandem puellam, ut contaminarent nomen Dei sui. Et vestimenta sua alligantes funibus faciebant umbracula iuxta altare, & vinum de calicibus bibebant in Domo Dei sui.* Vides ut iste accubitus ad antecedentia & consequentia pariter referatur, quæ longè aliam sententiam præse ferunt? Nam puellam videntur illi coegisse, ut iuxta altare decumberet, siue ut venerem, siue ut conuiuia celebraret, non ut somnia sectarentur.

Nec video, quid sit, cum in hanc partem prona sententia spontè, & nihil coacta totius loci sequatur, cur distrahendo singulas eius partes, alio torqueatur. Enim vero hoc scelus populi fuit: quod filius ac pater incesta te venere obligabāt, atque adeo frōtem perfricuerant, ut neque Deorum neque hominum reuerentia, à peccando deterrerentur, quin in Deorum templis, ad aras ipsas cum meretricibus miscerentur, sacrificarent, conuiarentur: infami gen-

P tium

Theodoretus

Parentes filijque incesta venere ad aras obligabāt.

tium superstitione deincti. Vtrumque enim Hebræis gentibusque commune vitium, Sap. cap. XIII. *Aut obscura sacrificia facientes, aut insanie plenas vigilias habentes. Vbi Hieronymus. Aut occulta mysteria, aut insanas ex alijs legibus commensationes &c.* Quibus certe verbum crimen vtrumque completitur. Nam occulta mysteria gentium, quemadmodum agerentur, & quam magna eorum pars in carpendis Veneris voluptatibus posita essent, nemo nisi rudis aliquis, & in his litteris peregrinus, ignorat. Hebræi autem eo insanie processere, vt Machabeorum tempore Templum ipsum Dei sui omni turpitudine violare non dubitarint, & Ioui Olympio consecrarint. lib. II. cap. VI. ita legitur. *Pessima autem & vniuersis gravis erat malorum incurfio. Nam templum luxuria, & comensationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus. Sacratifque adibus mulieres se vltro ingerebant, intro ferentes ea, quæ non licebat.* Et paulo post Bachi etiam sacra suscepta narrantur.

Templi Hebræi scelere polluebant. Machab. lib. 2. cap. 6

Arnob. seu Minut. in Octauio,

Sed tota hæc licetia ex imitatione gentium deriuata: maxime, quod ad nefariam spectat templi audaciam polluendi. Arnob. lib. VIII. contra Gent. seu potius Minutius in Octauio. *Vbi autem magis à Sacerdotibus, quam inter aras, & delubra conducuntur stupra, tractantur lænocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in adituorum cellulis, quam in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur.* Delphis etiam publicæ siue meretriciæ Veneris templum primus Solon erexit, vt scribit Philemon apud Athenæum lib. XIII. cap. IX. in quo domicilij prostitutiæ femine quæstum faciebant. Iuuenal. in suorum temporum licentiam exclamat.

Sed nunc ad quas non Clodius aras?

Clodij autem nomine quemlibet adulterum intelligit, is enim eo nomine famosus fuit, & Sat. IX.

Nuper enim vt repeto sanum Isidis, & Ganimedem, Pacis, & aduictæ secreta palatia Matris.

Et Cererem (Nam quo non prostat femina templo.)

Vbi etiam, *Isiacæ*, meminit, *Sacraria Lane*. Cuius ætate hoc quoque vitium Iudæos inuaserat. Ouid. enim lib. I. de

Arte

Arte, de templis Veneris, atque Isidis ita canit.

*Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudeo septima sacra viro.*

Vtrobique enim reperitur significat, cum quibus Scortari liceat, *scilicet*. Quare sic censo accubuisse viros pariter atque feminas tam ad epularum, quam ad Veneris voluptates, more gentium, capiendas. Id quod omnes quoque alie versiones ostendant. Erenim LXX. viri sic vertunt. *Vestimenta sua funibus alligantes velamina faciebant. Theodoris, vmbacilla.* Forsterus: *Super vestimentis obligatis. Quæ omnia in idem recidunt, & stragulam vestem, quæ Hebræa voce significatur, aut explicationem, & extensionem atque lei, tapetis, aut vestimenti significant.* Explicabantur autem hæc vestimenta & obligabantur funiculis, seu fasciis quibusdam, aut institis, vt vmbaculi, aut tabernaculi formam efficierent. Quin etiam lectulos funibus distendi solitos Prouerb. VII. ostenditur, vbi famosa meretrix ad adolescentulum inescandum: *Intexui, inquit, funibus lectulum meum; stravi tapetibus pictis ex Egypto.* Vbi LXX. *Institi lectulum meum.* Aquyla, & Theodot. *Peristromatis circumstravi.* Quæ omnia cum superioribus maxime consonant. Regem igitur Chaldæus interpres pro vestimentis, lectulos supposit, qui vestibus cõsternuntur, siue cubiculares illi fuerint, siue etiam tricliniæ.

Accubens ad epulas atque veneris. Vestimentis concordia.

Lecti, & tabernacula funibus disticta. Prouerb. 7. Aquyla, & Theod.

Vmbacula autem, & in his lectos stratos, etiã iuxta Deos, & quidem cenandi gratia, apud Athenæum legas lib. III. cap. III. de Cena Copi appellata. *Postea quam Copidem parauerit, scenas struunt prius iuxta Deum, in quibus lecti sunt ex folijs Syluarii, quos tapetibus sternunt.* Et paulo post ex Demetrio Scepsio lib. I. Troici apparatus, de Carneorum festo; *Festum, inquit, apud Lacedæmonios imitationem quandã esse militaris institutionis: Locos enim numero nouem esse asserit, qui vmbaculavocantur, scenisque quiddã habent simillimũ: in quibus singulis viri nouem cenant.* Ariamnes etiam Galata ex arundinibus, calamisque, & viminibus scenas struxit apud eundem lib. III. cap. XI. Sed audi quid Ptolemeus Phila-

P 2

delphus

delphus in scena, quam conuiujs apparauerat, fecerit. Locus autem qui erat sub dio, quique scenam complectebatur, ramis & lauri, & myrti erat intextus; atque pavimentum varijs multiplicibusque floribus erat conspersum. Hæc Atheneus lib. V. cap. V.

Leſti ad conuiuandum in vmbaculis. Vela menſis intenſa. Iam verò quod vmbacula Theodoretus, & illi velamina interpretantur, siue ad ineundam veneris morem spectes, siue ad ritum veterem conuiuandi, haud difficile explicatur: nam vtriusque rei causa velamina parabantur. Si ad conuiuandi ritum respicias, scitum olim apud gentes, vela mensis ac lectis intendi, ne aut peristromata, aut epulæ pulvere fædarentur. Extat apud Ciaconium Trichionium Patavium elapide exscriptum velo suspensio: in quam sententiam

Ciaconium de ritu conuiuandi. plura Fuluius Vasinus in Appendice.

Fuluius Vasinus. Velamina ite ex herbis, floribus ve apud Spartianum in Aelio legas: *Nam lectulum, inquit, eminentibus quatuor anaclinte-rijs fecerat, minuto reticulo vndique inclusum, eumque folijs rosa, quibus demum esset album, replebas: iacensque cum concubinis, velamine de lilijs facto se tegebat, vinctus odoribus Perficis.* Cum autem extra triclinium cenaratur, vt in lucis fieri solebat a sacrificijs, vmbacula è vestibis texebantur. Tibull. lib. III.

Tibull. lib. 2. Eleg. V.

Eleg. 5. *Tunc operata Deo pubes discumbet in herba,*
Vmbacula Arboris antiquæ qua lenis vmbra cadit.
è vestibis facta ad conuiuandum. *Aut è veste suatendent vmbacula fertis*
Vincta: coronatus stabit & ipse calix.

Quid. autem lib. III. Fastor. de Annæ die festo.
Quidius lib. 3. Fast: *Sub Ioue pars durat, pauci tentoria ponunt:*
Sunt quibus è ramis frondea facta casa est.

Cæsar de bello Gallico. *Pars sibi pro rigidis calamos statuere columnis,*
Desuper extentas imposuere togas.

Atheneus. Idem Cæsar De bello Gallico scribit. *Reliqui ex vestimentis tentoriolis factis, atque arundinibus corijsque contextis permanebant.* Olim autem tentoria etiam conuiujs comparata. Athenæus cum sæpe, tum maximè lib. II. cap. VII. memorix prodidit. *Timagora Cretensi, vel Entimo ex Gortyne, vt voluit Phœnias Peripareticus, qui Themistoclis imitatione ad Regem venerandi*

gratia.

gratia venit, tentorium egregia pulcritudinis, & magnitudinis largitur est Rex: lectum præterea argenteos pedes habentem, & stromata magnifica, &c. Quod autem hic tentorium, paulo post vmbaculum appellat. Misit & lectum pedibus argenteis ad ilium, & stratum, & vmbaculum summitatem habens floridam, ce-loque persimilem. Hæc autem vmbacula, siue tegmina ab Homero peristromata dicta, ibidem scribit, quæ primi Persæ pulcra inuenerunt. Tabernacula verò in templo facta ab Hebræis Theodoratus docet, cum locum istum interpretans, *Non enim, inquit, Divino templo debitum honorem tribuebant, sed in illo tabernacula ex vestibis molientes, ex iniustitia partium vinum bibebant.*

Quare qui vestimenta obligata, quasi pignori opposita, aut pro pignore ablata interpretantur, perinde atque vocis ea sit potestas, & significatio: id verò non facile mihi persuadeant: nam alligare, & obligare ab eodem nata, pro eodem accipiuntur. Itaque vestimenta obligata eadè sunt, quæ à LXX. viris funibus alligata dicuntur. Quoniam velamina, vt diximus, atque etiam lectuli funibus obligata tenduntur. Quamquam non ab re fuerit obligata vestimenta interpretari illa, quæ sunt accumulata, & coniuncta, siue in cumulum aggerata, quibus interdum veteres pro puluinis, & culcitis tricliniaribus utebantur. Auctor Apuleius lib. II. de Asino. *Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, effulsusque in cubitum, suberectusque in torum, &c.*

Et Hieronymus Prado nobilis è nostris sacrarum literarum interpres in cap. XXIII. Ezech. cum laudasset hunc locum; lectionem LXX. subiicit eiusmodi. *Et vestimenta eorum ligantes funibus peripetasmata faciebant.* Hoc est, inquit, ex vestimentis confutis stragula parabant, ad sternendos lectos, in quibus accumberent. Quamquam peripetasmata circumstratas, aut extensas vestes maximè significant.

Quod autè velamina, siue vmbacula occultandæ Veneris causa cõpararentur: siue ad ædículas, siue cellulas, vt Arnobius appellauit, siue etiam ad velum quo feminæ solebant obducto proflare, referre velis: non aberraris opinor.

Martial, lib opinor. De velo Martial. lib. l. Epigram. XCI.

1. 91.

At meretrix abigit testem, veloq; seraque:

Raraque Summæni fornice rima patet.

Acro et Por Acron autem, & Porphyrius in l. lib. Sermon. Horat. *Ch*
phyrus in Ho team quandam feminam adeo vilem fuisse tradunt, vt in
rat. æde Veneris theatri Pompeiani, obducto velo admiserit
adulterium. Quo etiam spectat illud Ciceronis in Cælia-
na, de Clodia. *Huc vnus mulieris libidinem esse prolapsam, vt*

Cicero in Ca *ea non modo solitudinem & tenebras, atque hæc flagitiorum inte-*
liana. *gumenta non quarat, sed in turpissimis rebus frequentissimacelebritate, & clarissima luce letetur.* In Genesi autem ideo Thamar
procorrupta habita, quia cooperueratse. Et Cant. l. Vbi
nostra legunt. *Ne vagari incipiam post greges sodalium,*
&c. Hebræa sic: *Ne sim vt cooperta, vel vt meretricula pallio-*

Athenæus *lib. 12. cap. 5.* *lata.* Faciunt ad hunc morem, quæ de Tyrrenis ac Siculis
tradit Athenæus lib. XII. cap. V. qui ita Venerem inire sole-
bant. *Circa thorum operimenta iacentes, quæ virgulis sunt intex-*
ta, superiusque vestes extendentes: Hieronymus etiam Rhodius
in Historicis commentarijs apud *Athenæum* scribit:
Quod Sophocles puerum rapuit cum eo congressissimæ, atque puer
propriam vestem super herbis extendit, Sophoclisque vestes sunt
circumtecti.

Ezechiel. 16

Quamquam ex illo Ezechiel. X VI. Versiones ista mul-
to clarius explicantur: ibi enim tabernacula leguntur ex
vestibus facta ad venerem delibandam. *Exposuisti for-*
nicationem tuam omni transeunti, vt eius fieres: & sumens
de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, & for-
nicata es super eis. Excelsa autem multi, & quidem re-
cte, interpretantur esse lectos atque cubilia, quæ me-
rettrices sibi texuerant, quibus exciperent venientes. Id au-
tem in Deorum, quos colerent, honorem factum esse cum
multa ex eodem capite, tum Chaldaus ostendit, qui
hoc loco ita legit. *Adiunxisti te vt coleres idola cum om-*
ni transeunte. Ex qua certe nefaria consuetudine du-
ctum videtur illud Isaia L VII. Vbi de Idolis in templo posi-
tis, & de nefario eorum cultu conqueritur in hunc modum.

Et

Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: quia iuxta Isaia. 57
me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, &
pepigiisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta. Quæ
apta sunt omnia cum his quæ apud Ezechiel. & III. Reg.
XVI. & XXIII. & Osææ IIII. scripta sunt: vbi & Altaria Deo *Effeminati*
rum, & idolorum simulacra, & efeminatos, & meretrices *& meretric*
videas in templo versantes, & strata, & cubilia fornican- *in Templo.*
tium appetentes. Iam verò quod dicit: *Manu aperta,* quoniam *Manu aper-*
varie torquet interpretes, atque ipsi etiam varie torquent; *ta diligere*
dicam breuius et apertius idem esse, quod obuijs vlnis, apud *quid.*
Latinos; apud Hispanos, *los brazos abiertos.* Sed hac de re vbe-
rius in locum Baruc difficillimum, circa quem ista diligen-
tius expendentur.

Satis opinor ex his quæ diximus constat, quam sponte
versiones omnes cū explicatione nostra consentiant. Dein-
de populi scelus cuiusmodi fuerit manifeste colligitur:
sententia verò totius loci cohæret. Hæc de substratis vesti-
bus: nunc de prælatis, prætensisque ramis, in eandem sen-
tentiam pauca dicamus.

CAPVT. XI.

MOS ANTIQVVS DE ARBORVM
ramis ad Ianuas, ad templa, ad simulacra, & signa in bello, per
urbem, in nuptijs, in sacris publicis, & priuatis. In rebus laijs:
Festa frons, vittata templa. In Deorum cultu laurus Imperato-
rum. Virgilius, Ouidius, Statius explicati-vini fantes in popis.

Vando in eum locum adducti sumus, vt quid
vestes, quid rami Christi pedibus subiecti
significaret, aut vnde mos ille fluxerit, ostē-
deremus, nō ab re facturi videbimur, si quæ
ad eam rem facere possint, ex varijs colle-
cta, vnum sub aspectum subiecerimus.

Virg. Aen. Quare quæ apud externos inuenimus priori loco exponemus, deinde, quæ apud nostros tantum persequemur; quantum satis erit, ad id quod quærimus, inuestigandum, atque intelligendum. Et quoniam Virgilij versus ex III. *Aenid.* ad ratiocinandum aditus patefacient, eos primum, tametsi aduersus Seruium, explicauimus. Poetæ igitur versus sunt pietatem Didonis erga maritum commemorantis: quos Seruius perperam explicasse videtur.

Virg. Aen.

*Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.*

Seruius.

Seru. Colebat, inquit, ea, quæ circa viuos solent fieri. Moris enim fuerat, ut nubentes, puellæ, simul ut venissent ad limen mariti, postes, ante quam ingrederentur, ornarent laneis vittis, vnde ait *Velleribus niueis, & oleo ungerent; vnde uxores ditte, quasi uxores.* Hæc Seruius, sed ut verè, ita non aptè: Hic enim non nuptiarum, sed sacrorum ritus tangitur, quo Sycheum uti numen aliquod inter Diuos relatum in templo marmoreo venerabatur, & eo quidem vittato & festa fronde vittito, quo illa Ouid. spectant:

Ouidio lax.

*Est mihi marmorea sacratus in æde Sycheus,
Appositæ frondes, vellera & alba tegunt.*

Vittis autem aras, & templa, & Deorum simulacra, & vitimas cingi solita, obscurum non est vel leuiter eruditus. Virg. Eglog. VIII.

Statius vittata templa.

Mollis cinge hæc altaria vitta.

Et Statius ad Iulium Menecratem:

*Pande fores superum vittataque templa Sabæis
Nubibus, & pecudum fibris spirantibus imple.*

Vittata hostia.

Virg. *Aenid.* II.

Vittaque Deum, quas hostia gessi.

Seruius.

Festa frons.

Vbi Seruius ipse, vel quæ habentur, inquit, in honore Deorum vel quas habent ipsa simulacra. Festam autem frondem intelligit laturum, oliuam, aut hederam; quibus templa festis diebus, & ianuas per urbem, ædes in nuptijs, aut vrbis muros in letitia publica, et in triumphis ornari mos erat. *Aen.* II.

Nos

*Nos delubra Deum miseris, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.*

Virg. 2 Aen.

In Deorum etiam cultu laurus Imperatorum, quam illi post victoriam in Iouis aut Junonis gremio deponebant. Plin. *Fasces Imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis Opt. Max. deponitur, quoties letitiam noua victoria adtulit.* Statius

Laurumque superbam

In gremio Iouis excisis deponere Paris.

Seneca in Agamemnone Act. II. in choro.

Tu nunc lauros.

Agamemnonius accipe vittix.

Inde à Licophrone Iano Tropæa dicitur. In nuptijs apud Iunonalem Satyr. VI.

Ornentur postes, & grandi ianua lauro.

Apuleius lib. III. *Domus tota lauris obsita, tædis lucida, perstrepebat Hymenæum.* Lucanus lib. II. de nuptijs Martiæ: 4.

Festa coronato non pendent limine festa,

Legitimæque faces.

Catullus de nuptijs Pelei: vestibulum domus Regiæ, atque ad eam totam Regiam corollis fertisque redimitam scribit: vbi & fagos, & laurus, & platanos, & populos, & cupressos etiam, (quanquam mali ominis arbor, si quidem funestâ) ad ianuas videas.

Aduenit Chiron portans siluestria dona.

Nam quoscumque ferunt campi, quos Thessalla magnis

Montibus ora creat, quos propter fluminis undas

Aura parit flores tepidi secunda Fauoni,

Hos inditiuæ plexos tulit ipse corollis,

Quis permulsa domus iucundo vixit odore.

Hactenus de corollis ex floribus contextis, quorum in nuptialibus gaudijs frequens usus. Ita Apuleius lib. VII. de cena nuptiali. *Vulcanus cenam coquebat, Horæ rosas, & ceteris floribus purpurabant, omnia Gratia spargebant lalsama.* Horis autem hoc munus Theocryptus tribuit Eidyli. XIX. ut lectum nuptis parent, id est, tapetibus, floribusque substernât.

Nam cum de Europa Agenoris Phœnicum Regis filia ab

Q

Ioue

- Ioue raptus caneret, Sic dixit, inquit, &c.
*Et Iupiter rursus aliam assumebat formam,
 Solutique ei Zonam: & illi lectum parabant Horæ.*
- Lectum nuptis parant**
Theocritus. Hanc in rem magni interdum sumptus facti. Athenæus lib. III. cap. VII. de cena Cleopatrx. Quarto postea die magna pretia, ut flores coeherentur, tradidit, pavimenta que ad cubitalititudinem reibus circumvolutionibusque extensis substrata fuerunt. Sed hac dere nimis multa apud auctores, maxime apud eum, quem proxime laudavi, Athenæum: quare veniam ad ramos in ianuis, si addidero apud Hebræos etiam nuptarum lectulos floribus conspersos, ut Cant. I. videmus: vbi sponsa, *Lectulus*, inquit, *noſter floridus*. Sed audiamus iam Catullum, qui de ramis ad ianuas:
- Catullus.** *Confestim Peneos adest viridantis Tempe,
 Tempe, quæ silvæ cingunt super impendentes,
 Nereidum linquens claris celebranda choreis,
 Non vacuus, namque ille tulit radicibus altas
 Fagos, ac recto proceras stipite laurus,
 Non sine nutanti platano, lentaque sorore
 Flammæ Phaetonis, & aeris cupressu.
 Hæc circum sedes late contexta locavit,
 Vestibulum ut molli velatum fronde viret.*
- De eodem in nuptijs more Claudianus lib. II. de raptu Proserpinæ
- Claudianus.** *Pars aulea tenent, alij prætexere ramis
 Limina.*
- Rami in rebus letis.**
Seneca. Hastenus in nuptijs, accipe in rebus letis. Seneca Epist. LXXVIII. *Quid tu, inquit, existimas ea tantum optabilia esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? Quæ excipiuntur foribus ornatis? Cornel. Tacitus lib. III. Annal. Fuit inter irritamenta invidiæ domus foro imminens festo ornatu. Scilicet, ob letitiam Domini redeuntis. Ornatus autem festus lauri & lucernæ. Tertullianus in Apologet. Cur die leto nõ laureis postes adumbramus, nec lucernis diem infringimus. Iuuenalis Sat. X.*
- Tertullianus**
Iuuenalis. *Pone domi lauros, duc in Capitoliæ magnum
 Cretatumque bobem.*

Nempe

- Nempe ob letitiam Seiani superati. Rutilius etiam Claudius Itinerarij lib. I. ob sui reditus letitiam:
- Festa dies, pridemque meos dignata penateis,
 Poste coronato vota secunda colat.
 Exornent virides communia gaudia rami. &c.*
- Ob susceptos etiam liberos coronatas fores idem docet Iuuenalis Sat. IX.
- Tollis enim, & libris Actorum spargere gaudes
 Argumenta viri: foribus suspende coronas,
 Iam pater es.*
- Actorum autem libri sunt, in quibus liberorum professio- Actorum li-
 nes susceptorum scribebantur, ut tradit Brissonius lib. I. Se- bri qui.
 lectarum ex iure antiquitat. cap. V.
- Quod ad sacros festosque dies attinet, auctor est Suidas *Rami in sa-*
 in Eirefione, & Herodotus in vita Homeri, & Aristopha- cris.
 nis interpres in Pluto, & in Equitibus: denique Plutarchus
 in Theæo, Oleaginos ramos laneis vittis obvolutos ad A-
 pollinis, & ad postes per urbem ex oraculo adhereri. Of-
 choporia, Græci vocant hoc festum à ferendis ramis: Of-
 chos enim ramus est. Scribit in eandem sententiam Athe-
 næus lib. VII, cap. I. ex Erathostene in Arfinoe: *Constituent Athenæus.*
 Ptolemeo festum, variorumque Sacrorum genera, quæque maxi-
 mè ad Dionysium pertinerent., interrogavit Arfinoe ramos oliuæ
 ferentem, quem ageret diem, & quod nam esset id festum? De pri-
 uatis autem Sacris Iuuenalis Sat. XII.
- Hic nostrum placabo Iouem, laribusque paternis
 Thura dabo, atque omnes viola iactabo colores.
 Cuncta nitent: longos erexit ianua ramos,
 Et matutinis operatur festa lucernis.*
- Sed vias etiam ramis constrabant Persæ in publica letitia & Odores in vijs
 odores incendebant. Herodotus lib. VIII. *Et primus quidẽ incensi.*
 nuncius Susa perlatus Xerxem Athenis potitum esse, tanta Per- Herodotus.
 sas qui relictæ erant voluptate affectæ, ut omnes vias myrto con-
 strauerint, & per eas odores incenderint, & ipsi in sacrifi-
 cijs & gaudijs versarentur. Athenæus lib. VI. cap. VI.
 Demetrium scribit cū coronis odoribusque exceptum, ex Athenæus.
- Q 2 Demo-

Demochare lib. I. & XX. qui, Athenienses, inquit, Demetriū ex Leucade Corcyraque Athenas venientem non solum fumorum odoribus coronisque, ac vinas fundentes exceperunt, verum etiam cho-

Vina effusa vi Ithyphallique cum sacris cantilenis tripudiantes, ac canentes ei occurrerunt. Quod autem vina in eiusmodi pompis effunderetur, ab eodem edices lib. V. cap. V. De pompa Ptolemei Philadelphi. Scaturiebant ex ipso (curru) bine scaturigines, hæc

Dij coronati aque, illa vini. Diebus autem festis non templa modo & via publica, sed etiam Dij ipsi coronati. Suetonius in Nerone, cap. XLVI. kal Ianuarijs exornatiles. Signa item in bello coronata, scilicet quia olium pro Numinibus, vt lib. I. docuimus. Claudianus.

Claudianus. Manortia, signa rubescunt,
Floribus, & subitis ornantur frondibus haste.

Sed hoc nimis apud auctores obuium, maximè apud Athenæum in variarum descriptione pomparum: qui etiam de hastis lib. V. cap. V. *Iuxta quos alij rursus pueri pennis peltis hastisque frondibus vestitis ornati, tum vestibus aureis induti sequebantur.* De vijs autem floribus consper-

Apuleius. Mulieres candido splendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua sacri incedebant comitatus, solum sternebant flosculis. Cuiusmodi non pauca apud veteris memorix scriptores reperias testimonia.

• ? •
? ? ? ? ?
? + ? ?
(.?)
)

Caput

CAPVT. XII.

IDEM MOS IN ADVENTV PRINCIPUM, in triumphis, Hebrais, gentibusque communis. In sacris vsurpatum etiam à Christianis. Naues in victoria ramis coronate. Ouilia, case, edificia publica. Virg. Propert. & Plutarch. illustrati. Laurus perpetua ad ianuas Imperatorum.

Rincipum, Imperatorumque aduentus eodem pene modo celebratos ostendit Xiphilinus in Nerone. Transcendit, inquit, in Capitolium (post reditum scilicet ex Græcia) tota urbe coronata, Lygnisque ac suffimentis plena. Idem verò paulò ante dixerat de Theridatis Armenia Regis aduentu. Latinus Pacat. in Panegyri Theodosij. Quid portas, inquit, virentibus fertis coronatas, quid anlais tardantes plateas, accensisque funalibus auctum diem? Sed sole. ne hoc triumphis omnibus; in quibus laureata vire, & ciuibus excipiebantur imperatores. Quod tam obuium est, apud antiquarum rerum scriptores, vt eorum testimonia pigeat recitare. Quin & laurus ad Ianuas imperatorum, at-

Laurus ad ianuas imperatorum perpetua.

que pontificum perpetua. Quid.
Postibus Augustis eadem fidiſſima custos.
Ante fores stabis,

Ouidius.

Plinius de eadem: *Gratissima, inquit, domibus, Ianitrix Casarū, Pontificum sola & domos exornat, & ad limina excubat.* Mente autem Martio ineunte, vt scribit Macrobt. tū in Regia, curiisque atque flaminū domibus laureæ veteres, nouis laureis mutabantur.

Plinius. lib. 15. cap. 7. lt. Macrobius,

Naues etiam in letitia, & victoria ramis coronabantur. Ita enim explico Virgilium Georg. 1.

Naues coronata in letitia, et in victoria.

*Ceu pressa cum iam portum tetigere carinae,
Puppibus & lati nauta imposuere coronas.*

Q 3

Quo

Quo etiam spectauit Propert.

Propertius.

*Ecce coronata portum tetigere carinae,
Traiecta Syrtes, anchora iacta mihi est.*

Ouidius lib. III. Amor. Eleg. X. quasi ex amore victoriam retulisset, ita canit.

*Iam mea votina puppis redimita corona,
Leta tumescens æquoris audit aquas:*

Quid. lib. II. De remedio Amoris.

*Hoc opus exegi: fessæ date ferta carinae,
Contigimus portum, quo mihi cursus erat.*

Corymbis autem ornatas naues, non semel apud Valer. Flac. legimus, quos tametsi pro nauium rostris nonnulli accipiant, Suidas ramorum extremas partes interpretatur, idque Græco epigrammate confirmat.

Coronabantur præterea naues apud Romanos mense Iunio, in Fortis Fortunæ festo, & per medium amnem cōniuiâ celebrabantur Ouid. VI. Fastor.

*Multa coronata iuuenum conuiuia Lintres,
Multaque per medias vina bibantur aquas.*

Athenæus.

Athenæus in Dymnosoph. Chrysofonus, inquit, stola indutus Pythica: To triericon, tibia canebat, cum Alcibiades purpureis demissis velis, iussisque remigibus remis incumbere, nauibus coronatis ob victos Lacedæmonios, Pyreum portum ingrediebatur. Plutarchus autē in Alcibiade, addit præterea ex Duri Samio, prætoriam nauim, qua Alcibiades vehebatur, veluti ex Bachanalibus redeūtem, cum purpureis velis portum ingressam: hoc est, thyrsis, hederaque ornatam: qui ritus Bachanalium apud Tacitum lib. II. & apud alios.

*Plutarchus.
in Alcib.*

Lucullus etiā, vt scribit Appianus in Mithridatico, capto apud Lemum iusulam Varo, Alexandro, ac Dyonisio Eunuchō, nauem Lauro ornatam, vt in victoria, inquit ille, mos est, cum litteris Romam misit. Ad quem morem B. Ambros. respiciens in Hexamer. Sed omnes, inquit, puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur, vbi palma merces salutis, victoria pretium regressionis est. Quamquam tutela nauis semper coronata fuerit. Arbiter in Satyr.

Data

Data ergo acceptaque ex patrio more fide, protendit ramum oleæ à tutela nauigij raptum, atque in colloquium venire ausa, &c. Sed nihil non coronatum apud veteres. Terul. De corona militis. Caterum à saculo coronantur & lupanaria, & latrina, & pistrina, & carcer, & ludus, & ipsa amphitheatra, & ipsa spoliaria, ipsæque libitina. Illustratione etiam pecorum, ouilia, & casæ coronatæ. Quid. IIII. Fast.

Fronibus, & fixis decorentur ouilia ramis,

Et tegat ornatas longa corona fores.

Denique morem istum, siue quod ad Imperatores, siue quod ad sacra pertinet, partim ab Hebræis, à Christianis partim vsurpatum reperio. Nam apud *Rami in festo* Hebræos in Scenopegia festo ramos adhiberi sacrae *tis Hebræo-* litteræ docent Leuit. X X III. Hierem. V III. & *Io-*rum.

seph. lib. Antiq. III. hæc scribit. *Vtque in manibus portarent ramos Myrthi, & Salices, summitatesque palmarum, & 3.*

virgulas mali Perfici. Machabeor. etiam lib. II. cap. X. in Dei honorem thyrsi, & rami præferuntur. *Prep- Machabeor.* ter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, *lib. 2. cap. 10* qui prosperauit mundari locum suum. Simonem autem summum Sacerdotem, magnum ducem, ac Principem Iudeorum post debellatam urbem, & acceptam, deditione hostium, arcem Hierusalem, cum laude, & ramis palmarum, in eam more triumphantium ingressum, sacrae litteræ prodiderunt. Lib. enim. I. cap. X III.

Intrauerunt, inquit, in eam tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & lib. 1. cap. 13 ramis palmarum, & cinnyris, & Cymbalis, & nablis, & hym- *Constātinus* nis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel. *Magn. cum* Romæ verò sub Christi reditū in Cælos, Cōstantinus Mag- *ramis ac faci-* nus Imperator nūquam satis ille laudatus, post habitam, ad *bus domū de-* Senatū populūque Romanū, orationem de Christo ducitur. *Sumtum ex-* recipiendo, in palatium, tota vrbe ramis coronata, & ce- *reis, lampadibusque lucente,* reis, lampadibusque lucente, deductus est. Et Fulgentius *Actis. S. Sall-* Afer Episcopus, eodem honoris genere, ab exilio rediens *uestri.*

Q 4

honesti-

honestatur. Eius rei & locus, & auctor proxime afferentur. Tandem in celebrandis sanctorum Martyrum natalibus, morem istum seruatum esse à Christianis, etiam sub Ecclesiæ nascentis exordia, & ab his à hæc tempora deriuatum, Paulinus ostendit his versibus, in Natali Ill. S. Felicis.

*Spargite flore solum, prætexite limina fertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit florens annus
Ante diem, sancto cedat natura Dici.*

*Paulinus in
Natali S. Felicis.*

Kal. etiam Ianuar. qui Dies circuncisioni Sacer est, hic ornatus à Christianis adhibitus. Chrysost. in Orat. de Kalen. Ianuar. *Dies ergo tales in admiratione habere, & magnam ex illis voluptatem capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimere, puerilis cuiusdam amentia est.* Sed de hoc alias. Quod autem hoc ab æthnicis in Deorum honorem fieret, illud argumento est, quod Ianuæ sua essent numina præcipua. Ideo Christianis id facere vetitum. Tertull. de corona militis. *At Christianus nec ianuam suam laureis infamabit,*

si norit quantos Deos etiã hostis Diabolus finxerit:

*Ianum à Ianua, Limentinum à limine, For-
culum & Cardam à foribus, & car-
dinibus. Nunc ad id, quod
initio sermonis huius
proposuimus, vt of-
tenderemus, quid
rami in Christi
ingressu signi-
ficarint.*

(.?.)

Caput

CAPVT. XIII.

CHRISTI DIVINITATEM, ET
*regnum ex substratis sibi ramis aduersus Hebræos ostendi. Ho-
sanna quid. Baronij Cardinalis de ramorum, & vestium signi-
ficatione sententia. Syria, Mesopotamia, Lybia, atque Cilicia.
mos de ramis prælati in principum aduentu.*

ATIS certè in his quæ hæcenus dicta sunt habere præsidij videbamur, ad astruendam eius rei fidem, quã ostendere, ab initio sermonis huius propositum nobis erat: nisi Sedulius Præbiter eruditissimus equè atq; piissimus auctor in sua illa poesi Christiana, nouo prorsus exemplo factum id esse, carminibus cecinisset. Conuersus enim ad gentes, ita alloquitur:

*Dicite gentiles populi, cui gloria Regi
Talis in orbe fuit, cui palmis comta, vel vnquam
Frondebis arboreis, laudem caelestibus Hymnis
Obuia turba dedit?*

*Sedulius præ-
biter.*

Perinde, ac nihil vnquam simile, ne inter ipsos etiam accidisset. Quem videtur, quod ad Hebræos pertinet, doctissimus, & grauissimus auctor, ac de nostro etiam sæculo benemeritus Baronius Cardinalis, qui diuinitatem hoc loco Christi tantummodo significatam dicit. Id enim genus honoris, non nisi Deo fieri consueuisse: neque in Diuinis scripturis, neque apud prophanos scriptores, qui res Iudæorum sunt præsecuti, vllum plane huic simile exemplum inueniri, vt ingrediētibus Regib⁹ Hierosolimã, quis occurrerit cū ramis arborū. Et sanè quod ad externos attinet, præter ea quæ supra diximus in hanc partem, Pompeiū hoc honore exceptum in Neapolis ingressu scribit in Pompeio Plutarchus. *Multi præterea, inquit, seruis ornati, sub lamp-*

*Illustriss. Ba-
ronius Cardis-
nalis.*

*Plutarchus
dibus in Pompeio.*

R

Demochares dibus eum suscipere flores in eum iacere, gradientem vsque comitari: &c. Demochares lib. I & XX. Historiarum, apud Athenæum. lib. VI. cap. VI. Athenienses Demetrium ex Leucade, Corcyraque athenas venientem, non solis fumorum odoribus coronisque, ac vina effundentes exceperunt, verum etiam chori, Ithyphallicque cum sacris cantilenis tripudiantes ac canentes ei occurrerunt.

Flores & corona Flores enim & coronas spargere in principes priscis seculis vsitatum docet Liu. lib. XXXIII. Omnes tendere ad imperatorem Romanum, ut ruente turba in unum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque iacientium, hand procul periculo Capitolinus, fuerit. Capitolin. in M. Antonino. In Saliatu omen accepit Imperij, coronas omnibus in puluinar ex more iacientibus. Ouid de Cermanici Triumpho.

Ouius. Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,
Undique iactato flore regente rias.

Sed eius rei exempla Suetonius & alij superioris memorie scriptores satis multa suppeditabunt. Laureatos autem milites in triumphis, imperatoris profecutos tradit Festus, ut quasi ex piata mortalium caede, puri urbem ingrederentur. Nec dissimile illud quod de Simone Iudæorum principe, superiori capite diximus, quem vniuersus populus cum laude & ramis palmarum, in arcem deduxit. Quare, quid aliud oliuæ, quid palmarum Christo ingredienti prætonsa, nisi veri Dei verique regis manifesta confessio? Recte itaque vetus Poeta:

Rami Christo prætensi
quid.
Vetus poeta

Perque viam ut Regi velamina purpurata.
Arborea que solo frondes, & olentia ferta
Sub pedibus strauere, Deum omnes voce fatentes.

Cyrillus Hierosolimit.
Catechesi. 10.

Cyrillus autem Archiep. Hierosolimit. Catechesi. X. cum plurima aduersus Iudæorum perfidiam testimonia collegisset; in illis hoc etiam numerat, dicens: *Palmæ que est in Pharynge testatur, ramos exhibens his, qui tunc benedicebant.* Iudith autem III. Dux Holofernes ab vniuersis urbibus Syriæ, Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, Lybiæ atque Ciciliæ, cum ramis, & Lampadibus exceptus est. Sacre Litteræ sic: *Tānus que metus prouincijs illis incubuit, ut vniuersarum urbium habitato-*

habitatores, principes, & honorati viri simul cum populis, exirent in obviam venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tympanis, & tibijs. Quid igitur mirum si tā vicinarum mores gentium ad se Hebræi transfulerint, quos ab Romanis etiā, quibus cum versabantur accepisse potuerant.

Verū ut ita sit, simile apud Hebræos exēplū, ac nulla potius eius moris vestigia reperiri; illud tamen dubitari nō potest quin si Christum eo ritu & acclamationibus confessi sint, Messiam verū agnouerint, quem cum dicant, Regē pariter, ac Deum dicant necesse est. Deum namque quin ea ratione professi sint, negare non possunt, cum id genus honoris, non nisi Deo exhibere soliti sint. Vulgi autem acclamatio, *Hosanna filio David*, non ne hæc ipsa confirmat? Siue enim excellentem significet magnitudinem, ut S. Iustinus, interpretatur *Quæst. L. ad orthodox.* siue redemptionē domus David, ut Hilarius, & Ambrosius, siue salua, aut saluum me fac, ut sentiunt cū Hieronymo multi, siue (quod magis ad veritatem propensum mihi videri posset, nisi tantorum Patrum auctoritatem vereri deberem) Rami filio David, ut Caninius, & alij ex nostræ memoriæ scriptoribus arbitrantur; cuncta in idem recidunt. Filio enim David cū dicunt, Regi dicunt. Rex enim ille, & Regis etiam filius Rex est. Ideo per Antonomasiā Filio, *El hijo*. Cui iure hæreditario regnum debebatur. Ideo scribæ, ac Pharisei, indignè ferunt eum honorem quasi Regium ac Diuinum Christo attribui cum dicunt, *Audis quod isti dicunt?* hoc est Nōne vides te Deum ac Regem acclamari? Inde etiā occasionem nacti proximam, eum apud Pilatum accusant, quod se Regem faceret. Quippe, Regem se facere velle videtur, qui ornamenta, honores ve regios, atque insignia regni sibi aut ipse vsurpat, aut ab alijs delata, libenter accipit. Ita in suspicionem affectati regni apud Romanos venit, qui statuar suæ passus est coronam imponi. In eandem etiam nonnulli apud nostros, recentiore memoria incidere, quos sub

Cur Christus filius David

Christus affectati regnicur falso accusatus.

umbella, aut conopæo (quod genus honoris non nisi regibus fieri consuevit) sui municipes exceperunt. Similis denique apud Romanos illa in triumphis acclamatio, IO TRIVMPHE, vt in Bachanalibus, IO BACHE, & apud Hispanos aliasque nationes, *Vinat Rex*. Doceo autem ramos olim in adoratione usurpatos hoc argumento, vt significarent humanarum rerum conuersionem, fragilitatemque suam, quæ arboris symbolo indicatur, & firmitatem atque constantiam à Deo, cui prætenderentur, exoptare. Clem. Alex. Strom. lib. V. Dionysij Thracis Grammatici in lib. De declarat Symboli de rotulis. sententiam laudat dicentis; veteres per verba, & per Symbola significasse: *Per symbola autem vt & rota que vertitur in Deorum templis, quæ tracta est ab Aegyptijs, & rami, qui dantur ijs, qui adorant. Dicit enim Orpheus Thracius.*

*Ramorum at quis sunt hominum terrestria cura,
Non vno stant fata loco, in mente omnia circum
Voluuntur: nec fas vna est consistere parte,
Vt cæpit cursus.*

Et quidem Homerus simile facit folijs hominum genus Iliad. VI.

*Per simile est folijs hominum genus omne caducis.
Quæ nunc nata vides pulcrisque virescere siluis,
Autumno veniente cadunt.*

Superest igitur, vt ad lucernarum morem eisdem temporibus vñtatum, sermonem protinus deriuemus.

Caput

CAPVT. XIII.

LVCERNÆ APVD HEBRÆOS
ad Ianuas, siue ad fenestras, in letitia publica, & in sacris ferijs. Prælatæ in nuptijs, & in excipiendis Regibus. Persius explicatus. Hierem. XXV. illustratus.

Persius poeta in primis grauis, & seuerus vitorum sui temporis castigato, ac censor, Romanorum leuitatem, qui se Iudæorum superstitionibus obligauerant, reprehendens, quemadmodum letitiæ in festis publicæ documenta præberent his versibus ostendit. *At cum, inquit.*

*Herodis venere dies; vnctaque fenestra.
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucerna,
Portantes violas, rubrumque complexa catinum,
Cauda natat thynni; tumet alba fidelia vino:
Labra moues tacitus, recutitaque Sabbata palles.*

Quibus certè morem siue sui sæculi, siue etiam superioris expressit, eumque non Hebræis magis, quàm Græcis, Romanis, Aegyptijsque receptum: vt proximis capitibus ostendemus. Nunc quod ad Hebræos attinet, pauca quædam attingam, quæ tametsi cum alijs communia, ad sacras litteras illustrandas, conducibilia videbuntur. Moris enim apud eos fuit, in sacris celebrandis non intra templa modo, sed ad ianuas etiam lucernas accendere eas ramis ac floribus exornare. Herodis autem dies, Persius, Sacras Hebræorum ferias, & Sabbata intelligit. Illum enim Pompeius, Strabone auctore, Sacerdotio Iudæorum præfecit, postea verò Cæsar Augustus, ad regni honorem euexit. Quamquam, & de Natali die festo Herodis alij interpretantur. Hæc autè letitiæ significationem Hebræi suis sabbatis adhibebant, tra-

Persij locus illustratus.

Lucernæ & flores ad ianuas in festis Hebræorum

Herodis dies Sabbata.

ductam forsitan ab Romanis, quorum imperio tenebantur: siue, quod verisimilius est, ab Ægyptijs, inter quos tam diu versati sunt, ij enim, si vera tradit Herodotus lib. 11. festum diem agebant, quem ab incensis ad vrbs Sain mœnia, & per vniuersam Ægyptum lucernis, quas ciues etiã præferbant, accensionem lucernarum, vt Græci festum luminum apud B. Gregor. Nazianz. nominarunt. Eos verò primum lucernarum vsum inuenisse. Euseb. lib. X. de Præparatione Euangelica prodidit. Quamquã non aliena coniectura dixerit quis, Romanos hunc morem ab Hebræis ad se traduxisse, vt alios nã à patrijs legibus ad Iudaicam disciplinam plures defecisse auctor est Iuuenal. Satyr. XIII. *Romanas autem soliti contemnere leges, Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metuumt ius, Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.* Quod, & Suetonius, alijque confirmant.

Nuptiales Nuptiales autem lucernæ præferbantur à puellis incernæ præla nuptijs letitiæ documento; vt ex veteri Græcorum ritu à lata à puellis nuptiarum matribus, vt docet Euripides in Phænissis. Iuno **Euripides.** etiam in Argonauticis Apollonij, Thetidi se facem prætulisse ait, amoris ergo, perinde ac si parens esset. Pronubarũ **Apollonius.** hoc munus apud Romanos, quæ vni semel nupserant, & **Lud. Viues.** quidem, vt tradit Festus, ante congressus nuptiales. Sed de **Antonius Gubertus** tædis nuptialibus satis multa antiquarij, & Ludou. Viues ad **Bris.** cap. XXV. lib. III. de Ciuit. Dei: & Antonius Gubertus **de ritu nuptiali** in commentario de Sponsalibus, & matrimonijs; quare nõ consumo in his operam, sed redeo ad Hebræos: apud quos in more positum, vt ingredientibus in vrbe Regibus, obuiam cum accensis facibus irent. Machab. 11. cap. III.

Machab. 2. Anthiochus Rex hoc honore affectus est. *Cum cognouisset cap. 4. An- tiochus cum effectum, proprijs vtilitatibus consulens, profectus inde venit Iop- lam, & inde Hierosolymam. Et magnifice ab Iasone, & ciuitate susceptus, cum facularum luminibus, ac laudibus ingressus est. Lau- des autem intellige, choros canentium atque publicè gra- tulantium quod sæpe factum ex eius sæculi more.* Deme- trio

trio enim Athenienses. *Cum sacris cantilenis tripudiantes ac re- nentes occurrerunt,* vt alibi diximus. Holofernes etiam cum choris & canticis Iudith. III. excipitur, vt David superato Goliath.

Ex his facile Hieremiæ sententiam assequemur, cum irati Dei personam agens, ita pupulo comminatur. *Et perdam inquit, ex eis vocem gaudij, & vocem letitiæ vocem molæ, & lumen lucernæ.* Quibus certè verbis, summum illud calamitatis, & miseriarum, quo deuenturi erant, eleganter complexus est. Nam & Diuina, & humana omnia sustulit. Luctum si quidem ac mœrorem primo loco, vt animi crucietur, famem deinde, vt corpora exarescant, aperte denunciat, cum vocem molæ ablaturum se esse prædicit. Quod perinde est, ac si dicat terram se daturum aneam, ac cælum ferreum, vt tam angustus sit anni proventus, vt ne frumentum molæ suppediter. Quod autem odorem, hoc loco vnguentũ Hieronymus vertit, ad conuiuia respexisse videtur, quæ loti et inuncti veteres inire solebant, etiam apud Hebræos; maxime cum illa paulo splendidiora erant, hi vero paulo honestiores; vt in suo de Antiquo ritu conuiuadi, docuit eruditè Ciaconius. Quid autem lucernæ lumine intelligatur, ex proximè dictis, explicari haud difficile potest, & ex his quæ infra dicentur, vberius demonstrabitur. Lucernæ igitur lumen auferre quid aliud est, quã sacerdotium cuius erat muneris lucernas curare, templũ in quo accendebantur, Sabbata, & sacra quæ earum splendore celebrabantur, Regnum, & Ietitiam publicam cuius symbolum illæ erant, denique omnem felicitatem auferre. Ad letitiam & voluptatem, quæ ex cantu percipitur, quo celebrari sacra, & læta omnia siue humana, siue Diuina solent Chaldæus spectasse vidatur, cum dixit; *Et vocem cantantium ad lumen lucernarum.* Cum quibus superiora consonant ex Iudith. III. vbi Holofernem viri principes exceperunt cum coronis, & lampadibus, ducentes Choros in timpanis, & tubijs. Hæc locupletari facile singula possent.

Hieremiæ locus illustrat. cap.

Hieronymi versio explicata.

Auferre lumen lucernæ quid.

sed quoniam id instituti nostri non est, suum rejiciuntur
in tempus.

CAPVT. XV.

LUCERNARVM VSVS APVD EX-
ternos in sacris ad Ianuas, in letitia publica, etiam intra
ædes: ad mensas. Cultus ædium in festis. Deorum simulacra
ante fores. Minerva lucernarum præses. Iuuenalis, & Tibul-
lus explicati.

Hæbræorum morem in lucernis accenden-
dis viguisse apud Romanos, proxime dixi-
mus, nunc testimonijs ostendendum: Iuue-
nalis præsertim, qui vota pro Catulli salute
ex naufragio liberati perfoluens, cum suas
pueris partes imposuisset, quæ ad publicum
sacrificium necessaria essent, apparandi, priuatim intra do-
mesticos parietes ita describit.

*Inde domum repetam, graciles vbi parua coronas,
Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
Hic nostrum placabo Iouem, Laribusque paternis,
Thura dabo, atque omnes viola iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit Ianua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.*

Iuuenal. Sat.

32.

Cultus ædium Vbi cultum imprimis, atque nitorem exprimit Iuuenalis,
in festis. qui festis diebus adhibebatur: cum ornabantur ædes, atque
Plantus in omnia purgabantur. Ita Plauti Leno in Pseudolo: Tibi, in-
Pseudolo. quit, hoc præcipio, vt niteant ædes. *Que me las tengas limpias
como vna plata.* Et infra. *Facite vt offendam parata, versa, præ-
sterga, strata, lautaque, cocta que omnia vt sint: Nam mihi hodie
Natalis dies est.* Horat. lib. III. od. XI. *Ridet argento domus.*
Horat. lib. 4 Scilicet, in Natali mecenatis. De hoc cultu Ambrosiûs
Ode. 11. Serm. XIII. in Natali Domini, & August. Orat. I. in eodẽ.

DOMUS

*Domus etiam, inquit, si obscura fuerit dealbatur, pauimen-
ta scopis mundantur, & diuersis respersa floribus adornantur.* Augustinus
Caius etiam moris supra meminit Iuuenalis cum dixit. *Orat. in Na-
tali Domini*

Thura dabo, atque omnes viola iactabo colores. Iuuenalis

Sed vide nitoris summam: Leonida ita obiurgat, in Asina-
ria, Saurea:

Iussin? scelestè ab ianua hoc sterens hinc auferr?

Iussin? columnis dejicier operas aranearum?

Iussine in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Rectè hæc: sed quid illa?

Longos erexit Ianua ramos,

Et matutinis operatur festa Lucernis.

Anne ianua sacris operari potuit? Non prorsus absurdum, si
cum domus tota nitida, collustrata, vestita ramis esset ob-
diem festum, quæ quasi sacrorum complementa sunt, ipsa
etiam operari dicatur: vt apud Tibull. lib. II. Eleg. I.

Omnia sint operata Deo.

Hoc est, cuncta cessent, & ferientur; Humus, vt supra dixit,
arator, vomeris opus, coronato boues ad præsepia capite,
lanificæ pensis abiectis, quæ omnia, vel nullo alio peracto
sacrificio, sola ipsa cessatione, operari Deo videtur. Itaque
Catullus.

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,

Et graue suspensò vomere cesset opus.

Solkite vincla iugis: nunc ad præsepia debent

Plena coronato stare boues capite.

Omnia sint operata Deo: non audeat vlla

Lanificam pensis imposuisse manum.

Sed Lipsius, cuius ego ingenium & doctrinam maximi sem-
per facio, albas mentes censuit, siue qui hæc scriberent, si-
ue qui crederent: & vnus litteræ mutatione remplanam
se facere profiteretur. Nam scribendum,

Et matutinis operitur festa lucernis.

Sed nihil video in veteri lectione, si retineatur, in commo-
di: non enim Festa, accusandi casus, sed nominandi apposi-
tus ad ianuam, quæ festa dicitur, vt festa frons, festus dies.

S

Operandi

Plantus in
Asinaria

Tibullus lib.
2. Eleg. 1.

Tibullus lib.
2. Eleg. 1.

operandi autem verbum, ita vsurpatur, vt in illo Virg. *Letus operatus in herbis*, Et Propert. *Cynthia iam noctes est operata decem*. Ornatu enim suo Sacris operatur ianua, vt supra humus, & boues: Vt cumque autem se res habeat, lucernatam ex his ianuam plane videmus apud Romanos in festis, quod vidit optimè Lipsius. Confirmat Horat. lib. III. Od. XI. qui inter nitorem ædium festarum ob Mece- natis natalem diem, illud commemorat.

Horatius lib. 4. Ode 11. *Sordidum flammæ trepidant roantes Vertice fumum.* Sed hæc intra domum.

Ovidius de nuptijs Hypermnestræ. *Vndique collucent præcinctæ lampades auro, Dantur in inuitos impia thura focos.* Quas ego nõ de prælatis solū, sed de suspensis accipio. Statius de nuptijs Stellæ. lib. I. Sylu.

Fronde virent postes, & feruent compita flammis.

Claudian. de Nuptijs Honorij, & Martiæ.

Alij funalibus ordine ductis

Plurima ventura suspendunt lumina nocti.

Huc spectat Seneca in Thyeste Act. I. sub initium.

Ornetur altum columen, & Lauro fores.

Lætæ virescant, dignus aduentu tua

Splendescat ignis.

Arrianus in sermonibus Epicteti lib. I. *Tribunatum aliquis adeptus est, omnes obuij gratulantur. Alius oculos, alius collum osculatur, serui manus. Domum venit, inuenit collucentes lucernas.* En extra ædes, vt supra Horatius intra, lucernæ in festis, & letitia priuata & publica accensæ. Quod ad compita, id causæ opinor, quia Lares ad ea colerentur: ad ianuas verò, quia Deorum ad eas simulacra; Mercurij præsertim, quem ideo Ianitorem dicebant. Clem. Alexand. in Protreptico. *An non enim prodigiosi sunt, qui lapides adorant, deinde verò eos etiam statuantes ante fores, perinde ac viuos, & efficaces? Mercurium tanquam Deum adorant, eum etiam Ianitorem statuentes, Si enim tanquam insensiles iniuria afficiunt, cur adorant*

adorant vt Deos? si vero existimant eos esse sensus participes cur eos Ianitores constituunt? Item ad mensas, quæ prohibita in Concilio Antisiodorensi. cap. I. *Si quis Calendar. Ianuar. ritu paganorum colere, vel aliquid plus non fecerit propter nonum annum, aut mensas cum lampadibus & c. Et huc forsam Seneca respexit Epist. Seneca.*

XCVI. cum dixit: *Accendere aliquem lucernas sabbatis prohibeamus quoniam nec lumine Dij egent, & ne homines quidam delectantur fuligine?* Quo ex loco Lipsius; Sabbatis accendi consueuisse lucernas, collegit; quod de Hebræis etiam verum, quorum festi dies Sabbata debebantur. Romanis ignota Sabbata, nisi forsam iij; qui ad Hebræorum sacra, ritusque defecerant, qui certè tam mul-

ti, vt scripserit Rutilius Claudius itinerarij lib. I. *Rutilius Claudius.*

Atque vitam nunquam Iudæa subacta fuisset,

Pompeij bellis, Imperioque Tui.

Latius excissa pestis contagia serpunt,

Victoresque suos natio victa premit;

Denique vt definiam: Mineruam prælidem ac moderatricem lucernarum existimandam, docet Arnob. in III. *Arnobius*

contra Gentes, *Nunquid aliquando à nobis conscriptum est, mercenariam Deos seruitutem seruisse: vt Herculem Iordani amoris, & petulantia causa, vt Admeto Apollinem Delium, vt Laomendonti Troico Iouis fratrem, vt eidem, sed cum pæ-*

truo Pythium: vt coniugalia secreta miscensibus Mineruam lumininis ministram, & lucernarum modulatricem? Moderatricem vult legi Canterus, sed in idem recidit. Hic

vero Arnobius de lucernis videtur egisse nuptialibus, quæ integram noctem seruatae lucentes. Ita Clem. Alex.

in adhortatoria ad Gentes. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Vlissi præluxisse, auream lucernam tenentem manibus. Homerus. Odyss. III,

At procedente Minerua

Aureus in manibus cui lychnus reddita lux est

Perpulehra

Lucernarum autè magna ubiq; religio, nã & apud Hebræos

non nisi à Pontifice curabantur. Exod. II. & XXX. Leuit. XXIIII. Tandem inter sacros etiam Apostolorum canones septuagesimus hunc Hebræorum, atque gentiliū morem attingit. *Siquis Christianus oleum tulerit ad sacra Gentilium, vel Synagogam Iudæorum festis ipsorum diebus, aut lucernas accenderet, de societate pellatur.* Et in Concilio Elibertino, Can. XXXVII. Neophyti damnantur, qui more Gentiliū lucernas publice accenderent. Sed eundem etiam morem à Christianis seruatum, in suis ferijs, maxime celebrioribus proxime ostendemus.

Concil. Elibert.

CAPVT. XVI.

IDEM MOS A CHRISTIANIS ethnicisque usurpatus in peruigijs, & in Natalibus Martyrum, in deducendis Imperatoribus, atque etiam viris principibus, Romanis, Hebræis, Syris, Cilicibus, alijsque communis. *Lucernæ Sacerdotum insigne. Ex Genesi, & Psalms, & 1. Reg. loci aliquot explicati. Ioannes lucerna quid, & quare.*

Mores alios, alijs temporibus, ex alijs ad alias gentes, atque nationes vicinitate locorum, atque Regionum deriuatos esse, vel eorum similitudo declarat. Quod, vt in alijs, ita in hoc quod agimus maximè cernitur. Quippe lucernarū vsus à Gentibus ad Christianos translatus est, & à vicinis prouincijs, finitimisque nationibus ad Hebræos. Huc enim spectat illud Pāphili. IIII. lib. de vita Constantini: *Peruigilium, inquit, in Diurnam lucem commutauit, cerea columna passim de compacto incensa. Lampades erant omnia late collustrantes igne; nusquam sudum gratius, aut illustre magis mystica illa nocte.* Paulinus etiam hoc inuit Natali S. Felicis II. cuius hoc carmen.

Lucernarum apud Christianos vsus.

Pāphilus lib. 4. de vita Constant.

Paulinus. Nat. 3.

Votis auis mora noctis

Rumpitur, & noctem flammis funalia vincunt.

Et

Et paulo post in eodem loco.

*Aurea nunc niueis ornantur limina velis:
Clara coronantur densis altaria lychnis:
Limina ceratis adolentur odora papyris.*

Idest, cereis cum ellychnio factis.

*Noctē, dieque micant, sic nox, splendorque diei.
Fulget, & ipsa dies. Cælesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.*

Et Natali eiusdem VI.

*Hi laues titulos lento poliant argento,
Sanctæque prefixis obducant limina lamnis:
Ast alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforesque cauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammæ.*

Ingredientibus præterea urbem principibus viris, hunc etiam honorem habitum video cum apud Hebræos, tum apud Romanos aliasque nationes. II. Machabeor. lib. cap. excepti.

III. Antiochus Rex Hierosolimam ingrediens cum facularum luminibus exceptus est. Iudith etiam III. Duci Holoferni vniuersæ vrbes Syriæ, Melopotamiæ, & Syriæ Sobal, Lybiæ, atque Ciliciæ cum ramis, & Lampadibus, obuiam exiere. De Romanis Plutarch. in Pompeio, de eius in Neapoli ingressu. *Multi præterea seris ornati, sub lampadibus eum susceperunt, &c.* Sueton. de Iulij Cæsaris triumpho, cap. XXXVII. *Ascendit Capitolium ad lumina, quadraginta Elephantibus Lychnuchos gestantibus.* Vbi Lychnuchi dicuntur qui lucernas gestabant: quod enim luminis est ad lumina præferentes transtulit. In Ptolemei etiam pompa lampades prælatas apud Athenarum legas lib. V. cap. V. *Aderat etiam umbraculum, atque in quatuor angulis ipsius currus lampades erant inauratæ.* Et paulo post in eodem cap. *Thuribula præterea trecenta & quinquaginta aurea, aræque inauratæ & coronis aureis ornatae processerunt, in vna quarum faces quatuor decem cubitorum erant infixæ.* Et Satyri etiam ibidem lampades ferunt. *Sucebant his Satyri in singulis partibus spatij viginti aureas lampades in bederarum folia incisas ferentes.*

Natali. 6

Principes viri cum lampadibus

Plutarchus in Pompeio

Sueton. in Iulio

Lychnuchi quidam

Lampades ad currus in pompa

pa-

Antonius etiam triumvir, vt tradit Athenæus lib. IIII in Athenarum arcem acceptus est illustrata vrbe, lampadibus è tectis fulgentibus, *Transibat, inquit, etiam aliquando ut is afferit (Socrates Rhodius) in arcem cum lampadibus, ex tectis vniuersa Athenarum ciuitate faces præferente*: & Antoninus Imperator eodem honoris genere dum Alexandriam ingreditur, decoratur, vt scripsit Herodianus. Nam de Teridaris in Romam aduentu, & Neronis è Græcia reditu, supra diximus eisdem letitiæ significationibus celebratum. Verum de igne Regibus imperatoribusque prælato consulito Xenophon. de Rep. Lacedæmonicū, & Ioannem Stobeum in Collectan. locorum commun. in Sermone XLII. Herodotū in Vrania lib. VIII. sub initium: Perilonem lib. I. de vita Mosis, præter Herodianum, quem supra laudauimus, qui vnus pro multis hac in re habendus est, nā in Cōmodo, Iuliano, Antonino, Maximinoque docet. Atque vt ex actis Sancti Syuestri Latinè scriptis cōstat, imperator Constantinus post habitam ad Senatum P. Q. Romanū orationem de Christo recipiendo, omnibus Christianis, & infidelibus hanc legem Laudantibus, & vitam Augusto optantibus finis eius rei factus est: & reuertente Augusto ad palatium, tota ciuitas cereis, lampadibusque repleta coronata est. Cedrinus etiam in compendio Hist. tradit populum Herachio Constantinopolim ingredienti frondes oleaginas facesque gestantem occurrisse simul cum Constantino Cæsi. & Patriarcha Sergio, Similis denique honos habitus Fulgentio Episcopo Afro, vt in veteri eius vitalegitur his verbis. *Populum per omnes prolixi itineris vias, in occursum eius tetendisse eum lucernis, & lampadibus, & arborū frondibus.* D. Greg. Nazianz. in laude Athanasij. Luminibus eū dicit exceptum in vrbe: *Nam quid publicos plausus commemorem, & vnguentorum profusiones, & totam vrbe lumine cōfuscantem.* Etenim gratiæ principum auidæ plebs Reges, atque eos omnes, qui opibus, & potentia præstarent, proxime ac Deos venerata, diuinos illis honores deferrebat. Imperatoribus enim æque atque Dijs ignis præferrebat.

De

De his in Deorum cultu Virgilius qui ita de quibusdam, sacerdotibus.

Virgilius

Pellibus in morem cincti, flammæque ferebant.

Sacerdotes cū lampadibus.

Ouid. III. Fastor. de Cereris Sacris.

Illic accendit geminas pro lampade pinus

Hinc Cereris Sacris nunc quoque tæda datur.

Arnob. lib. V. de his Sacris: *Amissi queruntur vt homines, & sub sole clarissimo cum lucernis & facibus orbis peragranti vastitatem.* Propert. lib. II. de Dianæ Sacris.

Cum videt accensis deuotam currere tædis

In nemus, & trinitæ lumina ferre Deæ.

Propertius.

Valer. Flacc. VIII. Argonaut. de Cybele.

Valer. Flacc.

Sic vbi Myzdomios plantus Sacer abluit Almo.

Lætaque iam Cybele festaque per oppidatædæ.

Clemens. Alexand. in Protreptico, de Sacerdotibus Bachi: *Extingue ignem a Sacerdos, reuerere lampades à tu qui faces geris. Tuum iachum lux arguit.* Vates in Græcia, & Sacrificulos Romæ lucernam & laurum prætulisse scripsit Lipsius in Electis ex Seneca, Theone & Suida, vt eo se ornato augustiores facerent. Quo illa refero ex Athenæo lib. I cap. XVI. *Æschilus non conuenientiam solum, & grauitatem stolæ, quam Sacerdotes imitantes, facerique induuntur.*

Clem. Alex.

Hos imitati videntur Hæretici Quintiliani, qui, vt docet Epiphanius Hæressi. XLIX, incensas lampades præferrebant. Huc spectant cerei Saturnalium, quorum originem Arnobius, & Macrobius, tradunt. Imperatoribus vero præferri solitum ignem, docet Herodian. pluribus locis, quæ collegit Vuolfangus lib. IX. cap. II. *Causa hæc, opinor: Vel quia ignis principatus insignis, vt qui primus ac princeps inter elementa, virtute, & splendore commendatus: Vel quia vitæ, doctrinæ, splendoris, felicitatis, atque potentæ Symbolum, quibus*

Ignem Sacerdotes cur præferrent.

rebus Deus inprimis, Diuique pollent, &

secūdū eos Reges, ac principes & quot.

quot vitæ, nec ilque habent in

alios potestatem.

(.)

S 4

Caput.

CAPVT. XVII.

LUCERNA REGNI SYMBOLVM
maxime in sacris. Ioannes cur & quomodo lucerna. Lampas ignea Genes. XV. cuius rei signum. Ignis Deum præt, Ex Sacris loci aliquot illustrati.

Incortum, vt ab Sacris maxime scriptoribus, lucerna pro Regno ac Regibus, pro splendore ac gloria capiatur, vt purpura, & fasces pro magistratu, & eius generis alia
 1. Reg. XXI. *Non extinguas lucernam Israel: id est, Regnum, aut Regem Regius Prophetata. Parauit, inquit, lucernam Christo meo: id est Regnum atque Imperium regi meo. Ioannes verò Baptista lucerna dicitur: primum quia Christo Diuûm, atque hominum vero Regi terras ineunti facem luxit, siue imperium eius, & principatum hoc veluti Symbolo profitens: siue ad nuptias, quas cum sponsa sua Ecclesia celebraturus advenerat. Deinde etiam lucerna dicitur, quia non erat, ipse lux, sed lucis nuncius ideo lucerna lucens, & quia ignem continebat illum, qui ignem venerat missurus in terras, ardens. Hæc accensa primum in utero parentis, cû ambo pueri ne suscepti quidem in lucem, lucem alter dedit, alter recepit: deinde inflammata vberius, cum ad Iordanem, die conuere Iustrali.*

Hinc tu mysterium illud intelligas igneæ lampadis transeuntis inter dissectas animalium partes, Genes. XV. lampas enim Deum ipsum significabat cû Abrahamo fœdus percutientem: signum enim pro re significata ponitur, vt apud Martialem de ludis Stellæ.

Quod spectatorem te tua laurus habet.

Vbi laurus pro consule accepit, qui cum lauru magistratum inibat. Ita etiam ignis, insigne est Diuinæ ac Regiæ

Regiæ maiestatis. Sæpe autem Deus præsentiam suam per ignem significauit, in Rebo Moïsi, in columna, in monte Sina, ac fere semper in sacris, cum: eius siue Regia, siue iudiciaria potestas exprimitur, hoc symbolo declaratur. Ignis *Judiciariæ potestatis in igne testas in igne significata. Enim præit illum tanquam verum regem, & iudicem maximum. Psa. XLIX. Deus manifestè veniet, &c. Ignis in conspectu eius exardescet. Id est, prælucebit Regi vero, Optimo, & Maximo. Psa. XCVI. vbi Regnû propheta nominat Christi, Regni eius ornamenta, & insignia commemorans. Ignis, Psa. 96. inquit, ante ipsum præcedet, & inflamabit in circuitu inimicos eius.*

Lampas igitur transiens, Dei Opt. & Max. Symbolum Lampas Dei gerit, eaque cum transit, perinde est, ac si Deus ipse cuius *Symbolum. insigne dicitur, transeat. Ita apud nos cum vexillum tollitur Regium, ciues quotquot sunt ingenui profecturur, non aliter atque Regem ipsum comitarentur, cuius est insigne vexillum. Ita Reg. III. cap. XIX. Ignis præit sibi. Reg. lib. 3. c. 19. in congressu Dei ac Moïsi, Cunctus populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, &c. Quare cum lampas ignea præterit animates, Dominus pertransit, at non re, sed significatione pertransit. Satis enim præclare cum mortalibus ageretur, si fœdus cum eis percussurus, non personam suam, sed personæ signum aliquod, & Symbolum, maxime tam cognitum, interponeret,*

(.?.)

CAPVT. XVIII.

LUCERNA IN SACRIS PRO LETITIA, & voluptate, pro pretiosissimis quibusque rebus, & summa felicitate. Ex Prouerbis, & Psalm. loci aliquot explicati, Oculi fures animi, eorum magnus dominatus in corda.

Lucerna quarum rerum Symbola.

VM Lucernarum vsus tam frequēs in letitia priuata, & publica fuerit, mirum videri non debet lucernæ nomine letitiã ipsam, & quæcumque voluptatem pariunt, aut habentur in honore, in delitijs, ac pretio, cuiusmodi opes, potentia, Dominatus, regna, imperia, triumphus, decus, ac gloria, & quæcumque id genus, alia, comprehendunt, atque etiam intelligunt. Tã multa in sacris literis testimonia, vt satis fuerit vnum, alterum ve proferre, ex quibus cetera cognoscantur. Prouer. XXI. difficilis locus est, quem alij aliter interpretantur obscurius; nos ex his quæ dicta sunt, vt facile, ita etiam vt opinor, non ineptè, aut inuisè, verba hæc:

Prouerb. lo-
cus illustra-
tus ex c. 21.

Exaltatio oculorum, & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. Vbi nonnulli lucernam impiorum per appositionem oculorum, & dilatationem cordis accipiunt, vt sit sensus. Arrogantia, in qua superbi felicitatem suam ponunt, peccatum est: hoc est, malum: quippe Deus superbis resistit. Sed pronior hæc nostra, & simplicior explicatio. La altinez y engreymiento. Exaltatio oculorum. Y las vanas y largas esperanças, que de su pujança se prometen los malos. Et dilatatio cordis. Sus fiestas, y plazer, todo su triunfar: lucerna impiorum. Sera un poco de ayre, nonada entre dos platos. Peccatum: id est, vanitas, inanitas, umbra, vt sæpe in sacris literis: ac velut umbra, & citius euanesceat, atque in nihilum redigetur. Cur ex aduerso consonat illud

Psal. 17.

Psal. XVII. Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos super-

superborum humiliabis. Quod Hispanè sonat, les quebraras los ojos. eorum superbiam comprimis, spiritus franges, spes omnes rescindes, & gloriam obscurabis, Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Hoc est, tu oleum letitiæ mihi instillas, qui ex hilaras faciem meam in oleo: tu meæ felicitatis & gloriæ auctores: impijs autem lucernas inanes & vacuas reddis, & tandem extinguis, cum diuites dimitis inanes, & nullum eis veræ voluptatis; atque felicitatis gustum habere permittis. Illuminare autem, & illuminatio, idem in sacris litteris valent, quod exhilarare, & exhilaratio.

Illuminare
lucernam

Huc etiam adlusit idem Sapiens Prouerb. XXIII. cum dixit. *Ne emuleris impios, quoniam non habent futurorum spemali. Quod idem est ac si dicas, No embidies la bienadança de los pecadores, que no tienen derecho a lo que dura. Et lucerna impiorum extinguetur. Porque sus contentos acabarse tienen, & quod Hispano prouerbio fertur: Acabarse les ha la candelilla. Quod cerè prouerbium ex eo more, quem diximus, originem traxisse videtur. Ita Prouerb. XIII. Lux iustorum letificat, lucerna autem impiorum extinguetur. Quod eisdem penè verbis legitur, Iob. XVIII. & XXI. & quoniam multa exemplaria legunt, Exaltatio oculorum est dilatatio cordis: &c. Addo etiam significanter id dictum: Oculos quippe, vt ait B. Greg. Nazianz. Cor nefarie sequi solet. Vt verè dixerit Hierem. Propheta Thren. Cap. III. Oculus meus depre-datus est animam meam. Ideo B. Iob, pepigit scædus cum oculis suis: non vt ne videret, sed vt ne cogitaret quidem de vigine. Nam vbi oculi viderint extraneas (Prouerb. XXIII) Cor loquetur peruersa. Id causæ est cur eodem loco Sapiens filium moneat, ne intueatur vinum quando flauescit, & splenduerit in vitro color eius. In-greditur enim blandè, & in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Sed dicat aliquis ea bibentibus contingere, non videntibus: quare non esse cur oculos, sed labra potius abstinerent. At cerè si videris, biberis, Magna vis, magnus oculorum dominatus in cor-*

Prouerb. 24

Prouerb. 13

Iob. 18 et 21

Aduerso mulieres ambitio se se ornates. Iob. cap. 31. Prouerb. 23

da, magna cordiū aduersus oculos seruitus, atque praesens. Exemplis plenae sacrae litterae, pariter ac profanae. Nunc iterum ab lucernas.

CAPVT. XIX.

LUCERNAE OLIM PARTIM PEN- files, partim etiam varijs simulacris impositae. Ea ad sacras arbores, ad quas coronae quoque, vittae, & vnguenta. Item ad lenonias aedes, ad currus, & aras in pompis.

Lucernas pensiles scribit Lipsius apud Romanos fuisse, ex illo Virgilij.

Pendent lychni laquearibus aureis.

Et apud Petronium ita legitur. In postibus triclinij fasces erant cum securibus fixi: quorum vniam partem quasi embolum nauis aeneum finiebat, in quo erat inscriptum: G. POMPEIO TRIMALCIONI VIRO AVGVSTALI CINNAMVS DISPENSATOR. Sub eodem titulo etiam lucerna bilychnis de camera pendebat. Ex quo etiam coniecturam nonnulli faciunt, vt existiment, ijs etiam quos maxime colorent, lucernas olim appositas, vti ad sacras arores, idest, quibus cultum exhiberi vellent, auctore Prudentio contra Symmachum.

Et quae fumificas arbor vittata lucernas Sustinnit, cadit vlticci succisa bipenni.

Nome quoque simulacrorum aut Deorum in morem coronata, vinctaque, & velata Theocryptus. Eidylii X VII.

Prima tibi coronam ex humi nascente lato,

Nectentes, in vmbrosa suspendemus platano:

Et prima tibi ex argentea pyxide liquidum vnguentum

Accipientes stillabimus sub vmbrosam platani.

Littera vero in tortice scribentur (vt quis praeteriens legat)

Dorice:

Lucernae pensiles. Virgilius. Petron. Ar. Biter.

12 10 8 11 60
Lucernas pensiles. Virgilius. Petron. Ar. Biter.

Dorice: Veneraveme nam Heleae arbor sum.

Velatas etiam religionis, ergo arbores Arnobius docet lib. V. aduersus gentes, vbi post narratam Atys, Agdestisque fabulam. Inde, inquit, natum & ortum est, nunc etiam sacras velarier, & coronarier pinos. Et infra de eadem re: Quid lamayū velera, quibus arboris colligatis & circumuolutis stipitem. &c. Quid comiti violacei coronis, & redimiti arboris ramuli, &c. Cur ad vltimum pinus ipsa paulo ante in dumis inertissimum nutans lignum, mox vt aliquod praesens atque augustissimum Nomen, Deum matris constituat in sedibus.

Addo ego impositas interdum simulacris Iuuenum aureis, & argenteis, in aedibus potentiorum. Lucret. lib. II.

Si non aurea sunt Iuuenum simulacra per aedes, Lampades igniferas manibus retinentia dextris; Lumina nocturnis epulis vt suppedientur.

Sed & apud Homerum aurati pueri lucent in Alcinci Regia.

Aurati pueri stabant splendidibus aris, Ardentesque faces retinent, funalia noctem Vincabant flammis, tenebris dum lumina fundunt. Coniuiis iuvenes diuimunt caligine noctem.

Athenæus lib. III. cap. I. inter alias conuiuij lautitias à Cæsarano exhibitas, hanc quoque numerat. Amores, Diana, Pater, Mercurij, & alia complura huiusmodi Idola in argenteis candelabris faces praetendentia videbantur. Calixenus etiam Rhodius lib. III. Alexandria, apud Athenæum, narrat Satyros, in pompa Ptolemei lampades praetulisse, vt paulo ante docuimus.

Quem certe morem Christiana etiam templa, nunc retinent, in quibus aurata angelorum simulacra accensis cereis lucent sacris in ara operantibus Sacerdotibus. Apud Hebræos tamen candelabris imponi solitas sacrae litterae docent. Quismodi autem hæc candelabra fuerint, alijs exponetur. Denique lenoniarum adium indicem fuisse lucernam, docet aperte Tertul. ad vxorem ita scribens: Moratur Dei Anilla in aedibus alienis, &c. Ea procedet de lamina laurcata.

supra

T 3

laurcata.

Lucernas aurati pueri tenent. Lucretius lib. 2.

Homerus Odyss. 1.

Athenæus lib. III.

Calixenus etiam Rhodius lib. III.

Apud Hebræos tamen candelabris imponi solitas sacrae litterae docent.

Quismodi autem hæc candelabra fuerint, alijs exponetur.

laurcata.

Lipſius.
Iuuenalis.
Lucernæ via
Grannata.

laureata, & lucernata, vt de nouo conſiſtorio libidinum publi-
carum. Quod Lipſius ex Horatio, & Iuuenale confirmat.
Et video apud noſtros quiddam non abſimile in vrbe
Grannata, in qua via quædam lucernæ adhuc nomi-
ne celebris extat; vbi olim famoſas proſtaſſe fama eſt.

CAPVT. XX.

VANA PRISCI CHRISTIANORVM
ſæculi ſuperſtitio in accendendis lucernis ad imponenda pueris
nomina, & eius origo. Lucerna vitæ ſymbolum. B. Chryſo-
tomo lux.

B. Chryſoſt.

Anta porro lucernarum religio, vt abierit
in Superſtitionem, non apud æthnicos mo-
do, ſed etiam apud Chriſtianos: quorum,
inter alios hunc etiam morem reprehendit
Chryſoſtomus Homil. XXII. in capit. III.
Epist. I. ad Corinth. quod in nominibus pue-
ris imponendis, ſpreto maiorum more, gentium ritus ſe-
queretur, & eorum ſuperſtitionibus obligati, pueros non
ex certa lege, & conſuetudine Eccleſiæ, ſed ex caſu aut ſor-
te, Gentilijs nominibus appellarent. Id autem qua ſuper-
ſtitione fieret, his verbis oſtendit. *Siquidem cum nomen filio
imponendum ſit, omiſſa Sanctorum appellatione, quemadmodum
maiores faciebant, accenſis lucernis, & his nominibus impoſitis, quæ
plurimum durauerit, eius nomine filium appellant: hinc cum diutur-
nius victurum coniectati.* Enim vero lucerna vitæ Symbolum,
& pro vita non raro accipitur, quæ tædis ac lampadibus ſi-
milis perhibetur. Plato VI. de legibus. *Gignentes, & alentes
liberos, vitam tanquam lampada alijs ex alijs tradentes.* Ita Lucret.
lib. II.

Lucernarum
vetus ſuper-
ſtitio.

Lucerna vi-
tæ ſymboli.
Plato 6. de
legibus.

Et quaſi curores vitæ lampada tradant.

Atque

Atque vt alia multa præteream quæ, de his ludis (quibus
vitæ breuitas ſignificata eſt) in Vulcani ac Promethei ho-
norem ab Athenienſibus celebratis, vel de Sacris Litteris,
quæ non diſſimiles locutiones abundè ſuppeditât, hoc lo-
co dici poſſent: hoc tantùm dicam; apud Scriptores om-
nes Lampadas, tædas, faces, interdum cereis ac funalia
pro eodem promiſcuè uſurpari, & pro lucernis interdum
poni. Lucernas autem eas dicimus quæ ſiue ex auro, argen-
tæ, vt olim ſiue ex vitro ſiant, vt apud nos, oleo tamen
inſtruuntur: eæ Lampades etiam appellantur.

His de rebus
Athenæus.
lib. 15. c. 25.

Funalium, Lampadarum ac facum in nuptijs, mentio a-
pud D. Chryſoſt. Homil. XII. in cap. III. Epist. II. ad Co-
rinth. *Per forum publicè eam oſtendunt, & in obſcura nocte,
cum funalibus ipſam ducunt, vt omnibus oſtendatur.* Et paulo
poſt. *Præterea cum veſperi hæc ſiant, ne tenebræ hæc mala ab-
condant, plurima funalia aſſeruntur.* Homil. verò LVI. in c.
III. Genef. *Nuſquam, inquit, Lampades, choreæ, & faces præ-
ter uſus neceſſitatem.* Carpit enim ſui ſæculi luxum, quo
facum, Lampadarumque numerus haud exiguus, non ad
neceſſitatem, ſed ad luxum & oſtentionem adhibere-
tur. Lampades autem pro lucernis accepit; faces ac funalia
pro tædis ac cereis, quorum uſus in præluendo. Plaut. in
Curculione. *Tu te tibi puer es lautus, lucas cereum.* Siue
autem faces è Spina alba, ſiue expino, pinea ve tæda
inciderentur, alterũ pro altero ab ſcriptoribus uſurpari, faci-
le viderit, qui cũq; legerit vel antiqua, vel noua: quare nihil
hic diutius immoror: & ſane deſiſſen hic, niſi me multorũ

D. Chryſoſt.

Plautus.

(dicam ſic) importunitas cogeret alio progredi, qui
rerum ſeriem & conſecutionem aliquam, quæ
probari poſſet in Parabola Virginum Ma-
thæi XXV. ex me conuicio
puſtularent.

(?)

T 4

CAPVT.

CAPVT. XXI

rA
Giv
ton

P A R A B O L A E V I R G I N V M
 continens ac probabilis ex ritu veteri explicatio. Lampadum
 legitimus numerus Græcis, Romanis, Hebræis quis. Præla-
 ta à pueris feminisque. Cena nuptialis in sponsi domo data. Ex
 Canticis & Psal. loci curiosius explicati. De sponsi vberibus
 quæsum.

eadem sh zili
 .m. n. d. A.
 72. 2. 7. d. d.

Quæ dubia
 in parabola
 Virginum.

Rimo igitur, quæritur, exierint ne virgines ob-
 uia Spôso simul ac Sponsæ? deinde, vnde e-
 xierint illæ, hi vero quò irent? Tertio, cur
 decem, nec plures pauciores ve: qui ritus in
 nuptijs. Cur lampades, ac non potius tædæ,
 vel faces. Denique cum clamor factus est,
 Sponsam venire, quid sit? venerit ne in Sponsæ domum
 vè plerique dicunt, an in suam? Solus ne, an simul cum
 Sponsa. Nuptiæ vbi celebratæ, apud hæc, aut apud illum.
 Cur quinque solum ad nuptias, si decem legitimus nume-
 rus, & his similia quædam. Quæ sanè cum ex præcis He-
 bræorum moribus eruenda sint, quos neque Sacræ historiæ
 perfectè docent, neque ex doctoribus quisquam (quæ ego
 viderim) attigit, certi aliquid constituere difficilimum est
 Quare, si quid aptè dixerò, probabitur studiosis, atque in-
 telligentibus labor, sin vero lecus accidet, atque aberrauero,
 errorem facile deprecabor, in via præsertim nec nimis
 trita, nec fatis aperta.

Parabola vir-
 ginum ex nu-
 ptiarum ritu
 desumpta.

Atque vt hinc exordiar, dubitari non licet, quin hæc si-
 militudo, sumpta sit ex Hebræorum ritu nuptiali, qui cum
 Romanis habebat multa cõmunia: cuiusmodi Lâpades, nup-
 tialis cæna, Spôse deductio. Atque id causæ, cur à Christo
 libètitus vsurpata: nã cū Ecclesiã sciret ex gèntibus cõstruendã,
 ea potissimum in docendo assumebat, quæ aut cū illorum
 moribus

moribus congruerent, aut ingenijs consonarent. Lampades igitur & à puellis prælatas hæc solum Parabola ostendit. Ita Psal. XLIII. *Adducentur Regi virginies post eam, proxima eius adducentur tibi: in letitia & exultatione adducentur in templum Regis.* Hæc est, cum lacernis, & choris, & Canticis, vt mos erat Hebræis Sponsam ducere: qui communis omnibus fere gentibus: vt facillè viderit, qui cum Latinos, tum etiam Græcos auctores euoluerit. Hesiodus in Scuto Herculis.

Psal. 44.

Hesiodus.

*Alij siquidem bene rotundo in curru
 Ducebant viro vxorem multisque Hymeneus excitabatur
 Et præcul ab ardentibus facibus fulgor resplendebat,
 In manibus famulorum. Mulieres autem venustate florètes
 Præibant, quas chori ludentes sequebantur
 Atque hi quidem canoris tibijs emittebant cantum
 Ille autem ad modulationem ducebant chorum amabilem.*

Nihil enim amplius memini scriptum: nam apud Romanos pueri patrum & matrum prælucebant. Catull. in Nupt. Iulæ, & Mantij.

Tollite o pueri faces.

Nisi quod apud Græcos nuptiarum matres, vt supra diximus. Hesiodi etiam ævo ancillarum munus fuisse videtur: in Herculis enim scuto. Longe ait resplenduisse duarum lumen tædarum, quas duæ ancillæ in nuptijs præferebat. Alias enim puellæ in præluendo adhibitæ apud Homerum in Regia Alcinoi: tædas eni manibus præferentes Vlyssæm cubitum euntem commitantur: Odyss. VII.

*Ex aula Nymphe properant, tædasque micanteis
 Gestabant manibus.*

Quantquam & Statius nescio quid huic simile canit, nisi Poetam potius quam historicum facit, in Epithalamio Stellæ, & Violantillæ.

Statius.

*Procul, ait, Ecce canoro
 Demigrant Helicone Dea, quatiuntque nouena
 Lampade solemnem thalamis coeuntibus ignem.*

Nec vspiã ego aut prælatas à puellis Lâpades, et eo numero

V
 legi

*Faces Roma
nis.
Totidem He
brais.*

legi. Nec video quid ex hoc loco habeat Grauiſſimus at-
que eruditiffimus auctor Bened. Arias Mont. vt affirmet ex
eo, decem olim numero virgines præluxiſſe. Cum & no-
uem hoc loco numeretur, & poeticòs poti⁹ quàm historicòs.
Numerus enim Romanis legitimus quinque tenuit faces.
vel tædas, quæ iugales, legitimæ, geniales, & feſtæ poe-
tis dicuntur. De his Plutarchus, Liuius, Apuleius, Horatius,
Tacitus, innumerique Scriptores. De Hebræis ita exiſtimo
eundem numerum habuiſſe ſolemne: decem autem hoc
loco numerantur, non quia neceſſariæ omnes, ſed quia
ex his quinque ad legitimum numerum adhibendæ. Mo-
ueor hac ratione, quæ & ritum attingit, & Parabolæ expli-
cationem. Nam ſi decem legitimum efficiunt numerum,
non quinque, ſed decem ad nuptias, niſi iuſto & legiti-
mo lampadarum numero celebratæ. Quod certe piaculū
Hebræi horrent, quos ſupra modum ſuperſtitioni dedi-
tos Hiſtoriæ prodiderunt. Iam verò, ſi prudentium nume-
ro Virginum, certus ac definitus electorum numerus ex-
plicatur, vt ſacri Doctores agnoſcunt, ineptum profeſto
videri deberet illegitimo numero, legitimum explicare.
Dicendum igitur iuſtum morem ritumque nuptiale quin-
que lucernas amplecti: decem tamen in ſimilitudine affu-
mi, quia quinque illæ quæ ſponſo præluxere, iuſtum ex mo-
re numerum electorum, quinque aliarum foribus excluſæ
ſtatim ſignificant numerum damnatorum: & quia vter-
que certus ac definitus à Deo, ita per certum etiam ac le-
gitimum Lampadarum numerum à Chriſto ſignifica-
tum.

EXIERVNT OBVIAM SPONSO ET
SPONSÆ. Rectè quidem ex communi more He-
bræorum ac gentium. Inde enim vir dicitur ducere v-
xorem, quod ducat in domum: lippis hoc & tonſoribus
notum. Quod autè Claud. alijsq; in hūc locū ſcripſere, nēpe
parietibus ſe ſuis ſponſam ceu ſponſi auidam tenere con-
ſueuiſſe, ac venienti Sponſo in Sponſæ domum puellarum
chorum cum lampadibus obuiam proceſſiſſe: id vero, de
ſuo

*Cur decē lā
pades nomi-
nentur.*

*Claudij alio-
rūque reiec-
ta ſententia.*

ſuo appoſuit. Nam neque ſatis commode ſponſi deſideriū
ſponſa monſtraret, niſi tædes ineunti ſuas ſponſo obuiaret,
neque illorum. (*Exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ*) cum po-
ſtremis vllam coherentiam reddat. Subiit enim priori-
bus falſum, ſi ſic interpretentur extrema.

Quare cum dicitur. *Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei;* Sponſus vn-
Perinde eſt ac ſidicat, ecce ſponſus egreditur ſponſæ Do-
mum, atque in ſuam reueniens, ducit vxorem, lucete fa-
ces, præferre lampades, Et quoniam quæ prælucebant puel-
læ, choreis intererant, & nuptialem cenam inibant; ideo
non quinque ſolum, ſed aliæ quoque ſe inſinuant: pruden-
tes verò fatuas anteuertunt, & numerum legitimum ex-
plent, nec aliàs de oleo ſuo impertiunt, ne ius amitterent
præluceſſi; aut piaculo nuptias obligarent; cum neque
ipſæ, neque aliæ quinque, præ olei deſiderio præluceſſent.
Etenim ſine legitimis lampadibus, non poſſent iuſtæ nup-
tiae celebrari: nec credibile eſt tantam in ſponſæ penu ino-
piam olei fuiſſe, vt ſi plures ad celebritatem nuptiarū lam-
pades neceſſariæ forent, non haberent vnde inſtillarent.
Saltem vbi rediſſent non extruderentur.

Ideo quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias: non
quidem tanquam ſponſæ, ſed tanquam conuiuæ; vt ac-
cumberent.

Apud virum enim cenabatur in nuptijs, vt apud nuptæ *Cenatū ap
parentes in Sponſalijs. Communis Grecis, Romanis, He- Virū in nup
brais que ritus, Menelaus enim filiorum nuptias celebrat tjs.*
apud Homerum. Plaut. in Curcul. Act. V. ſcen. vltima. *Mi-
les apud me cenabis, hodie ſient nuptiæ.* Cicer. lib. II. ad Q. Frat.
*Pridie idus hæc ſcripſante lucem: eo die apud Pomponium, in eius
nuptijs eram cenaturus.* Cenæ huius mentio apud Iuuenal.
Satyr. VI. Suet. in Caligula cap. XXV. apud Auſon. in E-
piſt. ad Paulinum. Agell. lib. II. cap. XXIII. Geniales epu-
las Claudianus appellat lib. I. de raptu Proſerpinæ. In ſa-
cris etiam Iudic. XIII. *Descendit pater, & fecit filio ſuo San- Iudic. 4.
ſon conuiuium, ſic enim iuuenes facere conſueuerant.* Eſther. II. Eſther. 2.
Aſſuerus Rex conuiuium fecit principibus & ſeruis pro

Machab. lib. 1. cap. 10. coniunctione, & nuptijs. I. Machab. X. in domo Alexandria nuptiæ factæ sunt, & Math. XXII. Rex ille nuptias fecit filio suo.

Constant igitur omnia quæ dabitacionem efficiebant: nam sponso domum deducenti vxorem, cum iusto lampadarum numero virgines obviam processere: & ex quidem à sponsæ domo, in domum sponsi ad nuptiales epulas concessere. Sed quare virgines ac non potius pueri prælucent?

Cant. 7.

Locus aptè explicatus.

An quia, ut ait Chrysostomus, virgines virginem comitari fas est, ut virginem matronis tradant in suum numerum ad scribendam, qualem ipsæ dent ostendentes. *Laudo*, inquit, quod virgines adsunt contubernalem suam honorantes, quod adsunt matrone eam honestantes, quæ iam in earum ordinem assumitur. Bene istud decretum est, sunt enim hi duo chori, virginum, & nuptiarum: istæ tradunt virginem, illæ accipiunt. Sponsa inter istas, nec virgo iam nec vxor: nam illinc progreditur, & ad istam matronarum turbam accedit.

B. Chrysof.

Homil. 2 in

cap. 4. Epist.

ad Collossen.

CAPVT. XXII.

LOCI QUI EX SACRIS LITTERIS ex hoc ritu nuptiali explicantur. *Canticorum I. & Psalmo XVIII. lux facta. Vbera sponsi quid. Lac doctrinæ symbolum. Sol cur sponsi similis Aurora sponsæ? Prælucent his Lucifer: illa curru vehitur ut olim sponsæ: Sidera choros ducunt ut puellæ in nuptijs.*

IXI Sponsum apud Hebræos vxorem ducere solitum in domū suam, inibique nuptiale conuiuium celebrasse: lucem id adfert cum alijs tum Salomoni in primis, qui *Canticor. I.* honestissimam puellam dignissimi sponsi futuram proximè vxorem, illius iam videndi desiderio incensam in hunc modū loquentē facit.

Trabe.

Trabe me post te curremus in odorem vnguentorum tuorū. Hoc est, Cant. 7. lux duc me vxorem in domum tuam, ego enim lubens cum meo virginum comitatu te sequar, vnguentorum quibus lautè delibutus es, mirifice illecta. Deinde narrat quemadmodum sponso eam in domum suam, deduxerit, & nuptiale conuiuium celebrarit. *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Id est, conuiuium mihi splendidum, puelisque meis, rebus omnibus, quibus abundat penus eius, instructū exhibuit. *Addit præterea: Exultamus & letabimur in te, memores vberum tuorum super vinum.* Quasi diceret, quamquam ita splendide ac regiè nos exceperis, ut huius tuæ lautitiæ, huius splendoris, & magnificentiæ obluisci minime vnquam possimus; tamen in memoria tua, atque in amore tuo magis delectabimur, & acquiescemus quam in omnibus lautitijs, delitijsque conuiuij, quibus nos oblectasti.

Vinum Quid.

Iam vero quod ait se vinum præ vberibus oblituram, nuptiales ait epulas sibi tanti non esse, quanti eius colloquium, atque conuictus; quæ illi dulciora super mel, & fauuum. Vini enim nomine conuiuium significatur, ut in sacris litteris passim offendas, & in humanis *Regna vini* dixit Horatius, id est, conuiuij. Pro vberibus autem *Amores*, Hebrai supponunt: quia in illis lactea & dulcia verba, omneque amatoris blanditiæ significantur. *Prouerb. V. Si te laetauerint peccatores, ne acquiescas eis, & cap. XVI. Vir iniquus lactat amicum suum.* Hoc est promissis ac blandimentis inducit in fraudem. *Isaiæ LX. Et suges lac gentium, & mammilla Regum lactaberis.* Item *Osee II. & saepe aliàs.* Clemens etiam Alexandrin. lib. I. *Pedag. cap. VI.* doctrinæ symbolum in lacte atque amoris agnoscit: non secus atque in sanguine, quæ cum ex lacte fiat, rursus trarsit in lac. *Idem ergo sanguis, & lac est symbolum Domini afflictionis & doctrinæ.* Sed de hoc symbolo hitque locis in II. Singularium volumine expresso dicemus.

Vbera Quid. Prouerb. 5.

Isaiæ 60.

Clem. Alex.

Lac amoris

ac doctrinæ

Symbolum.

Psal. 18. lux

facta.

Ex hoc ritu illa similitudo, desumitur *Psalmo XVIII. qua Sol sponso procedenti de thalamo comparatur. Et ipse tanquam sponso procedens de thalamo suo.* Nepe ut sponsi aduentum.

uentum prælucentes pueri, puellæ ve prænunciant, vt illæ
facum ac lampadarum splendor illustrat, & amicorum
comitatus honestatit: ita Soli sese aperienti facem Aurora
præfert, aut potius Lucifer, ac matutinæ luces præeunt ve-
nientem. Ita Orpheus in Hymno in Auroram.

Orpheus.

Aurora vt

Sponsa in
curru.

Muntia Titanis celeris latèque nitentis.

Auroram verò tanquam sponsam curru vehi solitam, Græ-
ci Romanique finxere: cui loco pueri patrumque
facem Lucifer luceret. Nam apud Ægyptios, Græcos, Pœ-
nosque sponsæ fellæ infidentes, curruque sublime vestæ à
parentum domo in mariti domicilium deducebantur. Au-
ctor Apuleius Apologet. II. Pollux lib. III. Onomast. cap.
III. Hesiod. in Scuto Herculis: multiq; alij, de quibus
Brisonius de ritu nuptiali. Nec desunt illi puellæ, quæ cho-
ros ducant: stellæ enim apud Tibullum lib. II. Eleg. I. Cho-
rum habent, & matris currum sequuntur.

Tibullus.

Ludite, iam nox iungit equos, currumque sequuntur

Matris lasciuo sidera fulua choro.

Nam quia manentes in ordine, & cursu suo (vt habetur Iudic. V.)
quasi ad numerum mouentur, Philosophi quidam
veteres cæli armoniam, & concentum
quendam excogitarunt.

(.?.)

CAPVT.

CAPVT. XXIII.

QVÆNAM LVCERNÆ
illa seruatorum expectantium Dominum reuertentem à nuptijs
Lucæ XII. Sponsus ne ille, an coniuua. Mos antiquus de præ-
cinctu seruatorum ministrantium. Ingenui discincti accumbunt,
nisi milites. Item de coniuuis à cæna deducendis domum cū
lucernis. Mos ruffeas fasciolas gestandi. Filij, & amici Spō-
si, idem qui serui, qui olim familiares dicti. Athenis magistra-
tus quidam oculi dicti.

ON dissimilis apud Lucam similitudo ser-
uatorum, quos admonet Christus, vt libos
præcingant, & accensas in manibus lucer-
nas teneant, reuertentem à conuiuio do-
minum præstolantes. Venit tamen in dubiū
Sponsus ne ille fuerit an coniuua, quæ ex-
pectare mouentur. Verum qui mediocriter antiqua gusta-
uit, facile viderit illum non Sponsum esse, sed aliquem ex
his, qui ad nuptiales sunt epulas invitati. Sponso enim ac
Sponsæ, non pueros, sed puellas supra diximus præluxisse.
Huic autem neque viri neque femine in via præluçet, sed
cum lucernis domum excipiunt venientem. Lucernæ igitur
illæ non nuptiales, neque tricliniaries, sed domesticæ
atque vulgares, nimirum ex ijs quæ non sub modio sed
super candelabro ponuntur, vt luceant omnibus qui in-
domo sunt. Nec vllus hic peculiaris mos præter cōmu-
nem omnium gentium attingitur, quibus noctu, in vul-
gari vsu lucernæ. Et quidem in expectatione Domini ve-
nientis, apud Plautum in Amphitruone Scena I. reperiun-
tur: vbi Sofia seruus Amphitruonem herum suum ex-
portu Perfico aduenientem, ante domus fores cum
lucerna præstolatur. Nonne me hic herus misit meus?

*Luc. 12. cap.
explicatus.*

V 4

Nonne

Nonne ego nunc hic sto ante aedes nostras? non mi est latera in manu?

Lucernati serui domini expectat. Sed quid est cur lumbos praecinctorum debeant occurrere venienti? an quia sic expeditius possunt huiusmodi aequae atque alia obire munia serui? an quia mos gentium communis praecinctorum ministrant. Hebraeis: apud quos praecinctorum serui ministrant viri foeminaeque; imo ideo expediti quia praecinctorum. Horat. lib. I. Serm. Satyr. VIII.

Horatius. *Vidi egomet nigra Succinctam currere palla Canidiam:*

Et lib. II. Satyr. VI.

His ubi sublatis puer alid cinctus acernam Gausape purpureo mensam praeterfit. Et Sat. vlt. *Praecinctorum recte pueri comique ministrant.*

Apuleius. Apulei. lib. II. de puella ministrante: *Foris linea tunica mundule amicta, & rufsea fasciola praeniente, altiuscule sub ipsas pillas succincta, illud cibarium vasculum floridis manibus rotabat*

Mos rufsea in circulum. Vbi veterem gestandi rufseas fasciolas morem, fascia gesta de quo lib. I. cap. II. animaduertas velim, qui communis pueris feminisque: ea certe persuasione, quam dixi, quod tutos se praestari putarent. Quanquam id per se splendidum atque speciosum in ornatu. Itaque inter alia principum munera, fasciae purpureae pueris, feminisque datae. Suetonius de Caligula. *Congiarium populo bis dedit trecenos H S. toties abundantissimum epulum Senatui & Equestri ordini, etiam coniugibus ac liberis vtrarumque, posteriore epulo forensia insuper viris: pueris, ac feminis fascias purpureas ac conchilij distribuit. Non praeteribo Philonem Iudaeum, qui lib. de vita contemplat. de Graecorum, Barbarorum, Romanorumque more, quod*

Philo. Iud. Romanorum dicit inuentum, ita scribit. *Ex ijs minores pueri (De seruis est sermo) Pincernas agunt, grandiores aquam afferunt, & nitidi, fucati que ac cincinnati (alunt enim capillitium) vel omnino intonsi, vel a fronte tantum praeseptis in orbem crinibus, & tenuissimas, candidasque praecinctorum tunicas, anteriore parte ad genua demissas, posteriore ad poplites, vtrinque mollibus tenuis astricti commissuras tunicarum, propendentibus ad latera sinibus. Sic ornati*

mati astant nutus observando, quid quisque velit. Seneca lib. de beata vita, cap. XVII. *Quare paedagogium pretiosa veste succingitur. Linteis vero succingi solitos idem docet. Ad hoc praesto Linteis cincti aderit ministrorum ornatisimorum turba linteis succincta, &c. ti ministrat.* Suetonius in Caligula: *Quosdam Senatorum summis honoribus sanctos ad effedum sibi currere togatos, per aliquot passuum millia: & cenanti modo ad pluteum, modo ad pedes stare succintos linteos passus est.*

Philo etiam Iudaeus in lib. De vita contemplat. cum de Philo. Iud. Therapeutis, siue contemplantium secta scriberet; *Discincti autem, inquit, & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis seruilis species ab hoc conuiuio.* Etenim ingenui discincti accumbant. Testimonia passim apud auctores reperias, sed satis esto vnicum Trebellij Pollionis in Salomino, qui de militibus cum imperatore discumbentibus: *Nam cum cingula, inquit, sua plerique militantium, qui ad conuiuium venerant, ponerent: hora conuiuij Saloninus puer, siue Gallienus his aureos constellatosque baltheos rapuisse perhibetur: & cum esset difficile in aula Palatina requirere quod perisset, ac tacitis militibus viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cumque ab his quaereretur cur non soluerent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino illud deferimus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cincti cum imperatore discumberent.*

Eundem apud Hebraeos morem fuisse, ex Euangelio constat: nam & lumbos isti praecingere iubentur, & non multo post de Domino dicitur quod praecingeret se: vbi Syriaca versio: *Praecinet lumbos suos.* Christus autem cum seruilem in modum se comparat ad lauandos discipulorum pedes, linteos succingitur. Praecingi ergo cum iubentur, parati ad occurrendum esse iubentur, quod autem cum lucernis, id verò non ex peculiari aliquo ritu, ut opinor, sed quia necesse erat in obscuratione noctis adhiberi lucernas. Et miror sine his a domo conuiuij rediisse, hominem praesertim grauem ac nobilem qualem esse oporteret eum, qui seruos haberet, & quidem aduentus sui expectatione suspensos.

A conuiuij Apud Romanos quidem cum lucernis aut lampadibus
redibant cū domum deducti conuiuere. Hinc prælucentes serui Latinis,
lucernis. qui Græcis *Daduchi*. Meminit Suet. in Augusto. cap.
 XXIX. de seruo per nocturnum iter Domino prælucente,
Athenaus, quem fulgur exanimauit: & scribit Athen. in Cæna Cleo-
 patræ Ethiopicos seruos qui conuiuis domum redeuntibus
Alexis. prælucentes, ab ea datos esse. Scilicet quia noctu redibāt
 vnde Alexis in Midone:

*Gestare primus qui lucernam reperit
 Noctu, digitos curabat ille prouidē.*

Dio Cass. Dio Cassius lib. XLIX. *Seianus* Floralibus ad ridendum *Ti-*
berium (caluus enim erat) omnia caluorum ministerio, ad noctē
vsque peregerat, lumen quoque discedentibus à theatro per puero-
Epicharmus rum *rasis capitibus quinque milia præbuerat.* Epicharmus in
 Spe siue Pluto apud Athenæum lib. VI. cap. V.

*Nam multum edens bibensque multum protinus
 Discedo, lucernam pater nec fert mihi.*

Oenoptæ A- Apud Athenienses Oenoptæ (non enim est magistratus) lych-
then. qui ma nos funaliaque dabant cenantibus: quamobrem Oculi ap-
giff. pellabantur. Sed vetuit Athenion tyrannus noctu cum lu-
Athenis ve- cernis incedere. Athenæus lib. V. cap. II. *Iussit præterea*
titum cū lu- per præconem, vt omnes occidente sole domi se continerent, nullus-
titum cū lu- que cum lucernis incederet.
cern. ambu-
lare. De Romanorum more Iuuenalis Satyr. III. ita scribit.

Romanis v- *Cauet hunc, quem cocina læna.
 sitatum.* Vitari iubet, & comitum longissimus, ordo:
Iuuenalis *Multum præterea flammarum, atque anea lampas.
 Me quem luna solet deducere, vel breue lumen
 Candelæ, &c.*

Valer. Max Valerius autem Maximus lib. III. cap. VI. & Suetonius de
viris illustribus. C. Duillio concessum affirmat vt prælu cete
Linus. funali, & præcinate tibicine à cena rediret: de quo Linius
 in Epitome lib. XVII. *C. N. Duillius Cos. aduersus clas-*
sem Pænorum prospere pugnauit, primusque omnium Roma-
enorum ducum naualem duxit triumphum: ob quam causam
ei perpetuus honos habitus est, vt reuertenti à cena tibicinas
canerent,

canerent, & funale præferretur. Florus autem lib. II. longe *Florus.*
aliter: Victor ergo apud Liparas mersa & fugata hostium clas-
se, primum illum maritimum egit triumphum: cuius quod gaudiū
fuit, cum Duillius imperator non contentus vnius diei triumpho
per vitam omnem vbi à cena rediret, prælucentes funalia, præci-
nere sibi tibias iussit, quasi quouidie triumpharet. Aquo stat
Cicero in Catone, qui, C. Duillium, inquit, qui Pænos pri- *Cicero.*
mus deuicerat, redeuntem à cena senem sæpe videbam puer: de-
lectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo pri-
uatus sumferat. Tantum licentiæ dabat gloria.

Sed apud Hebræos alia ratio, serui enim intra ædes dō. Serui apud
 minora prætolantur. Quare non rectè explicant, qui ita Hebræos vt
 explicant. Et vos similes hominibus qui comitantur Sponsum. Dominū ex-
 Nam neque Sponsus ille, sed coniuua, neque comitatur pectent.
 alteri, sed expectant. Comites vero Sponsi, filios Spon-
 si appellari putant nonnulli, Math. IX. Mar. II. & Luc. V
 Sed ego filios, & amicos, & familiares Sponsi pro seruis *Amici, & fa-*
 accipi censo: quod ex antecedentium & consequentium *miliares Spō*
 cohærentia facile intelligitur. Olim verò serui familiares si-
 dicebantur. Senec. Epist. XLVII. *Ne illud quidem videtis Seneca.*
quam omnem inuidiam maiores nostri Dominis, omnem contume-
liam seruis detraxerint? Dominum patrem familias appellauerunt:
seruos (quod etiam in misis ad huc durat) familiares. Adlusisse
 videtur etiam ad hunc morē Calsiodorus Variar. lib. VI. E-
 pist. XII. in qua comitiuam primi ordinis imperator viro
 illustri largitur, atque ita monet. *Sed vide ne quis te præcedat*
opinione, qui sequitur dignitate. Alioquin graue pondus in-
uidiæ est, splendere cinguli claritate, & morum
lampadenon lucere. Vbi & de præcin-
tu lumborum, & de lucer-
nis mentio.

(?)

X E CAPVT.

CAPVT. XXIII.

SIMILIS SATURNALIVM MOS
ab Hebræis in seruorum curatione vsurpatus. Eorum varia genera & munera. Explicati loci ex Luca Cap. XXII.

hujus iuris

Cena seruis data, et ministrantibus Dominis.

Macrobius

Enique vt definiã, videtur hoc loco Christus, similem (quod ad seruorum curationem attinet) Saturnalium morem Hebræis in vsu fuisse, significare, cum dicit: *Dico vobis quod præcinget se, & faciet illos discubere, & transiens ministrabit illis.* Vbi cenã videas fidelibus seruis pro mercede nauatæ diligenter operæ à Domino appositam, & eo quidem ipso discumbentibus ministrante. Qui mos Kal. Martijs à feminis Romanis, à viris vero in Saturnalium celebratione Solemnis: nec alia certe de causa, vt Macrobius tradit. *Seruis, inquit, cenas apponebant matronæ, vt Domini Saturnalibus: illæ, vt principio anni ad promptum obsequium, honore seruos inuitarent: hi, quia gratiam perfecti operis exsoluerent.* Probat hunc morem Seneca, atque adeo suadet Epist. XLVII. cuius hæc sunt. *Serui sunt? imo humiles amici.* Paulo post: *Non est mi Lucili, quod amicum tantum in foro, & in curia queras, si diligenter attendideris, & domi inuenies.* An non Sapiens Eccl. VII. seruuum sensatum æquè diligi atque animam imperat, & pari atque fratrem humanitate tractari? Huc Attij versus spectant.

Macrobius lib. I. c. 10. Dio lib. 58. Athenæus lib. 14. Lucianus in Dial. Saturni. Seneca. Cap. 33.

*Exercunt epulas læti, famulosque procurant
 Quisque suos.*

Alexandrides etiam in Protefilao, apud Athenæum lib. IIII cap. II. Cotym Regem Thracum succinum scribit in conuiuio ministrasse cum filiam Iphicrati collocaret. *Hominum vero squalidos capillos habentium multitudinem infinitam prope butyrum*

butyrum cenasse ferunt. Lebetesque æreos maiores fuisse duodecim cliuis lacubus, & ipsum Cotym succinctum, ius in choa argentea ferre, crateresque gustantem, prius cæteris omnibus ebrium fuisse. Antiochus præterea Syriæ Rex idem fecisse scribitur ab eodem lib. V. cap. IIII. *Sternebantur in conuiuium sæpe mille triclinia: quæ tamen ad mille ducentorumque numerum cum magnificentissimo apparatu accedebant: rerumque ipsarum conatus per Regem ipsum fiebat, qui cum coquum haberet frugi, per pompam ipsam percurrerebat, hos quidem iubens præcedere, illos autem se firmare. Inter potandum etiã ipse in introitu consistens alios introducebat, alios faciebat discubere. Seruos præterea cibos ferentes ipse introducebat, atque circumstans hic quidem accumbere, ibi verò sedebat.* Video etiam II. Reg. cap. XI. Dauid Regem militem suum Uriam tametsi diuersaretur inter seruos, ad se vocasse *Vt comederet coram se & biberet.* Et hoc sane illud est gaudium ad quod Christus fidelem seruum inuitat. *Euge serue bone, & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Id est, recumbe, & pascere cum Domino tuo. Gaudium enim de conuiuio dicitur. Horat. lib. IIII. Ode. XI. Phyllidem ad epulas sic inuitat,
*Vt tamen noris quibus aduoceris
 Gaudijs, &c.*

Iuuenalis distincte Satyra XV.

Ne magna gaudia cenæ

Sentirent positis ad templâ, & compita mensis.

Sed quod est illud munus cui se illum dicit præfecturum, supra multa constituendo? Nam alias, *Super omnia bona sua constituit eum:* Et *super familiam suam, vt det illis in tempore, tritici, mensuram.* Puto illi Dispensatoris munus esse promissum, quod inter seruos honorificentius. Seruorum enim duo olim genera, alij ordinarij, qui certum locum, & ordinem sortirentur in re Domini curanda, vt Dispensatores, insularij, villici, atrientes, cubicularij &c. Alij vicarij qui ordinariorum mandata exequi tenebantur, cuiusmodi mediastini, sic dicti, quod in media domo ad imperata omnium excubarent.

X 3 Ita

2. Reg. II

*Gaudium pro
 cena nuptiali.*

Horatius

Iuuenalis

*Dispensatoris
 munus.*

*Seruorum ge-
 nera.*

Martialis

Ita Martial. ad Maximum.

*Esse sat est Seruum iam nolo vicarius esse**Qui rex est, regem Maxime non habeat.*

Ordinarius autem dispensator primarius seruus habebatur,
 & pecuniam Domini, atque rationes administrabat. Ita
 Suet. in Seruio Galua, cap. XII. *Et ordinario quidem dispensa-*
tori breuiarium rationum offerenti. Paropsidem leguminis pro sedu-
litate, ac diligentia porrexisset. Idem in Othone Siluio, cap. V.
Ante paucos dies seruo Caesaris pro impetrata dispensatione. X. Se-
stertium expresserat. Ex quo facile colligas quanti hoc munus
 duceretur, quando tanta pro eo impetrando pecuniae sum-

ii. 3. 8. e

ma tributa. Magnum itaque honorem fidei seruo fo-

habiturum Dominus pollicetur: si eum

super familiam constituat, vt

de illis in tempore de-

mensum.

(?.)

MARTINI DE ROA
 EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM
 LOCORVM, AC RERVM,
 LIBER TERTIVS.

CAPVT. 1.

IN VNGVENTORVM VSV QVID

Hebrais cum alijs nationibus commune. Vnguentis sparsa pavimenta in sacris nuptialibusque pompis, per vias domosque. Item parietes, theatra, corona, & vestes, capita pedes pectusque: vestigia etiam & soleæ. Olores etiam incensi. Ex Psalmis & Cantibus nonnulla illustrata.

VM SUPERIORIS LIBRI caput XXI. eruditi quidam viri legissent, ubi illa Cant. I. *Trabe me, post te curremus in odorem vnguentorum tuorum*, ex nuptiali Hebræorum ritu explicuimus, optare se vehementer dixerunt, ut quæ devnguentorum vfu sparsim apud auctores reperirentur, maximè quod

ad sacras litteras pertineret, in pauca colligerem, & illud de Sponsi vnguentis vberius explicarem. Neque enim dixisse me, aiebant, essent ne illa tantum vnguenta quibus Sponsus delibutus esset, quorum haustus odor puellas attraheret, an etiam quæ in nuptiali cena darentur, quibusque coronæ contiguantium, aut etiam tricliniorum pauimenta spargerentur. Quibus ego illud in primis certum mihi esse affirmavi, coniuuales coronas nihil ad Hebræos attingere, quoniam eius moris apud eos nulla vestigia cernerentur. Nam cum sæpe à prophetis eorum in rebus alijs luxus notatus esset, nusquam apud eos vlla de coronis mentio. Facit à me bonus auctor Tertullianus qui in lib. de corona Militis de hoc ipso disputans & de Christi spinea corona: Romanorum, inquit, *militum commentum fuit ex usu rei secularis, quem populus Dei nec publicæ vnquam letitiæ, ingenitæ luxuriæ nomine admisit, facilius cum tympanis, & tibijs, & psalterijs reuerens de captiuitate Babylonia quam cum coronis &c.* Nam neque letitiæ, inquit, descriptio, neque luxuriæ denotatio de corona decore, aut de decore, tacuisset. Adeo & Isaias, Quoniam inquit, cū tympanis, & tibijs, & psalterijs bibunt vinum, daturus esset etiam cum coronis, si vnquam hic usus fuisset, & in Dei rebus, &c. Verum neque olim apud Græcos coronæ: quod Clemens vidit Alexandrin. lib. II. Pædagogi cap. VI. *Ceterū nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum usus: neque enim proci, nec qui luxuriosam vitam agebant Pheaces eis vsi sunt.* Cuius rei non semel apud Athenæum mentio. Quare nihil esse censeo cur vnguenta Sponsi ad coronas referantur. De vnguentorum autem usu sic existimo: communem fere multis gentibus, atque adeo Christianis etiam vt paucis ostendam.

In sacris nuptialibusq; pōpis excipiēdis non solū odores incensos publicè lego, sed etiam vnguēta profusa. Antiochus Syriæ Rex in pōpa, quā in honore Daphnes instruxit, ducetas ferè puellas induxit, quæ vias vnguētis cōspergerēt. Athenæus scribit lib. V. cap. III. *Accēserūt et sexcēti pueri Regij aurea vasa habētes: mulieres postea*

Athenæus. *ducentæ*

ducentæ ferè vnguentis ex peluibus aureis aspergebant. De incēsis odoribus idē lib. VI. cap. VI. *Athenienses Demetriū ex Leucade Corcyraq; Athenas venientem, non solū fumorum odoribus, coronisq; ac vna effudentes exceperunt, &c.* No dissimili apparatu Metellus Pius in vltiore Hispaniam veniens exceptus, vt narrat Macrobius ex Sallustio, qui de illo in hūc modū scribit: *At Metellus in vltiorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria, concurrentibus vndiq; virili, & muliebri sexu, per vias et tecta omnium visebatur. Cum quaestor C. Vrbinus alijq; cognita voluntate eum ad cenam inuitauerant, vltra Romanorum ac mortalium etiā morē curabāt exornatis epulis per aulea & signa, scenisque ad ostentationem histrionum fabricatis. Simul croco sparsa humus, & alia in modum templi celeberrimi, &c. tum veniēti thure quasi Deo supplicabatur.*

At Alexander ille Magnus vnguenta etiam addidit, quibus sibi ingressuro pauimenta spargi volebat, addito etiam vino odorifero, vt nihil illi ad Diuinum sui cultum deesset. Testem habemus eundem qui supra Athenæum lib. XII. cap. VIII. *Conspergebat pretioso vnguento vinoque odorifero pauimentum Alexander, myrrhaque & alijs suffimentis sibi suffragari videbat.* Sueton. etiā in Nerone cap. XXV. de eius vita. *in urbem eū solemni pompa ingressu. Incedenti passim victimæ cessæ, sparso per vias identidem croco, ingestaq; aues ac lemnisci, bellariaq;. Theatrum quoq; in honorem Traiani croco & balsamo sparsit Hadrianus, vt auctor est Aelius Spartianus in Hadriano. In honorem Traiani balsama, & crocum per theatri gradus fluere iussit. Sed de theatris mentio etiā apud alios: Propertius enim solēnes crocos ideo appellauit. *Pulpita solemnes non oluere crocos.* Sed quando externa retulimus, referamus & nostra. B. Greg. Nazianz. in laudatione Athanasij de illius in Alexandrinam urbem reditu, quem cū Christi in Hierosolimam ingressu contendit: *Hoc vnum inquit, interfuit, quod Christum rami susceperunt, & varia indumenta multiplicique florum genere constrata ante ipsam proiecta, & subiecta fuerūt, &c. erāt autem qui præcundo clamarent &c. Nam quid publicos plausus commemorem, & vnguentorum**

Suetonius
B. Greg. Nazianz.

Y 2 pro-

Odores incēsi
Macrobi. ex
Sallustio.

Croco sparsa
humus.

Vnguentovinoque odorifero
pauimentum

Suetonius
B. Greg. Nazianz.

rum profusiones, & totam urbem luminibus coruscantem.
Tricliniorū pauimenta sparsa vnguentis. Habes quæ in pompis, accipe quæ in conuiujs maxime nuptialibus in quibus pauimenta ipsa, & stragulæ vestes vnguentis conspergebantur. Vnicus esto auctor Athenæus qui plura suppeditabit testimonia. In primis lib. XII. cap. XX. Demetrium Phalereum narrat ex mille ducētis talentis, quos in singulos annos ex re ditibus caperet, cum per pacua in milites, & reip. administrationem impederet, *Reliqua verò, inquit, ob innatam sibi intemperantiam in conuiuia, quæ singulis diebus splendida faciebat, & in conuiuarum multitudinem dissipabat. At Macedones sumtu, qui fiebat in cenas, magnificentiaque superabat, elegantia Cyprios ac Phœnices, vnguentorumque guttæ in terram decidebant.* Et lib. XV. cap. XVII. de Alexide quodam. Non enim, inquit, alabastro perlibuta vnguebatur, cum res sit quædam temporanea, sed columbas quatuor quædam irrorat dimittebat perfusas, non eodem per Ionem vnguento omnes, sed singulas proprio quæ circumuolitantes nostras vestes, strataque conspergebant. Apuleius præterea supra lib. VI. *Horæ rosæ & floribus purpurabant, omnia gratiæ spargebant balsama.*

Sed hæc intra domum, extra in pompis docet idem qui supra Athenæus lib. V. cap. V. de pompa Ptolemæi Philadelphæ. *Has sexcubitalis ara duplex, hederaceisque ramis auratis ornata sequebatur. viteam coronam auream matris semialbis complexam habens, quam centum & viginti pueri sagulis purpureis induti, thusque, myrrham, & crocum in aureis mazonomis ferentes comitabantur. Nempe vt spargerent odores, & incenderent, nam & thuribula trecenta & quinquaginta aurea, & multo plura ad suffumigandum lata fuisse narrantur.*

De coronis autem vnguento perfusis idem etiã auctor lib. II. cap. VI. *Antalcidæ Laconico suam coronam vnguentis perfusam misit. Ideo vbi coronæ simul etiam inferebantur vnguenta, idem auctor lib. III. cap. I. Corona rursus & aurea bilycythus vnguento plena, alteraque argentea pari pondere primis illata fuerit.* Et lib. XV. cap. XVII. *Legi iucundissimè viri amici octauum ac vigesimum Historiarū Possidonij librū cum quiddam dicat de vnguentis, quod obseruari non alienum sane à nostro symposio.*

Athenæus explicatus.

Coronæ inun-

Symposio: scribit enim Philosophus in Syria in conuiujs regijs, vbi coronæ data fuerunt conuiujs, quidam Babyloniorum vnguentorum paruos vtres habentes ingrediuntur, atque circumuenientes longè coronas ex his accumbentium conspergunt, atque irrorant vnguentis, nihilque aliud externum rigant. Rectè hoc vltimum notat, quia non factum aliorum exemplo qui stragulas vestes, & conuiuantes ipsos aspergere solebant. Tantus hac in re luxus vt vnguenta etiam pretiosissima, quasi nihili essent sine modo profunderentur. Antiochus illustris dicenti sibi priuato cuidam, Beatus es o Rex, qui ita magnificè oles: vas plusquam duas Choas habentem crassi vnguenti in caput illius effundi iussit, ita vt multitudo virorum forensium in effusam conuolueretur: mox cum lubricus factus esset locus, ipse etiam Antiochus cecidit ridens, quod passi sunt eorū complures, qui lauabantur.

Athenæus lib. 10. c. 12.

Denique vt alia multa præteream quæ de capitis, pedū, pectorisque aliorumque membrorū vnguentis facile apud eos, quos laudauit auctores, reperientur, Clem. Alexandrini tantum vtar testimonio, quod vnum pro multis esse potest, quandoquidem nihil fere non vñctum affirmat. in libro igitur II. Pedagogi cap. VI. de feminis loquens. *Atque ea quidem, inquit, & sua vestimenta, & vestes stragulas, vestesque suas suffumigant, atque ipsas propemodum matulas olere cogunt vnguenti delitiæ. Quin & vestigia pedum ac soleas vnguentis oblitras, à viris feminisque Plinius docet lib. X. cap. III. & Plautus in Aulular. sed vide vt etiam parietes & solia. scribit ibidem Plinius. Nec non aliquem ex priuatis audiuius iussisse spargi parietes balnearum vnguento: atque Caium Principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Huc etiam spectat illud Amphidis in Vlyssæ apud eundem lib. XV. cap. XVI.*

Clem. Alex.

Amphis in Vlyssæ.

Texisse muros vellere & Milesio,

Vnixisseque vnguento statim Megallio.

Perfundite, & fumis bonis mox regiam.

De Deorum inunctis vestibus apud Homerum legas cum

Deorum vestes inunctas.

de Iunone loquitur.

Homerus.

*Ambrosia primum prædulci corpore sordes
Abluit, inde cutem niueam, peploque perunxit
Diuino, fuerat illi quod forte sacratum:
Cuius odor moti venit Iouis atria firma;
Sed tamen & vastas terras calumque petiuit.*

Sed hæc de re dictum à nobis alias est cum de signis inuentis & Deorum simulacris, de quibus etiam in eo, qui est de die natali dicemus.

Solebant autem veteres non caput modo & pedes, ut dixi sed pectus etiam unguentis illinere non solum ob boni odoris gratiam, sed quia vitæ atque animæ sedem in corde sitam esse arbitrabatur, quod Athenæus docet lib. XV. cap. XIII. ut sæpe de pedibus capiteque conuiuantiibus inuncto: à quo, & item ab alijs Fuluius Ursinus in Appendice de Triclinio Romano. Sed conuiujs non solum inuncti pedes, aut caput, sed data etiam inter apophoreta, siue corollaria vasa magni pretij unguentis plena: quod idem docet Athenæus non raro, sed maxime lib. III. cap. I. vbi de Carani Macedonis conuiuio: *Ingressæ postea sunt aliæ, quarum singule duas lecythos unguento plenas, aureisque lotis reuinctas attulerunt, hanc quidem argenteam, illam verò auream Cotyle capacem, atque singulis conuiujs obtulerunt.* Idque sæpius ibidem factum narrat.

Vinum odoriferum.

Quamquam ad condiendum etiam vinum ministrata interdum unguenta: vnde vinum odoriferum, quo Alexandrum proximè diximus pauimenta sparsisse, docet præter Athenæum Pollux, Plinius, & Clemens Alexand. quos Hieronymus Mercurialis in Varijs laudat. De unguentis satis iam ad id quod initio proposuimus, id est ad Hebræorum circa illa mores quos aggrediamur.

APPEN-

APPENDIX AD CAP. I.

DE VNGVENTORVM VSV APVD

Hebræos, ex quo nonnulla ex sacris literis, maxime ex Canticis, explicantur.

Ico igitur illud in primis vulgare esse, Hebræos inter conuiuiorum delicias unguenta etiam adhibuisse, quibus caput, pedesque conspergerent, Testimonia decursa à multis & decantata sunt, sed à nostro Ezechielis eruditissimo interprete Hieronymo Prado, satis doctè, satis diligenter explicata ad Ezechielis caput XXIII. Sed aio videri præterea Hebræos pectus & aspersisse unguentis & floribus compleuisse, ex aliarum gentium more, quæ pectus etiam inungebant, & quidem mammas feminæ. Antiphanes in Zacyntho.

Pectus delibutum unguentis.

Antiphanes.

Lauatur vere, sed quid ex auro coniuncta pelui? unguento

Agyptio pedes prius, mox et manus:

Phæniceo mammas, simulque ambas genas.

De viris Alcæus apud Athenæum lib. XV. cap. XIII. *Suane,* inquit, *effudit nobis unguentum infra pectus.* Et Anacreon morem istum, eiusque causam simul docet ibidem. *Premium protendis Syringum caua pectora unguento perunctus, cum pectora ungi unguento iussus fueris, in quibus est cor, velut quod recreetur scilicet suauibus odoribus: addit præterea ex suo Athenæus: Hoc non solum faciebant boni odoris gratia, cum is ex pectoribus iuxta naturam eleuaretur ad odoris sensum, sed idcirco quod animæ sedem in corde collocatam esse arbitrabantur.*

Alcæus.

Anacreon.

Ita Cant. I. *Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Vbi pectus siue vbera unguenta redolere dicuntur. Scilicet quia pectus maxime ungebatur, quod vitæ sedes habetur. Ita etiam infra. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.*

Canti. i. Lux allata.

Y 4

Fascicu-

*Flores et ma-
la amantiū
Symbola.
Clearchus.
Tertullian.*

Fasciculum enim florum in sinum intra vbera conuicit, puellarum in morem, quo fulciatur vicinum cor. Nam & alibi, *Fulcite, inquit, me floribus, stipate me malis quia amore languo.* Clearchus autem Solensis in amatorijs flores & mala agnoscit, & numerat apud Athenæum lib. XII. cap. XIII. & quidem, *ad consolationem, vt ait, & animi confirmationem.* Tertullianus ad munditiam, & ornatum retulit in lib. De corona militis. *Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensurum, vt plures simul portas, vt omnibus pariter vtaris: iam vero & in sinum conde, si tanta munditia est, in lectulum sparge, si tanta mollitia est: in poculum crede, si tanta innocentia est. Tot modis fruere, quot sentis.* Sponsa igitur, vt quanto sponsi desiderio teneretur exprimeret; *Osculetur, inquit, & c.* Quasi dicat, tametsi eiusmodi est puellarum ingenium, vt nuptialem vrgeri sibi diem exoptent, vt nuptialibus gaudijs, cōiuiorum lautitijs, odoribusque fruantur: ego verò nihil malim præter sponsum ipsum meum, quem præ rebus omnibus diligo. Oris ego illius spiritum ex medio corde existentem hauriam, & amorem ex imo pectore exsugam, qui mihi pro cibo potuque, pro vnguentis omnibus atque odoribus erit; hoc vno pascar, hoc vno refrigerer atque oblecter: quia meliora sunt vbera illius, idest amores, vino, hoc est delitijs omnibus.

Vestes vnguent. sparsa Addo etiam ab Hebræis vestes; & strata vnguentis cōspersa. De sacris vestibus res nota, nam vnguentum legitur ex capite in barbam Aaron, & inde in oram vestimenti defluxisse: & Psal. XLIII. Regis vestes vnguentis delibutæ narrantur, & quidem ad nuptias. *Mirra, & gulta, & cassia à vestimentis tuis, & c. ex quibus delectauerunt te filia Regis in honore tuo.* Idest, in die nuptiarum, cum nobilissimo pulcherrimoque virorum pariter ac virginum comitatu cohonestatus vxorem duxisti. Genes. etiam XXVII. Esau vestes valde bonas, siue desiderabiles, siue perpulcras mundissimasque, vt variè legitur, vnguentis illitas ex aromatibus varijs, floribusque confectis, vel illa significant, quæ de Iacob dicuntur. Is enim odoratus vestimentorum eius fragrantiam,

etiam, dixit, *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni.* Siue vt Syrus Genes. 27. vertit, sicut *Odor agri referti germinibus & plantis bene olentibus.* Illi etiam Cant. de Sponsæ vestibus dixit Sponsus. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

Strata etiam apud Hebræos suffimentis odoribusque cōspersa. Cant. I. *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Nempe quia strata ipsa & lectus vnguentis resperfus, & suffumigatus fuerat, & varijs etiam, suauiter que redolentibus floribus exornatus. Facit à nobis Hieronymus Mercurialis optimus certè atque eruditissimus auctor, Variar. lib. VI. cap. VII. *Etenim, inquit, consueuisse vnguenta spargi, atque id in animo habuisse mulierem (de peccatrice loquitur) Ex superius traditis, atque ex ipsius facto satis apparet.* Quanquam non negauerim superiori loco vnguentum etiam significari conuiuiale, quo in accubitu caput ac pedes vnguebant. Sed hoc interdum ita effusum, vt etiam domum totam odore compleuerit; vt de B. Magdalenz facto narratur.

Quem ad morem Sponsa adluisse videtur Cant. I. cum ait. *Oleum effusum nomen tuum.* Quod perinde est ac si dicat: *Scio te optimis & primis vnguentis delibutum, scio strata, cubilia tua, vestes tuas, myrrham primam, & quæcunque alia suauissima sunt, redolere, adeo vt te puellæ omnes vel odoribus ipsis adductæ sequantur: verum mihi vel nomen ipsum tuum pro omnibus vnguentis atque odoribus est, illud me maiori suauitate delinit, maiori voluptate permulcet, atque cor meum emollit ac recreat, vt vel eius auditu præ amore colliquefiat.* Satis mihi, inquit, est, si sciam ipsa, sciant etiam alij te Sponsum esse meum, meque vxorem tuam dici, & haberi. *Que se diga que soy esposa de fulano.* Nihil præterea cupio. Hoc meum vnguentum, hoc animi vera solidaque voluptas, hoc omnes delitiæ, quas aut nuptiales epulæ aut vaguentorū conditiones afferre potuissent. Amoris exaggeratio est: & loquendi modus non alienus: Crates in Vicinis apud Athen. lib. XV. cap. XVI.

Multo dulcius è Iuppiter regio vnguento.

Z

Et

Strata etiam

Hieron. Mercurialis.

Cant. I. locus illustratus.

Sponsi nomē quanti sit apud Spōsam.

Crates.

*Crates.
Menander.*

Et Menāder in Reticulo. *Suauē vnguētū, suavis puer.* Sed quasi dicti pēniteret, nouo amoris aētu correpta: ita est, inquit, vtdixi, tanti est apud me titulus iste honorificētissimus, vt vnus mihi sufficere posset: verum hęc aēsimanti satis, amāti non item. *Trabe me, post te curremus, &c.* Id est, duc me iā vxorem, cupio enim & tua dici, & esse.

Iam verò quod addit se in odorem unguentorum eius, cum aliarum virginum comitatu cursuram, siue ad ea referas vnguenta, quibus ipse eiusque vestes delibutæ sunt, siue ad ea quæ in eius domo, & lectulis aspersa, rectè feceris: nam vtrumque vñtatum. Sed quid si dicas non alienum videri, vt ea etiam intelligantur vnguenta, quibus vix in nuptiali pompa conspergerentur? nō prorsus absurda coniectura, quando & sponsi tanta dignitas tantæque opes, tantusque in sponsam amor, vt ad istam etiam vnguentorum profusionem impulerint, cum amoris erga illam, tum splendoris & magnificentiæ suæ ostentandæ gratia: sed cum neque auctorem habeam, neque id aliunde cognouerim apud Hebræos aliquando vsurpatum, affirmare non audeo.

Vinum vnguētis conditum.

Sed quid si etiam vinum apud illos vnguentis conditum? Nec enim apud alias nationes nouum, vt supra docuimus, & sunt qui Hebræis id putēt in vsu fuisse, vt Mercurialis tradit in Varijs. Adiuuat coniecturam locus ille ex Sap. II. vbi, *Vino*, inquit illi, *pretioso, & vnguentis nos impleamus.* Pretiosum intelligo generosum, aromatibusque conditum; cuiusmodi illud quod Alexander sibi effundi iubebat, & quo Atheniēses Demetrium exceperant. Est etiam apud Plautū vini nardini mentio in Milite.

Vinum nardinum.

Plautus.

Plinius

lib. 13. cap. 3

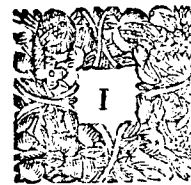
Dimisit nardini vini amphoram cellarius.

Qua de re Plinius lib. XIII. cap. III. & sæpe Dioscorides. Quanquam superiori loco, ad conuualē luxum referri potest vnguentum, quod adhibitum esse in Hebræorum cenis non semel diximus. Sed quod addunt, *Coronemus nos rosis ante quam marcescant*, dubitationem affert: docuit enim Tertullianus supra laudatus Coronarum

rum apud Hebræos nullum fuisse vsū. Dico igitur ideo notatum esse illorum luxum, quia præter morem etiam coronarentur: deinde coronandi verbum aliter accipi posse, vt sit idem quod paulo ante dixerat, *Impleamus*, siue cumulemus nos rosis; nempe fasciculos colligamus, quos naribus admoueamus, quibus thoros sternamus ad conuiuandum &c. De hac verbi potestate Athenæus lib. XV. cap. V. quam vulgarem esse in sacris, noster Hieronymus Prado erudite docet ad cap. Ezech. XXVI. Atque hęc modò de vnguentis: nam cætera alias dabimus.

CAPVT. II

*V I A T O R Q V I D I N S A -
cris humanisq; litteris. Prouerb. locus ex cap. VI. & XXIII
illustratus & explicatus: vbi, cur egestas viatori, & viro arma-
to comparetur, subtilius exquiritur. Malum quid.*

INCIDI aliquando in eruditorum coronam, huus seculi circulis haud similem: in his quippe nihil nisi de aliorum vita, et moribus, per summam licentiam deteritur: in illa, de diuinis rebus per summam pietatē agebatur. Illatus enim sermo erat de paupertatis, & viatoris similitudine, qua deterrere ab otio mortales Sapiens contendeat, VI. Prouerbiorum in hunc modum. *Et veniet tibi quasi viator egestas, & paupertas* Prouerb. 6. *quasi vir armatus.* Vbi & de loci sententia, & de varietate lectionum multa existebant, quæ dubitationem efficerent. Enim verò LXX. viri ita legunt. *Deinde superuenit tibi tanquam malus viator paupertas, & egestas tanquam bonus cursor.* Symachus, *Quasi vir clipei,* Theodo- Symachus. *tio, Quasi hastifer.* Chaldæus. *Quasi vir rectus.* Græ-Theodotio *Sicut malus cursor, siue viator.* Hęc igitur cum inter se diligentius agitent, Isidorum

Isidor. Clar. reiecta sententia. rum Clarium laudauit vnus, qui ex aliorum etiam sententia locum ita explicat. *Si paululum quieueris, ac laboribus pepercideris, & tamen irruerit egestas, illa non durabit, sed veluti viator pertransiuit, & veluti vir armatus qui non manet, sed semper progreditur, donec venerit ad aciem belli.* Sed hoc certè quàm cum superioribus non cohæreat, non est cur pluribus dicam, fatis enim apparet otium, atque desidiam hoc loco reprehendi, laborem ac diligentiam in formicæ Symbolo commendatum: deterreri proinde mortales ab otio, incitari ad diligentiam egestatis incommodo ante oculos posito.

Loci explicatio.

Quare melius alij qui ad inopinatum viatoris aduentū, & cursoris celeritatem, ac vires armati ad opprimendum respiciunt, & contra interpretantur. Si cessaueris, de inproviso egestas adueniet, quemadmodum cursor aliquis, aut viator subito, & inexpectatus adest: & tanquam vir armatus sic hominem opprimet, vt eam non possit effugere. Ego vero sic opinor, locum istum maiorem habere vim, quàm quæ vulgo illi tribuitur: & viatoris nomen non esse simpliciter capiendum pro eo, qui iter agit. Viatores enim ij olim dicebantur, qui magistratibus aderant, & ciues vt se sisterent, euocabant, aut etiam prehendebant, qui nunc

Viatores qui olim.

Cicero.

Alguaziles o porteros. Cicero de Senect. *A villa in Senatum arcessiebantur Curius, & ceteri senes: ex quo, qui eos arcessiebant viatores nominati sunt.* In Vatin. *Miseris ne viatorem qui M. Bibulum vi domo extraheret.* Viatores etiam in ludis Circensibus dicebantur, qui huc illuc cursitabant, agitatorum iussu, si qua forte re egerent. In sacris autem litteris. *Cursores, siue emissarij dicuntur Regum, iudicumque ministri, qui semper illis ad sunt parati ad accipienda & præstanda mandata.* 1. Reg. 22.

Cursores & emissarij.

1. Reg. 22.

Et ait Rex emissarijs qui circumstabant eum, conuertimini, & interficite Sacerdotes Domini: Nam manus eorum cum David est, sciētes quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui Regis extendere manus suas in Sacerdotes Domini. Ita autem legitur eadem sententia, Prouerb. cap. XXI. *Et veniet tibi quasi*

Prouerb. 24.

cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.

Ex

Ex dictis igitur lōge significantius locus explicabitur. *Def-cuydarte has, y quando menos pienses estara contigo la pobreza, como ilustratur idem locus, alguazil de entregas con mandamiento de execucion para hazer se-cresto en tus bienes, y despojarte.* Et veriet tibi quasi viator egestas. *No de otra manera que lo haze el soldado en el saco de la Paupertas Ciudad, que en la casa que entra no dexa estaca en pared.* Et apparitori & militi simili. *Et paupertas quasi vir armatus.* Vide igitur quid miles in capta vrbe, quid apparitor in oppignerata domo, aut nexa, & obærata efficiat, idem enim paupertas efficiet. Vbi ingrue-rit, nec aurum nec argentum factum infectum ve relinquitur, pretiosa vassa & aulea venduntur, nec in agro villa, nec in vrbe ædes, nec in ædibus lectus, nec vestis in corpore remanet, cuncta vel pereunt, vel necestuntur, aut pignoribus opponuntur. Ea vero quæ proximè secuntur, dicta confirmant.

Si autem impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longe fugiet a te. Hoc est, quemadmodum paupertas vbi te opprefferit, pedem vbi ponas non relinquet, exinaniet domum, bona omnia auferet, ita opes atque diuitiæ domum tuam, fontis instar nunquam insistentis, bonorum omnium affluentia complebunt. *Y la mendiguez y necesidad no llegara a tu puerta, ni se te atreuera.* Et egestas longè fugiet a te.

Vers. alter explicatus.

Iam vero quod LXX. & Græci ita legunt. *Et veniet quasi malus viator.* Coniecturam adiuuant, malus enim idem valet quod *Cruel, desapiadado*, qui nulla ratione flecti ad misericordiam potest. Qui nulli rei parcat: qui grauis erit, atque molestus, qui damnum atque perniciem afferet. Hæc enim est eius vocis potestas apud Latinos, atque etiam Græcos: apud quos *To kacon*, cladem, perniciem, detrimentum, damnum significat. Apud illos autem malum id dicitur, quod feram est, quod damnum infert, quod incommoda parit. Horatius in Ar-te Malam scabiem dixit, id est feram, vt interpretatur Turnebus libro VI. *Aduerfar. capit. XXV.* Ita etiam malos fures, & malam ambitionem Satyr. l. libro. I. & Sa-tyr.

Viator ma-lus.

Malū quid.

tyr. VI. lib. II. quia malum importent. Itaque malus viator is erit, qui mala quoquo modo infert, vt supra explicuimus.

CAPVT. III.

PULCRUM DICI QVOD OPTIMUM
Maximumque est in suo genere. Pulcritudinem in Rege commendari. Speciosus forma præ filijs hominum cur a Davide Christus dicatur Psalm. XLIIII. Virgilij locus explicatus, & alia eiusmodi.

Pulcri vocabulo tan multa in sacris, humanisque literis significantur, vt non ab re facturus videar si pauca collegero, quæ aut prætermiffa sunt ab alijs, aut nõ rectè intellecta: maximè cum ex his quæ à nobis dicentur, lux ad plurima sacrae scripturae loca iucundius explicanda sumatur: de quibus proximis capitibus multa, vbi hoc tertio fundamenta ex humanis litteris iecerimus. Ac primum quidem petatur ex Virgilio, qui Aeneid. III. Didonem, Aeneam, & Iulum venatum euntes cum describeret, ita cecinit.

*Nec non & Phrygij comites, & letus Iulus
 Incedunt, ipse ante alios pulcerrimus, omneis
 Infert se socium Aeneas, atque agmina iungit.*

Quæsitum à me sapius est, cur hoc loco Virgilius Aeneam pulcerrimum fecerit, quæ res in puerum aptius cecidisset: quod & Seruius animaduertit. Alacrem potius & erectum depingere debuisset, & corporis æque atque animi viribus florentem, quæ ad venationem ferarum præsertim, cuiusmodi hæc instituta est, aptior cõformatio. Quod, & idè auctor nõ ita multo post ostendisse videtur, cū illius alacritatem

tem, & spiritus egregio viro dignos ex Apollinis similitudine exponens. *Haud illo, inquit, segnior ibat*

Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.

Seruius ita existimat. *Pulcritudinem, inquit, ei dat, quia amatur, licet Ascanio magis congruat.* Scilicet, pulcritudinis tanta vis est, vt concepta oculis, atque auribus (nam ips etiam

Pulcritudinis vis.

fubiicitur auctore Platone, in lib. de Amore) mirabiles sui amores in hominum animis excitet. Vt non ab re Xenophon. lib. V. de Pædia Cyri, à pulcris oculos monuerit auertendos, quod ignis quidem vrat homines qui se tractant, at formosi eos etiam accendant, qui se procul spectant, vt propter amorem æstuent. Publius Syrus formosam speciem mutam appellauit commendationem. Aristoteles,

Xenophon.

Pandos epistolam sistaticoteron. Hoc est, quauis epistola efficacior ad commendandum: Theophrastus, *Sioposam apaten,* id est, tacitam fraudem, quoniam sine verbis periuadet.

Aristoteles.

Socrates apud Platonem, summam tyrannidem, quia per vim rapiat quæcunque velit, sine vi: Carneades Regnum sine satellitio: nam eo pulcros distare à robustis aiebat Xenophon in conuiuio, quod robustum necesse sit laborare,

Theophrastus Socrates.

si velit bona acquirere: fortem periculis se obicere, sapientem oratione vri: at pulcrum vel in summo otio, omnia conficere. Hanc autem vim tam magnam esse creditum est, vt Græci autores dolere illis oculos dicerent, qui ream pulcram atque iucundam aspicerent, qua tamen frui non possent. Vnde opinor natum

Xenophon.

Proverbium Hispanum: *Ojos que no veen, coraçon que no quiebran.*

Victorlib. cap. 5.

Hæc pro explicatione Seruij: sed aptius fortasse dixeris Aeneam appellatum à Virgilio Pulcerrimum, quod Rex esset, quem maximè forma commendat. Aristoteles. I. de Rep. scribit, si qui reperiantur ea pulcritudine, quam in Deorum statuis cernimus, nemini dubium futurum, quin ij alijs imperare deberent. Et lib. III. & VII. Athiopus ait & Indos in mandandis imperijs, proceritatis ac pulcritudinis habere rationem:

Proverbium Hispanum

Regem forma commendat.

Lucretius, quo illa Lucretij spectant ex lib. V. de rerum natura.
Nam facies multum valuit, viresque vigeant.
 Xenophon præterea in Symposio Pulcritudinem ait esse quiddam Regium natura. Plautus Regiam formam dixit mutuatus ab Homero, apud quem Uliſſes Antinoû ita precatur.

Q. Curtius. *Te decorat Regi similem.* Apud Curtium etiam lib. III. Alexander ad Abdolominum, quem longa quidem cognatione stirpi regix annexum dicebant, alioqui pauperem hominẽ & suburbanum hortum exigua colentem stipe. *Corporis, inquit, habitus famæ generis non repugnat.* Et notum est multatum à Lacedæmonijs Archidamum Regem, quod pulsillam duxisset vxorem, perinde quasi non Reges ex ea, sed regulos esset suscepturus. Eodem pertinet illud cuiuspiam apud Euripidem votum (quod vertit in Varijs Muretus) optantis vt videret filios mares ex maribus prægnatos, primû quidem forma ipsa, & specie regno dignos, deinde alijs etiam bonis excellerent. Præclarè verò Plinius ad Traianum:

Plin. iunior. *Iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, longè lateque principem ostentant.* Et Latinus Pacat. in Panegy. ad Theodosium. *Virtus tua meruit imperium; sed virtuti addidit forma suffragium: illa præstitit vt oporteret te principem fieri; hæc vt deceret.*

Cur Aeneas pulcerrimus. Quid ni igitur pulcerrimum faciat Virg. Aeneam, idest, forma digna imperio, vt ne quid Regi deesset, quem non tã ad Historix fidem (quod de Cyro illo à Xenophonte scripto affirmat Cicero lib. I. ad Q. Frat.) quàm ad effigiem iulii imperij depingebant.

Psal. 44. Quare egregie Propheta Regius hanc inter alias Christi Regis virtutes in nuptiali carmine primam numerat Psalm. XLIII. Cum ita canit. *Speciosus forma præ filijs hominû.* Nequid vero & soli hominum Regi deesset, quod ad eius vel maiestatem, vel commendationem facere potuisset. Hoc de loco cap. III. vberius ac diligentius differetur. Sed hæc obuia studioſo legendi, nec habet quidquam reconditi explicatio, tamen si probari possit & illa prior Seruij, & hæc poste

posterior nostra. Quare aliam pulcri vocabulo inesse potestatem existimo, de qua proximo capite.

CAPVT. III.

PVLCRVM PRO FORTI, DEFORME
pro imbelli, & fracto à veteribus vsurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse. Vtramq; in sacris humanisq; literis saepe coniungi, & in omni fere idiomate, vno eodemq; vocabulo significari. Deuteron. 33. & Ezech. 32. loci explicati.

PVLCRVM Pro forti à veteribus vsurpari, idem Seruius docuit, in illud eiusdem poetæ.

Haud illo segnior ibat

Aeneas: tantam egregio decus enitet ore.

Segnior, inquit, idest, non illo deformior, nam plerumque virtus, & pulcritudo pro se inuicem ponuntur. Hinc est. *Satus Hercule pulcro Pulcer Auentinus.* Nam Herculi satus est in congrua pulcritudo. Sic Plaut. in Pyrgo de muliere Polinice. *Quid nam fortis.* Idest pulcra. Confirmat hoc Lucianus in Charidemo, qui cum Heroas in Cælum ob pulcritudinem receptos commemoraret, Herculem nominat. *Et ille quidem, inquit, fortitudinis causa honorem hunc consecutus esse dicitur.*

Vides pulcritudinem viri nullam esse aliam, nisi fortitudinem? Herculem enim insigni corporis magnitudine, & proceritate fuisse scribit Heraclides Ponticus, & Ion Chius igneam splendorem ex oculis effudisse, ac tres dentium ordines habuisse. Contra verò deformis apud Iustinum lib. VII. pro imbelli & fracto vsurpatur.

A a Cum

Segnior, deformior.
 Hercules pulcer.

Lucianus.
 Pulcritudo viri in fortitudine.

Iustinus.

*Deformis
imbellis.*

*Cum interim Darius Rex Persarum, turpi à Scythia fuga summo-
tus, ne ubiq̄ deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum parte co-
piarum Megabazam ad subigendam Thraciam. Id est, ne imbel-
lis & fractus haberetur.*

Pulcerrimum autem Aneam appellasse videtur Virgi-
lius, quasi virtute decorum ac magis spectabilem, vultu
nimirum & corpore toto ad optimi atque scientissimi equi-
tis, pariter atque imperatoris rationem composito, & præ se
ferente animi magnitudinem, & alacritatem ad præclarum
quoduis in venando facinus obeundum. Hispanè: *Con mas
lindo garuo, mas gallardo brio, mas bien puesto y mas de ver,
de mas lindo talle, como mejor hombre de a cavallo.*

Homerus.

Homerus de Hectore. Iliad. XI.

Hector ibi ante alios circumtulit arma suorum,

Ultima nunc lustrans, nunc prima sub agmina cursu

Se recipit, grauibus iam conspiciendus in armis.

Quam explicationem quæ proximè secuntur, confirmant,
quæ ego aliter, atque Seruius.

Haud illo seignior ibat

Aneas: tantum egregio decus enitet ore.

Hoc est, non minus alacer, & erectus, ad prædamque in ve-
natu faciendam paratus. Hoc autem illud decus est, hæc
nimirum alacritas & pulcritudo, quæ in vultu maximè cer-
nitur. Ex quibus facile videas pulcrum pro forti, deforme aut
seigne pro imbelli vsurpari: cuius ego hanc rationem inue-
nio. Quoniam qui corpore pulcro, id est apta membrorum
côstructione, & benè à natura constituto præditi sunt (nam
pulcritudo non tam in lineamentis, quod Plato probat, quàm
in partium concinnitate collocata est) ij fere semper virtute
ac robore plus valent, quæ in deformi, & imbecillo cor-
pore inesse nõ possunt. Cornel. Tacitus lib. XII. Iulium Pe-
lignum deformem corpore ignavi animi facit. Et hoc opi-
nor causæ est, cur in humanis atque etiam sacris literis, tam-
pe iunguntur. sæpe virtus cum pulcritudine coniungatur. Homer. Odyss.

Tacitus.

*Virtus &
pulcritudo se
pe iunguntur.*

Homerus. lib. XVIII.

Dudum virtutem, & corporis alii.

Eximiam

*Eximiam formam carpservunt æthere Divi. Lucr. supra. Lucretius.
Nam facies multum valuit, viresq̄. vigeant. Et infra.
Quod facie & validis, & pulcris demisit honorem, Et post.
Quamlibet, & fortes, & pulcro corpore creti.*

Cicero in Partitionibus. *Postea, inquit, de corporis bonis Cicero.
dicendum, in quibus quidem quæ virtutem maximè significat,
facillimè forma laudatur. Sed accedamus ad sacra. D. Paulus. D. Paulus.
lus cum de Christo loqueretur ad Hebr. 1. Splendorem
gloriæ, & figuram substantiæ patris ubi dixit, deinde
virtutem coniungit. Portans, inquit, omnia verbo virtutis
sue. Isaï. 111. Pulcerrimi viri tui gladio cadent, & fortes tui Isaï. 3.
in prelio. Quo loco, posterior pars priorem interpreta-
tur. Psalm. XCII. Dominus regnavit, decorem induit, induit Psalm. 92.
Dominus fortitudinem, & præcinxit se virtute. Hoc est,
quemadmodum vir bellator gladio se succingit aduer-
sus hostem: ita ipse robur, & fortitudinem induit, &
ingenita sese animi magnitudine ad hostes suos debel-
lados armavit. Prouerb. 31. Fortitudo & decor indumentum eius. Prouerb. 31.
Psalm. LXXVII. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pul- Psalm. 77.
critudinem eorum in manus inimici. Hoc est, omne robur, omne
pretiosum.*

Sed accedat etiam idiomatum fere omnium atque lin-
guarum suffragium, quæ vno ferè vocabulo pulcrum vali-
dumque significat: Græcis enim, kalon, pulcrum, & egre-
gium præstansque significat. Thucydides. *Tous kalous, viros
præstantes appellat, uti Aristophanes in Equitibus. He- Victor. lib.
brais eadem vox est pulcri & boni: quod reciproca sint 22. cap. 21.
bona & pulcra. Belgæ, Germanique eadem voce utram-
que vim complectuntur. Auctor est Goropius Vecanus
in Hermatenis. Voces sunt FROM, & FER, imo inde
natum tradit ut pulcritudinem pariter atque fortitudinem
significarent, quod pulcritudinis maximæ sint vires ad ho-
minem ad se ferendum: & Græci eandem vocem,
Pher, videntur pro præstanti, & valido vsurpasse, à
quo Pherteros, & Phertatos. Hispanis vero nihil tam Pulcra His-
in ore quam pulcri vocabulum, quo validiora, panis quæ.*

& robustior, quæque, etiam ea, quæ quovis in genere summa, optima, & maxima sunt, afficimus, & pulcra, & formosa dicimus, tametsi foeda, & turpia sint, vt *Que hermosa bestia? que hermoso animal? que locura tan hermosa, que hermoso necio.* Et alia sexcenta. Quin & Hesiodus in Theogon. Pulcrum malum dixit. *Ceterum postquam effecit pulcrum malum pro bono.*

Hesiodus.
Deut. 33.
lux facta.

Ita etiam in Sacris Deuter. XXXIII. Ioseph pulcritudo pulcritudini vituli comparatur. *Quasi pulcritudo tauri, pulcritudo illius, cornua Rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabris gētes.* Hoc est, *sera fuerte y robusto como vn toro.* Quæ enim alia Tauri pulcritudo, nisi vires & fortitudo? quæ in Rhinocerotis etiam cornibus significatur. Ezechielis autē XXXII.

Ezech. 32. sic legas. *Quo pulcrior es descende, & dormi cū incircūcis. Id est, quo felicior, & fortunatior, quo ditior, atque potentior. Por quanto vos osteneis por mas dichoso, y bñeaventurado, mas fuer te y poderoso, baxad las crestas, que sera de vos lo que ha sido de los de mas pueblos de las gentes.* Rabbi David sic exponit: *Tu cogitas quod sis pulcer, & nonne omnes populi gentium qui putabant roborari, & permanere inter pulcros à sua dignitate descenderunt, & tu cogitas permanere? Descende quemadmodum ipsi descenderunt.* Non longè aliter illud Hoseæ explicatur. *Ego transiui super pulcritudinem collæ eius. Id est, eorū fortitudinem fregi: superbiam compressi, contumaciam contudi. Le puse el pie sobre el pescuezo, y quebrante su orgullo.* Ita Theodoret. & Hieron.

Hinc etiam fit vt pulcras Horat. Satyr. III. lib. II. diuitias appellarit, quasi mirabili alliciendi, & omnia sibi subiciendi virtute præditas. Virg. III. Georg. *Pulcram mortem dixit, non quia pro rege susciperetur, vt ait Seruius: sed quasi viris dignam. Honrosa, digna de gente valerosay esforçada, no cobarde.* Pulcerrimam arborem palmam appellauit Homerus, quod maxima sit, & fortissima: adeo vt ob eam causam victoriæ Symbolum sit, neque deflagrare fulmine vulgo circumferatur. Multa eiusmodi afferri possent, sed prope remus ad ea, quæ sub initium huius sermonis polliciti sumus, & explicemus de specie & forma sponsi, quæ laudauimus

cx

ex Psal. XLIII. ex his enim quæ hætenus dicta sunt, aptè opinor explicabuntur.

CAPVT V.

IN SPECIE, ET PULCRITUDINE

sponsi, virtutem eius atque potentiam significari. Psal. XLIII. Aliquot deinde versus explicati. *Deus cur sæpe dicatur Rex Regum, & Dominus dominantium. Cur prælia, gladius, animi magnitudo in nuptiali carmine? multa denique & varia ex sacris litteris explicata.*

VANQVAM multa sunt in sacris litteris quæ superiora continent, illud tamen præ ceteris illustrius ex Psal. XLIII. *Speciosus forma præ filijs hominum &c.* Quæ non tam ad coloris bonitatem, & venustatem oris, quàm ad dignitatem & magnitudinem animi atque virtutem, (quæ vt aiebat poeta, gratior est cum è pulcro corpore venit) referenda videntur. Pulcrum autem corpus intelligo benè à natura constitutum, & appositum ad granditatem, quæ viros maximè decet, eos præsertim, qui duces in prælio futuri sunt. Hic autem Regius Vates Christum, ducem instruit, atque Imperatorem se se accingentem in prælium, tanto ardore animi, vt in vultus alacritate, & oris spiritu cerneretur. Adeo vt præ illo ceteri, quos populo suo præfecerat, duces, non duces, non Reges, non Imperatores, sed muta quædam & inania ducum, Regum, aut Imperatorum simulacra: vmbra quædam ad solis conspectum euanescentes, Hypocritæ quales in scena Regum personas agunt, merito videantur. Ita, **SPECIOSVS FORMA PRÆ FILIIS HOMINVM** *El mas lindo semblante, y mas lindo tallo y mas gallardo brio de capitan, que se ha visto en los hombres.* Græca *Oreos calei.* Id est, vigen virtute & viri-

Pulcrum corpus.

Speciosus formam quid.

**Decorum
quid.**

**Decorū vi-
ro quid.**

Seneca.

**Filij boni-
num quid.
Rex Regum
vt dicatur
Deus.
Cant. 1.**

virili dignitate decorus. *Mas de ver que todos los que son de ver.* Quippe speciosum illud est, quod aspectu suo plausus & approbationes elicit intuentium: porro nihil tam plausibile atque populare quam decorum. Decorum vero illud est ex Cicer. sententia I. & II. Offic. quod per se nobis placet, animosque omnium natura, & specie sua commouet. *Hoc autem decorum confusum,* inquit Cicero, *cum virtute decorum est, sed mente & cogitatione distinguitur.* Quid autem sit in viro decorum ita explicat: *Dignum viro decorum videtur, quod viriliter, animoque magno fit.* Ita Bion Smyrnæus poeta.

Forma mulieres decet, viros autem fortitudo.

Hieronymus Quare rectè Hieron. ex Hebræis ita Latina fecit. *Decore pulchrior es filijs hominum.* Id est, in his quæ verè viros, vereque homines decent Diuinos, superior omnibus es, siue ad animum, siue ad corpus respicias: (hoc enim virilis grauitatis & dignitatis decorum est) illis omnibus diuinis virtutibus mirifice instructus es, quæ nimirum hominem Dei verum filium decent. Ita Cicer. *Quod consentaneum inquit, est hominis excellentie, decorum est:* Seneca Epist. LXVI. ad Lucil. *Clarum fortissimi, vt ipse ait, ingenij, & animi magni, formosum appellat, cum tamen prauo corpore esset.* Quare hoc loco speciosus videtur esse, qui virili dignitate, & maiestate vultus conciliat reuerentiam.

Præ filijs hominum. Hoc est, inter eos qui homines, qui viri habiti sunt. Ita etiam illud intelligitur. *Rex Regū, & Dominus dominantium.* Quemadmodum & nos vt explicemus quam multis partibus fratres frater superet, ita dicimus. *Fulano es Rey de sus hermanos, todos ellos en su comparacion son sus criados.* Ita etiam, *Rex regum &c. El es Rey donde vbiere Reyes, y señor donde vbiere señores, que los demas respecto del, ni saben serlo, ni lo son.*

Ideo Cant. V. *Electus ex millibus,* dicitur. vbi Hebræi *Vexillatus de myriadibus.* Id est, Magnus & insignis præ-

ter

ter omnes: Hispanè, *Se lleva la gala a todos.* Hic autem animaduertas etiam oportet, quemadmodum vbi pulcritudinem sponsi proposuit, robur ad bellum cum ea coniungat. Nam totus hic locus ita legitur. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus.* Siue vt supra ex Hebræis docuimus. *Vexillatus de myriadibus.* Quod multi ex illis interpretantur: Cinctus multis copiosisque exercitibus.

Et quoniam eloquentia & in dicendo lepos imperatori maxime necessarius, vel vt sedet, vel vt infiamet animos militum, & pro arbitrio moderetur: quod rectè probat Plutarch, in præcep. gerendæ reip. ideo: *Como fuyste auentajado en valor, tambien lo fuyste en donayre y gracia de lengua, el qual se te comunico sin tassa &c.* Diffusa est gratia in labijs tuis. Et cerrè his te Deus præ ceteris, quos præmiserat, ducibus, donis ac muneribus auxit, his te virtutibus superiorem omnibus fecit. *Ejlas son las mejores en que te auentajo Dios a todo el mundo.*

PROPTEREA BENEDIXIT TE DEVS *Benedixit te*
IN AETERNVM. Id est, iuxta ea, vel secundum ea, *Deus.*
vel in his benedixit te Deus, his te donis impertinit. Hæc enim est vis verbi *Benedico,* & præpositio latina *Propterea,* & Græca *Diæ,* que diximus omnia significant apud Plutar. Lucian. Euripidem, aliosque. Idè rectè quod sequitur, & aptè ad proxima, Etenim si quæ probi ducis ornamenta sunt, his tu reliquis præstantior es, *Accingere gladio tuo super femur tuum.* Tu enim si vel vultum tuum conspiciendum hostibus præbueris, ad genua tua procumbent. *Eres poderoso en tu semblante, que basta verlo para aterrar el mundo.* Potentissime specie tua, & pulcritudine tua. Ita Hebræa: *Fortissime gloria tua, Fortissimus & decore tuo.* Et Chaldaus, *Accinge enssem tuum super gloria & deper femur tuum sicut fortis, quo interficias reges cum potentibus splendore tuo, & gloria tua.* Vnde Genebrar. hoc per appositionem ad gladium dictum putat: perinde ac si dicatur, species ac pulcritudo tua ipsa est gladius tuus,

*Diffusa in
labijs gratia*

*Benedixit te
Deus.*

*Fortissimus
& decore tuo.*

ea te alacritas & magnitudo speciosum, & spectabilem præ omnibus facit. Alio qui enim quid habet species & pulcritudo ad impressionem faciendâ? Quid ad irruendum in hostes? Quid ad acies subiugandas? Quid ad sectandam victoriam, & regnum occupandum?

Theodoretus. Subscribit huic sententiæ Theodoret. qui hunc locum exponens. *Eius, inquit, pulcritudinem vocat non corporis, sed virtutis.* Et in illud eiusdem Psal. Propter veritatem & mansuetudinem, &c. *Manifestò, inquit, per hæc docens veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, esse eius pulcritudinem, potentiam, arma, & victoriam.* Subscribit etiam B. Nyssen. in Cantic. qui cum de ornatu Sponsalitij lecti, idest, de 60. militibus armatis exquireret, quid nam ostenderent, pulcritudinem respondit, quæ in fortitudine perspiceretur. *Nam in pulcritudine, inquit, corporis, cupiditate excitat blandities quædã, & suavitates oculis ostensa, eaq. ab omni terribili, animosaq. adfectione separata: at illa venustas impolluta, est fortitudo metu ac terrore incutiens.*

B. Gregor. Niss.

ET PULCRITVDINE TVA INTENDE PROSPERE. Ita enim Hebræa repetunt: Et decore tuo prospere ascende. *Entra dichoso con tu semblante de valeroso Capitan.* Intende prosperè. *Sigue la victoria y apoderate del Reyno.* Procede, & regna. *Que en viendote todo el mundo se pondra a tus pies.* Populi sub te cadent. Nec aliam ob causam dictum est ab eodem Propheta. *Coram illo procedent Ethiopes, & inimici eius terram lingent.* Hoc est, ad eius conspectum in genua prouoluentur, se se dedent, & supplicum more humum fronte ferient. Sed hoc de ritu terram lingendi diximus, vbi de antiquo ritu supplicandi. Denique potentissimum specie nos, & Hebræi fortissimum decore & gloria dicunt, quia vultus eius formidabilis est, vt sol ardens, ira nimirum atque furore aduersus hostes: oculi eius vt flamma ignis, & ex ore eius gladius emicat ex vtraque parte acutus, vt in ipso interficiat gentes. Apocal. XIX. atque ita, *Spiritu oris sui interficiet impium.* *Con vn soplo.*

*Terrã linge-
re.*

Sed dicat primum aliquis: qui igitur ista cum postremis consen-

consentient? Quid ad Epithalamion pertinebunt prælia, gladius, animi magnitudo, ac non potius sponso venustas atque lepos commodabitur. Sed hoc Epithalamion est viri bellatoris, ac domini exercituum, quique sponsam sibi non blanditijs, non cantiunculis, non verborum lenocinijs, aut cæteris amatorijs artificijs, sed rebus præclare gestis, pulcris facinoribus, ac suo sibi cruore coemit. *La gano por su lanza.* Quod in Iacob & Rachelis, in Davidis & Micolis imagine significatum accepimus: quodque apud veteres in more positum sæpe animaduertimus. Hinc illa Procorum pro Penelope Regina contentio apud Homerum in Odyseea. Et pro Hippodamia Oenomai Arcadis filia, quam Pelops aurigandi certamine superior, ex pactione soceri sibi comparauit. Auctor Lucian. in Charidemo. Huc etiam spectat illud Turni apud Virg. in XII.

Nostro dirimatur sanguine bellum:

Illo queratur conuex Lauinia campo.

Iam verò Catullus in Nuptijs Pelei & Thetidos, Peleum non formosum, sed robustum facit, & pulcræ prolis parentem: idest, fortissimi viri: nempe Achillis, cuius in Epithalamio virtutes, & præclara facta quasi ex oraculo prodit.

Sed reclamet fortasse alius ac proferat veteres Heroas Agamemnonè, Achillé, Menelaum, Polixenû, Patroclum, Deiphobum, Æneam, Vlissem, Telemachum, Thrasymedem, Euryalum, Laodamantem, Ganimedem, &c. Quos Homerus pulcros tradidit, aut quos Virgilius, Turnû, Lausum, Iulum, Pallantem, Herculem, Asturem, in quibus Val-la lib. de honesta voluptate Homerum putat non tam laudare pulcritudinem inventam quam affinxisse vt laudaret. Constat autem nonnullos ex his parum venusta forma fuisse. Quare videntur poetarum principes Latinus, & Græcus, non tam ad dignitatem oris, & corporis pulcritudinem, quam ad animi magnitudinem, quæ sola viros, maximè imperatores pulcros facit, respexisse. Alioquin Homerus Nyreum pulcerrimum Græcorum omnium,

Psal. 44. Epithalamion viri bellatoris.

Sponsã sanguine coemisse Christus.

Virgilius.

Veteres Heroa num pulcri.

Pulcritudinis nomine, virtutẽ poetæ commendant.

Forma vix cum robore coit. fed imbecillum ac parum virilem scripsit: vt indicaret robur & formam vix simul coire in vno corpore. Hector Pand. lib. III. Iliad. sic conuiciatur:

Homerus. *Panz Pari, & forma tantum bone.* Et infra. *Irrident Danai, castantq; ignominiosa Voce cauillantes forma prestare venusta: Sed verè te degenerem virtutis egere: Non animo vires, nullum esse in corpore robur.*

Ouidius. *Quin & Helena sic ad Paridem scribit apud Ouid. in Epistolis.*

Quod bene te Iactas, & fortia facta recenses, A verbis facies dissidet istatus.

Apta magis Veneri, quam sunt corpora Martis, Bella gerant alij, tu Pari semper ama.

De Vlisse verò sic scribit Ouidius in II. de Arte.

Non formosus erat, sed erat facundus Vlisses.

1. Reg. 17. In sacris autem I. Reg. XVII. Giasille Philisthæus, vbi conspexit Dauidem, despexit: cuius rei causa subiicitur. *Erat autem adolescens rufus, & pulcher aspectu.* Denique vt definiam, pulcrum id dicitur quod optimum maximumque,

Pulcrūquid. quod valens, quod pollens, potensque est. Pulcrum enītr à Pollendo dictum est, quali potens pollensque: & quia nihil per se pollens, potensque nisi Deus, ideo is solum verè pulcher est. Id verò apud veteres solemne, vt Iouem ijs in rebus, in quibus vim, & potentiam ostenderet, pollentem potentemque appellarent, vti in fœderis ferendi formula, cuius concepta verba hæc sunt ex I. Liuij. lib. *Si prior defecerit publico consilio, dolo malo. Tu illo die Iuppiter Populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoq; magis ferito, quanto magis polles potesq;.*

Liuius. *Iuppiter Populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoq; magis ferito, quanto magis polles potesq;.*

capitulum I. *capitulum I. capitulum I.*

CAPVT VI.

DE VESTITV HABITVQVE indicum apud veteres Romanos, Hebræos, aliasque nationes. Mutatus in causa capitis, & quomodo. Virgilij, & Valerij Maximi loci singuli explicati diligentius, vberiusq; tractati: ex quibus lux ad alterum. Iob. XXIX.

VM Et dignitatem suam priorem, atque splendorem Iobus commemoraret cap. XXIX. *Iustitii, inquit, indutus sum, & respuit me quasi vestimento, & diademate iudicio meo.* Quæ sane verba coniecturam facere visa sunt viris grauibus atque doctis legitimi cuiusdam ornatus ac vestis in iudicando à veteribus vsurpatæ. Auxit coniecturam Tiraquellus grauisissimus ac peritissimus auctor, qui cap. XXVIII. de Nobilitate, vt doceret Reges olim & principes iudicasse, illud ex Virg. Laudat Æneid. VII.

Iob. 29.

Tiraquellus.

Virg. in. 7.

Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis More daret populis: sceptrumq; sacerq; tiaras. Iliadumq; labor vestes.

Ex quibus vides, inquit ille, vt id in transcurso dicam, fuisse regibus priuatum quodpiam, & peculiare habitus, & ornamenti genus, cum ius dicerent, vt videmus nostris esse praesidibus, &c. In quo certè, si ita existimat, vestem iudicatos reges habuisse forensem, neque in domestica iudicasse, prius assentior: verum si aliam à vulgata forensi vsurpasse contendat, non item. Nam neque rationem ille habet quam afferat in hanc sententiam, neque eam videtur confirmare Virgilius, neque alius, quem ego noverim, auctor. Sed excutiamus si placet Virgilij versus. Primum, inquit, hoc Priami gestamen erat, Vbi Seru.

Bb 2 Gestamen,

Sernius,

Gestamen, inquit, *Diadema dicit*, nam *Sceptrum dicitur est*. Gestamen ille pro diademate capit, non rectè: generatim enim accipi debet, ut *Sceptrum*, *Tiarā*, vestemque *Hiadum* opus complectatur. Adeone obliuiofus, aut negligens *Virg.* hoc loco fuisset, ut cum gestamen pro diademate cepisset, *Tiarā* deinde, quod ferè idem erat, adiungeret? sic explico. *Este era su traje, quando salia en publico a dar leyes, o hazer justicia: su ceptro y corona, y vestidura, de purpura bordada de oro.* Paulo enim post, sic.

Nec purpura Regem picta mouet.

Dionys. Halic.

Erat autem toga picta Regum, qui soli hominum olim iudicabant, indumentum ex purpura, & auro. *Dionys. Halicarn.* lib. III. scribit *Tarquin.* Priscum *Hetruscum* ornatum consensu senatus accepisse, coronam auream, sellam eburneam, sceptrum in summo habens *Aquilam*, & tunicam auro distinctam. Latinis primum in usu *trabea*, ex purpura etiam auroque confecta, ex quibus ad Romanos deriuata. Hac vsi sunt Reges, Consulesque Romani. Prætextam deinde prætores induerunt, qui Magistratus iudicia exercebant. Eam nunquam mutasse reperio, nisi in causa capitis, ut ex *Valerio* ostendere nonnulli. Is enim lib. IX. Sic scribit de *C. Licinio*. Con-

Trabea.**Prætexta que mutata in causa capitis.****Vale. Max.**

simili impetu mortis C. Licinius Macer vir Prætorius repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mærianum conscendit, siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id iudicium cogebat prætextam ponentem vidisset, misit ad eum. qui diceret, se non damnatum sed reum perisse, nec sua bona hæc posse subijci: ac protinus sudario, quod forte in manus habebat, ore & faucibus suis coartatis in clauso spiritu, morte pœnam præcurrit. Qua cognita re Cicerone nihil de eo pronunciauit. Hæc Valerius: ego vero nunquam eos vestem alibi mutasse comperio iudicij causa. Atque inde fortasse mos ille Lusitanorum Regum, qui cum soli de capite ciuium olim, ex regni constitutione decernerent, vestem id facturi mutabant, & togam pullam siue atram, quam illi & nos. Capuz, di-

Lusitani Reges vestem mutabant in causa capitis,

cinus, assumebant.

Posita autem prætextæ, quam induerunt? Pullam dixissent, quæ nisi in funere vsurpari non poterat. Apud Græcos enim *Nemei* certaminis iudices pullatos sedisse cõpertum est: quod ij ludi funebres essent. Apud Romanos tamen, prætores in *Megalensibus*, quorum iudices erant, prætextati sedebant. Sed hi voluptatis causa suscepti. Dubitationem autè *Seneca* tollit in *I. de Ira. cap. XVI.* cuius hæc sunt, *Itaque & si peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens, nec infestus, sed vultu legis.* Quem locum sic explicat *Muretus*. Prætextati incedebant magistratus, sed cum cinem quempiam capitis damnaturi erant, ponebant prætextam, eamque peruersam induebant: id est, partem illius floridiorem, ac nitidiorem in rorsus ad se vertebant, maioris significandi gratia. Affert præterea in hanc sententiam illud *Valerij* quod proximè expendimus, & prætextam posuisse dicit *Ciceronem*, non ut aliam indueret, sed ut peruersam assumeret, quod mæroris est signum. Vti mos priscus, ritusque ille peruetus ostendit, ex quo versa in luctu, & mærore signa & fasces, interdum etiam arma, & scuta. *Tacit.* lib. III. *Annal. de funere Germanici.* Præcedebant incomta signa, versi fasces. *Pedo Abinouanus* *Eligia* ad *Liuiam*:

Quos primum vidi fasces, in funere vidi:

Et vidi versos, indiciumque mali.

Virg. Æneid. II. in funere Aestis.

Tum mæsta phalanx, Teucrique secuntur,

Tyrrheniq; duces, & versis Arcades armis.

Quare ita censeo Magistratus ac iudices in ea veste semper iudicasse, in qua forum, & urbem inire vulgo solebant: si Reges essent, in veste cultuque regio: si prætores, si iudices, in prætextæ, aut alia quapiam vsitata, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebræos. De illis *Seneca* *Controuer. XXV.* Dic mihi, si cum animaduertere debeat, nec legitimo cultu, ac more solemni vsus interdum,

B b 3

Seneca.

Peruersa in nica Magistratum.

Muretus.

Signa & fasces in luctu peruersa.

Cornel. Tac.

Pedo Abinouanus.

Virgilius.

Indicabant in veste forensi

Seneca;

tribunal conscenderit in coniuuali veste. &c.

Alioqui enim iustitiam edicebatur, purpuram deponerant, maxime in iustu. Peto Abinouan. in Eleg. de morte Drusi.

Aspicitur toto purpura nulla foro.

Lucanus. Lucanus. lib. II.

Ferale per urbem

Iustitiam, latuit plebeio reclusus amictu

Omnis honos, nullos comitata est purpura fascies.

Mutata vestis in Aragonia per Pausanem. Mutata autem apud Romanos vestis eo modo quem diximus in iudicio capitali. Cui certe rei nihil tam simile quam quod iurati patres in Aragonia faciunt. Qui cum fascias è purpura aduersus, auerius tamen è gausapino, villosa ve serico nigri coloris ex humeris suspensas gestent: ubi regibus vita functis, aut sepulto Christo per sacram hebdomadam parentatur, inuertunt fascias, quas Gias appellant, & introrsum purpuram, nigrum sericum extrorsum ostendunt.

Diluta quorumdam obiecta. Hæc cum maxime scriberem, eruditus quidam ad me: vide, inquit, quam aliter actu de Valerij loco sentiant scholiastes Ascensius, & nescio quis Oliuerius; quorum alter prætextam ponentem interpretatur, se comparantem ad agendum: alter, prætextam posuisse dicit, ut peroraret: non igitur ille prætor, neque iudex, qui prætextam posuisse dicitur in causa capitis, sed orator. Hic ego, miror inquam illos ista dixisse: nam ut Plutarchum in Cicerone non viderint, qui rem totam narrat, & Prætoris, (Ciceronis scilicet) commendat in ea constantiam, quis est hominum qui paulo plus in ijs litteris sit verlatus, qui nesciat ius congendi iudicium, siue mittendi, quod idem est, iudices in consilium, prætoris fuisse, non oratoris? Non laudabo testes in re manifesta præsertim, ac nota. Deinde verò sententias eo tempore dici, hoc est, suffragia ferri scribit Valerius: at ea nisi cum aut prima, aut secunda actio perfecta fuit, & vterque orator se dixisse significauit, & præco eos dixisse pronunciauit, ferri nõ potuerunt.

Nam

Nam his omnibus absolutis prætor iudicibus tabellas dedit, & vt sententias ferrent, in consilium misit. Res notior est, quam vt egeat testimonijs. Prætereo illud vltimum: *Qua cogita re Cicero nihil eo die pronunciauit:* quo præcipuum munus prætoris, exprimitur.

Sed redeo ad Virgilium: dicat enim aliquis, Frustra igitur Virgilius gestamen Priami commemoraturus adiunxit, illud adhibuisse cum iura populis daret: cum eodem vteretur in prælio, in faciendis lacris, in vrbe lustranda &c. Quorū neutrum sine ornatu regio non fiebat. Huic ego respondebo in hunc modum, vt dicam solemne esse siue poetis, siue oratoribus, siue cunctis etiam mortalibus, cum aut obtrudere, aut venditare rem cupiunt, ea silere quæ nihil afferunt dignitatis, prædicare verò quæ rem augent, atque commendant. Id causæ est, quam obrem cum Priami vestes atque ornamenta Latino Regi offerrentur, ex earum vsibus illum Poeta præceperit, qui splendorem adderet, & angere estimationem. Frigidè enim dixisset illud Priami gestamen esse, cum careret publicò, ac versaretur in domo. Nam persuasissimum omnibus est forensem cultum vestitumque lautiorē esse domestico. *Quis enim, vt ait Seneca Epist. XCV. Eam quam nulli ostenderet, induit purpuram? quis passit secretam in auro dapem? quis sub alicuius umbra rusticæ arboris positus luxuriæ suæ pompam explicuit? Nemo oculis suis lautus est: nec paucorū quidē & familiarū: sed apparatus vitiorum suorū pro modo turbæ spectantis expendit. Itaq; irritamētū est omnium in quæ insanimus admirator et cōsciens.* Hæc. Sen. sed meā cōiecturā firmare videtur Virg. qui proximo versu ita canit.

Hos pater Anchises auro libabat ad aras.

Gravius certè & honestius quam si dixisset, quo utebatur in mensa. Verisimile enim est magnificentius pretiosiusque vas in sacra, libationisque seruari. Homerum imitatus videtur Poeta qui Iliad. lib. XVI. de Achille Ioui libaturo ita canit.

*Hæc inter Scyphus illi inerat gravis ære micanti,
Arte laboratus mira, quem nemo solebat.*

Bb 4

Petrus

Seneca.

Nemo suis oculis lautus

Virgilius.

Homerus.

*Poturus captare manu, nisi solus Achilles,
Quo nulli (nisi vna Ioni) libare Deorum
Idem erat assuetus.*

3. Responso. Dubium præterea non est (vt hoc secundo respondeam) opulentissimum Regem multas eiusdè generis, atque formæ vestes habuisse, alias aliis pulciores, elegantioresque, quas pro locorum, temporum, aut rerum varietate mutaret: atque ad obeundas grauiore, aut magis præcipuas Regiæ maiestatis actiones, cuiusmodi erat iurisdictio, in magnificentiori, splendidiorique cultu, & ornatu corporis in publicum prodijisse: eum esse potuisse, quem ad Latinum Regem Troiani detulerant. Cum igitur in muneribus Regis primum & maximum sit iura, legesque populis dare (vt ex profanis, sacrisque literis haud obscure constabit) dubitare non licet, quin ad id exercendum, tribunal cum tiara, sceptro, & purpura inierit, quæ præcipua Regum ornamenta sunt, & insignia. Ostendunt id Philippii nummi, qui apud Gallos, vt Cælius meminit, sceptrati, & solati dicebantur, trabeati Regis imagine insignes, iura reddentis. Solinus autem cap. LXV. Indos narrat Reges ius dicturos eximie ornari, & sceptra ex ebene solitos sumere. Et Babylonij, vt tradit Herodotus lib. I. extra domum sine sceptro prodire, aut conspici nefas ducebant. Denique Athenis scribit Iu-

*Philippii
nummi.
Solinus.*

Herodotus.

*Iulius Pol-
lux.*

lius Pollux tamquam quid mirum, & nouum, Reges iudicatos sine corona inter alios iudices

Areopagi sedisse perinde quasi in iudicando æquam cum aliis potestatem tantummodo habituros.

CAPVT.

CAPVT. VII.

REGVM APVD HEBRÆOS
aliasq; nationes præcipuum munus fuisse iudicare. cultus Regius apud Hebræos quis. Græci, Romaniq; magistratas coronati indicant. Iob locus difficilis ex cap. XXIX. diligenter expensus. Iſaias duobus locis explicatus. Sapientiæ vnus iustistratus.

FVISSE Vero præcipuum ac legitimum Regis munus iudicium exercere, sacre literæ docent. Deut. XXVI. vbi cum seniores Regem à Samuele postulant; non aliam ob causam primum postulât, quam vt eos iudicet. *Constitu nobis Regem vt iudicet nos, sicut vniversa habent nationes.* Et infra. *Nequaquam, sed erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster.* Sed hac de re tam multa sunt in sacris literis testimonia vt in ijs describendis frustra iuscipiatur labor. In humanis præterea non reperias pauciora. Collegit ea Tiraquellus in lib. de Nobilitate. Nam & Priamus Rex, & Regina Dido iura legesque dant apud Virgilium, & Romanos fere omnes imperatores idem fecisse, annalium monumenta testantur.

Regum munus iudicare.

Deuter. 27.

Tiraquellus.

Cultum autem Regium etiã in iudicando apud Hebræos fuisse coronam, sceptrum, & purpuram, vel illa Philonis ostendunt in Flaccum: vbi de Aegyptijs, qui vt Agrippæ Iudæorum Regi illuderent, Carabam stultum hominem Regio cultu indutum ius dicere coegerant: *Capiti, inquit, diadema imponunt papyraceum, pro palludamento corpori storem indunt, pro sceptro frustum arundinis humi sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum Regijs insignijs, & in Regem transformatum more histrionico, adolescentes perticas in*

Cultus Regius in iudicando.

Philo. Iud.

Cc

humeris

humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum ac-
cedebant, alij sibi reddi iura petebant: alij consulebant eam de rep.
acclamatum est à circumstantibus magna voce *Marim* appellan-
tibus: quod nomen Syris significat dominum: norant enim *Agrip-
pam* Syrum generatione & regnare in bona portione Syria.
Act. cap. 13. In *Act. Apost. cap. XIII.* Herodes autem vestitus veste Re-
giae sedit pro tribunali & concionabatur ad eos. Vestis autem
Iosephus. Regiae nomine, purpuram, sceptrum & coronam com-
plectitur. *Iosephus, Antiq. Iudaic. lib. XVII. cap. XI.* hęc
omnia in ornatu regio numerat, cum de Herode ad sepul-
crum elato sic scribit. *Eratq; ipse mortuus circum amictus
purpureis vestimentis, caput eius diademate coronatum: sceptrum
quodq; in manu eius, velut si à viuo teneretur, erat appositum.*
Et lib. III. *Efd. cap. III.* Purpura & cydaris bysina inter
ornamenta regia numerantur.

Constat autem Reges in vestitu regio iudicasse, &
coronam & sceptrum iudicarię potestatis symbola
fuisse: & ea Reges in iudicando vsurpasse non obscure fir-
matur ex *XXI. cap. Ezechiel.* Vbi iubetur *Sedechias* coro-
nam de capite ponere, & certè hanc ob causam, quia ini-
quus est iudex, & promittitur iudici æquiori. *Hęc dicit
Dominus Deus, Aufer Cydarim, tolle coronam: nonne hæc
est quę humilem subleuauit, & sublimem humiliauit. Iniqui-
tatem, iniquitatem, iniquitatem, ponam eam: & hoc non fac-
tum est, donec veniret cuius est iudicium, & tradam ei.* Et
Sapientia. 6. *Sapient. VI.* sic legitur. *Si ergo delectamini sedibus & scep-
tris ò Reges populi, diligite sapientiam.* Quod perinde est ac
si dicat, qui iudicandi ac ferendi leges munere gloriæmini
(quoniam hæc duo in sceptro & sede siue tribunali signifi-
cantur) siue qui alios docere ac regere vultis, sectamini sa-
pientiam, quæ Reges, quæ iudices, quæ doctores non solum
maxime commendat, sed etiam efficit.

Baruch. 6. Huc etiã illa spectant ex *cap. VI. Prophetę Baruch,* vbi
de *Babyloniorum* *Dijis* ita loquitur. *Sceptrum autem habent vt
Virgę Sym- homo, sicut iudex Regionis.* Et certè *Mosis* virgã tanquã iudici
bolum. *Deus* dedit in manus: & nostri sæculi iudices pro sceptris
virgas

virgas gestare consueuere. Nec obscurum est Deos olim *Purpura in
culta regio.*
gentium eiusmodi virgas manibus pratulisse. *Purpuram au-
tem inculta regio numerari, quis ignorat? I. Machab. cap.
XIII.* *Simoni* duci & *Pontifici Maximo* datum est vt o-
periretur purpura & auro. Et *Iudic. VIII.* Reges *Madian*
viri solitos purpura scribitur. *Christo* autem cum milites il-
ludunt, *Chlamidem coccineam, idest purpuream* induitur,
& corona in capite spinea, sceptrum in manu arundineum
collocatur, vt Regem tanquam in scena, per ludibrium re-
presentaret. Ex quibus efficitur, cū Reges inculta regio iu-
dicarint, is autem cultus & vestes & coronam & sceptrum
complectatur, eos cum eiusmodi insignibus iudicasse.

De *Erythræis* hæc scribit *Hippias Erythræus lib. II. His-
toriarum.* *Tribunal ante portas constituentes indicabant, pur-
pureos amictus sagularq; purpurea habentes.* Addo etiam a-
dicant. *pud Græcos atque Romanos, Magistratus atque ordi-
nes publicos coronatos iudicasse.* Bonus mihi auctor *Ter-
tullianus* *De corona militis.* *Coronant & publicos ordines lau-
reis publicæ causę, Magistratus vero insuper aureis, vt Athe-
nis, vt Roma.* Vnde *Beatus Iob* lucem accipit *cap. XIX:*

*Institia indutus sum, & vestiui me, quasi vestimento & Iobus expli-
diademate iudicio meo.* Videtur autem *Iob* spectasse sine-
catus.
dubio ad veterem exercendi iudicij consuetudinem, cum
& Reges, & in veste Regia tribunal inibant, iura leges-
que daturi, cum ostentatione Regiæ Maiestatis. Dicit ita-
que se non tam specie ipsa, non habitu cultuque corporis
iudicem, quam re, quam æquitate, quam fide, quam inte-
gritate representasse. Nam & Regulum fuisse, & ius in
sua ditione dixisse, & causas pro tribunali cognouisse, cum
ea quæ proximè dixit, ostendunt, tum auctores nonnulli
confirmant, ex illis quæ sunt in *cap. XIX. Spolianit me glo-
ria mea, & abstulit coronam de capite meo.* Ac quem-
admodum, inquit, ius dicturi Reges conciliandę ob-
seruantię, ac Regij splendoris ostentandi causã pur-
puram induunt, sceptrum præferunt, caput diadema-
te ornant: Ego horum loco ornamentorum iustitiam,

& iudicium assumo, & reuerentiam capto controuersias ex æquo & bono diiudicando. *Iustitia*, inquit, *Indutus sum*, & *uestiuit me quasi diademate iudicio meo*. Quod perinde est ac si dicat: *Ne era yo Iuez en la aparencia, como muchos que en el habito lo parecen y no lo son, sino en la realidad y verdad: ni hazia ostentacion de serlo en el traje, y vestido, sino en las obras. Y las deuifas è insignias de mi iudicatura, el vestido y corona en que todos me conocian y respe-*

Philonis: in tanaan como a Iuez, era la fiel y verdadera execucion de la Iustitia. hanc rem sen cia. Audite obsecro Philonem Iudæum, qui in hac sententiam, vt in alia solet, egregiè disputans in libro de creatione principis, Regem ipsum secum ita loquentem inducit. Ergo cum alij Reges sceptro vtantur pro gestamine, mihi pro sceptro erit hoc legum compendium: hoc insigni gloria-bor, hoc me inuictum reddet & inculpabilem summique Regis imitatore. Hoc est Dei Opt. Max. qui pro purpura & sceptro iustitiam & equitatem vsurpat in iudicando.

Ex qua certè similitudine dictum videtur illud Isaia. II. de verbo corporato vero iudice viuorum atque mortuorum. Et erit iustitia: cingulum lumborum eius & fides: cinctorium renum eius: Et erit iustitia: cinctus lumbos suos. & veritate involutus latera sua. Id est, iustitia & iudicium indumentum eius. Ea sunt etiam præparatio sedis suæ, id est, tribunalis, in quo ad iudicandum sessurus est

Isaia. 2. *Psal. 9.* *Psal. IX. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in equitate.* Id est, adornauit, instruxit, strauit tribunal suum iustitia, quæ veluti aurea purpurea ve-
Athenæus. stragula Reges, ita ipsum præcipuè commendat. Nam & tribunalia olim purpura sternebantur: maximè apud Persas de quibus Athenæus lib. XII. cap. III. *Thronusque in quo ius dicere consueuerat, erat aureus, circa quem quatuor aureæ columnæ lapillis distinctæ mirum in modum circumponbantur: inter quas purpurea vestis variegata extendebatur.* Sed Persis tribunal sub aurea interdum platano ac vite situum erat: *Docet idem auctor paulo ante: Aureas autem Platanos, & auream vitem, racemos ex smaragdīs habentem, carbombusque.*

Tribunalia purpurea.

Docet idem auctor paulo ante: Aureas autem Platanos, & auream vitem, racemos ex smaragdīs habentem, carbombusque.

nibusque Indis, ac alijs magnificentissimis lapillis, in quos eximij fiebant sumtus, sub quibus Persarum Reges sapius sedentes iura dicere consueuerant: multo minora videri, inquit Phylarchus: &c. Præterea Isaia XVI. Et præparabit in misericordia solium, & sedebit super eum in veritate, in tabernaculo: David iudicans & quærens iudicium. Nam cum iudicariæ potestatis insignia sint vestes, & coronæ: vt Christum iudicem non specie tantum, sed re etiam ipsa agnoscamus, loco vestium iudicialium, nempe purpuræ & fibulæ aureæ, quibus ad renes astringi solebant (de his crebra in libris Machabeorum mentio) iustitiam illi & fidem tribuit Isaia: & pro corona, spiritum sapientiæ & intel-
Iudicij vtr Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, & intellectus, Spiritus con-

sultus, cuius sedes caput est. Et requiescet super eum Iudicij vtr Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, & intellectus, Spiritus con-

sultus, cuius sedes caput est. Et requiescet super eum Iudicij vtr Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, & intellectus, Spiritus con-

sultus, cuius sedes caput est. Et requiescet super eum Iudicij vtr Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, & intellectus, Spiritus con-

Chis, vt purpuram ipsi mitterent, quoniam omnes amicos purpureas vestes gestare volebat, Antiochus etiam Syriæ Rex mille quingentos & amplius purpuratos in pompa duxit. Idem qui supra auctor. lib. V. cap. III. Erant & bimille supra quingentos, omnes isti prædicti purpuræ habebant superindumenta, multi etiam auro intexta, & beluata.

CAPVT. VIII

IUSTITIA, ET IUDICIUM QUID hoc loco Iobi, in alijsque significant. Cydaris Regum et purpura quid ostendant. Amictus sardius & iris Apoc. III. cuius rei Symbolum. Extremi iudicij multa signa ad similitudinem eorum, quæ fiebant in hominum iudicijs usurpata. Cur ille Dies magnus appelletur.

NONIAM Vestitum sed dicit Iob iustitia & iudicio, & sunt qui discrimen inter has duas voces constituent, quod facile apud alios reperias, hoc solum dicam: duo hisce verbis præcipua iudicium munera comprehendit, nempe damnandi, & absol-

Iustitia ius bonum, & æquum.
Iudicium ius summum.

Iudicium munera.

uendi, clementiæ & severitatis. Enim verò iustitia ius bonum & æquum dicit, hoc est, *Razon y cortesia, justicia con misericordia.* Iudicium, ius summum, id est, æquitatem cum severitate. *Iusticia con rigor.* Vtrumque igitur se præstasse Iob dicit. Pater, inquit, eram pauperum: hoc est, in tenuiorum causis non tam iudicem quam patrem agebam. Et addit. *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius aufererebam prædam.* id est, cum potentioribus, & sceleratis longè aliter me gerebam, *Haziales las muelas, y sacauales la presa no solo de entre las manos, mas aun de entre los dientes.* In hoc enim cum fides, tum constantia iudicis maximè cernitur, si tenuiores iniuria prohi-

prohibeat, potentiores in officio cõtineat, nec patiatur leges vt aranearum telas esse in republica (quod de Atheniense legibus Anaxarxes, & Solò dicere soliti sunt) quæ muscas & eiusmodi quasdam bestiolas implicant, cum ipsæ à maioribus irrumphantur.

Nec aliud opinor Cydaris illa regum, id est fascia candida olim pro corona usurpata cū veste purpurea significabat, quam clementiam cum severitate, iustitiam cū misericordia copulatam. Quam adeo solemne fuit præcis ostentare iudicando, vt in capitibus etiam causis, in quibus fere nullus clementiæ locus, eam præse ferre contenderent. Hinc illa mutatio vestis, hinc veili ante iudicatos, obductio: hinc illi ad mœrorè compositi vultus (quos Basilus supra describit) & misericordiæ simulatio. Hinc deniq; necessitatis significatio non solum in vultu, sed etiam in verbis, quorum atrocitatem studiose vitabant. Seneca Pater. *Eriam quibus animaduertere in damnatos necesse est, non dicunt, Occide, non More:* sed lege age, crudelitatem imperij verbo mitiore subducunt. Ideo etiam cum Apoc. III. sedes iudicij Christo ponitur in Cælo,

Iri circūdatur, & ipse in specie Sardij lapidis cōspicitur, vt ex habita iudicis intelligas, atque regis: qui pro corona Iri, pro purpurea veste amictū Sardij gestet, id est: rufum siue sanguinei coloris, in quo iustitiæ vindicatis Symbolū inest, vti miserentis in Iride, ex B. Amb. sententia. Ita etiā illud Isaie cap. II. explicatur. cū de Christo iudice scribitur: *Iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in aequitate pro mansuetis terre: & percutiet terram virga oris sui, & spiritum labiorum suorum interficiet impium.* Quod Hispanè dixeris. *Hazial justicia a los pobres con misericordia, haziales cortesia en sus negocios, &c.*

Ac quoniam huc dilapsus est sermo, de finiam, si de extremi iudicij die verbum addidero. Nam cum duo præcipua iudicantium munera Christus Opt. Max. eo die sit præstaturus, nempe absoluentis, cum improbos supplicijs addicet æternis: vtrumque ad similitudinem iudicij nostri facturus ostenditur. Daniel enim VII. tribunal in primis igneū pon-

Cydaris Regum quid, et que Sybolo. Clementia in iudice cum è data.

Seneca. Apoc. 4. locus explicatus.

Isaie I. 7.

Multa in extremo iudicio antiquorum similia.

ponitur: troni præterea cum illo iudicaturis terræ Senatoribus, hoc est Apostolis, exponuntur: & ipse in veste candida tribunal ascendit, & igneus ex ore fluvius erumpit, vt in candore vestis absoluendumus intelligas: qui color in sacris humanisque literis & letitiam, & felicitatem significat. Et in igneo flumine damnandi seueritatem accipias, quo pœnarum omnes acerbitates in eisdem literis exprimentur.

Seneca. Sed neque illa, quæ ad inferendum terrorem veteres inuenere, desideres. Senec. Controu. lib. V. *Ascendit*, inquit, *Iudiciorum prætor tribunal inspectante prouincia: noxiæ post terga ligantur mos vetus ad manus: statim intento ac tristi omnium vultu fit à præcone siterrorem in-lentium? adhibentur deinde legitima verba, canitur ex altera cutiendum. parte classicum, &c.* Vides vt ista etiam consonent: Clas-

sico enim euocabitur in iudicium orbis, canet enim tuba, & facto ab Angelis silentio adhibebuntur à supremo iudice legitima verba, id est absoluendi damnandique formulæ. *Venite benedicti Patris mei, &c.* Et illa. *Ite maledicti in ignem æternum.*

Judicij dies Atque hanc ob causam magnus, opinor, dies ille appellatur *magnus.* latur, quod magna omnia, summaque iudex sui officij munera obiturus in eo sit: absoluendi nimirum atque damnandi, misericordiæ iuxta atque seueritatis exercendæ: liberandi probos à temporarijs vitæ mortalis incommodis, atque etiã ab igne purgati, & improbos æternis ignibus destinandi. Sed hac de re dictum à nobis vberius est sub finem lib. I.

Fascia quid. Redeo igitur ad Cydarim, siue fasciam candidam, qua regiam potentiam significari Goropius arbitratur. Apud Barbaros enim, fascia nomē à manu, symbolo potestatis, duxit. Apud Germanos etiam fascia illius propria est, penes cuius manum, siue potestatem sunt omnia. Id quod ex vocis potestate Goropius colligit in Gigantomachia. Capiti autem potius quam vlli alii membro circundatur, vt primaria in alios, sicut capitis in membra, potestas significetur, sed hac de re nimis multa ille, quæ otiosum lectorem tenere facile possint.

Ego ad alia.

CAPVT.

CAPVT IX.

INDIGNISSIMVS BABYLONIORUM mos in exponendis ad adem Veneris puellas, aduenarum libidini transeuntium, notatus Baruch VI, & Herodoti lib. I. sed neuter hæcenus explicatus. Hierem. III. & Psalm. CXVII, loci singuli expositi. zonam soluere, funem dirumpere, quid. Vulgati lectio defensa, & illustrata, alia quoq; probata & explicata.

IN Ea epistola, quam ad Populum Babyloniorum feruitute oppressum Hieremias Propheta scripsit, quæque Baruch. VI. legitur, tametsi multa sunt, quæ historiæ veteris cognitionem desiderant, illud tamen de mulieribus circumdatis funibus ad vias sedentibus, & succendentibus ossa oliuarum, Apollinem requirit, qui de toto loco diuinet. Is enim sic habet. *Mulieres autem circumdatis funibus in vijs sedent, succedentes ossa oliuarum. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proxima sua exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa, neq; funis eius diruptus sit.* Vbi de toto in primis isto ritu dubitatur cuiusmodi fuerit, deinde funibus circumdatis esse, & funem dirumpi, quid sit? Denique ossa ne oliuarum, vt Vulgatus, an furfures, vt omnes alij vertunt, ex more antiquo succenderentur, & quem in finem. Quibus certè de rebus nemo, quem ego viderim, ante me.

Nam quod Lyra in hunc locum scribit, mulieres illas tãquam magni alicuius criminis reas, illius expiandi causa funibus obligari, à quo id, nisi à se dicat, planè non video. Hanc enim legem Babylonij communem fuisse scribit Herodotus lib. I. verbis fere totidem cum Propheta. *Ad templum inquit, Veneris sedent nodis, corollisq; tempora reuincta: è quibus dum alia seorsum abeunt, alia regrediuntur. Nam diuerticula vndecumq; sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas,*

Dd quam

Baruch. 6. Locus difficilissimus.

Herodotus.

Puella ad tē plū Veneris.

quam cuiq; libuerit diligendam. Porro cum semel illie confederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum coniecerit, & cum eadem a fano seorsum abducta rem habuerit.

*Auctores qui hunc locū te-
tigere.* Ex quibus, acutè monuit quidam è nostris grauissimus, atque sapientissimus auctor Benedictus Pereira, lucem afferri posse Prophetæ, quamquam ille ne aberraret à suo in Genesim pulcherrimo cursu, campum hunc alijs reliquit, in quo studioforum desudaret industria. Hanc certe ritum ex auctoribus plurimi tetigerūt. Cælius in Antiquis lection. lib. VIII. cap. XI. Polydor. Virgil. lib. III. cap. XVII. Lilius Gyr. in Venere. Thomas Bozius, de signis Ecclesiæ. tom. I. alijque. Sed omnes totidem cum Herodoto verbis. Quare studium ego atque diligentiam quantam polliceri possum, ad Prophetæ locum atque ad Herodotum ipsum explicandum, tantam afferam, & exordiar. Ac primum illud statuam quod & sacræ literæ docent, Feminas olim in vijs, in com-
Ezechiel. 16 pitis, ad Veneris maximè templa religionis etiam ergo solitas desiderare. Ezechielis enim XVI. multa similia narrantur his, quæ Baruch VI. leguntur. *Exposuisti fornicationem tuam omni transeunti vt eius fieres.* Et paulo post. *Ad omne caput viæ adificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti decorem tuum, & dimisisti pedes tuos omni transeunti.* Nunc ad Prophetam.

*Baruch ex-
plicatio.*

MVLIERES AVTEM CIRCVDATAE FVNIBVS, &c. Græcè in exemplari. *Schœnijs.* Quæ vox Iuncum significat: et quoniam ex iunco funes olim intexti, vt auctor est Plinius lib. XVIII. cap. II. Ideo iuncis, & funibus communis est vox, non secus atque spartum restibus, atque plantis, ex quibus illæ texuntur. *Circundatae*, igitur, *funibus.* Hoc est, vulgari cingulo, aut zona iuncea præcinctæ. An quia vulgares feminae, cuiusmodi has fuisse tradit Herodotus, gemmata zona, aurea, argentea ve ornari non possent? Cuiusmodi illa, qua se Iuno Iouem deceptura præcingit apud Homerum. Iliad. XIII.

Homerus.

Tum formosa habili præcingit corpora zona.

Aureolis

Aureolis vario pendentibus ordine bullis.

Sed apud Ægyptias auro interdum præcinctas videas puellas. Athenæus enim lib. V. cap. V. De pompa Ptolemei Philadelphi, ita scribit: *Hunc puellæ quingentæ purpuræ vestibus, auroq; præcinctæ sequebantur.* *Auro cinctæ puellæ. Athenæus.*

Coniecturam tacit Ilai. cap. III. Vbi cum seruitutem filiarum Sion describeret, ita dicit. *Et erit pro zona funiculus.* Hoc est, pro zona sine cingulo pretioso atque eleganti, quo matronas, ingenuasque feminas cingi fas est, funiculo iunceo, sine sparteo seruilium puellarum in morem succingentur. In Græcis autem eadem vox Schœnij reposita est in hoc loco Isaïæ, *ka antizonijs schœnio zose.* Id est, funiculo succingentur: quod vile genus cinguli est, cuiusmodi apud Hebræos proverbiali forma iactatur, Cinctorium Sacci.

Quod si quis mihi obiiciat, non omnes illas feminas humilioris fuisse conditionis, sed plures fortasse melioris, quas eiusmodi cinguli non decerent: huic ego fati me facturum posse putarem, si ab Herodoto responderem, eiusmodi quæ essent, aliter hospites ad templum Veneris præstolatas. Ita enim scribit. *Ceterum cum pleræq; sint diuitijs tumentes, quæ sui copiam facere recusent: hæc vehiculis camcratis vectæ pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba.* Sed est præterea quod respondeam, nempe mulieres illas funibus, siue Schœnijs vt est in originali Græco, circundatas, siue cinctas fuisse, in honorem Veneris: cui texta siue vincla iuncea grata fuisse vel nomen ipsum ostendit: quo interdum appellatam scribit Hermolaus apud Lil. Gyr. in Venere. Schœnim quippe nominatam ferunt. cui etiam Ouidius consonat, apud quem lib. II. Factor. texta iuncea inter donaria Veneris nominantur. *Herodotus.*

Cumque suo Veneri date grata Sysimbria lacte:

Textaq; composita, iuncea vinclarosa.

Huc etiam Plautus referri potest, qui meretriculas vi-
Meretrices
les, ac sordidas Schœniculas appellauit, quas Festus, *Schœnicula.*

Cal. Rhodig.

ab Schœno vnguento vilissimo, quo utebantur, sic dictas putat.

Atque hoc forsan intellexit Cælius lib. VIII. cap. XI cum de Babyloniorum ritu scribens, feminis illas the minge coronari solitas dicit. Quo etiam spectare possit Herodotus, cum easdem nodis, corollisque vinctas describit. Nodi itaque, siue funiculi, siue Schœnij, videtur fuisse vincla, siue sarta de iuncis floribusque contexta. Nec dissimiles certè corollas è iuncis floribusque implicatas gestasse feminas Indicas narrauit mihi se vidisse in numismate quodam vir grauis, ac diligens harum rerum obseruator, & optimo in his litteris iudicio Paulus Cespedes Cordubensis. Quas ego gestari etiamnum per ferias B. Ioanni Baptistæ sacras, maximè ab his qui è flumine redeunt, sæpissime vidi. Coronabantur autem feminæ siue quia Veneri sacrificaturæ, siue quia amabant. Sunt enim vincti amantes: vt ait Athenæus

Feminae cur coronatae.

Quem ad morem illa faciunt Ezechiel. XXIII. vbi eiusmodi corollas gestasse meretrices, & ijs ornasse Deos suos, quos sub amasiorum nomine Propheta intelligit, ex his, quæ subijciam, ostendetur: *Posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosissimas in capitibus eorum.*

Ezechiel: 23

Tentoria etiam corona

Quem in locum Hieron. Prado nobilis è nostris sacrarum litterarum interpret: *videtur, inquit, meretrices illæ ex rosis, vel violis, alijs ve odoriferis floribus, & frondibus sarta sibi plexuisse decoris &c. cum ea ceremonia meretrices se ipsas prostebantur fidelissimas, & amantissimas sponsas Deorum.* Quibus etiam coronis diueticula sua ornabant feminæ Babylonicæ, sole mni amantium ritu, qui amicarum limina coronabant, vt se amare profiterentur. Sed occurrat mihi aliquis, ac dicat: Viros seminarum limina coronasse, dubium non est: sed nunquid etiam feminæ virorum? rectè inquam, hoc loco: nam femina virum sedatur, lectum, cubile sternit, sacris magicis illigare conatur, coronis allicit, ac se se in hospitis prætereuntis amorem insinuans, omnes captat illius capiundi occasiones.

Huc

Funiculus pro fertis, Pjal. 117.

Huc etiam accedit, Hebræos quidquid variè intextum, aut implicatum est funiculi vocabulo solitos appellare, & explicare. Pjal. CXVII, vbi nostra. *Constituite diem solemnem in condensis.* Hebræa sic legunt. *Alligate agnum funibus intricatis.* Vel vt alij: *Cingite ramis in semetipsos implicatis: redimite corollis mira varietate contextis.* Nam & apud Græcos quidquid frondosum est, coronamentum dicitur. Athenæus lib. cap. VIII. *Cratinus autem comicus coronam vocauit coronamentum in Ulyssibus lotum, quia omnia frondosa ab Atheniensibus coronamenta nuncupantur.*

Athenæus. Coronamentum quid

Quare siue funiculus pro cingulo, Zonave iuncea, siue pro corolla, vt proximè diximus, capiatur, postremum illud, quod sequitur, facile intelligatur. Enim vero quæ mulier à viro cognita primum fuerat, vicinæ exprobrabat, quod ea non fuisset digna habitæ, neque funis eius diruptus esset. Nam cum hospes quam duce ret pulcriorem atque gratiorem, eam sibi deligeret, cum qua Venerem perageret, & hac peracta corollam nodosque deponeret, amatorias videlicet illecebras atque insignia, non mirum si aliæ quoque indignè ferrent se ab illo qui vnam selegerat, præ illa contentas: maximè cum cogerentur inibi, dum amatorem fortirentur, diutius desiderare. Funem præterea disrumpi, nihil aliud est quam discingi, quam Zonam soluere, quam coire. Discingebantur enim feminæ in Venerem. Horat. de quadam in adulterio deprehensa. lib. I. Satyr. II.

Zonam soluere.

Horat.

Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo.

Nè nummi pereant.

Zona autem soluebatur nouæ nuptæ thalamum subeunti. Vnde Zonam soluere idem est, quod viro copulati. Catullus. Catull. Epigram. II. ad passerem Lesbicæ.

Quod Zonam soluit diu ligatam.

Et Epigram. XXVI. ad Ianuam.

Quod posset Zonam soluere Virgineam.

Et apud Græcos, Musæus de Amore Erûs & Leandri: *Musæus. Sic quidem illa locuta est: hic vero statim soluit Zonam.*

Theocrytus. Et apud Theocrytum Edyllio XIX. de Europa Nympha
Neque diu animum floribus oblectatura erat,
Neque virginalem Zonam impollutam conseruatura.

Exempla apud Homer. & alios. Adhuc mihi multa super-
 sunt, quæ ad huius partis explicationem adduci merito vi-
 deantur: sed caput hoc ne ultra iustam magnitudine, n
 producat, reijcienda videntur in proximum.

CAPVT. X.

P R O X I M I L O C I B A R V C H
 tertia, atque etiam quarta, & continens ex vulgati lectio-
 ne interpretatio. Funiculus in sacris pro cubili, pro lecto,
 & tabernaculo. Psal. CXXXVIII. & Hierem. IX. lo-
 cus explicatus. Osium Oliuarum ac furfurum combustio:
 funiculorum etiam obligatio, & disruptio, ex arcanis gentium sa-
 cris deriuata. Veneficiorum ritus & formulæ aliquot.

Q V A N Q V A M Ex his, quæ proximo capite
 diximus, allata lux videbatur ad eã loci Ba-
 ruch partē, quam summus explicandam,
 tamen adjiciam adhuc tertiam, quartam
 etiam in interpretationem, quæ singularium
 per se partium, & earum inter se commodã
 cohærentiam, & coagmentationem complectetur. Pro-

Altera Ba- pheta sic. *Mulieres autem sedent in vijs circumdatæ funibus.*
ruch explica Hoc est, inclusæ tentorijs, aut tabernaculis circumscriptæ,
tio. eiusmodi funibus, aut textis iuncea distentis. Quia fu-

Psal. 138. niculus etiam apud Hebræos lectum, siue cubiculum in-
 quo cubare solemus, significare cõsuevit. Ita Psal. CXXXVIII
Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti. In Hebræo.

Chaldeus. *Et cubitum meum cinxisti. Ier quo ambulo, & locum, in quo*
recubo. Quare Chaldæus. Sed & quando ambulo in via, &
 accumbo ad vacandum legi &c. Hoc est, cum ad meditandã
 legem

legem in meum me cubile recipio. Funibus autem & lec-
 tos, & tabernacula distendi solita. lib. II. docuimus, cum *Diuerticula*
 de vestimentis pigneratis ex Amos. II. disputauimus. Ibi *funibus dis-*
 enim LXX. Viri legunt: *Et vestimenta sua funibus alligan-* *tincta*
tes velamina faciebant. Chald. autem sic: *Super lectulis pig-*
noratis. Et certè hæc sunt illa diuerticula sic funibus dis-
 tincta apud Herodotum. sic, inquam, funibus distincta,
 idest ad instar nodorum atque corollarum, quibus capita
 impediabantur, colligata, & extensa. Quæ vel ex pellibus
 vel è vestibus funibus distendi verisimile est, opere nimirũ
 subititio, ac tãtis per duraturo, dũ mulier hospite fortiretur.

Et nescio quid simile subodoror in Athenæo, cuius hæc *Athenans.*
 sunt ex lib. XII. cap. V. de Thyrrenis, ac Siculis. *Coeunt*
autem ac congregiuntur se inuicem aliquando intuentes: ac sa-
pius circa thorum opera iacentes, quæ virgulis sunt intex-
ta, superiusque vestes extenduntur. Hieronymus etiam Rho-
 dius in Historiæ Comẽtarijs, scribit, quod Sophocles pue-
 rum rapuit cum eo congressurus. *Atque puer propriam*
vestem super herbas extendit, Sophoclisque veste sunt circumtec-
ti. Ex calamis enim atque viminibus olim scenæ vt lib. I.
 docuimus. Firmatur sententia ex illo, Ezechiel. XVI. *Ex* *Ezechiel. 16*
posuisti fornicationem tuam omni transeunti, vt eius fieres, &
sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde confusa,
& fornicata es super eis. Et paulo post. *Ad omne caput viæ*
edificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti de-
corem tuum, & diuisti pedes tuos omni transeunti. Vbi Hiero-
 nym. *Edificasti tibi lupanar.* LXX. *Habitaculum forni-*
cationis. Quæ omnia in idem recidunt, & cum explicatio- *Funibus dis-*
 ne nostra sponte consentiunt. Funibus autem disten- *tenta taber-*
 di solita excelsa siue tabernacula apud veteres etiam obs-
 curum non est, inde enim tentoria: quia funibus tende- *Cornel. Tac.*
 bantur. Tacit. lib. III. Hist. *Incisis tabernaculorum funibus*
suismet tẽtorijs coopertos trucidabãt. D. Isid. dicta scribit, taber-
 nacula, quod cortinæ funibus distentæ tabulis interstanti-
 tibus appenderentur, quæ tentoria sustinerent.

Sedebant igitur in tabernaculis singulis singulæ, quæ

sibi ad præstolandos hospites comparauerant. Verisimile autem est eiusmodi, siue tuguria, siue diuerticula, siue tabernacula, siue cubilia malis appellare, cum lectulo ad cubandum, tum alijs rebus ad vitæ cultum necessarijs instructa fuisse: cum cogentur interdum in ijs ad triennium cōmorari. Nec verò aut longius ductum, aut durius dictum videri debet, si funis pro lecto, aut pro cubili lectus accipiat. Nam præterquam quod multa sunt in sacris litteris testimonia, quæ id confirment, vt paulo ante diximus, & dicitur vberius infra: Latinis satis frequens tropus est Synecdoche, cum aut pars pro toto, aut continens pro cōtento; aut, quod hoc loco fit, contentum pro continente vsurpatur. Sed explicatio posterioris partis maiorem lucem priori afferet.

Funis diruptus quid. **NEQUE FUNIS EIVS DIRVPTVS SIT.**

Hierem. 10. Hoc est, neque tabernaculum eius, siue diuerticulum sublatum sit: eadem enim loquendi formula Hieremiæ X. tabernaculi demolitio explicatur. *Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt: filij mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extendat vltra tentorium meum, & erigat pelles meas.* Ecce diruptos funiculos, idest, dissipatas pelles, & tentorium deiectum. ita etiam LXX. *Tabernaculum meum miseria affectum est, & omnes pelles mea dissipatae sunt: non est vltra locus tentorij mei, locus pellium mearum.* Chald. autem sic. *Terra mea deserta est, & omnes vrbes mea direpta sunt: populus meus migravit, & non comparet, nec est qui extendat vltra tabernaculum meum, & erigat cortinas meas.* Itaque cortinarum, pellium, ac funiculorum tabernaculi nomine, idem significatur: nempe vrbes ac populi, quæ omnia vastata desolebat. Funem igitur eius non esse diruptum, nihil erit aliud, quam adhuc relictam esse in tentorio, quod in eum vsum sibi distenderat. Alioqui enim dissolui oportuisset, si finem, cuius causa diuerticulum texerat, consecuta esset. Iam ad vltimam & continentem singularum inter se partium cohærentiam explicandam aggrediamur,

CIRCVM-

CIRCVM DATÆ FUNIBVS. An quia arcana sacra, idest amatoria veneficia peragerent, vt prætereuntium amorem sibi conciliarent? quod vulgare eius sæculi vitium inter gentes. In his autem veneficiorum sacris necti vincula altari, atque etiam hominibus licia circumdari; seruatum à prisca. Ita tamen vt necteret vincula qui se, aut alios in amorem vellet inducere: solueret autem qui se amoribus cuperet expedire. Ita apud Virgilium. Dido sacra Dijs inferis magica factura, ita facit.

Vnum exuta pedem vinculis in veste recincta.

Quia, vt ait Seruius, id agitur vt ista soluat, & innectatur Aneas. Petron. in Satyrico. *Ille de sinu licium protulit varij coloris filis intortum, cernicemque vinxit meam.* Virgilij. Eglog. VIII. Imago Daphnidis tribus licijs, triplici colore circumdatur: quo significat venefica ita se amore implicari, & velle vt ita Daphnis ipsius amore implicetur. Deinde terni colores tribus nodis nectuntur, vt Daphnis ita amore nectatur.

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore

Licia circundo, terq; hæc altaria circum

Effigiem duco.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:

Necte Amarylli modo, & Veneris dic vincula necto.

Propertius lib. III. Eleg. V.

Cinctaq; funesto lancea vitta viro.

Sed hac de re tam multa sunt apud Theocryt. Virg. Lucanum, Valer. Flac. Ouid. Propert. vt satis fuerit attigisse. Quare Circundatæ sedent funibus Babylonicæ illæ mulieres, vt se transeuntium amoribus deuinctas esse significent, & velle se vt illi pariter iisdem amoribus implicentur. Et certe huc etiam spectare videtur Herodotus, cum illas scribit nodis corollisque tempora reuinctas: nam nodi etiam & ferta in veneficijs vsurpata. lib. III. *Æneid.* Elisa sacrum factura magicum, vt amorem a se in Æneam deriuaret:

Ecce Intenditq;

Vincula in sacris Magicis.

Virgilius.

Petron. Ar-

bit.

Virgilius.

Propertius.

Mulieres cur funibus circumdatae.

*Intenditq; locum fertis, & fronde coronat
Funerica.*

Diuerticula sic funiculis distincta. Quod autem addit Herodotus habuisse mulieres illas diuerticula sic funiculis distincta, sic etiam explicari possit, ut diuerticula eisdem nodis ac fertis, quibus ipsæ redimitæ erant, fuerint coronata, ex amantium gentilitio ritu; de quo Athenæus lib. XV. cap. II. Vbi tum demum solui coronas amantium scribit, cum amore liberati manumisque fuerint amatores. Particula itaque SIC, in Herodoto similitudinem dicere videtur, ac referri ad nodos & vincula, quibus

Umbracula olim ex ramis. seminarum tempora vinciebantur. Scimus autem umbracula olim ex ramis aliquando contexta, & coronis etiam ac vittis, aliisque ornamentis instructa. Nam Athenæus

Athenæus. lib. V. cap. V. inter alias Ptolemæi pompæ delicias, hanc etiam numerat, dicens: *Circumponebatur illi umbraculum hederæ, vite, reliquisq; arboribus ornatum, eui coronæ, vittæ, thyrssi, timpana, mitra, & comicæ, tragicæq; ac Satyricæ personæ appendebantur.* Iuvat etiam illud Varronis lib. I. De vita P. R. *Quod frontem lecticæ sternebant ex herba torta, appellatum torum.* Hoc quod iniicitur, etiam nunc toral dicitur.

Varro. Sed de hoc vberius infra. Nunc veniamus tandem ad ossa oliuarum, quæ res tantam habuit difficultatem, ut ad eam vix vnus accesserit.

Ossa oliuarum quid. **SUCCENDENTES OSSA OLIVARVM.**

Vulgati le- Etio defensa. Grecè. Pityra: Hoc est fursures ut omnes vertunt, præter vulgatum, interpretes, ex communi lexicorum auctoritate. Sed tamen hoc ita sit, Pityra nihil significare aliud quam fursures (quod mihi persuadere omnino non possunt vnus fretus auctoritate Vulgati) tamen satis causæ videtur in eo esse, cur traductum sit etiam per similitudinem, ad quæcunque alia purgamenta, cuiusmodi sunt oliuarum ossa, siue retimenta, quæ ex contusis oleis relinquuntur, significanda. Id vero ex Athenæo confirmo, qui ex auctoritate Philemonis tritas oliuas Pityrides appellat lib. II. cap. XIII. *Pityrides oliuæ tritæ dicuntur, at nigra Stymphilides.* Callimachus etiam in Hecale, ut ibidem scribitur,

tur, oliuas Gergerimam, & pityrim connumerat. Quare præclare Vulgatus vetit ossa oliuarum: & certè arcanum videtur tetigisse veneficiorum sacrum: ex cuius antiquo ritu oliuarum ossa succendebantur. Theocryt. Eidylio. II. Simetham Daphnidis amore captam, sacris magicis operantem atque ita dicentem facit: *Nyn thyso ta pityra.* Id est, Nunc ossa oliuarum sacrificabo. Hic enim eadem vox Pityra, reperitur, quam in Baruch Propheta Vulgatus transfult in ossa oliuarum. Quamquam Theocryti interpres, Fursures vertit, uti omnes alij præter vulgatum sacri scriptores, cum Prophetam interpretantur. Sed nemo quare id fiat exposuit. Verum siue fursures illi fuerint, siue quod verius puto, tritarum retimenta olearum, quæ succenderentur à feminis, id ea causa fiebat, ut amatorijs cantionibus ac veneficijs in sui amorem pellicerent transeuntes. Nam ex magico ritu, lauri, verbenæ, aut alij furculi, & herbæ adolentur, cum iusta quadam & solemnè verborum formula, qua significabant se amati ossa spargere, aut vrere: & velle, precarique, ut quemadmodum Philtra igne conflagrant: ita ille amoris ignibus vreretur. Theocrytus sic Eidylio. I.

Mola quidem in igne consumitur, sed asperge

Thestyli infelix, &c.

Sparge simul & hæc dicas, Delphidis ossa spargo.

Sicut hanc ceram ego, Deo adiuuante, liquefacio,

Ita præ amore statim liquefeat Myndius Delphis.

Contritas igitur oleas incendebant, ut quemadmodum illæ contritæ facilius conflagrant, ita etiam amasius amoris fiammis corripere. Et quidem de oliuarum ossibus, nihil habeo amplius quod dicam. Sed hoc ipsum quod est, satis opinor est ad Vulgati explicationem. Et quidem de fursuribus nostro etiam seculo vestigia multa cernuntur. Ego enim sæpe audiui in iudicio quæstorum fidei, cum veneficarum causæ legerentur, inter earum philtra fursures numerari? Quod autem suspensam digito æneam lu-

E e 2 cernam

Pityra oliuæ ossa.

Pityra fursures.

Fursures & oliuæ ossa cremata in sacris Magicis.

Theocrytus.

Veneficiorum quidamritus qui nostro etiam aho.

cernam ope dæmonis in orbem nullo mouente agitant, id quæque à primis in hæc sæcula deriuatum, vt pleraque alia de vestibus amassij, de lacertis, de bufonibus &c. Apud Theocrytus. Theocrytum enim Simetha sic loquitur.

Vtque voluitur hic æneus orbis ope Veneris.

Sic ille voluatur ante nostras fores.

Cætera igitur quæ restant ex Prophetæ loco ex his quæ diximus, intelligi facillimè possunt. Nam mulieres illæ in honorem Veneris illi se se hospiti dabant, qui primus certam pecuniæ summam in sinum eis coniecisset. Quam in alios quam in templi vsus erogari, fas non erat, ut scribit Herodotus lib. I. & Clemens Alexand. in oratione adhortatoria ad gentes cuius hæc sunt. *Nummum autem ei offerunt ij qui initiantur, vt amica amatores.* Ita enim Deam sibi placatam, & propitiam reddi putabant. Atque id causæ erat, cur quæ iam hospitem sortita fuerat, proximæ suæ exprobraret quod digna non esset habita, neque funis eius diruptus esset. Hoc est, quod eius preces exauditæ non essent; neque sacra voti coporè fecissent, vt diutius ex peccati molestia liberaretur, & funes, siue nodos, siue corollas, tã quas ipsa gestaret, quã quibus diuerticulũ corona uerat, soluti iã amoris, & expiatæ Deæ argumenta dissolueret.

Funem diripi quid.

Itaque, **NEQUE FUNIS EIVS DIRVPTVS SIT.** Id est, neque voti compos effecta fuerit, neque amore illo se soluerit, quem deriuare in hospitem cupiebat beneficijs amatorijs. Nam vt supra diximus, quæ se amoribus expatire contendebat, ea & solueuat vincula, & vestem dissingebat. Dirumpi igitur funem, idem erit quod, voto liberari, & solui amore, quo ardebat hospitis capiundi, & eotandem hospitem implicasse. Illa enim vbi cum hospite congressa esset, perinde ac voto liberata domum rediebat. Il autem ex eo intelligi oportet, quod qui amore se explicabat, ferta, nodos, & vincula, quæ funiculi vocabulo significari, supra docuimus, dissoluebat. Gorgopius de Veneris vinculis multa, vt solet in Saxon. lib. Origin. VI. vbi omnem ligationem ad Venerem referri scribit:

&c

& multo verius à Virgilio vocatam ad aras magicas Venerem, quàm à Theocryto Hecatem, probat: quando omnis illi ligandi vis debeat: & Verbenas, quarum vsus in sacris, dici putat ab aduersis coercentis, & ijs alligandis, quæ habemus in votis. Serta autem & vincula soluere, idem esse censet atque, amoribus expediri. Nam vt coronatos incessisse olim amatores, vinculorum amoris Symbola præferebat, ita etiam soluisse coronas, detraxisse funiculos, atque ferta, soluti amoris argumentum merito ducebatur.

Fauet Chrysofomus in Epistol. I. ad Timoth. *Non ignorabat, inquit, ex paganico ritu coronatos: olim incessisse amatores quoslibet, tanquam vinculis quibusdam impeditos, & illorum quos amarent valuas itidem coronare solitos.* Athenæus lib. XV. cap. XI. hac de re satis eleganter disputat; queritque, cur amare dicantur coronati, si coronæ soluantur. An, inquit, omne quod vinculum est, solutum iri significatur? *Amar verò quorundam vinculum est coronatorum, nulli siquidem alij vinculis studiosi sunt vt coronetur, præter amâtes. Declarat autem coronæ solutio vinculi ipsius amoris: quod cognoscetes, viros huiusmodi amare inquit. Sed Clearch. coronam victoriæ signum esse de finit, apud eundem. Neque prius amâtes, coronari oportere iudicet, quàm amorè denicerint: illud est autem, vt i amatum, vt coepretur, allegerint, & à desiderio liberati, manumissique fuerint.*

Chrysofom. in 1. ad Timoth. cap. 2. serm. 8.

Athenæus. Coronatur amare dicantur.

Amare dicantur verò quorundam vinculum est coronatorum, nulli siquidem alij vinculis studiosi sunt vt coronetur, præter amâtes. Declarat autem coronæ solutio vinculi ipsius amoris: quod cognoscetes, viros huiusmodi amare inquit. Sed Clearch. coronam victoriæ signum esse de finit, apud eundem. Neque prius amâtes, coronari oportere iudicet, quàm amorè denicerint: illud est autem, vt i amatum, vt coepretur, allegerint, & à desiderio liberati, manumissique fuerint. *Chlearch. Sen di amare inquit. Sed Clearch. coronam victoriæ signum esse de finit, apud eundem. Neque prius amâtes, coronari oportere iudicet, quàm amorè denicerint: illud est autem, vt i amatum, vt coepretur, allegerint, & à desiderio liberati, manumissique fuerint.*

Chlearch. Sen di amare inquit.

Theocrytus.

O puella dulci aspectu, tota saxeæ, ò nigris decora supercilij

Nympha, amplectere me pastorem caprarum, &c.

Facies vt statim coronam hanc in minutas partes discerpam, *Coronam dis*

Quam tua causa, ò chara Anarylli, ex hedera nexam gero, *cepit, qui vo*

Implexis falliculis, & odorato apio. *ii compos ef*

Vides, vt dicat se, postquam voti compos factus fuerit, *ficium.*

ronam soluturum? Ac Athenæus ita Philosophatur. *Vel*

etiam quod solutiones maximè de vinculis, & amantibus intelli- *Coronæ solu*

guntur. Cum ergo coronæ solutionem deuincitorum quorundam so- *tio vincitoræ*

lutionem esse arbitrentur, eos amare inquit. Sed B. Chrysof. liberatè sig

de sponsorum coronis ita censet; Eos quasi peritos Athle- *nificat.*

tas coronatos nuptiarum diè processisse, qui scilicet casti-

tatis, roborisque animi specimen, atque documentū in palestra, siue in Gymnasio paternæ domus, se se continendo, dedissent.

Hæc ego cum multos ante annos memoriæ causa in aduersaria coniecissem, monuere me nuper quidam viri docti Gueuaram eruditum æquè atque grauè Habacuch Prophetæ interpretem, idem, quod ad Oliuarum essa pertinet, docuisse. At ego, tametsi testari Deum ingenuè possum, me neque eius Hactenus commentarios vidisse, neque ab illo vnquam scriptore quidquam ex his, quæ dixi, accepisse, tamen decertasse me in eadem arena cum strenuo viro, eandemque laudem retulisse, non solum letor, etiam gaudeo. Puto enim discere, & à doctis maximè viris, nunquam non esse gloriosum. Sed videamus quid ille de re.

In præfatione ad cōmentarios suos numer. XXVIII. & XXIX. vt eorum refutaret errorem, qui inexpiabile crimē ducunt humanam eruditionem cum sacra coniungere, hūc Prophetæ locum vsurpat, & à Theocryto intelligentiam petendam esse demonstrat. *At, qui ab eo, inquit, interpretationem qua scierit, is probè cur ossa oliuarum à mulieribus cremantur, intelliget. Nam eius, quod de funiculis intulit, ab Herodoto intelligentia petenda est.* Sed vellem, qua ratione peti posset, ostendisset: magna omnes molestia liberasset. Plus enim difficultatis habet Herodotus, quàm vt possit sine interpretis ope intelligi: & posse ex eo lucem affari Prophetæ, iam ante viderat doctissimus sacrorum interpres è nostris Benedictus Pereira in suis ad Genesim commentarijs. De oliuarum autem ossibus ita scribit: *Habent autem apud Hieremiam Græca pro ossibus oliuarum, T A P I T Y - R A, Est autem Pityron, palea, surfur, & tam capitis sordes, quàm, vt vertit Vulgatus oliuæ ossa. Quod si testimonio docuisset, ultra quod desiderares nihil esset. Nam cur etiam oliuæ ossa? Addit præterea Oliuæ ossa cremari, genus fuisse incantamenti amatorij: quod ex Theocryto docet, in quo valde assentior. Adiungit postremo huiusmodi incantationes et artes Assyriorum fuisse commentum: Theocry-*

Gueuara de hoc loco sententia.

Pityra quid.

Theocrytus.

tus enim sic ad finem Eidyllij.

Talia in cistella venena medico seruate,

Quæ ò Luna, ab Assyrio hospite conficere didici.

Hæc ille, & præterea nihil: quare non dubito, quin non omnino ingrata futura sit intelligentibus, atque studiosis nostra in hoc toto loco explicando opera, studiumque.

CAPVT XII

MERCES OLIM VENERI, VT MERETRICI data. Meretricia stipes eidem oblata. Donaria de templis sublata, & reddita meretricibus. Sacris litteris Deuteronomij. XXIII. Micheæ. I. Ezechielis. XVI. lux allata.

LEGERAT Eruditus quidam, quæ de nefando Babyloniorum ritu proximè diximus, cumque meretriciam stipem Veneri datam animaduertisset, quæ fuit ex me, quid de Micheæ, Deuteronomijque loco sentirem? ubi de meretricijs mercedibus, prostibulique pretio sic decernitur. *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voverint, quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.* Hæc Deuteronomij. XXIII. habentur: sed Micheæ. I. sic legitur. *Et omnia sculptilia eius concidentur, et omnes mercedes eius cōburentur igne, et omnia idola eius ponā in perditionē, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et vsque ad mercedē meretricis reuertentur.* Quæ cū ille pronūtiasset, nihil, in quā dubito, quin turpissimos in Deut. Gentium mores, & apud Micheā, eorum perfidiam damnet Deus, qui se se ad illorum ritus accommodarent, aut saltem ad eos Propheta adludat. Nam illud in primis certū est, Veneri olim mercedē nō solū tāquā meretrici sed ex prostibuli etiam pretio in templum inlatam. Docet in primis Herodotus, qui supra de Babyloniorum lege,

Deuter. 23.

Micheæ. 1.

Veneri merces data vt meretrici.

Et exprostituli quaest. Porro, inquit, cum semel illic confederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem habuerit.

Herodotus. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: Tanti ego tibi Deam Mylisam imploro. Mylisā enim Aegyptii Venerē appellant. At vero pecuniam illā quantulacūq; sit, non est fas reicere:

Clem. Alex. siquidem in sacrum conuertitur vsus. Clemens etiam Alexandrinus in eandem sententiam ita scribit in Adhortatoria ad gentes. Nummum autem, inquit, ei offerunt ij, qui iniuriantur, vt amicae amatores. Et Arnobius etiam lib.

V. Nec non & Cyprica Veneris abstrusa illa initia praeferamus, quorum conditor indicatur Cynaras Rex fuisse: in quibus suadentes ea, certas stipes inserunt vt meretrici. Et scribens in Psalmum XXVIII. In Libano, inquit, sacrificantes vsq; hodie turpissima Veneri, vitulorum virilia amputant. & in eius sacrificio huiusmodi incensa supponunt, mercedem, quam oportuit, erroris sui Deae suae exhibent meretrici. D. etiam Augustinus aperte in hanc sententiam ita scribit. Tres Veneres, vna virginum, quae etiam Vesta est, alia coniugatorum, alia meretricum, cui etiam Phoenices donum dabant de prostitutione filiarum, ante quam iungerent eas viri.

D. Augusti. Dicta autem est meretrix Venus, siue quia Sacellum hoc nomine, ob liberatam urbem à meretrice, Abydeni construxerunt, vt scribit Athenæus lib. XIII. cap. XI. Siue quia prima meretriciam artem instituit, auctorque mulieribus fuit in Cypro, vt vulgato corpore quaestum facerent: vt Lactantius scripsit, & Seruius. Quod autem amicam Clemens supra appellauit, rectè fecit: nam id quoque nomen Veneri, siue quod amicos, & amicas amore coniungit, & amicitias cõit, vt scribit Apollodorus Atheniensis in lib. Deor, apud Athenæum lib. XIII. cap. X. siue quod honestum nomen, ex vera amicitia sumtum, ad turpem detortum est, ob honestum dictionis vsus. Ita Anaxilas in Iuuenca.

Venus cur meretrix. Dicitur autem est meretrix Venus, siue quia Sacellum hoc nomine, ob liberatam urbem à meretrice, Abydeni construxerunt, vt scribit Athenæus lib. XIII. cap. XI. Siue quia prima meretriciam artem instituit, auctorque mulieribus fuit in Cypro, vt vulgato corpore quaestum facerent: vt Lactantius scripsit, & Seruius. Quod autem amicam Clemens supra appellauit, rectè fecit: nam id quoque nomen Veneri, siue quod amicos, & amicas amore coniungit, & amicitias cõit, vt scribit Apollodorus Atheniensis in lib. Deor, apud Athenæum lib. XIII. cap. X. siue quod honestum nomen, ex vera amicitia sumtum, ad turpem detortum est, ob honestum dictionis vsus. Ita Anaxilas in Iuuenca.

Venus amica. Sortitur amica nomen ex amicitia: At non, vt ipse nunc refert, scorti mali.

Sortitur amica nomen ex amicitia:

At non, vt ipse nunc refert, scorti mali.

Nam

Nam & meretricis etiam nomen olim in honestis ducebatur, vt sacrae litterae docent. Etenim Iosuae I. Rahab meretrix dicitur, id est, hospita, vt interpretatur Chaldaeus: & III. Reg. III. Venerunt duae mulieres meretrices ad Regem, hoc est, caupona, ex eiusdem interpretatione. Sed hoc obscurum non est, & tractatur egregiè à Hieronymo Prado doctissimo è nostris Ezechielis interprete, ad Prophetæ caput XVI.

Deorum autem siue templorum donaria meretricibus data, externae nostraeque litterae docent. Athenæus enim lib. XIII. cap. XXVIII. rem ex instituto prosequitur; sed altissimum ex Epistola Hieremiae quae Baruch. VI. legitur, ad id quod quaerimus, testimonium. Coronas certè aureas habent super capita sua Dii illorum, vnde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsis. Dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud à meretricibus ornant Deos suos. Et Ezechiel. XVI. Fecisti tibi imagines masculinas & fornicata es super eis, & sumisti tibi vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas. Cap. etiam XXIII. meretrices corollas, ornamentaque sua Dijs accommodant. Posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosissimas in capitibus eorum.

Ex quibus lux sese aperit ad illud Micheae, apud què Dominus idola se demoliturum comminatur, & succensurum igne mercedes, id est donaria eorum: redditque cau-

sam. Quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & vsq; ad mercedem meretricis reuertentur. Donaria enim significat idolis ex meretricio quaestu dicata, & ex ijs ad meretrices iterum (quod saepe factum docuimus) reuocanda: siue quia ipsi idolorum sacerdotes id facturi essent, siue quia hostes direptis templis, veste, aurum, argentum, votiuas tabulas, & reliqua donaria inde ablata, meretricibus oblaturos esse praedicat. Verum, & Deorum etiam simulacra ex muneribus olim meretricijs facta, Arnobius docet lib. VI. aduersus Gentes. Si atq; humiles adoratis, ossa, lapides, ara sunt, argentum, aurum, lignum sumtum ex arbore, aut commistum glutinum Gypso:

Ff ex

Merces ex ornatibus fortasse meretricijs, aut ex muliebri mundo, aut ex
 Indici animalis dente, ex cacabulis, ollulis, ex candelabris, &
 lucernis, aut ex alijs obscenioribus vasculis congesta, conflata
 in has species ducta sunt, atq; in formas, quas cernitis exierunt.
 Hæ autem mercedes abominabiles sunt apud Deum, quia
 Tertullian. vt ait Tertullianus De habitu mulieris, Nullius rei turpis mer-
 ces decora est. Sed de hoc vberius infra.

CAPVT. XIII.

EXPLICATA DEUTERONOMII LEX DE
 mercede prostibuli non accipienda in templum. De ea re Philonis
 egregiè Philosophantis sententia. Exoletorū meretricumq; vestigi-
 gal in ararium inlatum: apud Græcos etiam ex canibus: quod re-
 actum ab templo Hebræorum, vti meretricum postea ab Ro-
 manorum arario. Vitula impudicitie symbolum. Hoseas ex-
 plicatus. Meretrices summoneri solitæ.

Lex Deuter.
 explicata.

Vestigal o-
 lim ex mere-
 tricio questu.
 Suetonius.

Dio lib. 59.

audetur

INC Etiam prior pars legis illius Deuter.
 XXXIII. facile intelligitur: cauet enim
 ne offeratur merces prostibuli in domo Do-
 mini: imprimis quia pretium peccati est.
 Deinde quia ex infidelium ritu Aethnico-
 rum, qui Deo semper execrabiles, & quod
 ad meretricium pertinet, ipsis etiam hominibus atque adeo
 Diuinæ lucis expertibus. Vestigal olim ex meretricio ques-
 tu Caligula exegit, testante Suetonio cap. XL. Ex cap-
 turis prostitutarum, quantum quocq; vno concubitu mereret. Ad-
 ditumq; ad Caput legis, vt teneretur publico, & quæ meretri-
 cium, & quæ lenocinium fecisset. Qua de re Dio. lib. LIX.
 Lupanaria ab eo in ipso palatio posita, in ipsq; ad libidinem suam
 prostitutas primarias feminas, puerosq; clarissimorum virorum, ac
 inde exactam ab omnibus pecuniam vel sponte vel inuitis, tamen eam
 vt indignè quid ferre videretur, conferentibus, quis silenti inuoluat

At

At Seuerus in Sacrum ararium inferri vetuit, nempe quia Sustulit Se-
 sacrum, & Saturni templum. Lampridius in eius vita. Le- uerus Imp.
 nonnum vestigal, & meretricum, & exoletorum in sacrum ara- Lampridius
 rium inferri vetuit, sed sumtibus publicis ad instaurationem
 theatri, circi, & amphitheatri, & ararij deputauit. Quid nī
 Deus meretricum mercedes à suo templo reiciat, quas ne
 mortales, & ab eo quidem alieni in ararium dignentur
 inferre.

Non præteribo hoc loco Philonem Iudæum, qui de mer- Philonis hæc
 cede meretricis non accipienda in Sacrarium egregiè Phi- de re egregia
 losophatur. Quare fragmentum illius nec grauabor adscri- sententia.
 bere, nec ingratum me facturum lectoribus arbitror.
 Egregium, inquit ille, præceptum extat in sacro legum codice.
 non decere meretricis mercedes inferri in adem Deo sacratam,
 femina formam florentis venditantis, & vitam probrosam pro- Scortantis
 fessæ quæstus gratia. Quod si mulieris amatoribus suis obliquen- anima mu-
 tis profana ducuntur mœnera, quanto magis scortantis anima, nera execra-
 quæ se prostravit constuprandam violentiæ, gula, voluptatum bilia.
 studio, ambitioni, auaritiæ alijsq; vitijs innumereis, quorum ma-
 culæ an vniquam elui possint, nescio. Nam meretricum quæstui
 finem nonnunquam senectus imponit, quando pristina destituta
 pulcritudine adire nemo dignatur, postquam ætatis vigor floris
 in morem emarcuit. At animam fornicationi assuetam, & eru- Vitiōsi pro-
 ditam, ad intemperantiam, quæ tandem ætas in honestatem res- ni in scelera,
 rituet? Ætas certè nulla, sed solus Deus, cui facilia sunt quæ
 nos efficere non possumus. Oportet sanè sacrificaturum dispi-
 cere, vt mens eius integra sit magis etiam quàm victima.
 Et lib. II. De Monarchia, in eandem sententiam. Hæc
 scribit cum rationem redderet, cur Sacerdoti meretricem
 ne aspicere quidem liceret. Videtur enim à ratione, bonisq;
 moribus alienissimū, cicatricosos arceri sacerdotio propter notas infe-
 licitatis, non malitiæ: eas vero quæ non solum coactæ, verum etiam
 interdum sponse formam venditarent, postquam vix tandem re-
 sumpuerint, ab amatoribus diuulsas iungi mox Sacerdotibus,
 & è lupanaribus migrare in sacra domicilia, manent enim
 nihilominus in animis penitentium cicatrices quadam &
 vestigia

Fi 2

vestigia nequitia pristina. Proinde rectè honesteque vetitum est alibi ne merces meretricis inferatur in Sacrum. Atque nummi perse carent crimine, sed quæ hoc accepit, vna cum suo quaestu est abominabilis. Quomodo igitur admittetur in consortium sacerdotis mulier, cuius etiam pecunia profana habetur adulterinaque, quantumvis probata nota ac materia. Non dissimilia quædam apud Senecam leguntur. lib. I. Controver. II. de sacerdote prostituta, de quibus infra nonnulla. Tu verò lege Controverfiam verè auream, & nostri seculi aut licentiam aut miseriam admirabere: & multa inde hauries, quibus in minus honestos sacerdotes inveharis.

Offeas diligenter explicat.

Consonant hæc cum illis Offeæ. X. cap. Ephraim vitula docta diligere trituram. Quibus certè verbis meretricum ingenium explicatur, quo nomine Idololatræ in facris litteris non rarò significantur. Vitulæ igitur trituram doctæ diligere Symbolo, cuiusmodi fuerit infidelis populus intelligitur: nam quemadmodum illa aream ubi triturando pasta est, sæpe repetit, ita Ephraim ad Idololatriam edoctus, ad simulacrorum impios cultus, quibus maximè oblectabatur, sæpe redibat, non secus atque meretrix post amatores suos, à quibus mercedes capit. Ideo enim illa apud Prophetam stulta meretrix, & quidè populi Israelitici symbolo dixerat. *Vadam post amatores meos, qui dant mihi linum & lanam &c.* Nec vacat certè mysterio, quòd vitulæ comparetur. Ea enim lascivix symbolum est in nostris, externisque litteris. in his enim Vacæ, siue Iuencæ dicuntur impudicæ mulieres, & arandi verbum, & sulcos, & aruum, in obscenis legas apud Plautum, Virgilium, & alios. Et quidem Iupiter in tauro sæpe lascivit, quod valde ridet Arnobius, & Vitulinam indutus in formam puellas foedè compressit. Audi iam Ovidium. I. de Arte.

Ovidius. I. de Arte.

Nec fuge linigeræ Memphisica templa Iuencæ:

Multas illa facit, quod fuit illa Ioni.

Epistol. 5.

Et in Epistola. V. Oenone de Helena

Grata

*Grata Iuencæ venit, quæ te, patriamque, domumque,
Perdat: Iò prohibe, Grata Iuencæ venit.*

Adlusit Tibullus. lib. III. Eleg. III. in enarratione somnij, per quod, Appollinem se vidisse dicit, dominæ perfidiam indicantem: cumque impudicarum ingenium feminarum exprimere vellet, ita canit.

*Carminibus celebrata tuis formosa Neera,
Alterius maullt esse puella viri.*

*Diversasque suas agit mens impia curas,
Nec gaudet casta nupta Neera domo.*

*Sævus amor docuit dominæ fera verba minantis
Sævus amor docuit verbera posse pati.*

Deinde aucturus suspicionem, addit merito de se fictam fabulam, quod paussit Admeti Iuencas.

*Me quondam Admeti niveas paussit Iuencas
Non est in vanum fabula ficta socum.*

Scilicet ut significaretur, cuiusmodi esset ingenium earum, Ingeniis a quæ amarentur, lascivum, immite, infidum: quod paulo antea unice complexus est versu.

*Ah crudele genus, nec fidum femina nomen:
Ah pereat, didicit fallere si qua virum.*

Nec alienum ab hoc, quod dicimus, Symbolo proverbium *Taurum tollit illud: Taurum tollit, qui vitulum sustulerit.* Ita impudens let, qui Vitulum illa apud Petronium Quartilla, cum se nunquam puram lum sustulerit, fuisse diceret, sed à pueritia iuenculis se se, ac procedentibus annis maioribus pueris applicuisse. *Hinc etiam, inquit, natum Proverbum illud, ut dicatur posse taurum tollere, quæ Vitulum sustulerit.* Vitulus autem, taurusque lascivix Symbolum ferunt in Sacris etiam litteris, ut annotavit Pierius ex illo Psal. 21. *Circudederunt me vituli multi, tauri, pingues obsederunt me.* Eadem allegoria Horatius scite, venustè, ac verecundè idem scribit, lib. II. Carm. Ode. V.

*Nondum subacta ferre iugum valet
Cervice: nondum munia comparis
Æquare: nec tauri ruentis*

Tibullus explicatus.

In Venerem tolerare pondus.

Circa virentis est animus tuae

Camposiuuencæ, nunc fluiijs grauem

Solantis æstum: nunc in vdo

Ludere cum vitulis salicis,

Prægestientis. &c.

Lucretius.

Huc etiam illa Lucretij spectant ex lib. III. qui & vomerem, & sulcum in Venereis agne scit.

Eijcit enim sulci recta regione, viaque

Vomerem, atque locis auertit seminis ictum.

Virgilius.

Sic Virgilius Georgic. III. Genitale aruum, & sulcos inerteis dicit; & Plautus de scortante marito:

Plautus.

Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit,

Martialis.

Huc etiam euocandus iocus ille Martialis in lib. VII.

Milo domi non est, peregrè at Milone profecto,

Arua vacant: vxor non minus inde parit.

**Iudic. 14. lo
cus expicat.
Vitula in sa
cris quid.**

Cuiusmodi omittenda sunt multa, vt ad sacra reuertam: in quibus non dissimilem in Vitulæ voce significationem subodoror in illis verbis Iudic. 14. *Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam.* Vbi vxorem suam Vitulam appellat, quia infida, & lasciuia plena: vt quæ iuuenulos præ marito diligeret; atque illum maxime cui postea nupsit. Cum quo iam inde à primis nuptijs amicitiam, & consuetudinem habuisse videbatur: vt ad hoc caput, & locum annetat Abulensis. Gregorium Monacho vt legas ad illud, Officij quod proxime explicui. lib. XX Moral. cap. XVI. & Homil. X. in Ezechiel. Atque hæc de meretricis mercede in sacrarium non recipienda, nunc de pretio canis pauca dicemus.

Pretium canis quid.

Primum enim quaeritur quodnam sit istud pretium canis, quod in sacrarium cauetur inferri? Scriptores cetero qui graues & docti ita censent: Pretium canis procreationis causa locati, profanum haberi. Sed hoc quam sit gratis dictum, non opinor obscurum est. Visum mihi aliquando fuit Vestigial esse quod ex canibus exigeretur: apud

Tributum olim ex caci. Græcos enim tributum fuisse fertur, quod Chrysiargyrum dicebatur,

dicebantur, & à meretricibus, & canibus cum in vrbe, **Greg. Tolot.** tum rure degentibus capiebatur: vt scribit Gregorius Toloz. lib. III. de repu. cap. V. ex Cedreno, & Euagrio. Sed apud Hebræos nihil, quod ego viderim, simile. Quare ita censeo pretium canis esse estimationem pro primogenito canis. Enim vero primogenita non hominum modo sed animantium etiam, eorum quæ pura essent ad sacrificia, ex lege Deo deberi, sacræ litteræ docent. Pro his autem, quæ obscena essent, aut impura & immunda, quanti vnumquodque æstimaretur, tantumdem offerri. Sed occurrit Abulensis qui Nicolaum perstringit, quod dixerit, Canem similiter atque asinum si non redimeretur, occidi: quod dicat de asino haberi quidem in lege, de cane non item. Sed ego Hebræis potius assentior, qui morem suum agnoscunt. Nam præter Nicolaum, Philo magnæ vir auctoritatis in libro de sacerdotum honoribus, ita scribit. **Philo. in lib. de sacerdot. honoribus.** *Tertium præmium sunt primogenita mascula, ex omni genere terrestrium, quæ in vsum hominum veniunt. Næ hæc iure Diuino debentur sacerdotibus: ex armentis bouum, & ovium, caprarumque gregibus ipsi iuenci, hirci, & arietes, quippe cibo puri & sacrificio: pro equis vero, asinis camelis, & similibus, estimationis non iniquæ pretium.* Vides vt de equis, Camelisque, ac similibus eodem modo ratiocinetur? Iuvat lex Numer. XVIII. **Immundalia redimuntur. Numer. 18.** *Pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est redimi facias.* Vbi lex de immundis generatim præcipit. Quanquam alias peculiaris de asino, & peculiari de causa, mentio, Scilicet, quia eius opera valde utilis Hebræis in fuga Egypti.

Quidquid autem sit de lege redemptionis primogenitorum, **Germanale. gis Dentis. explicatio.** de Canis pretio sic statuo: logè aliam esse rationem eorum, quæ ex lege, atq; eorum, quæ redimuntur ex voto. Quare tamen si canis non deberet ex lege redimi, deberet tamen ex voto, si quis domesticum etiam hoc animal Domino cõfessus crasset: perinde ac si quod vis aliud ex immundis vouisset. Næ quæ munda sunt (primogenita) ea vero nõ cadunt in votum, quia ex lege & iure Diuino Domini sunt. Ita Leu. XXVII.

.solo I. 291

Primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, & vouere: siue bos, siue ovis fuerit, Domini sunt. Quare de alijs animantibus proximè præscribit lex. Quod si inmundum est animal, redimes qui obtulit iuxta æstimationem suam, & addet quintam partem pretij. Si redimere noluerit, vendetur alteri, quantumcumq̄ fuerit ante æstimatum. Itaque Deuteronomij ius de votis est, non de alias debitis: cauet enim fieri quemquam voti reum de pretio canis, meretriciaque mercede. Itaque si aurum, argentum, vestem, aut quid simile vouisset meretrix: si ex suo questu solueret, in sacrarium inferri non poterat. Si immunda alter animalia, quæcunque haberet, consecrasset, vnus canis hoc iure excipiendus. Puto nil superesse difficultatis in re: progredior vltra.

Canis impudentia symptomatum.

Et quæro cur cum meretricis mercede canis pretium coniungatur? An quia impurum impudensque animal, & à sacris etiam æthnicorum explosum? Nec sine mysterio quidem, nam canis impudentiæ similis est perfrecta frons meretricis: atque vt cane, ita meretrice nihil vilius. Cœnum à Chrysostomo appellantur, & ab æthnicis tam obicænz habentur, vt à licitoribus summouerentur: Seneca Controuer. II. ad Sacerdotem, quæ prostituta fuerat: *Procedente hac licitor summouebit: huic prætor via cedit: summum imperium Coss. cedent tibi: quæcumq̄ meretrix prostrata fuit, fugiet.* Scilicet, ne summoueatur, & quia scœdum sacerdoti omen. Ideo Portius Latro in eadem controuersia *Absint, inquit, ex hoc foro lenones: absint meretrices, ne quid parum sanctum occurrat, dum sacerdos legitur.* Putabant enim maiestatem populi Principis occursum obscæno cõtaminari. Itaque Seneca ibidem: *Maiestatem lesam dixissem, si tibi exeunti licitor è conspectu non summonisset meretricem.* Hic desino.

(3)

CAPVT.

CAPVT. XIII.

NOMEN IN SACRIS EXTERNISQVE litteris, pro domo, posteritate, & familia, Nomen Domini pro Christo. Martialis, & ex eo Psaltes. Isaias, Ioannes, alijsq̄, ex sacris explicati.

CVM Concionarer aliquãdo in templo maximo Cordubensi, in illud. Ioan. XVI. *Siquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Dixi, in nomine meo, perinde esse atque vt domestici, ac familiares mei, qui meum nomẽ, & appellationem habetis: vt filij, & hæredes mei, vt soboles, & posteritas mea, per quos meum nomẽ ad posterorum memoriam permanabit. Recens hæc explicatio, & noua, viris grauibus, atque doctis visa est: sed eiusmodi, quam & ipsi valde probarent, & probabilem intelligentibus iudicarent. Qua de re cum aliquãdo mecum egissent, adductus sum, vt hunc quoque locum inter alios mihi seponerem diligentius explicandum. Illud igitur in primis certum est, Nomen esse rei appellationem: Hispanè, *El apellido*: & quoniam qui vnus generis, aut familiæ sunt, vna fere semper appellatione, & nomine affici solent, ideo nomen pro illis accipitur, qui eo nomine appellantur: & pro sobole, ac posteritate, quæ cum sanguine nomen etiam à maioribus trahit. Ita in Humanis, Nomen Iulij, Iulij filius dicitur: In sacris vero Dei, ac Domini Nomen Christus appellatur, quia filius & hæres paternæ naturæ ac nominis est: de quo latius infra. Pro externis loquetur Martialis. lib. VI. De filio Domitiani.*

*Nascere Dardanio promissum nomen Iulo,
Vera Deum soboles, nascere magne puer.*

Pro sacris illa II. Reg. facient cap. XIII. Vbi mulier Thecuitis ad Regem. *Et querunt extinguere scintillam meam,*

Gg que

Ioan. 16.

Nomẽ quid,

Nomen Iulij, filius Iulij.

Martialis.

2. Reg. 14.

Nomen pro quæ relicta est, vt non supersit viro meo nomen, & reliquæ posteritate. super terram. Nomen, id est, posteritas quæ viti memoriam *Isaia. 56.* & nomen conferuet in posterum. *Isai. LVI. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & tratus.* *filiabus.* Hoc est posteritatem multo meliorem, quam sit posteritas filiorum & filiarum. Nam supra videbantur Eunuchi queri dicentes. *Ecce ego lignum aridum,* quibus Dominus ita respondet, vt dicat eorum sobolem multo illustriorem & diuturniorem futuram.

Christus est Christum autem Dei Patris nomen sæpius appellari, *nomē Patris.* Hieronym. Irenæus, Tertullian. alijsque confirmant: Testimonia Petrus Faber in lib. *Dodecamen,* non pauca collegit: maximè I. cap. Vbi Goropii Vecani sententiam in *Hermathen.* reprehendit, quod ad nescio quæ sacræ scripturæ loca, Christum Patris esse nomen affirmet. Quidquid autem sit de illis locis, hoc certum est, Nomen Domini in sacris pro Rege Messia sæpius vsurpari. Cum autem filium patris nomen esse dicimus, non ita accipiendum est, vt filius sit nomen quo Persona Patris afficitur, ita vt Pater filius appelletur, quod fallum est: sed vt filius nomen Patris dicatur, id est, soboles, prolesque Patris, in quem Dei nomen, omnipotentis, Iusti appellatio æquè atque in Patrem cadit.

Nomen Domini Christi. Nunc ad Ioannis locum ex Euangelij cap. XVI. *Si quid cui diligenter petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quod ego sic interpretor. *Si pideredes algo a mi padre a titulo de gente de mi casa, de mi linage y nombre, como hijos mios.* Dabitur vobis, quia si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem

Joan. 16. Lo- Nunc ad Ioannis locum ex Euangelij cap. XVI. *Si quid cui diligenter petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quod ego sic interpretor. *Si pideredes algo a mi padre a titulo de gente de mi casa, de mi linage y nombre, como hijos mios.* Dabitur vobis, quia si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem
1. Petri. c. 4. Christi. I. Petri cap. III. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, &c. *Si por ser del apellido de Christo, si por ser de su casa y nombre, &c.* Si os dieron en rostro con el apellido y nombre de Christianos: ita infra: *Nemo autem vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledictus, &c.* Si autem vt Christianus non erubescat, sed glorificet Deum in isto nomine. *Vetram Hispanè. No se os de nada si a titulo de Christianos os maltrataren, antes lo tened a muncha dicha*

dicha y honra. Eorum instar nobilium virorum, qui cum Regni Principem iniuria affectum ab aliquo vident, eadem se affectos iniuria gloriantur. Quippe valde illis honorificum est, si inde populus intelligat eos eiusdem cum Principe Generis, loci ac conditionis communione coniungi.

Enim verò id causæ fuit cur irent Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nempe quia diuino se atque immortalis beneficio affici putabant, cum in mundo tanquam ciues & domestici Dei, ac tanquam Christi genus & hæredes ab hominibus tractabantur. *Pro nomine Iesu.* Hoc est quia ex collegio, familia, domoque Iesu erant: Contumeliam igitur cum accipiunt, honorem accipiunt, quia non aliam ob causam dedecore afficiuntur, quam quod Christum verum decus attingunt. Gloriosius autem nihil esse potest, quam Regem regum ac dominum dominantium, aliquo siue generis, siue amicitiae iure contingere.

Nec aliter intelligendum opinor illud *Isaia* qui cum in Ecclesiam gentium mentis oculos intendisset, ac Prophetico ariatus spiritu eorum qui in ea versarentur, felicitatem præcepisset, suæ gentis nomine Deum ita precatur. *Tu Domine Pater noster es, & Redemptor noster, à seculo nomen tuum.* Vbi LXX. viii. *A principio nomen tuum erit super nos: Quasi dicant: Te verum regem, verum Messiam agnoscimus, ac si ita voles, à principio, id est. Agora de nueuo tomaremos apelido nueuo, y de Israelitas nos llamaremos Christianos y de hijos de Abraham y Iacob, nos haremos hijos de Dios, y hijos tuyos: sequitur enim: Quoniam tu Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos, &c.*

Et certè hoc est nomen illud nouum de quo idem *Propheta* cap. LXXII. *Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit.* Hoc enim sensisse videtur B. *Ciril. B. Cirillus* lus Archiep. Hierosolimit. *Cathechesi. X.* cuius hæc sunt. *Hierosolym.*

Quæramus ex Iudæis, Seruitis Domino an non? Ostendite igitur nomen vestrum nouum: Iudæi enim & Israelitæ à Moïse & alijs Prophetis vocati estis, & post reditum ex Babilone, & huc vsque. Vbi ergo est nomen nouum? Nos verò postea quam seruiimus Christo, habemus nomen nouum quod benedicetur super terram. Scio nomen in sacris litteris multa completi: ex quibus huc transferri non pauca potuissent, sed rejiciuntur in tempus.

CAPVT. XV.

CIRRI SIVE CINCINNI PVERIS OLIM

& feminis, maximè Cynædis, in ornatu. In alijs non ornamenta, sed crimina, testes libidinis, & infamie nota. Christianis olim minimè permissa. Damnata ab Ethnicis.

Huius seculi
multa vitia

IMIS Ferax vitiorum hoc sæculum: nouis quotidie profert, sopita vetustate, nouo cultu reuocat, olim extincta nunc recens accendit. Ea, non est in animo pefequi, neque enim tantus ad tanta. Vnum abhorreo vehementer, perstringit, oculos, animum commouet, dissimulare non possum. Adeo mores ad mollietiam prolapsi, vt viri feminarum in modum comiti, et cincinnati procedant? Facessant Isthæc virorum opprobria, masculæ virtutis dedecora, nobilissimi sexus maculæ, atq; ab equis & armis ad colum & pensa tradantur. O mores! ô tempora! ô iudices integerrimi! Virtutem Hispanam, cuius vel nomen terrori barbaris, nationi gloriæ fuit, eo deductam, vt pro galeato Cirratum caput ostendet, pro galea peregrinos pileos, pro hirsutis cristis, molles, nitidosque Cincinnos? Bono fortassis exemplo, & felicioris sæculi ritu. Scilicet, puerorum hoc insigne, aut seminarum, maximè Cynædorum: libidinis testis, infamie nota: Christianis minime permissum, damnatum ab æthnicis. Singula mihi

mihî breuiter ostendenda. De pueris Persius Satyr. I.

Ten cirratorum centum dictata fuisse.

Pro nihilo pendas?

Nec matutini cirrata caterua magistri.

Martian. Capella. lib. III. de Gram. Nam si rhythmicum Martianus. quid, metricumque sicut inter cirratos audes &c. Arbit. Vi. Capella. demus senem caluam, tunica vestitum russea inter pueros capillatos. Athenæus. lib. XII. cap. VI. de Sybaritis, & Crotoniatis. Est etiam apud eos consuetudo, vt pueri ad impuberem vsque ætatem purpuram, capillorumque nodos auro reuinctos gestent.

De feminis res etiam nota, scilicet non nuptis: nam matronarum discriminata coma & implexa. Ammianus lib. Item femina XIII. Et licet quocunque oculos flexeris, feminas affatim multum.

tas spectare cirratas, quibus si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum. Itaque cirri ne in feminis quidem grandiore natu probati, sed in puellis. Tertull. de velandis Virginibus. Simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus a fronte diuisis, apertam professæ mulierositatem. Mulieres intelligit non matronas & nuptas, sed ætate maturas. Nam vt ibidem ait. Ex illo virgo desinit, ex quo potest non esse.

Hieronymus etiam Cincinnos agnoscit, sed damnat in pueris. De Virginitate seruanda ad Demetriadem. Cincinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas de quibus illud Arbitri est,

Non bene olet, qui bene semper olet,

Quasi quasdam pestes & venena pudicitie virgo deuitet. Ornatus enim iste militiæ Veneris est, non Christi. Quare Hieron. iterum in Epist. XII. de infantulæ educatione ad Gaudentium. Nunquam iuuenulos, nunquam cincinnatos videat. Lasciuisenim oculis, aut incautis hæc Satanæ tela parantur. Cincinnos ne in pueris quidè Phocylides probat, cuius hæc sunt ex Græco translata apud Tiraquellum in. III. Leg. Conub.

Ne in masculo quidem filio nutri cincinni gratia capillum:

Gg 3

Ne

Cincinnati puerorum.

Et Martial.

Persius.

Martianus.

Capella.

Arbiter.

Item femina

Tertullian.

Hieronymus

Phocylides.

*Ne verticem plices, neque vittas tortuosas corymborum.
Masculum non decet coma.*

Plautus. In ornatu puerorum cirros esse, dixi: addo etiam cinæ-
dorum, saltatorum, & alioqui infamium hominum. Plautus
in Asinar.

*Archeſilai
grauis in cin-
cinnatos di-
ctum.*

Quis nam iſtuc tibi accredat Cinædecalamiſtrate?

Hinc illa grauis in quendam Archeſilai ſententia, quem
refert Plutarchus grauiſſe & acerbe obiurgaffe nimis de-
licatum diuitem, qui tamen caſtus & integer dicebatur.
Nam cum vocem eius infractam, capillumque arte com-
poſitum, & oculos ludibundos, atque illecebræ, volupta-
tiſque plenos videret. *Nihil intereſt, inquit, quibus mem-
bris Cynædi ſitis, poſterioribus, an prioribus.* Nam tametſi ci-
nædi non eſſent, ornatuſ tamen cinædum præſe fert: qui
niſi eiufmodi, aut ſimiles homines effeminatos & molles,
non decet. Philo Iudæus in lib. de vita contemplat. Cin-
cinnos in mancipiorum cultu ponit. *Ex ijs* (de mancipijs
loquitur) *minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam af-
ferunt, loti, & nitidi, ſucatiſque ac cincinnati, alunt enim capi-
llitium.* Ita ſemper in probro. Apud Plautum in Trucul.
A&. II. Scen. VII. Geta ad Phroneſium meretricem de ſuo
amaſio.

*Tun' tantilli doni cauſa, olcrum, atque eſcarum, & poſcarum,
Mæcum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribã
Amas? Hominem non nauici.*

Et in Milite.

Rogare mirum eſt.

*Populi odium quin nouerim? Magnidicum cincinnatum,
Mæchum, unguentatum.*

**Cicero in Pi-
ſonem.**

Cicero in Piſonem. *Erant illi comiti capilli, & madentes cin-
cinnorum ſimbria, & fluentes ceruſſataque bucca.* Nempe in-
ſignia Cinædorum. Et Poſt redituſ in Senatu, Gabinij
turpitudinem ex his adiunctis oſtendit. *Quo vultu cinnæ-
tus ganeo non ſolum cinium lacrimas, verum etiam patriæ pre-
ces repudians? Item. Cur in luſtris & beluationibus huius calamif-
trati ſaltatoris, tam eximia virtus tam diu ceſſauit.* Saltatoris cū
dixit, Cinædi dixit, quæ vox à ſaltatoribus qui ſe molliſſi iac-
tant,

Cinædasquis

tant, ad effeminatos & meritorios pueros ſatis aptè trans-
fertur. Sed Clarius idem Pro Sextio. *Alter unguentis af-
fluens, calamistrata coma, despiciens conſcios ſuprorum, ac vete-
res vexatores atantula ſue.* Beatus etiaſ u Gregor. Nazianz. **B. Greg. Na-
zian.** Cinædam frontem dixit, pro cincinnata. Vis ne ſcire quam
ſuſpectum ſit hoc genus cirratorum? Sinæſium audi
cuius illud Prouerbiuſ celebratum ſcribit Cælius in
Antiq. Lect. lib. XV. cap. VIII. *Nullus comatus, qui idem
non ſit Cinædus.* Pherecydem ſcribit Synel. Cirenens. cū
comatum iuuenem, obuiaſſet, oculos tunica operuiſſe, at-
que oſtendiſſe digito ex eius cultu, de Cinædorum eſſe gre-
ge, conſtare. Clem. Alexand. lib. II. Pedag. Cincinnos
Cynædicum factum appellat, de Athenienſium Archon-
tibus loquens. *Crobylo, quod eſt Cincinni genus, auro in-
duebantur, adiunctis cicadis ornati: ortum ſuum ve vera terref-
trem Cynædico quodam faſtu, & arrogantia monſtrantes.*

Nec dubitare licet, quin cirri teſtes libidinis ſint. Sic
eos appellat Comicus Agatho in Thieſte, his verſibus, **Agatho.**
quos Hadrianus Iunius (quem tamen videre mihi non
contigit) in lib. de Coma, cap. VI. apud Tiraquel. Latinos
fecit vbi de Curetibus qui puellarū in morè cincinnos ale-
bant, ut ſcribit Euaſth. in lib. XXIII. Iliad. Ita canit.

Pronactis ambientes Gnata nuptias

Paſſi repulſam: mox teſtes libidinis

Comas totondimus: animi ſolatiuſ

Proſtrati. Gloria hinc ſequitur cognominis

Tonſum ob capillum, quod Curetes dicimur.

Idem ſcribit Agathon in Thieſte apud Athenæum lib. XII.
cap. XI. Contra vero Phylarchus lib. Hiſtoriarum XI, ex
Ælchilo, qui ita dictos cenſuit ab eorum delitijs.

Cincinnus eſt coma velut eſt Virgini:

Curetes inde populus ipſe dicitur.

Ergo ſi ob ſectum, tonſum ve capillum gloria paritur, ob
nutritos Cincinnos, infamia conſtat. Loquatur Ambroſ.
qui lib. III. de Virginiſ. ſuper illud Cant. V. Cincinni mei **B. Ambroſ.**
pleni ſunt guttis noctium: *Noli, inquit, proxima mea*

accipere cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt: lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazareus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit, qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratia resulserunt. Et lib. de Noë, & Arca, cap. VII. Mulieribus ornamento est coma, dedecori est viris, denique Apostolus evidentius expressit hoc, dicens. Nam ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier vero si capillos habeat, gloria est illi. Locum Chrysofomus diligenter expendit.

Paulus.

Cincinnati velut titulus meretricium.

Sunt autem cincinnati in fronte velut titulus meretricium, aut venalitorum, qui prostitutum, & venalem ad libidinem significant. Chrysis ad Pollienum in Arbitri Satyr. Quo enim spectant flexæ pectine comæ? quo facies medicamine atrita, & oculorum quoque mollis pectulantia? quo incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec auguria noui, nec Mathematicorum cælum curare soleo, ex vultibus tamen hominum mores colligo. Et certe nihil magis verum, nam is cultus meretricius est. Ad mollitiem enim de-

Clem. Alex.

clinantes, inquit Clem. Alex. lib. III. Pædagog. cap. III. Planè effeminantur, illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes. Et certè, addit ille paulo post, nisi quis eos nudos viderit, mulieres esse putauerit. Vides in probro semper viris fuisse cincinnos? Vides damnatos ab Ætolicis? Quid par est existimare Christianos? vix esse Christianorum ornatum à probo tibi iudice ostendam. B. Tiburtius, ut auctor est Surius in vita D. Sebastiani Torquatium immerito se Christiano nomine censentem, grauitè increpabat. Quod capillos super apicem frontis, tonsoris arte componeret. Cumque ambo religionis causa iudici sisterentur, ac quaesitus de fide Torquatus, respondisset se esse Christianum. Credis ne, inquit Tiburtius. Vir illustrissime hunc esse Christianum, qui in sui lenocinio moliendo, capitis simbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui scapulis molliter gestit, qui fluxum

Surius.

gressum.

gressum improbo nisu distendit? qui feminas curiosus intuetur? Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere servos suos. Ammian. lib. XXII. Diodorum à plebe gentiliū memorat interfectum, Quod dum edificandæ præesset Ecclesiæ cirros puerorum licentius detondebat.

Sed hic mihi aliquis non opportunè eruditus obiiciat, eum ipsum, quo intendo litem, Ambrosium: qui dicat B. Ambrosius in eorum causa testimonium. Is enim lib. II. Hexam. cap. IX. de coma sic. Reuerenda est in senibus, veneranda in sacerdotibus: terribilis in bellatoribus, decora in adolescentibus, comata in mulieribus, dulcis in pueris. Sed is audiat quæ sequuntur, & nihil de antecedentibus dubitabit. Alium sexum crinita non decet, alium tonsa non decet.

Quod terribilem in bellatoribus facit, sumtum videtur ex antiquorum opinione, qui Suxuos siue Germanos intortis in nodum capillis in prælia processisse testantur. Auctor Tacitus in Germania: Seneca de ira, & in Epist. CXXVI. Tertullian. de velandis Virgin. Iuuenal. Satyra XIII. à quibus Martialis & alij. Sed Suxui, comam ad terrorem ligant, non pectunt, non comunt, non vngunt ut niteat, sed obliquant ut horreat. Clem. Alex. lib. III. Pædag. Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, sed non ornantur, & terribile quid præsefert densum barbari capillitium, & flauus ille color bellum lexand. minatur, ut qui videatur cognationem habere cum sanguine. Gallorum autè nomine Germanos intelligit atque ita subiungit. Ambo hi barbari luxum odio habuere. Apertos testes proferent, Germanus quidem Rhenum, Scythæ vero plaustrum. At isti cinædi cincinnatuli inter speculum pectinemque occupati, ut ait Seneca De Breuit. vitæ, cap. XII. liquoribus lentis capillos illinunt, sub noctem fascijs deflexos à fronte vinciunt, deinde sub lucem solvunt; ut molliter subrigantur: concinniores enim, ut ait idem Seneca, esse malunt, quàm honestiores: & remp. turbati suam minus curant, quàm comam. Hos ego non viros sed viragenes dicam, & ne nos contagione polluant,

B. Ambrosius.

Capilli ad te rrorè intorti.

Clemens A-

Seneca.

H h atque

atque infamiae notam inurant diligentissimè fugiendos. **Cincinnati fugiendi.** Monēt etiā Aethnici. L. Pisonem acerbe Cicero perstringit, & valde admiratur, quod cum Gabinio ausus esset consilia confociare, quem tamē ex frontis nota libidinosum & impurum esse, dubitare non posset. Post Redit, in Senat. **Cicero.** *Non te illius vnguentorum odor, non vini anhelitus, non frons calamistrī notata vestigijs, in eam cognitionem adducebat, ut cum illius re similis fuisses, frontis tibi integumento ad occultanda tanta flagitia diutius vti non liceret?*

Quid iam de cincinnati dicam, nisi adeo sibi Dæmonem in his placere, ut cincinnati etiam aliquando nomē vsurparit. Cælius Antiq. lib. VIII. cap. X. eum se, & totam fere Italiam audiuisse de mulieris vtero loquentem, memoriae prodidit. **Cincinnati- lus Dæmon.** *Cincinnatiulus Dæmoni nomen erat. Hac ille appellatione gestiens inclamanti respondebat si de præteritis ant præsentibus scitareris quæ reconditissima forent, responsa dabat mirifica: si de futuris, semper mendacissimus. Ite igitur adolescentes nobilissimi, ite inquam, curate frontem, capillos inungite, religate vittis, inurite calamistros, crispate annulos, aptate cincinnos. Ite noua gloria Dæmonum, inferiorumque delitiae: vos ille amat, ad vestrum nomen exultat ac gestit: prostituite pudorem, ac formam. De caluabit aliquando Dominus verticem filiarum Sion, & erit pro crispanti crine caluitium. Audi tamen quid in Apostolicis constitutionibus hac de re scriptum reliquit Clemens Romanus lib. I. cap. III. Tibi enim, qui fidelis, & homo Dei es, non licet nutrire comam, & in vnum colligere: hac enim luxuria est & mollities, neque effusam gestare; neque discriminatam, neque facere ut tumescat: neque eam carpendo & formando crispare, neque flauam reddere, quod etiam lex Deuteronomij vetet Sisoen facere, aut anaxyridas. Sisoen autem à Sisin Hebraica voce qua cincinni capitis significantur, LXX. duxere. B. Petrus Epist. priore Canonica cap. III. plicationem capilli prohibuit, reliquas omnes species comendi capillos hac vna specie communi coplexus, ex vulgato loquēdi more Sacrarū litterarū; & B. Paulus*

I. Ti.

I. Timoth. c. II. Crines intortos prohibuit, coplectens formas omnes, quas Apostolica doctrina coplexa est: ut optimè notat doctissimus Turrianus, è nostris in suis ad Clem. explanat.

Non dico amplius de Cincinnati, tametsi poteram multas fati enim habeo puerorum maximè cinædorum esse, aut puellarum, & certe meretricum præcipue: nec viris modo qui aliquos se ducerent, sed ijs etiā qui nihili essent probrodatos ostendisse. Addam tamen Quintiliani verba ex lib. I. cap. XI. quibus oratores à comendi capitis cura deterret. *Sed me hæc minus sequentera nemo insequatur vltra: do tempore ne nigra toga sis, non serica, ne intonsum caput, non in gradus, atq. annulos comitum: cum in eo qui se non ad luxuriam & libidinem referat, eadē speciosa quoq. sint, quæ honestiora. Nūc pauca de altera peste.*

Quintilian.

CAPVT. XVI.

CINEDICÆ SALTATIONIS VVLGO CARABADA, origo à Theatro, publico turpitudinis domicilio. prisco etiā sæculo damnata. Mos antiquus cū cantu & saltatione præliū inuendi, Hebræis gentibusq. communis.

Altera recens est ab inferis excitata pestis, quæ nō paucos mortales veneno aflatos suo detrudit in inferos. Carabandā appellat, quā Cynædicam mutam turpitudinē Clemens Alex. lib. II. cap. X. & Flabella ventorum quibus incendiū concupiscentiæ accenditur. B. Chrysof. homil. LIX. in Genesim, appellauit. Eius originē mihi est in animo explicare, & quanto probro apud eos etiā habita sit, apud quos nata, paucis ostēdere. Saltatio enim a bonis iniurijs orta creuit in omnē turpitudinē, & in fœdissimos sese huius sæculi exitus expedit. Bellica illā necessitas primū inuenit, voluptas auxit, licēcia contūmauit. Auditor Rheæ, quæ, ut Lucianus scribit in Saltatione, in Phrygia quidē Corybātas, in Creta Curetas saltare iussit optimo exemplo. Nēpe ut gradum in bello facere ad numerū, ut se mouere ex ordine, & vibrare hastas, & sagittas iacere, & moderari

Origo cynedica saltationis.

Lucianus.

Hh 2 scuta,

scuta, & opportunè adoriri, & se recipere tēpestiue cōdiscerent. *Hac saltatio, inquit, ab armatis desaltabantur gladios ad scuta collidentibus, ac bellicum quiddam, & attonitum saltantibus. Nō fractum non enervatum, ac molle. Erat enim per id tempus, saltationis genus & decorum & magnificum in Choris, atque id fere, quod motus, qui sunt in armis imitaretur. Quoniam hoc quoque, (vt sunt prona in malum hominum ingenia) in delicias abiit. Nam equos Sybaritæ ad tibiam in Symposij tripudiare docuerunt, tamen non impune. Id enim cum Crotoniatæ cognouissent, tibicines secum in aciem eduxerunt, quorum cum tibarum sonum equi audissent, sublatis manibus, extremisque innitentes pedibus in tripudium sunt conuersi. Itaque festores victi fugatique sunt, quorum omnis in equitatu vis posita erat. Scripsit hoc Athenæus ex Aristotele lib. XII. cap. VI. & Charon Lampfacenus lib. II. Terminorum, apud eundē. Cui rei etiam nummularum inscriptiones, & tituli, suo suffragantur testimonio: quas ipsi, qui in bello optimam nauassent operam, erexerunt. In bello inquam saltato, non commissio: nam de Præfultoribus sermo, qui honore statuarū condecorati. Docet inscriptio. **ELATIONE POSUIT HANC IMAGINEM POPVLVS, PROPTEREA QVOD PVGNAM PROBE DESALTARIT.** Inde Salij Martis flamines à saltando dicti, quod Martem saltarent, grauisimè, & religiosissimè, vt ait Lucianus, qui de Bachi victorijs sic. *Et hac saltandi arte vtens Bachus Thyrrhenos, & Indos, & Lydos denictos subiugauit, ac gentes adeo bellicosas, ipsis saltem Thyrsos desaltauit.* Huc spectat Athenæus lib. XIII. cap. XII. Vbi scribit. *Habent Thyrsos saltantes hastarū loco, quas in se inuicem iaculantur, ferulasque, & lampades ferunt, tripudiantque quæ ad Dionisium spectant, quæ ad Indos, quæ ad Pentheum canentes.* Hoc saltationis genus Pyrrhicum olim appellatum, idem scribit, & Lacedæmoniorum inuentum esse affirmat, à quibus ad reliquos deriuatum: tamen postea derelictum. *Pirrycha autem apud Græcos reliquos**

Saliunde dic
t.

Lucianus.

liquos non perdurant ad hæc vsque tempora, qua deficiente, militarem etiam disciplinam euanuisse contigit. Scitè itaq; Socrates, tripudiantes maximè esse Idoneos rebus bellicis, scriptum reliquit in Poëmatis, vbi ita inquit,

*Qui rectè sciūdere choris decorare Deos, hi
Optimi & in bello,*

Pralia olim

Hinc natus multarum gentium mos, quibus commune olim praliam cū cantu & saltatione inire. Clem. Alex. Præd. mita. cap. III. *In bellis itaque suis tuba videntur Hetrusci, fistula Arcaades, Siculi autem instrumentis quæ appellantur Pyctidas. Cretenenses Lyra, Lacedæmonij tibia, cornu Thracæ, tympano Aegyptij, & Arabes Cymbalo.* Idem docet Athenæus. lib. XII. cap. III. de Lydis loquens. *Cum ad bellum etiam exeunt Lydi, cum tibijs, ac Syringibus in acie instruuntur, vt asserit Herodotus: sicut in hostes impetum faciunt Lacedæmonij cum tibijs, ac cum Lyra Cretenenses,*

Lucianus

De Lacedæmonijs Lucianus in Saltat. *Lacedæmonij quoque de Lacedæmonijs. qui Græcorum præstantissimi esse censebantur, cum à Castore, & Polluce Caryatissare perdidicissent, quæ saltationis species à Carijs vrbe Laconia ducta erat, omnia cum carminibus facere soliti, adeo vt ad tibarum quoque modulos, & Rhythmum, & moderatum pedis ingressum, pralium committere illi genti moris fuerit. Et Aethiopijs. Item de Aethiopijs. At enim Aethiopes non alia quam saltandi ratione illatis iam signis bellum ingrediuntur, nec quisquæ Aethiopum vel sagittam emittere, auulsam à capite (hoc enim vice Pharetræ vtuntur, radiorum instar tela capiti circumponentes) nisi prius saltauerit, saltatione hosti terrorem iniecerit. De Thracibus et Germanis. Thracibus Tacitus. lib. III. Annal. More gentis, cum carminibus & tripudijs præfultabant. De Germanis. lib. II. Histor. Temere subeuntes cohortes Germanorum cantu truci, & more patrio nudis corporibus. De nostris Silius.*

Rituiam moris Iberi

Carmina pulsata fundentem barbara cetra.

De Lusitanis Diodorus Sic. *In bellis ad numerum incedunt, & carmina cantit, cum aggrediuntur hostem.* De Cymbris, & Theutonibus Strabo lib. VII. & Plin. lib. XXVI. c. III. & de Persis

De Hispan. Silius.

De Lusitan.

Diodor. Sic.

Petronius docet. *Processit statim Scissor, & ad Sympho-
niam ita gesticulatus laceravit obsonium, vt putares Darium
De Hebr. 2. Hydrante cantante pugnare.* Noto etiam Hebræos in præ-
Mach. 12. lio cecinisse. Machabeor. II. cap. XII. *At illis qui cum
Esdrin erant diutius pugnantibus & fatigatis, inuocauit Iudas
Dominum adiutorem, & ducem belli fieri: incipiens voce patria,
& cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus in-
Et de Syris cussit. Item Moneo de Syris. Ibidem cap. XV. Nicanor,
cap. 15. & qui cum eo erant, cum tubis & canticis admovebant: sed
Moneo hunc cantum, hanc saltationem trucem & horri-
Cuiusmodi if bilem hostibus, non mollem & effeminatam. propriè
ve cantus. cantus hic, clamor dicitur: vt alibi dixi, Virgil. II. Ænci-
dos.*

Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.

Sed hic non perturbatus atque confusus, sed status, mode-
ratusque, & quasi per legitimos sonorum modos increbres-
cens, aut etiam tempestiuè remittens: non ad aurium vo-
luptatem, sed ad animorum terrorem excitatus. Nam vt
Ammianus scribit; *Ipsa feruore certaminum exoritur identid-
em paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cantibus il-
lisorum.* Nimirum exordiente aliquo, & cæteris respon-
dentibus, & se se in prælium cohortantibus: quodhorta-
menti genus celeuma propriè dicitur. Hieremiæ XXV.
*Celeuma quasi calcantium torcular continetur aduersus omnes ha-
bitatores terra.* Idest hortamentum populos contrucidan-
tium. LXX. sic, *Verbum respondebit super locum suum, &
illi quasi vindemiantes respondebunt, & super habitantes in terra
Chældæus vero: Clamando clamabit vt veniant direptores su-
per terram domus maiestatis sue, sicut qui descendunt in torcu-
lar, qui tollant vocem suam.* Hic autem clamor cantus di-
citur, cap. LI. *Replebo te hominibus quasi bruchis, & super
te celeuma cantabitur.* Vbi Chældæus. *Et tollent super te vo-
cem suam.* Quod sæpe vertit apud eundem Prophetam:
maximè capite XXVIII. & XLVIII.

Hæc sancta, & religiosa saltationis initia prolapsa in-
omnem turpitudinem licentia posterioris sæculi violant:

&c

& virilem illam atque robustam feueritatem Martiumque
vigorem animorum infregit. Bella in bellaria, saccus in
saccarum, homines in feminas abière. Saltatio quæ pri-
mum in horrore, postremum in delitijs haberi cœpta, Mar-
tem Veneri conciliauit. Nec immerito ille, se cum Ve-
nere puduit deprehensum. Quippe deinde non Mars, ne-
que mas, sed pars esse quædam feminæ, cum qua se miscue-
rat, aut altera Venus, in quam amando transferat, cœpit.
Hinc factum vt pro Marte non Mars, sed Venus ipsa sal-
tetur, aut quæ Venerem imitantur. Non siluit ad tam di-
rum facinus Arnobius. *Sedent, inquit, lib. III. & in spe-
ctaculis publicis sacerdotum omnium, magistratumque collegia, Põ-
tis. Max. & Maximi Curiones: sedent quindecim viri Laureati,
& Diales cum apicibus flamines: sedent augures interpretes
Diuinæ mentis, & voluntatis: nec non & castæ Virgines per-
petui nutrices, & conseruatrices ignis, sed & cunctus populus &
Senatus, Consulatus sancti patres, Dijs proximi, atque au-
gustissimi Reges, & quod nefarium esset auditu, gentis illa ge-
nitricis Martiæ regnatoris, & populi procreatrix amans salu-
tur Venus, & per affectus omnes meretricia vilitatis impudica
exprimitur imitatione bachari. Saltatur & magna sacris com-
ta cum insulis mater: & contra decus illa Pessimuntia Dyndi-
mene in bubulci vnus amplexu, flagitiosa fingitur appetitione
gestire.* En quo processerit morum corruptela: hanc vi-
ri turpitudinem, hanc feminæ saltauere. Lucianus in Sal-
que turpa-
tat. de præsaltore quodam hæc scribit. *Ipse persaltauit Saltabanti-
Veneris & Martis adulterium, solem furtini concubitus prodito-
rem, Vulcanum Mæchantibus insidias machinantem, & Vincu-
lis vtrosque & Martem, & Venerem illaqueantem, &c.* De
feminis docet Ammianus lib. XIII. *Et licet quocumque ocu-
los flexeris feminas affatim multas spectare cinctas, quibus si sup-
sissent, per atatem, ter iam nixus poterat suppetere liberorum, ad
vscq; tedium pedibus pauimenta tergenteis, iactare volubilibus gyris,
dñ expriment innumera simulacra, quæ finxere fabule theatrales.
Honestè res turpissimas expressit: scilicet incestos illos atq;
nefarios hominū Deorūq; cōcubitus de quibus poetæ in fa-
bulis*

Arnobius.

Viri femina

que turpa-

Salta-

Ammianus.

bulis. Audi vero Prudentium qui de eadem re in Romano ita scribit.

*Cygnus stuprator peccat inter pulpita:
Saltat Tonantem tauricornem lydius:
Spectator horum Pontifex summus sedes:
Ridesque: & ipse nec negandum deluis:
Cum fama tanti polluat Numinis,
Cur in Sacrate per cachinos solueris,
Cum se maritum fingit Alchmena Deus?
Meretrix Adonin vulneratum scanica,
Libidinoso plangit affectu palam.
Nec te Lupanar Cypridis sancta mouet.*

D. Petrus Chrysol. ferm. CLV. Quorum obscena ludunt, hoc qua dementia Deos crederent, &c. Erras homo: non sunt, non sunt hæc ludicra: sunt crimina. Quis de impietate ludit? de sacrilegio quis iocatur? piaculum quis dicit risum? Distinctè Craton apud Lucianum, qui non ferebat hominem ingenuum huiusce sceditatis spectatorem. Sedere sustineas in theatro omnium posticas sannas excipiens, & hominem effematum spectans mollibus vestimentis indutum, ac cantilenis lascivis & turpibus perstreptentem, tum prisca seculi mulierculas amatorias imitantem? nempe libidinosissimas Phædras, & Parthenopas, & Rhodopas, & hæc omnia cum pulsationibus, & lascivis, & obscænis carminibus, & pedum strepitu.
(R. P. S.)

CAPVT.

CAPNT. XNIII.

*IN QVO ALIVM IVDICAS TE IPSVM
condemnas, in quo laudas te ipsum commendas. Ostensum hoc
ex sacris, externisq. litteris: ex quibus plures loci explicati.
Sed maxime vnus ex cap. XI. Ecclesiastici,*

VM Inter viros quosdam eruditos certè atque graues ortus aliquando sermo esset, de illo hominum genere, qui cum in se ipsos remissi, in alios seuerissimi sunt, ita consuevit: illos suo se gladio iugulare, atque ex Apostoli sententia, in quo alios iudicarent, se ipsos condemnare. Cuius rei causam cum alius hanc esse diceret: Quod cum eodem, is qui iudicaret, vitio laboraret, eandem sibi quam alteri poenam imponere videretur. Cuiusque alius aliam adduxisset, laudassetque illud Horatii lib. II. Epist. I.

Horatius.

Quam temere in nos legem sancimus iniquam.

Nam nemo sine vitij nascitur.

Rectè inquam ego: nam quam alijs notam inurunt, eandem sibi inculpant, & tantum abest vt aliena vitia credibilia faciant, vt sua potius prodant. Quod qui auderet facere, dubitabat futurum Cornel. Gallus Eleg. II. bis versibus.

Cornelius Gallus.

Quis suam in alterius condemnet crimine vitam,

Et quo præ tendit, claudere certet, iter?

Quid autem sit causæ cur eiusmodi homines legem in se sanciant iniquam, non difficile est iudicare. Nam subit statim hæc cogitatio, illos ex se alios æstimare: plerumque enim alios ijs esse vitij obnoxios arbitramur, quibus ipsi laboramus. Nimirum callidi ac versuti homines facile adducuntur, vt vitia ea, quibus tenentur, de alijs partim suspicentur, partim loquantur, vt ait B.

Grego.

D. Gregor. Gregorius Nazianz. qui improbos huiusmodi homines, Nazianz. in & absurdos appellat. Sobrios ebrii vinolentos, modestos *Maximum*, superbi arrogantes putant, Cynædi molles & effeminatos & *Orat.* 1. alios arbitrantur, & quoniam, ut est in proverbio, Similes *Apolog.* habent labra lactucas, persuadere sibi non possunt, quin *Improbi ex* quos vident, eisdem quibus ipsi morbis conflictentur, eas *se alios asti-* dem petulantia, rapinis, cupiditatibus, mulierositate labo- *mant.* rent. Virtutes enim ipsas inuertunt, atque ut est apud Horat. *Horatius.* lib. 1. Satyr. III.

Sincerum cupiunt vas incrustare.

Fæceta nar-
ratio.

Scilicet, faciunt quod ille alter nobilis latro, qui cum mercatoris pecuniam auertisset, deprehensum ille ex conturbati pectoris motu inter focios decumbentem, euulsis è vertice capillis sibi notauit. Nempe ne sub lucem elaboretur: erat enim obscuratum ante cubiculum. At ille qui nihil interim minus agebat, quam ut dormiret, ceteris eandem notat inussit, ac se se tum demum somno dedit. Vbi illuxit, notam mercator frustra vestigat, non minus argute, quam festiue delusus à fure. Probris itaque viris suas hi maculas, & fordes offundunt, vel quia putant auctoritatem sibi afferre peccandi, si tales hi habeantur, quales à se finguntur: vel quia sic existimant, peccata sua, si in illis reperiantur, fieri leuiora: vel quod verisimilius est, ne ipsi soli in rep. sint, qui notentur. Facit autem vitium suspiciosos homines, versutos atque inuidos.

Vitiosidem
suspiciosi.

A me sacræ litteræ sunt. Psalm. XXXVI. *Dixit iniustus ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius.* Quod alias ita legitur. *Dixit scelus impij in medio cordis eius.* Chaldæus adhuc expressius. *Dixit scelus impio, &c.* Itaque scelus quod animo conceperat impius, illud vero est, quod impio suadet proximum timore Dei vacare. Dixit enim scelus impio: *Non est timor Dei ante oculos eius.* Vides quem ille consultorem adhibeat, ut de alterius vita moribusque decernat? Vides cuius coloris vitrum ut alterum perspiciat, ad oculos apponat? Quid ni similia cetera videantur?

Alienati

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero. Quid tum? Locuti sunt falsa. Estauan locos, y assi dixeron disparates.

Huc spectat non inepta fabella, serunt enim monitos *Fabella non* à Philosopho populares cauerent à pluvia postridie, si sani *inepta.* esse vellent: misse Philosophum, in forum descendisse, tactos aqua, aliena facere, & loqui cæpisse. Cum ille dū plueret rectis se suis tenuisset, intermittete pluuia in forū egressum: ceteros sine mente bachantes cum eum quietè, ut sanum decebat, agere cernerent, impetu facto insanum, insanum acclamasse, & foro exegisse. Ridebis: ego quoque rideo pariter, atque indignor, eo procacitatem hominum esse progressam, ut insani ac mente capti sanos perinde atque sui similes insectentur.

Hoc tu intelligas. Quid causæ fuerit cur illi apud Mattheum cap. XV. tam religiose de discipulis quarant, Quare *Mathei. 15.* transgredierentur præcepta seniorum, illotis manibus recubentes: nempe quia transgrediebantur ipsi præcepta Dei. Alioqui enim nec tam insensu discipulos obseruassent, nec tam acutè in re tam tenui peruidissent. Quis hic sine piaculo prætereat Iuuenalem?

Iuuenalis,
Sat. II.

*Nonne igitur iure ac merito vitia vltima fictos
Contemnuunt Scauros, & castigata remordent?
Fronti nulla fides, quis enim non vicus abundat
Tristibus obscænis? castigas turpia, cum sis
Inter Socraticos notissima fama Cynædos.*

Hirudinum mihi similes hi videntur, quæ ad malè affectam corporis partem adhærescentes vitiosum sanguinem *Calumniato* res *Hirudi-* exsugunt, purum, iustumque relinquunt. Sic illi virtutum *num similes.* res, quæ in alijs insunt, ut in quemque inciderint, omitunt: si quod est vitium tamen leuissimum, id vero exaggerant, & extollunt. Illud præterea ridiculum in hirudine: quod tamen ea sit natura quam diximus, nullum est ex animantibus eo putidius, quodque magis fordida nauseat. In quo non sunt dissimiles Sycophantæ: nam cum tuberibus, ut est apud poetam scateant, verru-

Plutarchus. cas aliorum ferre non possunt. Plutarchus in Comment. de tranquillitate animi, huc etiam euocandus. *Quemadmodum*

Item cucur- dum, inquit, cucurbitula medicabiles deterrimum sanguinem ex bitu'ariū me corpore eliciunt, sic tu pessima quaque tuorum in te congeris ipsum dicabilium. nihilo negotiatore illo Chio melior, qui cum vinum multum primaque bonitatis venderet, ipse sibi ad cenam acidum, in vappamque deprauatum conquirebat. Cuius seruus cum ab eo fugisset,

Pulcrum ser quarereturque ab eo cur dominum reliquisset? Quia cum in manibus, inquit, ei bona essent, mala tamen conquirebat.

responsum. Nec aberret, opinor, qui illos cum naphta contenta dat. Nam ut illa ignem ex interuallo ad se rapit, ita ipsi similes. si aliena vitia longissimè odorantur. Illud mirabile, quod

Plutarchus. in. V. Symposiac. scribit Plutarchus de Charadio siue Rupice aue, in quam regio qui laborant morbo, si intueantur

Item Chara- tur, sanari confirmat: Tali natura praedito animali, ut mordij, qui morbum è corpore agroti elabentem ad se trahat, atque recipiat oculos ad se listanquam defluentem quandam humorem. Non dissimili videntur esse natura calumniatores, qui vel ex aspectu aliorum, quidquid inest vitij percipiunt: & (quod de venatorijs canibus idem affirmat Plutarchus) ipsi etiam venenosos ex oculis radios, in quem aspiciunt iaculantur, & illius

Canes venato- rii, ferarū nibus aduersus feras, saepe lumina extinguunt, atque excacant: lumina excacant. Sic ergo inuidia affecti cum intendunt oculos in aliquem, radios, tanquam veneno imbuta iacula, excipientibus paribus animo proximis, nihil puto absurdi sit, si leditur in quem illi sunt intuiti. Vides quemadmodum inuidi alienæ laudi maculas suas offundant? Ita tamen ut probis & intelligentibus viris facile appareat asperlas esse, non innatas.

Ecclesiastici Definam si sapientis locum ex cap. XI. Ecclesiastici 11. locus difficilissimus, & nescio vtrum haecenus explicatum in eandem sententiam attulero. Sicut enim eructant praecordia fetentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & ut capra in laqueum, sic & cor superbiorum, & sicut prospector videns casum proximi sui.

Vbi veram atque germanam superbiorum atque invidiorum

vidiorum imaginem videre mihi videor, satis ad id quod agimus aptam. Duabus autem partibus descriptio continetur: priore ingenium a hominum explicatur, vnica propositione depictum: posteriore supplicium peruersitatis eius continetur.

SICVT ENIM ERUCTANT PRÆCORDIA FETENTIVM. Enim vero cor atque ingenium eiusmodi simile videtur esse voraci stomacho & res inuidi cui ultra modum se se vel vilissimis cibus ingurgitanti, qui semper crudus est, semper fluctuat, semper acefcit. In eum si exquisitissimas epulas inieceris, & saporis gratia, & suauitate conditas, & odorem protinus, & saporem amittunt, corrumpuntur atque putifcunt. Adeo ut grauitatem ructus, & odoris foeditatem ferre non possis. Ita cor superbiorum flatu arrogantiæ plenum, & putidis infartum humoribus, semper improbas suspiciones, semper fraudes, aliorum contemptum, opprobria, contumelias eructat. Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponit maculam. Rectè ut à Propheta Dauide dicatur: sepulcrum patens est guttur eorum. Vidisti ingenium: attende supplicium.

SICVT PERDIX INDVCITVR IN CAUEAM, ET VT CAPREA IN LAQUEVM &c. Quod ego primum sic interpretor. Quemadmodum perdix tametsi callidum versutumque animal, & caprea licet pernicitate praestet, tamen facile capiuntur, ita cor superbiorum, ita inuidi, in eo ipso quod iudicant, condemnantur. Et quemadmodum perdix in caueam inclusa cacabat, & cantu ceteras allicit, ut ab aucupe capiantur, & caprea in laqueum inducta questibus socias in eundem inducit, ita etiam inuidi atque calumniatores, cum ipsi peccatorum uinculis teneantur, nihil aliud curant, quam ut ipsi ceteri implicentur, aut saltem implicati esse socijs videantur. Sed accidit illis quod usu his euenire videmus, qui dum aut furtum facientes, aut digladianates inter se per otium atque im-

prudentiam spectant, capti pro alijs puniuntur: aut quod incautis speculatoribus; qui dum alijs obseruant, obseruantur ab alijs, & quas de alijs exigere pœnas cupiebant, ipsi dant: *Et sicut prospector videns casum proximi sui.* Quod malum ex eo quod sequitur, ortum habet. *Bona enim in mala conuertens insidiatur.* Excæcati quippe inuidia, oculis vti non possunt, atque ita in iudicando longissimè aberrant, & pro veris falsa, & contra sapissimè probant. *Y de lo mejor dicen mas mal.* Ita proximè. *Et in electis imponet maculam.*

Candor in alijs laudandis. Restat mihi altera pars de candore in alijs laudandis, quam breuissimè expedio. Dico tantum mirabiles esse, qui alios admirentur, laudabiles qui collaudent, & facile persuadere multis virtutibus abundare, qui æstimet alienas. Ouidius Eleg. V. lib. II. de Ponto.

Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte

Et non calcata candidiora niue,

Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse

Nelateant artes ingeniumque tuum.

Plinij iunioris pulchra sententia, Plinius lib. I. Epistol. in ea, quæ est ad Cornelium Ticianum, Capitonem laudat, quod alios ipse colat, atque ita scribit. *Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati prospexit Capito, pariter & sua. Neque enim magis decorum & insigne est statuam in foro P. Rom. habere, quam ponere, Impetrauerat autem Titinius Capito ab Imperatore, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Huc spectat illud Ciceronis, qui Cæsari, cū statuas Pompeij deiectas erigi iussisset; Pompeij, inquit, statuas erigendis, tuas defixisti,*

Plus litterarum habet hoc caput quam putaram, sed abutar adhuc patientia legentis, quam egregia Plinij sententia compensabo. Is igitur Epistol. libro. VII. ad Septimium ita scribit. *Ais quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione vltra modum laudem.*

dem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? sed ut norint, quid inuident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint quales à me prædicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant. Nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos iudicium vocant. Non aberat ab ista opinione Leuco tyrannus Ponticus, de quo Athenæus lib. VI. capite VI. Cum hominem quendam reliquorum amicorum calumniantem vidisset, interemissem te, inquit, per Deos, nisi Tyrannis malis Vita indignis hominibus indigeret.

Nec dissimilis certè alter in bello Imperator, quem refert Plutarchus militem grauius multasse, quod hosti suo maledixisset, cum diceret se illum alere non ut hosti malediceret, sed ut contra illum pugnaret. At nunc amici ne amicis quidem parcunt; quod sane criminis genus eiusmodi est, ut ferri non possit, atque interdum nonnullos de vita desperare coegerit. Scribit Plutarchus in Apophthegmatis, Dionem qui Dyonisiū tyrannide eiecit, cum audisset à Calippo sibi insidias parari, cui omnium amicorum, hospitumque maxime fidebat, inquirere noluisse; quod diceret, moriendum potius esse quam viuendum, ubi non ab hostibus modo, sed etiam ab amicis esset cauendum.

Rectè igitur monuit idem Plutarchus primo omnium tenendum hoc esse, vitium omni amicitia generi se innuare: & ut est apud Sophoclem.

Mortalium cunctas res, si cunctas examines,

Iuuenies in plerisque turpitudinem.

Nam neque cognatorum, neque sodalium, neque vllus amor sincerus, purus, nulloque vitio suffusus reperietur. Quāquā est etiā in laudandis amicis ea ratio tenenda, ut eorū laudemus virtutes, vitia vituperemus. Alioquin enim dum ijs gratiam referre volumus, iniuriam inferemus: nam ut idem ait Plutarch. stultè Bio qui agrum laudando putabat se redditurum fertilem ac frugiferum

li 4

potius

Athenæus.

Calumniat.

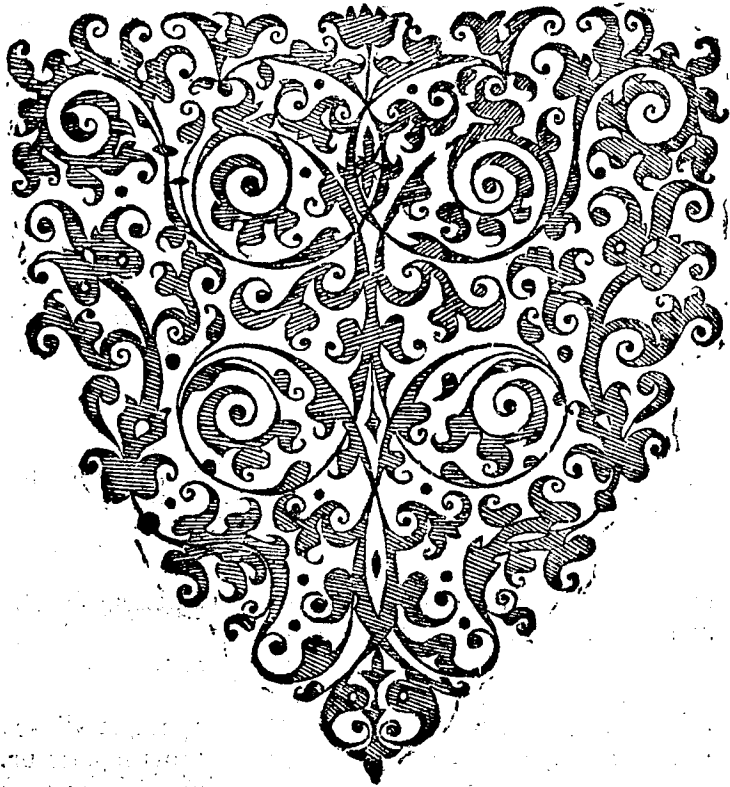
Vita indignis

Plutar. in lib. de fructu non amore.

Plutarchus.

potius quam fodiendo. Atque ager quidem, laudando non fit deterior: hominem inflant, ac perdunt, qui immerito laudant.

(. . .) . ? . . . (. . .)
(. . .) . ? . . . (. . .)
(. . .)

MARTINI

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE

IESV, SINGVLARIVM,

LOCORVM, AC RERVVM,

LIBER QVARTVS.

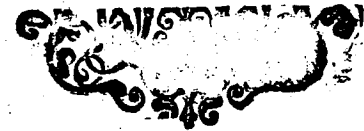
IN QVO MVLTAE ET VARIAE DE ANTI-

quo ritu supplicandi, & per occasionem ex Sacris litteris complures loci et hunc etiam morem subtilius explicantur.

(. . .)

(. . .)

. . .

KK CAPVT

CAPVT. I.

HOMERI LOCVS EX QVO ORIGO
sermonis de ritu supplicandi. Procurrere quid. Barbam
prehendere: genua tangere, gestus supplicantium:

Homerus.

HOMERI Locus est in Iliade. I. quo Ioui
Thetim pro Achille supplicantem facit his
versibus.

Procuruitq; thoro genua amplexata sinistra.

Illius at mentum dextra: sic deinde precata est.

Et infra. Magis hoc Thetis hūc amplexa fatigat,

Et genua, & mentū tenet, vt prius, atq; ita fatat.

Et lib. VIII. Pallas Iunoni.

Sic meritam nunc me durus pater horret, & odit,

Vt Thetidi placeat, quæ nunc ipsius vtrumq;

Est complexa genu manibus, barbamq; comantem:

Hoc lana, hanc dextra: supplex, vt honoret Achilem,

Facta Ioui.

Quem cum legisset in schola Marcellus, Hema, inquit,
Martine, quod apud mortales ne vilissimus tulisset ho-
muncio, id verò Dij gentium æquo animo patientur?
etiam honorificum putent? Quotus enim quisque est,
non ex his modo, qui aliqui, sed qui nulli sunt, qui
sibi manum barbæ supponi, aut quoquomodo tangi,
prehendi ve ferat? vellicet sibi potius, nisi ferro vlcif-
catur iniuriam omnium, quas agnoscit ætas nostra,
grauissimam. At ego vide, inquam, Marcelle, quan-
tum in omnem partem valeat hominum siue error, si-
ue etiam opinio, de rebus pro libidine iudicantium.
Hoc illis honos maximus, nobis maximum probum.
Quod ad Homerum attinet, ritus ab eo supplicandi
exponitur

exponitur antiquissimus: tantum apud Græcos, quod ad Barbam tan-
menti apprehensionem spectat, quoad meminisse possum. gere suppli-
Id vero apud Gregorium etiam Nazianzenum in ea, quam candidi ritus.
scribit ad Nicobulum Patrem: *En, inquit, tibi hoc nomine B. Greg. Na-
supplex sum, barbam tuam prehendendo fidem tuam imploro, at- zian.
que obtestor.*

Dolon etiam cum in eo esset, vt occideretur, Barbam
Diomedii apprehendere appetebat.

Verba ista loquenti,

Iamq; paranti istum, barbæ cum vellet honestam

Tangere casariam supplex, caput ense reducto

Dissecnit medium.

Iam vero quod ad procubitum in terram attinet, non Procumbere
minus id Græcis, quam Romanis, Hebræis, atque gestus sup-
omnibus fere Gentibus commune, cum aut supplica- plicantium.
rent, aut se victos alicui traderent. Supplicare enim
perinde est, atque plicare sub, vel flectere se sub ali-
cuius aspectum, aut genua: quod ij faciunt, qui demis-
se, ac reuenter precantur. Vnde supplicaturi, prius
procumbunt. Petronius in Satyrico. *Procuruit ante pe- Arbitr.
des, & rogare cepit, vt se panna eriperemus. Docet idem
Arnobius lib. IIII. Et quia non supplices, hoc est, hu- Arnobius.
mi procumbimus.*

Philo Iudæus De legatione ad Caium: cum de Hebræis Philo Iud.
loqueretur, qui ad Petronium Syriæ præsidem, pro con-
seruanda patria Religione, & non erigendis Cai Impe-
ratoris statuis siue anathematis, supplicantibus. *Vbi verò, in-
quit, Petronius in loco superiore conspectus est. Vniuersi ordi-
nes velut ad vnum edictum humi procumbunt supplices, cum
vlulatu quodam flebili. Insuper surgere, & accedere propius,
vix tandem surrexerunt, & conspersi multo puluere, di-
fluenteq; lacrymis, accedebant reductis in tergum more
damnatorum ambabus manibus. Caius autem cum Agrippa
non multo post hac de re colloquens, eos ad Petronium
supplices venisse, dixit. Hoc est, manibus post terga
connexis in genua prouoluti.*

*Ammianus
Marcell.*

Ammianus etiam Marcellinus rem clarius docet lib. XVII. Antonius, inquit, ambitiosè prægrediens agmina, ab *Vrsicino* agnitus, & obiurgatorio sono vocis increpitus, proditor, & nefarius appellatus, sublata thiarâ, quam capite summo ferebat, honoris insigne, dissiluit equo, curvatisque membris, humam vultu contingens salutavit, patromum appellans, & Dominum, manans post tergum connectens, quod apud *Assyrios* supplicis indicat formam. Nam uti manus post terga reuinctæ deditiois Symbolum sunt, ita etiam humum fronte ferire supplicis, & victi argumentum.

*Annua li-
tera Societ.
Iesu.*

Deriuata hæc ad nostra vsque tempora consuetudo, præsertim apud Moschos, de quibus in *Annaui* litteris Societatis Iesu anni. M. D. LXXXII. in narratione missionis Moschobiticæ. Vbi in Magni, inquit, Ducis conspectum venerunt, Senatorum primarius surgens, vsitato Geniti in recipiendis legatis more, clara voce: Maxime princeps, inquit, Antonius Posseninus, comitesque humum tibi fronte feriunt: sic enim loquuntur Moschi cum summam reuerentiam, summisionemque significare volunt,
(S. P. S.)

CAPVT

CAPVT. II.

LOCVS EX PSALMO LXXI.
& Threnorum III. ex isto ritu explicatus. Agarenos hunc morem ab Hebræis ad se deriuasse, vero simile esse. Humum verrere, procumbere in cineres supplicantium gestus: qui etiam in placandis Dijs olim adhibitus. Supplices suscipere Regium, vt asperuari, scelestum. Multa ex sacris litteris illustrata.

OC Illud est Regij Vatis. Psal. LXXI. coram illo procident *Ethiopes*, & inimici eius terram lingent. Id est, procumbent, & humum fronte ferient, vt se victos, & dedititios ostendant, & eum, cui se dedunt, Regem, & Dominum communi gentium ritu fateantur. Hispanè. *Se pondran a sus pies, y besaran la tierra, que ei hollare.* Cui consonat illud *Isaia*. XLIX. Et erunt Reges nutritij tui, & Regina nutritices tue, vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Quo etiam spectat illud *Threnorum* III. Ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Vbi *Chaldæus*. Dabit, inquit, in puluerem os suum, & prosterneatur coram Domino suo, si forte sit spes. Hoc est, supplicem se abijciet ante Dominum, si vel supplicis, & dedititij gestu, atque habitu possit veniam impetrare. Vtrum hoc ab *Assyrijs* Hebræi, aut ab his *Assyrii* acceperint, nihil pugno. Nam morem istum terram lingendi siue deosculandi, ad regum conspectum, maxime cum aliqui se se Regi dederent, aut Imperium ei deferrent, verisimile est *Agarenos* ab Hebræis accepisse. Sed hac de re vberius infra.

Veteres vero in placandis Dijs prostratos humum verrere solitos docet *Liuius* lib. III. Decadis I. *Stra-*

*Psalms. 71.
lux facta.*

Isaia. 49.

Thren. 3.

Silius lib. 13 te passim matres crinibus templa verremes, veniam irarum Caelestium, finemque pesti exposcunt. Silius libro III.

Nunc propexis pectora barbis,
Vertere humum.

Claudianus. Et Claudianus de laudibus Senecæ ante sinem.
Votisque vacas, & supplice crine
Verris humum.

Pro cumbere in cineres. Sedisse autem, siue procubuisse inter cineres supplicaturos, Homerus auctor est. VII. Odyssæa. apud quem Alcino Regi supplicaturus Vlysses, procumbit in cineres.

Homerus. Sic ait, & cineres inter descendit ad ignem
Ipse foco admotus.

Deinde sic supplicat.
O Rex Alcino, en tibi stratus supplicat hospes,
Non decet ut lapsus iaceat, sub puluere denso,
Procumbens adeo.

Et confirmat hoc Aristoteles in Oeconomicis. Apollonius in. III. Argonauticon. Plutarchus de Mulierum virtutibus, et Dyonisius Halicarnassensis, Martium Coriolanum ita Volscorum Principi supplicasse scribit, uti de Themistocle Græcorum tradit historia.

2. Reg. 2 lux allata. Hinc opinor lux se se aperit ad plura ex Sacris. Primo enim Regum libro, capite II. scribitur: *Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem.* Vti Psalm. CXII. *Suscitans à terra inopem &c.* Que certe ad morem istum spectant. Nam supplices, ij, quibus supplicabant, abiectos sibi ad genua tollebant, & interdum etiam inter suos honorificentissimè collocabant. Ita sequitur in Psa.

Supplices vii: ait. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Psal. 112. Quod neque Homerus prætermisit, cum supplicem descripsit Vlysses. Alcino enim Rex illum de puluere exceptum inter regni proceres collocavit.

Homerus. Tum Rex Alcinoous parens crexit Vlysses
Insignem facibus belli, clarumque sub armis

Consilio

Consilio: & cinere exceptam super alta locavit Scamna ibroni nitidi, quæque ære sed lia lucent
Hesiodus quoque in Scuto Herculis, non secus narrat acceptum à Creonte Amphytroionem, cum post Electryoniam eadem Thebas se recepisset.

Venitque ad Creontem, & Heniochem longior ornata vestibus
Qui ipsum vltro receperunt, & necessaria omnia præbuerunt,
Quatenus ius est supplicibus, colueruntque ex animo magis.

Hæc sanè tam apta sunt, ut ipsa se probent: Quo de genere illud est, ex Psal. XLIII. *Humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster.* Quod perinde est, ac si dicat; Toto corpore strati humum ore ipso atque spiritu oris nostri verrimus supplicantes: cum quibus cohærent optimè quæ secuntur. *Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopia nostra, & tribulationis nostra? Precatur enim Deum, atque vrget communi lege pietatis, atque clementiæ, quam aduersus supplices non ostendere, inter piacula numeratur.* Nam & Lucianus in Dea Syria, Ellnuionem terris immistam scribit, quod iam tum homines supplicum non misererentur. *Cum contumeliosi, inquit, essent, nefaria in eos opera perpetrasse, neque enim iniurandum obseruasse, neque hospites recepisse, neque supplicum misertos esse &c.* Et Cicero in ea quam habuit ad Quirites post reditum crimini alteri vertit, quod supplicem à genibus repulisset. *Tu, inquit, affinem tuam, filiam meam superbissimis verbis à genibus tuis repulisti.* Hesiodus etiam in Opera: et Die.

Par, inquit, est delictum, si quis & supplicem & hospitem malo afficiat. Huc etià illa Theognidis spectant in sententijs Elegiacis.
Nemo vnquam hospitem, o Polyæda, quæ fefelleris,
Atque supplicem, mortalium immortales latuit.
Idest, impunè abiit, aut tulit inultū. Sed quæ sit præcipuè Dei, atq; illorū, qui, ad eius naturā proximè accedūt, supplicibus adesse, ut de nostris taceam, ostendit Ouidius. II. de Ponto, Elegia. IX, ad Cotin.

Lucianus.

Cicero.

Hesiodus.

Theognis.

Ouidius.

Supplicibus
adesse Re-
gium est ac
Diuinum.

Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis,
Conuenit & tanto, quantus es ipse viro.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non finit esse preces.
Hoc nitore iste tui generis desiderat, hoc est
A superis orae nobilitatis opus.
Hoc tecum commune Deis, quod vtrique rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.

Ac si bene memini, non multo post in eadem elegia ad Al-
cinoi benignitatem, quam diximus in supplicem habuisse,
respexit: cum dixit.

Quidius.

Conueniens hominum est hominem seruare voluptas,
Et melius nulla quaritur arte favor.

Cornel. Ta-
citus.

Quis non Antiphaten Lesbionga deuouet? aut quis
Ad unifici mores improbat Alcinoi?

Cornelius Tacitus lib. III. Annal. in eandem sententiam
scribit, cum de mittendo in Africam proconsule, sub Ti-
berio contenderetur, Caium Cestium Senatorem dixisse:
Principes quidem instar Deorum esse: sed neq. a Dijs nisi iustas
supplicum preces audiri, neq. quaequam in Capitolium alia ve
urbis templa perferre, ut eo subsidio, ad flagitia viatur.
Verum, quid tam insigne quam illud. II. Reg. cap. XXIX.
vbi nihil tam esse Regium ostendit David, quam precibus
obsequi supplicantium, quam parcere subiectis, quam ser-
uare, non perdere. Cum enim Abissi David Regem in Se-
mei necem incenderet: Ergo ne, inquit David, hodie interfi-
cietur vir in Israel. An ignoro hodie me factam Regem super
Israel. Et ait Rex Semei, non morieris. Perinde ac si diceret,
Regium non est supplicem asperari, sed suscipere. Quare,
ego, qui me Regem non ignore, id a me officium re-
quiri non patiar. Nihil autem tam Diuinum ha-
bet homo, si credimus B. Gregorio Nazian-
zeno in Oratione ad suos ciues, quam
beneficentiam, ac bene de ho-
minibus merendi studium,

(?G. B. D.?)

.(?.)..(

CAPVT

CAPVT. III.

PVLVERIS CONSPERSIO NON IN LVC-
tu tantum, sed in supplicando etiam vsurpata apud varias
gentes. Genua, & plantas Dijs aequi atq. hominibus tangi
a supplicibus: arma interdum atq. vestigia, & quare. Dex-
tera, Barba, Genua cuius rei symbolum. Adorare quid?
Dextras cur Saluantes deosculamur Isaias, & Iobus ex-
plicati.

PVLVEREM In supplicando ab Hebraeis
adhibitum proximè ostendi: nunc ut quod
a me captum est dici desiniam, addam
praeterea illud Isaiæ XVI. Finitus, inquit,
est eius puluis. Hoc est, eius siue misera &
abiecta conditio, cuiusmodi supplicantium
est, siue etiam luctus abiit, & depulsa seruius est, at-
que hostis defecit, cui supplicare cogaris: quæ in puluere
significantur omnia, ex antiquo more siue Hebræorum, si-
ue etiam Græcorum & Romanorum. Vtrique enim in lu-
ctu, caput inspergebant puluere, vel in eo sedebant. De Ro-
manis Virg. Aeneid. X.

Isaias. c. 16.
explicatus.

Caput pulue-
re conspersu-
in luctu.
Virgilius.

Canitiem multo deformat puluere.

Et Catull. in Argonaut.

Sed primum multas exponam mente querelas,
Canitiem terra, atq. infuso puluere sedans.

Catullus.

Apud Homerum etiam Iliad. X VIII. Achilles audita mor-
te Patrocli, caput cinere spargit,

Homerus.

Tum pronus adustum.

Corripiens manibus cinerem, nigramq. fauillam
Inspergit capiti, & faciem sedauit honestam,
Et mundam tunicam, tum terræ abiectus vtrisque
Cæsariem vellens manibus, lugubria fatiis
Tristibus ingemuit.

Eadem, quod ad puluerem, & procubitum in terram,

Li

attinet,

attinet, Regius Propheta. nuntiata morte Abfalonis fecisse narratur.

Philo Jud. Philo etiam De legatione ad Caium, de Hebræis statuarum Cai dedicationem deprecantibus apud Petronium Præsidentem: *Insuper surgere & accedere proprius, uix tandem surrexerunt, & conspersi multo puluere, disfluentesq; lacrymis accedebant, reductis intergum more damnatorum ambabus manibus. Tum Senatus stans sic loquutus est: Inermes, ut vides, adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter: manus autem pro armis à natura datas retro fleximus otiosas, præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus, uxores, & liberos, familiarq; adduximus, supplices tibi, & per te Caio aduolui mur, domi relicto nemine, &c.* Quod adeo commune Hebræis, ut multæ ex eo loquendi formulæ emanarint sacris litteris valde familiares.

Isaie. 52. Quemadmodum illa isaie. LII. *Excutere de puluere.* De qua supra lib. II. & illa etiam XXV. eiusdem. *Qui habitatis in puluere.* Id est, in squallore iacetis ac sordibus lutebris. Et

Et 47. illa ex cap. XLVII. *Sede in puluere virgo filia Babylon.* Hoc est, luge, supplica, habitum indue victæ, atque captivæ mulieris, quæ inter cineres, sordesque versantur. Ex quibus non erit difficile alias æstimare.

Genua tangere in supplicando. Quare ad genua gradum facio: quæ ut ex Homeri loco videas, Dijs æque atque hominibus in supplicijs tangebantur. De Dijs Arnobius lib. VI. *Ita enim non videtis hæc signa, quorum plantas, & genua contingitis, & contrectatis orantes?* Inde mos ille prisce signandi vota, &

Arnobius. incinerandi Deorum genua: votum enim quisque si tum rite nuncupatum, atque conceptum, conscriptumque Deorum genibus cera obsignatum, siue ceratis inaratam tabellis, adfigebant, Iuuenal. Satyr. X.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Cur autem id fieret, hæc, opinor, causa. Misericordiæ dicata esse genua, sibi persuasisit antiquitas. Seruius in illud III. *Æneid:*

Virgilius. *Dixerat, & genua amplexus, genil usq; volutans: Herebat.*

Physici,

Physici, inquit, dicunt esse consecratas numinibus singulas corporis partes, ut aurem memoria, frontem Genio, Dextram Fidei, Genua Misericordiæ. Quare qui vota, ob rem optatam à Dijs, concipiebant, ea illorum genibus affigebant, ut de illorum benignitate, atque misericordia, cuius illa sunt sedes, sibi, quæ poscerent, polliceri significarent. Hæc de Dijs: sed de hominibus res illustrior. Nam ille apud Plautum, in Milite, Sceledrus per genua Periplectomenum obsecrat, & puer in Petronij Satyr. conuiuiarum genua tangit, & cum fletu suppliciter orat. Tacitus lib. XVII. Prenfare circumstantium genua dixit, & D. Chrysofom, Homil. XIX. in Genes. Ideo, inquit, & oro, & precor, & supplico, & quasi genua vestra contingo. Quamquam Tacitus, & arma, & vestigia tangi à supplicibus dicit. Cum haud ignari, inquit, discriminis sui Vienenses, velamenta, & insulas præferentes, ubi agmen inceserat, arma, genua, vestigia præbensando, flexere multum animos: erant quippe pacis flagitata ea insignia.

Curus ego rei causam, non eam opinor, quam Cælius affert Antiquar. lect. lib. XV. cap. XIX. Nam tamen verum sit, dextram ideo tangi solitam, quia maxima inibi insit ad agendum facultas, verum non ideo genua tanguntur, quod in his posita sit motus, & progressionis virtus: sed quia virium, & roboris integri symbolum præferunt. Nam uti flectere genua, professio est manifesta imbecillitatis, atque indigentia: ita non flectere, dignitatis, atque potentia. Unde Elephantis Egyptijs Regiæ potentia symbolum dicitur, quod genua non flectat, id est, aliterius Regiæ ope non indigeat, nec habeat necesse alteri supplicare, quod est egentis, atque imbecilli. Id causæ bolum.

est, quare Ergasilus parasitus in Plauti Captiuus, cum sibi fortunatus videretur, dicat sibi certum esse, nulli hominum supplicare. Ita flectere genua, perinde est ac fateri se fractum, debilitatum, egentem auxiliij, impotentem. Tangere verò nihil aliud est,

LI 2 quam

Seruius.

Eglog. 6. Idem repetit.

D. Chrysofom.

Cornel. Tac.

Arma, & vestigia tangunt supplices.

Genua cur tangi solita.

Elephantus potentia symbolum.

Flectere genua.

quàm agnoscere alterius robur atque potentiam, qua ferre opem possit, si velit, & confirmare labantem. Genibus autem robur, & virium integritatem in Sacris litteris significari, tam vulgare est, ut pudeat confectari.

Auctoris sententia de isto viru.

Ego verò de vniuerso isto ritu tangendi dextram, barbã, & genua, idem statuo. Nam dextera, & fidei, & potentia & liberalitatis, & felicitatis Symbolum est: vnde manus post terga connexa apud Assyrios supplicem, & apud vniuersas fere gentes victum, dedititium, abiectum ostendunt. Dextram vero alterius tangere, idem est, quod illius vim atque potentiam agnoscere, fidem, opem implorare, & ab ea omnem sibi felicitatem promittere.

Jobus c. 31. explicatus.

Hinc illa Beati Iob, crimen à se praesidentia atque arrogantia depellentis, capite XXXI. Ver. XVII. *Et letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.* Hoc est, si tantum mihi placui, si tantum assumi, ut spem meam à Deo ad me ipsum conuerterim; si omne meum praesidium atque ornamentum non in Deo Opt. Max. sed in me ipso, non in Diuinis, sed in meis opibus collocaui. Hispanè: *Si me pague tanto aca en mi pecho de mi y de mis cosas, que puse en ellas mi esperança:* aut existimaui potentiam, felicitatem, fortunas, meas esse, aut industria mea comparatas, ac non potius à Deo acceptas &c. Hinc enim culturi olim Deos manum ad eas admovebant, vnde & Adorare, ut significarent à Deorum dextra, quam eogestu tangere se velle profitebantur, omnem felicitatem, secunda omnia sperare, atque promittere. Hinc denique vulgaris omnium fere gentium hac nostra aetate inter se salutantium consuetudo, ut manus se alterius osculari praesentur, & quod Hispani faciunt, etiam gestu ipso declarent, dextram ad eos quibus occurrunt porrigentes aduersam, ac deinde reducunt auersam, atque desculantes: quo certe gestu, & illorum quos salutant dignitatem sua superiorem agnoscunt, & se inferiores

Adorandi ritus.

feriores esse non inficiantur.

feriores esse non inficiantur.

Barba verò quid aliud quàm virum decusque virile significat? Nam barbam ideo se gestare Diogenes dicebat, ut virum esse non obliuisceretur. Et Artemidorus, filios tantum ornamentum patribus afferre dicit, quantum ori barba decoris addit. Cynicus autem apud Lucianum, tam turpe putat esse barbae ornatum auferre viro, quam leoni iugas attondere.

Hoc adeo verum esse putauit Alexis Poeta, ut qui barbam sibi radi paterentur, vel aues semper atque imberbas videretur, eos vero à viris in feminas delisse cecinerit.

*Si quem recisa forte barba videris,
Tonsi ve, facturum quid horum dicito,
Mibi videtur militare velle, vel
Fecisse barbae cuncta quae contraria.
Ingens ve contigisse prorsus huic malum,
Quid per Deos vili molestiae afferunt,
Ob quos viri videmur esse singuli?
His quid putas fecisse nisi contrarium.*

Subscribit hinc sententia Diogenes, qui cum quendam abraso mento conspexisset. Nunquid, inquit, naturam accusas, quia te virum, non autem mulierem fecerit? Cumque alterum quendam eodem pacto se habentem, vnguents delibutum, vestibulque (quae es huiusmodi sequitur) indutum vidisset, *Se prius quasiuisse, dixit, quid foret immane scortum, at nunc demum reperiisse.* Ita Hieronymus in c. B. Hieron. V. Ezech. *Barba virilitatis indicium est.* Nec sine causa Psalmo CXXXII. huius Vocis conduplicatione Regius Vates vsus est, cum dixit: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in Barbam, Barbam Aaron.* Nam hac mascula dignitas maximè sacerdotem decet, virum ostendit, & paternam quandam reuerentiam incutit. vnde illud Leuit. cap. XIX. *Ne corruptatis effigiem barbae vestrae.*

Sed hæc in Hieroglyphicis litteris Pierius diligenter. Ac miror equidem cur Poeta non etiam de barba, quod de crine cecinerit, cum dixit:

L13 Turpe

*Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.*

Sed hanc quoque siue religionem, siue etiam superstitionem, vt plerasque alias, irrisit Crates ille Thebanus. Nsm cum Gymnasilii principi supplicaret, coxam illius procumbens pro genibus terigit: principe autem rem indignè ferente; Quid, inquit, an non hæc tua sunt vt genua?

CAPVT. IIII.

MOS TANGENDI, ATQVE ETIAM DE-
*osculandi genua in posteriora secula deriuatus. De eius rei
significatione. Goropij Vecani sententia diligentius expensa.
Femur in iure iurando tangere, quid.*

*Mos tangendi
genua poste-
riore etiã se-
culo.*

VNDEM etiam morem tangendi genua, atque etiam deosculandi in posteriora secula deriuatum, exempla quædam ostendit. Narrat enim Theodoretus Gainam Arianum duces Gottorum longo itinere obuiam processisse Chrysofomo, ac suis filiis iussisse, vt eius genua oscularentur. Et Fortunatus lib. III. de Vita D. Martini, eisdem honores scribit Martino tributos, ab Imperatore Valentiniano, eiusque coniuge. His quæ sequuntur versibus.

*Hinc sede exiliij rapiens se: Cæsar. & ardens
Fortunatus. Martini genua amplectens, pedibusque volutans.
Sic superbum hominem se agnoscere pœna coegit:
Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans,
Imperiale caput Sancti ad vestigia subdens.*

B. Chrysof. Beatus Chrysofomus Homilia. XVII. ad populum Antiochenum de quibusdam monachis, qui iudices à Theodosio missos ad inquirendum in eos qui statuas deice-

rant,

rant, supplices lenierunt. *Vt autem, inquit, annidentes
viderunt, pedes & genua complexi, & manus exosculari, virã-
que virtutem superabundanter exhibuere, libertatem, & mansuetu-
dinem.* Pompon. Lætus ita scribit: Imperatores antea manus
exosculandas nobilibus præbebāt: post suis manibus suble-
uabant ad oris osculum: Vulgus genua exosculatur.
Sed hoc de ritu Goropius Vecanus lib. V. Originum **Goropius.**
Antuerpian. ita censuit, vt diceret, olim ad genua sup-
plices prouolutos vt femur oscularentur, quasi vitam
inde sibi querere significarent, vnde accepissent. Poste-
ritatem enim è femore crum habere, atque adeo sig-
nificari in femore tam decantatum est, vt operam per-
dat, qui in eo confirmando labore. *Deinde, inquit
ille, qui supplices genibus aduoluuntur, olim id fecisse videntur,
quo femur oscularentur, quasi confitentes se perditos esse, &
frustra natos, nisi is, quem orant, faciat vt iterum de femo-
re ipsius nascatur. Cui cum genua proxima sint, & ad flecten-
dum ab ipsa natura comparata, non mirum est veteres ead
genua procubuisse, cum misericordiam cuiuspiam implorarent,
flexionem pro rigore se cupere indicantes. Itaque cen-
set supplices humanitatem aduersus se atque benignita-
tem hoc ritu precari, quæ in duplicatis genibus ex eius
sententia significatur. Perinde igitur facit qui alterius
genua tangit, ac si dicat, obsecro te, vt quemadmodum
hæc ipsa, quæ contingit genua, facile flectis; ita te ipsum,
animumque tuum flectas, vt eum mei misericordia ca-
piat, & tu me quæ debet humanitate, & beneuolentia
complectaris.*

Iam vero qui femur alterius deosculatur, quid aliud facit *femur deos-*
quam eius vim & potentiam agnoscere, quæ in viro præci- *culari.*
pua, & maxima, nempe sui similem generandi, & il-
lud ipsum quod est alteri communicandi. Nec secus
certe facit, quam si fateatur, posse illum cui sup-
plicat vitam sibi atque salutem perinde atque liberis im-
pertire. Supplices enim vel pro vita, vel pro liber-
tate, quæ cruilis est vita, maxime precabantur.

*Femur tan-
gere in iure-
iurando.*

Ac forsam ideo veteres iuraturi femur olim tangere soliti: quasi testarentur Deum in cuius manu & potestate sita est vita salusque mortalium, ac eam sibi à Deo tamquã ab eius auctore, si vera dicerent, precarentur: sin cõtra, necem, vltimamque perniciem, æquissimum periurij pretium. Nam qui femur tenens iurat, hoc dicit. Si recte ac sine dolo malo tecum ago, aut rem facio, Deus mihi vitam & felicitatem, quæ sine vita nulla est, & hoc fœmore significatur, propitius fauensque præstet: sin aliter, aut ago, aut cogito, ceteris omnibus saluis, solus ipse peream: neque particeps amplius eius vitæ sim, quæ processit ex fœmore. Atque hinc opinor, sacri scriptores tangentes olim fœmur in iureiurando apud Hebræos, cuiusmodi seruus Abraham, & Ioseph, testari Christum interpretantur, quòd de eorum fœmore Deus promiserat progressurum. Quanquam in eam etiam partem, quam supra diximus non inmerito explicetur. Sed de hoc ritu habemus fortasse non pauca. Sit finis: vt oliuæ ramus emergat, qui est à mereiectus in finem.

CAPVT. N.

**OLIVÆ RAMVM AVT LAURI SVPLI-
cum** insigne, siue Dijs, siue hominibus supplicarent. Coronam seruitutis æquè atq; Imperij notam esse. Laneam vitæam supplicum velamentum, & quare.

*Oliuæ ramus
supplicum in
signe.
Linius.*

LIVÆ Præterea ramum aut lauri supplicum insigne fuisse, apud easdem fere gentes reperio. Nam Linius lib. IX. Decad. III. Decem, inquit, legati Locrensiũ, obsiti squalore, & sordibus, in comitio sedentibus consulibus, velamenta supplicum ramos oleæ, vt Græcis mos est, porrigentes ante tribunal, cum flebili vociferatione humi procubuerunt. Et lib. V. Dec. V. de Rhodijs loquens. Secundum

Secundum talem Orationem vniuersi prociderunt, ramosq; oleæ supplices sacrauerunt. Athenienses vero tradit Demosthenes, oliuam præferentes supplicare solitos. Et Artaxerxi obediendi Sidonem, quingentos ciuitatis proceres oleæ ramos gestantes, pacemque postulantes obuiaffe, in Philippi vita Siculus narrat. Deuictis etiam Carthaginensibus, consulente Annibale, ad Scipionem, vt pacem, & misericordiam deprecarentur, decem è ciuitatis principibus illi selegerunt, quos in nauem oliuæ ramis velatam imposuerunt. Mulieres denique apud Apuleium viduæ propter homicidium, iudicibus ramos oleaginos prætendunt, vt & mœrorem ostendant, & eliciant commiserationem. Virgilius *Virgilius*. Sæpe. lib. II. sic.

Iamque oratores aderam ex vrbe Latina.

Veloti ramis oleæ, veniamque rogantes.

Vbi Seruius, non coronatos venisse dicit, quod iugentes non decebat: sed in manibus tantum ramos prætulisse, quod erat miserantium. Sed coronatos etiam, Dijs præfertim, veteres supplicasse, planum est. Scribit enim Sophocles in Oedipo Tyranno, Sacerdotes & ciuitatis electos in sacris faciendis, supplicibus ramis ad cõmiserationem fuisse coronatos. Supplices autè ramos intelligit oleaginos. Apud Statium Sacerdos Ioui sacra faciens oliua coronatur.

Seruius.

Hinc gemini vates sanctam canentis oliuæ

Fronde comam, niueis ornati tempora vittis.

Et apud Orpheum eadem coronati sacrificat. Quin & idem ipse auctor Æneid. V. oliua coronatum, vt Dijs in tempestate supplicet, Æneam inducit.

*Supplices ra-
mi.*

Statius.

Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ

Stat procul, & pateram tenet, extaq; salfos

Porricit influctus: ac vina liquentia fundit.

Et lib. 6. *Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens?*

*Oliua coro-
nati Dijs sup-
plicat.
Virgilius.*

Hebræi quoque ad hunc morem videntur sese aliquando accommodasse, nempe cum Romanis supplicarent.

Mm

Conie-

Philo Ind. Coniecturam facit Philo Iudæus qui De legat. ad Caium, libellorum litterarumque supplicum Agrippæ ad illum mentionem faciens, in hunc modum scriptas fuisse narrat. *Hæ litteræ melius preces meas indicabunt, quas supplex pro Verbenis offero.* Quod autem Verbenas, non oliuam, non laurum interpret nominat, ideo factum est, quia vt Goropius lib. VI. Orig. probat ex Plinio, Festoque, Verbenæ generale nomen est, quod sacratas omnes herbas, laurum, oliuam, myrtum complectitur, quod docuit Seruius ad XII. *Æneidos.*

Corona seruitutis sciam nota. Coronam vero vti imperij, ita etiam seruitutis notam fuisse, illud ostendit, quod suo loco diximus: nempe seruos, siue captiuos è bello, solitos venundari coronatos. Cato de re Militari apud Gellium lib. VII. cap. VIII. *Vt*

Cato De re milit. *populus sua opera potius ob rem bene gestam, coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veneat.* Quin,

Rami idem triumphales qui supplices Eschylo in Eumen. Nam oliua, & laurus triumphantium ornamenta vt II. lib. docuimus, supplicum etiam velamenta fuere. De oliua planum: de lauru, Plinius lib. XV. cap. XXX. *Laurus ipsa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hostes, quietis sit iudicium.* Quo etiam respexisse videtur est Statius lib. XII. Thebaid. cum dixit.

Statius. *Vittate laurus, & supplicis arbor oliuæ.*

Inania quæ apud mortales speciosa. Nam & supplices rami vitæ erant. Hinc vos quam inania & futilia sint, quæ apud mortales speciosa, & ampla ducuntur, intelligite: quando ita mala boni, aduersa secundis, regia feruilibus implicata coherent, vt altera sine alteris neque esse, neque intelligi queant. Corona, laurus, regium, imperatorumque ornamentum, seruatorum ac supplicum velamentum sunt: vt persuasissimum sit mortalibus, Extrema (quod est apud Sapientem) gaudij luctum esse, atque etiam in risu dolendum, vt legit Chaldæus: nam separari dolor à voluptate non potest, imperio seruitus adherescit. Rectè vt Cyrus apud Xenophontem, regnum appellat splendidam seruitutem.

Sed

Sed quoniam de vittis mentionem fecimus, faciemus & veruum, quibus id ostenditur à Virgilio. VII. *Æneid.*

Præferimus manibus vittas, & verba precantum.

Nam rami laneis circumligati vittis præferbantur. VIII. *Rami vittati.*

Æneid. Regem Latinum Æneas ita affatur.

Optime Graingenum, cui me fortuna precari,

Et vitæ comitos voluit prætere ramos.

Virgilius.

Cuius rei hanc Seruius putat esse rationem: vt inertiam, & imbecillitatem supplicantis ostendat. Scimus enim, inquit, oues egere alieno semper auxilio. Oves quippe cum in humis, tum in sacris litteris, summæ inertæ, atque imbecillitatis symbolum gerunt. Sed de vittatis ramis, opinor me lib. II. dixisse, vbi de veterum more in ramis lucernæque præferendis scriptumus. *Erestone*, enim Græcè dicitur ramus oleæ, cuius lana obvolutus, cui ad Ianuas suspendi solebat in honorem Appollinis. Sunt autem qui putent supplices laneis illis vittis illorum manus, quibus supplicarent, solitos impedire. Quod etiam non ineptè factum existimo: cum & aris vitas sacrificaturi circumdarent, & arboribus etiam quibus diuinum cultum exhiberent, vt lib. II. docuimus. Perinde autem mihi facere videntur, qui vittas potentioribus in manus dant, quasi imbecillitatem, & tenuitatem suam in manibus illorum collocent, quo sustineantur, & confirmantur: quasi diceret, ab his manibus imbecillitatis & inopiæ subsidium spero:

Sed de vittis ita censuit Goropius in Gigantomachia. **Goropius.** *Supplices, inquit, etiam vittas antiquo more ferre solent, quo ostenderent se tam petere eam coniunctionem apud eos quos obsecrabant: quæ omnibus hominibus necessaria est ad salutem & tranquillitatem. Sicut enim homines Deo cupiunt amoris vinculo alligari, quo eius ope ac præsentia iuuentur: ita homines quoque supplices ipsi, quos rogant, se deuincire student: quo ipsorum auxilio subleuentur. Nam vt in omnibus sacris, tum victimas, tum aras, tum Sacerdotes vittis ornabant, significantes omnem potestatem à superis orandam, & eo solo nos saluos esse posse, si potestati Diuinæ nostra debilitas alligetur: ita supplices hac tessera*

M m 2 fatēban-

fatebantur, illum sibi deum esse posse, cui supplicarent, & seruandi sui apud illum esse potestatem, quam si exerce vellet, ad Dei naturam proximè accederet, & dignus fieret qui Diuinis honoribus coleretur. Ita Virgilius de Cæsare.

Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram.

Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

Adde etiam vittatos lana supplices vt ostenderent animum se mollem ac laneum habituros aduersus eos, quibus se dederent, vt quocumque hi vellent facile ducerentur, flecterenturque: deinde innocentissimos deinceps futuros. Etenim Ovis atque agni, innocentia Symbola sunt. Nouæ etiam nuptiæ lamen lana citundabatur, non tantum vt docerent lanificio tempus occupandum, sed, vt monerentur etiam debere se mitissimas, vtilissimas, & ex omni parte innocentes matres futuras.

CAPVT. V.

ZACHARIE LOCVS VALDE DIFFICILIS ex capit. XIII. & ex Psalmis LI. & CXXVII. ex Osea cap. XIII. ex Indic. IX. & II. Reg. VI. explicati. *Christus cur in oliuarum monte frequens? Oliua in sacris modestiæ submissionis ac fidei exemplum.*

Zachar. 15.
lux facta.

EX HIS Quæ diximus, nescio quid subodoror in sacris, quod felicius quam cõmuniter solet, ex isto ritu explicetur. Enim vero Zachar. XIII. Ita legitur. *Egredietur Dominus & præliabitur contra gentes, sicut præliatus est in die certaminis, & stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum &c.* Qui certè locus difficillimus est; vt viderunt interpretes, qui acutè vident: & quem ego nisi ex hoc more non facile intelligam. Censeo igitur cum plurimis Ecclesiæ patribus, bellum istud spirituale

rituale esse atque diuinum: quo fidei hostes Christus Opt. Max. debellauit, & gentes Idolorum cultui micipatas, sua reuocauit ad signa. Perinde igitur est, ac si dicat, Bellum gentibus inferet, Euangelij promulgatione Idololatriæ extinguet, atque apud eos domiciliũ collocabit, qui se se sponte dederint, ac veniã & misericordiam supplicum, victorũque more deprecati sint. Hoc enim illa significant: *Et stabunt pedes eius super montem oliuarum.* Pedes enim alicubi stare, quid re, nihil est aliud, quam quod Hispanè dicimus. *Estar de asiento, o de proposito en algun lugar.* Super illos autem requiescit spiritus Domini, qui se se illi totos tradunt, nihil iugum detrectant, nunquam reluctantur. Hos enim oliuarũ montes appellat: Romanos nimirum qui totius orbis Imperio potiebantur, & magni cum essent, tamen se se ad Dei nomina, & Christi Iesu pedes abiecerunt.

Accedit hac B. Ambrosius in illud Lucae XXI. Cum appropinquasset Iesus Hierosolimis &c. Et Eusebius lib. *Ecclesia oliuarum mons* VI. de Demonst. Euang. cap. XVIII. qui Ecclesiam in oliuarum montibus significatam esse prodiderunt. Atque id est, quam obrem Christus Optimus Maximus tam sæpe montem Oliuarum celebraret: Nampe vt ostenderet in Ecclesiam Gentium se transiturum, & in eam misericordiam suam, & munera diffusurum. Nam ea verè dici potest misericordiam consecuta: vt quæ Christi fidem, religionemque à Christo, perinde atque leges victi à Victoribus, susceperit: quam Iudæi incredulitate, atque superbia reijcere. Atque ex eo etiam monte regressus in Celum, vestigia humi pressa, quasi redditæ pacis, & fœderis monumeta reliquit. Ita Amœnus poeta antiquissimus è nostris:

Montis oliuiferi Christus de vertice, sursum

Ad Patrem redijt, signans vestigia pacis.

Cui etiam consonat illud Aratoris vetusti etiam Poetæ Christiani.

Celum petiturus, oliuæ

Progreditur lustrare nemus, quo germine Sacro

M m 3

Luminis

*Amœnus
Poeta.*

*Pfal. 51. lo-
cas illustrat.*

Luminis, & pacis locus est.

Nec aliter opinor explicari commodius posse illud Regij Vatis. Psalmo. LI. *Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in aeternum.* Vbi oliua fructifera, seu semper virens, vt alius legitur, quid aliud significat, quam eos qui se se Deo dedunt, & in eo tanquam in patrono ac Rege supplices, omnem spem, omne suum praesidium collocarunt. Nam cum eorum contumaciam, & supplicium expressisset, qui in suis se diuitijs, ac potentia gloriarentur, nec Deo se dederent, cum dixit: *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, nec speravit in eo, sed speravit in multitudine diuitiarum suarum, & praevaluit in vanitate sua:* Quod perinde est ac si dicat; *Ecce hominem, Ecce eius exitum, finemque miserrimum, eius nimirum, qui sibi, suisque opibus praesidens, e clientela, ditione, atque imperio se Diuino subduxit, & praevaluit in vanitate sua; hoc est, superbe de se, atque arroganter sensit, magnus sibi incogitationibus suis visus est, gloriosum se, potentem, dominum ac nullius reiegentem arbitratus est: ipse se praeter omnibus valere putauit, cum se ac sua quasi somnians, consideraret: & cum in honore esset non intellexit: hoc est, abalienatus a mente, desipere coepit, atque aliena non solum cogitare, sed etiam loqui. Quare illum propterea Deus destruet, in finem, euellet, & emigrabit de tabernaculo suo, & radicem eius de terra viventium.*

Hoc igitur cum dixisset Regius Vates, vt ostendat se non esse ex proditorum numero, aut transfugarum, sed foederatum, vt ita dicam, & socium, ac seruum etiam domesticum, qui Diuinas leges & imperia non solum accipiat, sed etiam vasa cuius rei reatur, & colat; *Ego autem, inquit, sicut oliua fructifera, speravi in misericordia Dei in aeternum.* Id est, me supplicem ad illius pedes abieci, Deum pronus adoravi, vt seruum me vnum ex domesticis in eius domo gessi: victum me illius magnitudine confessus sum: atque ideo veniam, et misericordiam, quae supplicibus debetur, ac victis, consecuturum me nunquam dubitavi.

Iam

Iam verò quod dicit se in aeternum sperasse sicut oliuam: rectè congruit cum oliuae significatione. Quippe illa aeternitatis Symbolum est, vt in Pierio videas. Huiusmodi autem esse debent, qui se se Deo dedunt, vt in vitae ratione perseverent: eorum dissimiles, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ideo Paulus ad Rom. XII. gentes dicit ex Oleastro factas oliuas, quia fidem quam semel accepit Ecclesia gentium nunquam deseret, neque vnquam a vera Dei religionis deficiet, quemadmodum Hebraei qui ad idola tam saepe defecerunt, & facti sunt Deo quasi leo in silua, vt cocinit Hieremias. Ita etiam cum Christus sedens in asina Hierosolimam ingreditur, & pueri Regem, ac Dominum in clamant; vt se eius potestati subiectos ostendant, ramos olearum, quae in itinere & more praemanibus erant, venienti praetendunt, vt victoribus dedititij, vt lib. II. docuimus.

Christus eum ramis exceptus.

Eundem etiam ad morem spectat illud. Psal. CXXVII. vbi inter alias proborum hominum felicitates, hanc quoque numerat, quod sit filios habiturus sibi subiectos, & voluntati ac nutibus audiētes, quales dedititij esse solent aduersus eos a quibus leges accipiunt. *Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensae tuae.* Hoc est, dabit tibi Deus liberos, *Non aueros, sino subiectos, & obediētes.* Cuiusce rei Symbolum oliua. Hoc autem maximū Dei donum: alioqui enim dolor est patris filius stultus. Liberos itaque rectè fecit similes oliuarum, non solum quia summissionis atque obedientiae Symbolum est, sed etiam quia pacis nuncia: quasi nihil sit miserius, quam si pater videat filios inter se rixari, bella gerere, aut id futurum praesagiat. Sic etiam luctuosum, ac miserum est, plurimos quidem liberos habere, sed videre eos ab hostibus interfectos, vt de Priamo canebat ille.

Psal. 127. illustratus.

Filij sicut nouella oliuarum.

Quinquaginta intus thalami spes tanta nepotum.

Virgilius.

Nec aliunde sumtum videtur illud Ossea. c. XIII. is enim cum populū ad Deū conuersum, et quasi dedititium (nā transfuga fuerat a lege Dei sui) significare vult, eum oliuae comparat. *Ibunt Osse. cap. 14. rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libanus.* illustratus.

M m 4

Hoc

*Iusti cur oli-
uæ potius,
quam alijs
arboribus cõ-
parati.*

Hoc est, illud à me decus & honorem accipient, quem miser-
uis meis, qui me iusta cum animi demissione reuerentur,
& colunt, exhibere soleo. Nam cur oliuæ potius, quam ce-
dro comparet, quibus tamen plenus erat Libanus? nisi quia
gloria, & honor, & misericordia ijs debetur, qui quasi oliuæ
in domo Dei sunt: hoc est, Deo subiecti, & tanquam aro-
mata, siue thus Libani, bonum odorem orationis emittunt,
qua & suum scelus agnoscunt, & supremam Dei poten-
tiam, Regnum, & Imperium, cui parere debent, ingenue
profitentur?

*Oliua modestiæ ac fidei
symbolum.* Hinc etiam fit, vt Iudic. IX. Modestix, summisionis, ac
fidei erga Deum verum Regem, exemplar cæteris arbori-
bus proponatur. Nam cum ad eam primo loco Imperium
in arbores deferretur, suo se modulo metiens respondit.

*Judic. 9. lo-
cus explica-
tus.* Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & Dij vnu-
tur, & homines? Vbi LXX. In qua glorificabunt Deum vni,
vel vt alias legitur. *Quam in me glorificabit Deus & homines.*
Ibo vt promouear super ligna? Rectè vero illud, Quam in

*Ex oliuarii
materia cur
multi olim
in Dei tem-
plo.* me glorificabit Deus & homines, quia nihil tam Deo, at-
que hominibus gratum, quam modestia in homine, atque
demissio: vt nihil inuidiosum magis atque inuisum, quam
elatio, atque arrogantia. Nec vacat certe mysterio, quod
II. Reg. cap. VI. ex oliuarum materia postes in intron-
templi, & Cherubinos in oraculo, & postes in eius ingres-
su, & ostiola Salomon fabricauit, vt cuiusmodi futuri es-
sent, qui illuc accessuri erant, & misericordiam à Deo im-
petrare deberēt, vnico deditiois atque misericordix sym-
bolò significaret.

*Cur oliuæ po-
tius ramus
post diluuiũ
à colũba præ-
latus.* Denique vt hæc de oliua definiam, Quid est cur colum-
ba è carceribus arcæ dimissa, oliuæ potius quam aliarum ra-
mos arborum prætulit? aut cur illa potius, quã ceteræ reui-
ruisse visa est? An quia pacem à Deo redditam humano
generi significaret? an vt ostenderet, nihil à Deo citius,
quam veniam & misericordiam impetrari? Quare au-
tem oliua pacis nunciæ aut deditiois potius in signe
sit prioribus sæculis habita, Seruius in VIII. *Eneid.* scribit.

Nam

*Nam cum de nomine, inquit, Athenarum Neptunus, & Mi-
nerua contenderent, & iussisset Iuppiter, vt illius nomine dice-
retur ciuitas, qui manus melius obtulisset hominibus: Equum
Neptunus, Minerva oliuam protulit, & statim vicit. Vnde
cum eius ramus alicui offertur, indicat eum esse meliorem.*

CAPVT. VII.

PURPUREVM QVID? LVMEM, COMA,

*Capilli, Mare, Dies, Olympus, Olores purpurei. Ebur
antiquum quid? Hierem. Thren. IIII. Locus explicatus,
Sponsus candidus, & rubicundus. Cant. I. vt intelligi de-
beat. Virgilij, aliorumq. Poetarum loci aliquot illustrati.*

TAM Acriter cum Lambino digladiatur
Goropius super huius vocis significatione,
ac perinde sibi placet in eius explicatione,
atque si non Seruio, Acroni, & Porphyrio
deberetur. Quare excutienda mihi videtur
vtriusque sententia pariter, atque Turnebi,
& testimonia, quibus astringitur ponderanda. Primum igitur
censet, Purpureum nihil aliud esse quàm purum pu-
tum, siue purum ignem, in quo non tam color, quam lux
& splendor consideretur. Verum cum Purpureum à pur-
pura dictum sit, cuius succus præcipuo quodam colore cõ-
mendatur, vt apud Plinium, & Vitruuium videas: nihil est
quod aliam vocabuli originem commentemur. Nam si quæ
alia purpurea dicuntur, quæ hoc colore non sint: id vero, ex
similitudine, aut analogia, & accommodatione ducitur, vt
inferius ostendemus. Purpureum igitur & rosæ colorem
præferret, & ignis splendore. Ita ignis purpureus Statio di-
citur purpureus color, in I. Achilleid.

Niveo natat ignis in ore

Purpureus, fulnoq. nitet coma gratior auro.

Cuiusmodi autem sit iste color, qui ignis ab Statio pur-
pureus

Nn

*Purpureum
à purpura*

*Purpureus
color cuiusmo-
di,*

Statio.

*Purpureus ig-
nis,*

pureus appellatur. Plinius explicat, qui succum illum, aut liquorem purpuræ dicit esse nigricantis rosæ colore sublucentem: ut sit is qui in ore commendatur, & roseus dicitur, cui consonat illud Catulli,

Rosencolor. *Catullus.* *Tincta regit roseo conchylis purpura fuco.*

Virgilius. Huc etiam spectat illud Virgilij *Aeneid.* I.

*Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuventa
Purpureum, & letos oculis aslarat honores.*

Purpureum lumen. Vbi lumen purpureum pro roseo colore, aut rubicundo, quemadmodum & os purpureum, dicitur. Nam & *colorum lumina* dixit Cicero, & *accensum colorem, & coloribus illustrare*: & Lucret. in II. lib. *Stingni colorem.* Atque uti lumen purpureum pro coloris bonitate, & oris pulcritudine accipit, ita Cæsariem purpuream alij pro flava, siue aurea dixisse videntur. Rosei autem, & purpurei sæpe capilli à poetis appellantur, quæ in idem recidunt. *Georg.* I.

Purpurea cæsaries. *Virgilius.* *Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.*

Virgilius. *Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.*

Tibullus. *Tibull. lib. I. Eleg. IIII.*

Carmine purpurea est Nisi coma, carmina ni sint, &c.

Ovidius primo de Arte.

*Filia purpureos Niso furata capillos. Virg. de ortu Solis:
Aurea fulgebat roseis aurora capillis.*

Auroræ autem modo rosei, modo aurei capilli attribuitur. Hinc *Ausonius* in *Mosella.* *Olympum purpureum, & Ovid. VI. Metamorph. Purpureum aerem:* & *III. Fast. Diem purpureum, idest clarum, & serenum, lucentemque dixere, & contra ardentem purpuram.* *Iuuenal. Sat. XI. Igneam.* *Valer. Flaccus lib. I. Argonaut. Ardentem murice lanam.* *Virg. & Fulgere purpura:* quæ omnia satis aperte demonstrant, quæ sit vera & germana purpurei significatio. Nam & *Purpurare frondes auro,* quod *Columella* dixit lib. X. & *Purpurare vndas,* apud *Furium* in *Gellio,* quid est aliud, quam purpureum colorem, idest, lucentem inducere? siue lux ista, atque nitor ad nigroré, ut in mari sub noctem, aut in tempestate, siue ad splendorem ut in auro, accedere videatur. Captata auté occasio est, ut quæcunque pulcro colore prædita sunt,

Purpurea auté occasio est, ut quæcunque pulcro colore prædita sunt,

ca

et purpurea nominentur, ex eo, quod is inter colores gratissimus semper, & tingendis vestibus expetitus. Quare rectè *Turnebus* animaduertit in *Aduersarijs,* & *Goropius* in *Hierog.* & ante ipsos *Seruius, Acron, & Porphyrius,* purpureum pro pulcro à poetis vsurpari. Sed quod id ex illo *Virgilij* confirmat: *Purpureos spargam flores,* non item. Hic enim species pro genere per *Synadochen* vsurpatur. Viderant hoc ipsum *Acron, & Porphyrius* in illud *Horat. IX.*

Tempestiuus in domo

Paulli, purpureis ales oloribus.

Comessabere maximi.

Vbi (quod rectè vidit *Goropius,* sed licentius repræhendit) male supponit *Lambinus, Marmoreis,* contra omnia, ut ipse fatetur, exemplaria: fretus *Lucretij* testimonio, qui idem epitheton illis atque mari tribuit. *Purpureis* enim hoc loco, nihil est aliud quam candidis atque nitentibus: uti purpuream niuem poeta dixit, pro maximè candida atque nitenti. Nec aliena hæc vocabulorum ratio transferendorum à Latinis, Græcisque scriptoribus: à quibus nigrum interdum pro pulcro ponitur, cum oculis, aut capillis adiungitur, quod is color in illis olim probaretur. Ita *Theocryptus* *Edyllio XVII.* (nam *Horatianum* carmen in *Arte* vulgare est) *Argiua nigris oculis.* Vbi interpret: *Idest pulcris.* Quin & pulcrum sæpe ut suo loco dicemus, non tantum pro formoso & conspicuo, sed pro scædo interdum acturpi accipitur: quia quæcunque decorum suum retinent, siue pulcra sint, siue scæci, ea in suo genere pulcra habentur, ita etiam aurea, siue in sacris, siue in humanis etiam litteris, non quæ ex auro tantum, sed quæ aut pulcra, aut visenda sunt in suo genere, appellantur.

Hunc etiã in modum explicari posse quibusdã videtur illud *Thren. 4. lo Hierem. Threnorũ. IIII. Rubicundiores ebore antiquo.* Hoc est, *cus illustratiore:* vel ebur antiquum oris colore, & specie superates. Quæ certè loquedi formula eorũ pulcritudinẽ exprimit, atq; vno vocabulo comprehendit, quod nos Hispani his duobus.

N n 2

Blancos

Purpurei flores.

Horatius.

Purpurei oloribus, candidis.

Nigrum pro pulcro.

Theocryptus. Pulcra interdum, quæ de formosa.

Aurea pro pulcris.

Blancos y colorados como yn marfil antiguo, o como vna rosa. Quod idem est. Alij vero ad nitorem tantum eboris referunt, quod id nullo interuallo rubescat. Sed tingi olim purpura, atque ostro violari consuevit, pro Regum ornamentis. Tanti enim apud veteres fuit suauitas coloris in ebore tincto, vt non alijs quam Regibus in vsu esset: Homer. Iliad. llll.

Homer. Iliad.

Sicut ebur mimio si qua tinxere rubenti.

*Meonides, carum ve nurus tinctumque dederunt
Gestandum Phaleris in equis, quas saepe superba
Suspensas thalamo, multi cupiere reflexas
Forte equites frustra: nam solos talia Reges
Ornamenta decent, quorum vel curribus apte
Portentur, vel equis.*

Quem etiam ad morem respexisse visus est. Virg. Aeneid. Xll. cum hæc cecinit.

Virg. Aeni.

*Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Siquis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
Canarosa. tales virgo dabat ore colores.*

Ouidius lib. ll. Amor. Eleg. V. Simul omnia complexus ita cecinit.

*Hæc ego, quæque dolor lingua dictauit: at illi
Conscia purpureus venit in ora rubor
Quale coloratum Tithoni coniuge calum
Subrubes, aut sponso visa puella nouo.
Quale rosæ fulgent, inter sua lilia mixtae,
Aut vbi cantatis luna laborat equis,
Aut quod ne longis flauescere possit ab annis:
Meonis Assyrium femina tinxit ebur.*

Eboris antiqui color.

Quare idem est dicere. Rubicundiores ebore antiquo, atque eo colore commendatioris, qui existit ex purpura siue Ostro eboris candore diluto, quem rosæ etiam mixtæ lilijs præ se ferunt. Hæc etiam accedit Chaldaicæ paraphrasis translatio, cuius hæc sunt: *Rubicundiores aspectu quam pyropi.* Pyropus autem auctore Plinio lib. XXXVI. cap. VIII. & B. Iliodoro: genus quoddam metalli est ex auro

Chald. expli-
catus.

Pyrop. quid.

auro pariter atque argento conflatum, cuius etiam coloris est gemma, quæ carbunculus nominatur. Quare eundem ferre colorem Chaldaus ex auro, & Vulgatus ex ebore, & ostro expresserunt. Ita etiam Virg. supra, vbi lumen purpureum dixit, quæ nam esset hæc coloris pulcritudo, eadem similitudine declarauit.

*Quale manus addunt ebore decus, aut vbi flauo
Argentum, Parius ve lapis circumdatur auro.*

Virgil expli-
catus.

Idest, cuiusmodi colorem habet ebur non à natura, quoniam is candidus tantummodo est, sed ab arte, qui candidus, & purpureus, quæsitus nimirum ostro, quo à veteribus tingebatur. Cum autem sponfus candidus, & rubicundus dicitur, idem est quod. *Blanco y colorado.* Non enim refertur rubicundi verbum ad capillum, quia sit aureus: non enim aureus, sed niger, & crispus, *Sicut elatae palmarum, nigri sicut cornus.* Nam quod caput auro optimo comparatur, id verò non ad colorem, sed ad constitutionem, et compositionem pulcerrimam referendum est, vt Hebræa satis ostendunt: nam vbi nostra habent aurum, illa supponunt capillum, seu margaritum pretiosum. Hispanè: *Su cabeça es de oro, es vna perla.* Et vbi nostra Candidum, illa elegantem ac nitidum, vt videantur in rubicundo vim candoris & ruboris admixti complecti. Idem vero quod ad colorem attinet reliqua ostendunt. Venter enim eburneus distinctus Saphyris, & crura sicut columnæ margaritæ, fundatæ super bases aureas, quid aliud significant, quam totum corpus candore pariter, atque rubore præditum esse. Enim vero cum venter dicitur, pars pro toto capitur per Synedochen: neque alius color in ventre, alius inpectore, reliquisque corporis partibus, sed vnus atque idem toto corpore mira cum suauitate diffusus.

Sponfus candidus & rubicundus.

Capillus sponsi si niger.

Caput aurei sponsi quare dicatur.

Sponsi coloris multa declarant.

Nec mirari quis debet si reliquæ præter os, corporis partes de colore roseo commendentur, perinde atque id nouum videatur. Nam Hesiod. in Theog. sæpe id facit.

*Pasitheaque, Eratoque, & Eunice roseis lacertis prædita,
Hippotheaque lepida, & Hipponoe roseis lacertis prædita.*

Et apud Athenæum roseos legas Apollinis digitos.
 Sed quod capillos sponsi nigros ita quidam interpretantur, ut nigrum non ad colorem, sed ad nitorem & eum quidem, qui ex aureo rubeo ve existit, referendum existiment, id vero neque in latini sermonis usu, neque in Sacris litteris memini reperisse. Nam tametsi hoc in Purpureo & aureo probare possint, quæ duo vocabula, ad nitorem & pulcritudinem, æque æque ad eam de orta sunt, significanda, accommodantur: ac licet nigrum in oculis, atque etiam in capillis pulcritudinem præ se ferat, quia is olim color in his partibus commendatus; nusquam ego nigrum pro nitenti, aut aureo, rubeo ve colore lucenti reperio usurpatum. Nigrum quippe nigrorem dicit pariter cum nitore, nitorem vero sine nigrore, non item. Adde quod purpureus aureus ve color ubique & semper gratus, niger nec ubique, nec semper, interdum grauis etiam atque molestus. Nec me fugit nigrum olim capillum in honore habitum perinde ac nigros oculos, quod vel Horatius confirmat in Arte: & addo etiam nigros oculos à Theocryto dictos, idest pulcros Eidyllio. XVII.

Theocrytus.

Argina nigri oculis tu bellicosum Diomedem &c.

Ita monuit interpretres nigros pro pulcros dictos, quia is color in oculis probaretur. Sed cum hoc loco additum sit, *Sicut coruus*, dubitare non licet quin ad nigrorem illum in coruo nitentem similitudo referatur. Nam tametsi purpureum, ut infra dicemus, pro pulcro interdum accipitur, si tamen ita dicas: Purpureum hoc est sicut Murex, quis dubitet quin similitudo hæc colorem, non pulcritudinem explicet? Quod autem Theocryti interpretres nigros oculos pulcros interpretatus est, ego censeo, pulcros quidem fuisse quia nigri, qui color id temporis in honore. Nam & Hesiodus sæpe, maximè in Theogonia, Thetim, Venerem, aliasque Deas, ab oculorum nigrore commendat, secus facturus nisi nigros haberent: nam Mineruam non raro nominat, sed Cæcios illi, non nigros oculos affingit.

Nigri oculi pulcri.

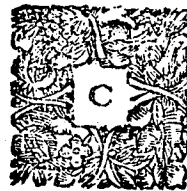
Sed

Sed cum iam esset Deam cæcis oculis Mineruam Paritura: &c. Et paulo post. Primam quidem Virginem Cæcis oculis apud Tritonem genitam.

Quare dubium mihi non est, quin Nigri vox ad colorem non ad nitorem referenda sit.

CAPVT. VIII.

PURPUREI CRISTIS IUVENES: PURPUREUS pennis, apud Virgilium. Serui reiecta sententia. Crista olim Galearum in bello, vestesq; & signum prælij committendi, purpurea. Anima purpurea quid. Anima & sanguis pro eodem in Sacris externisq; litteris. Nahum, & Isaias Propheta explicatus. Mare purpureum, fluctus atri, Virgilius illustratus.

VM Purpureum pro pulcro dici Seruius intelligeret, illud Aenei. X. de Acronæ prælia miscente,

Hinc ubi miscentem longè media agmina vidit, Purpureum pennis, & pactæ coniugis ostro.

Ita interpretatur. Purpureum pennis. Ene galeatum, inquit, ut alibi purpurei cristis iuvenes, idest pulcri. Sed utrobique Poeta ad cristarum colorem, non ad pulcritudinem respexisse verisimilius est. Purpureum enim sive Punicea militibus olim litum cristæ in usu fuisse cum ex his locis, tum ex alijs manifestè colligitur. Nam præterquam quod galeas idem Poeta rubras, & cristas etiam rubentes dixit: idem etiam flammæ è cristis fundi, Aeneid. X. scripsit: quia rubeus purpureus ve color ad ignem proximè accedit, ut diximus. Ita.

Virgilius.

Terribilem cristis galeam, flammæque vomentem, Ardet apex capiti, cristisque à vertice flamma Funditur, & vastos umbo vomit aureus ignes.

Theocrytus Eidyllio. XXIII.

Theocrytus.

Castor multum etiam percussit in acris oculis linteus Illius scutu, rubram vero ad cristæ usq; gladij acies peruenit.

Diodorus. De Hispanis militibus Diodorus lib. VI. *Circum capita galeas creas portant, puniceis ornatas cristis.* De Chaldæis aduersus Assyrios in prælium exeuntibus Nahum Propheta cap. II. *Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis.* Vbi & ignitus clypeus dicitur, siue quia deauratus, siue quia rubeis ornatus cristis, vt cum vestium colore concineret. Is enim color maxime expetitus in prælium: adeo vt pugne signum non nisi sublata tunica purpurea daretur. Plutar. in Bruto: *Vna cum luce propositum fuit Bruti, & Cæsij castris pugne signum: punicea tunica.* Ita intelligendi Cæsar, Ammianus, Tacitus, Polybius, Homerus, Virg. Arnob. Liuius, & alij scriptores, cum vel sublatum, vel propositum, vel monstratum ex arce signum, scribunt. Ferunt autem Tamerlanem illum cognomento Magnum, vbi prælium hostibus ostenderet, tria signa per tres continenter dies sustulisse, Candidum alterum, quo pacis & deditiois dabat optionem, nigrum alterum, quo luctuosum proteruitæ exitum, & triste supplicium comminabatur: tertium denique purpureum, quo cruentum prælium ostentabat, igni, ferroque miscendum.

Purpureus color cur in bello vrsus. Sed cur hic potius color in pugna, quam alius? an quod sanguineus, & sanguis pro anima sit, & ita oporteat eos, qui in pugnam descendant, quasi pro anima dimicare? An quod is color maxime animos faciat, in hostesque commoueat, quos scimus cruorem expetere, aut etiam effudisse? Iam vero quod Virgilius. *Æneid. XI.*

Virgilius. *Purpuream vomit ille animam,*
Purpurea anima quid. Dixit: pro sanguine aut vita potius dixit: quod natum opinor ab hac ratione: quod vt spiritu, ita etiam sanguine vita continetur, non quod sanguinem ille animam esse putauerit, siue vitam: quemadmodum ille Critias, quem Aristoteles lib. I. de anima reprehendit. Ita enim II. *Æneid.*

Virgilius. *Vitam cum sanguine fudit.* Et alibi.
Vna eademq; via sanguisq; animusq; secantur.
Sanguis pro anima in sacris litteris. Sed quod sanguinem animam vocat: mutuatus videtur à nostris litteris, in quibus vna eademque vox.

NEPHESES,

NEPHESES, & animam, & anhelitum, & sanguinem, & vitam significat, eo quod sanguis sit vehiculum vitæ, & spirituum animalis. Genes. IX. *Carnem cum sanguine non comedetis:* vbi Hebræa. *Carnem cum anima, Sanguine suo non comedetis.* Sanguine suo, per appositionem: id est, cum anima quæ est sanguis ipsius, Leuit. XVII. *Anima omnis carnis in sanguine est.* Et iterum. *Quia anima carnis in sanguine est.* Vbi Hebræa: *Quis omnis anima carnis, sanguis suus est.* Deut. XII. *Caue ne sanguinem comedas: sanguis enim pro anima est: & ideo non debes animam comedere cum carnibus.* Philo Iudæus, ita scribit in hanc sententiam, cum de victimis loquitur. *Sanguis autem circum altare funditur, quia circulus figura est perfectissima, ne huius libationis exors sit vlla pars animæ. Nam animam quodammodo libare videmur sanguine.*

Hinc illud Isaia. LIII. lucem accipit. *Si posuerit pro pec- cato animam suam, videbit semen longæuum.* Hoc est, si sanguinem suum fuderit, si seminauerit cruorem, cruorem etiam largissimum metet, vberimum capiet ex ea semente prouentum. Scilicet ingentem Martyrum copiam. Nonne vbi in Horto sanguinis guttas effudit, hac illum Angelus commemoratione, vt scripsit B. Chrysostomus confirmabat? quemadmodum agricolam, qui semina condit in terram, in posterum se ex ea semente, quam tunc facere incipiebat, & facturus erat in monte non ita multo post, vberimos latissimosque fructus esse relaturum. Quod & ipse dixerat cum dixit. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, sin autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Hinc enim innumeræ Martyrum laurus, purpureis diffusæ ramis existunt, hinc oliuæ confessorum, palmæ virginum, ceteræque felices Diuorum arbores, purpureis è Christi pectore imbris irrigatæ succrescunt, ipsæ etiam purpuratæ.

Sed venit mihi nunc in mentem purpuream animam aliter à quibusdam dici: nempe subitam mortem, & vno

Oo iſu

Purpuream ictu comparatam. Sic apud Homerum eos omnes, qui su-
animam ut culenta plaga imposita cecidissent, morte purpurea subla-
alij interpre- tos reperiri. *Purpurea arripuit mors illum, durasq; parca.* Id
tentur. vero natum ex eo, scribit Pierius, ex Eustathio, & *Aliano.*

Quod infectores aiunt, Purpuram piscem vno ictu collidis-
secus enim liquorem illum per totum corpus confun-
di, nec colligi posse. Deinde Mare purpureum dictum pu-
tant quasi profundum, quod purpura non nisi in imo pela-
go reperitur, à quibus stat Apollonij interpres, qui
Porphyresken, hoc est, Purpurascere, profundum esse
interpretatur. Sed ego ut de Purpurea anima nihil muto,
ita etiam addo, longe mihi probabilius videri, mare purpu-
reum dici, quasi igneo nigrore collucens, quanquam &
turbatum & fluctuans, ventisque vehementius agitatum
significare possit, si ad Græcæ vocis vim, & potestatem
spectemus. Sed cum ita agitur ventis, & intumescit, ni-
grum viderur. Ita Virgil.

Virgilius
explicatus.

Fluctusq; atros Aquilone secabat.

Fluctus atri
quid ex sen-
tentia Hie-
ron. Merc.

Vbi multa præclare, ut solet Philoophatur Hieronymus
Mercurialis lib. III. Variar. cap. XIII. atque ita dictos pu-
tat, quia aquæ exasperatæ ventis nigrorem præ se ferunt.
Enim vero in libro de coloribus ita scriptum est. Similiter
autem & aqua nigra apparet, quando asperata sit veluti in
maris æstu. Nam ob superficiæ asperitatem, cum pau-
ci radij incidant, ac lumen diuellatur, quod umbrosum
est, nigrum videtur. Exasperatur autem Aquilonibus.
Aneid. III.

Virgilius.

Et glacialis hyems, aquilonibus asperat vndas.

Atri fluctus
periculosi, et
infausti.

Et apud Homer. *Iliad. I X.* Nigras eiecit pontus arc-
nas in tempestate, & sæpe apud Hesiodum in eadem
nigrum dicitur. Tamen ego fluctus atros aliter acti-
pam, & sæuos interpreter, ac periculosos, feros, in-
faustos, mali ominis, quemadmodum infames scopulos
dixit Horatius naufragijs infestos, & malè audientes.
Atrum enim pro infausto, pro infami, pro diro, ve-
teres usurpabant. Vnde & dies atri, & soles nigri, &
id

id genus sexcenta de quibus diximus ad illud Horatij, *Hic*
niger est, &c. Quare ita censeo. Mare purpureum fieri
tempestate, atque etiam videri interdum sine illa, maxime
si Sol ab sit. Nam si adsit, & ab eo collucet, ut ait Cicero,
& albescit, & vibrat. Purpureum autem intelligo, nigro-
re quodam nitido collucens. Purpuream autem mortem *Purpuream*
etiam si dicat Homerus eam, quæ sit luculento vulnere il-
mata, non respicere illum ad genus mortis, ut scripsit Pie-
rius, sed ad cruorem effusum. Nusquam enim reperio sub-
itam mortem appellari purpuream, nisi animus cum fan-
guine fluat: tamen si ut appellari possit, non sit incongrua
ratio, quam ex more interficiendæ purpuræ Pierius petijt.
Rectius purpuream effudisse animam, aut purpuream mor-
tem obijisse dicitur, qui ex sanguinis fluxione decesse-
rit, quo mortis genere Senecam aiunt à Nerone sublatum.
Clemens autem Alex. lib. II. Pædagog. cap. X. Purpu-
ream mortem dixit, quæ purpuratos oppressit inter au-
rum, & purpuram, pretiosaque vestes. Adlusit ni-
mirum ad Theocriti sapientis dictum, qui cum episto-
lam audisset, qua purpuram à Chijs Alexander
exigebat, illud Homeri legisse fertur.

Purpurea hunc mors cepit.

Auctor Athenæus lib.

XII. cap. XVIII.

•••••

•••••

(f.)

.)

CAPVT. IX.

RISVM BENE SPERARE IVBENTIS
argumentum. Benevolentia, bonæ spei, summisionis, & grati animi signum. In pueris bonæ indolis documentum. Genesis & Iobus illustrati. Virgilius Eglōga. IIII. explicatus.

VEREOR Ne dum de risu dicere aggredior, iple etiam ridiculus videar, uti visus est Politiano Seruius, in enarratione loci Virgiliani, de quo pauca sub finem. Habet autem hoc risus parentum erga filios, aut alioqui præstantiorum hominum erga inferiores, ut sit annuentis Symbolum, comitatis, affabilitatis, & benevolentia signum, bonæ spei, ac bene sperare iubentis egregium documentum. Ut perinde sit ridere liberis parentes, ac eis bene velle, ac bene sperare iubere. Ita apud Homerum Pallada Iuppiter diffidentem confirmat Iliados. VIII.

Cui talia verba locuta

Iuppiter aridens: animo mea filia forti

Esto, inquit, confide: feres quacunque petisti.

Hom. Iliad,
8.

Virg. 1. Æneid.

Quem certè imitatus Virgilius Æneid. 1. ubi Venerem de Ænea laborantem induxit: Iouem ita loquentem facit, ac bene sperare iubentem.

Olli subridens hominum sator atque deorum,

Vultu quo Cælum, tempestatesque serenat,

Oscula libabit natæ: dehinc talia fatur.

Parse metu Cytherea. &c.

Et Æneidos
5.

Et apud eundem Æneid. V. Nisum Æneas eodem modo bene sperare iubet, de præmiorum præstantia diffidētē.

Risit Pater Optimus olli,

Et Clypeum efferri insit Dydimæonīs artes,

Neptun

Neptuni Sacro Danaïs de poste reflexum:

Hoc iuuenem egregium præstanti muerere donat.

Sed illustre illud ex Sacris litteris testimonium Ecclesiastici. XIII. cum Sapiens de potentiorum loquens ingenio, & moribus aduersus tenuiores: *Et subridens, inquit, spem dabit, narrans tibi bona, & dicer: quid opus est tibi? Ecce risum spei bonæ Symbolum, & paulo post. Et subridens interrogabit te de absconsis tuis.* Ecce affabilitatis & benevolentia documentum: quemadmodum & apud Iobum cap. XXIX. *Cum ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terra.* Id est, cum illos comiter affabilerque accipiebam, præ admiratione vix sibi persuadere poterant, eam merationem illorum ducere, qui tam longe illos dignitate superare. Idque causæ erat, cur lux vultus mei non caderet in terram; hoc est, cur illi non parui ducerent hilaritatem vultus mei, quod quo superior eram, eo me hilarius, & summissus aduersus eos gerebam. Scitum autem est lucem, aut lumen, aut illuminationem vultus, idem valere in sacris litteris, quod in Latinis hilaritas & letitia.

Ecclesiastici
cap. 13.

Risus affabi-
litas etiam
documentum.
Iob. cap. 29.

Genes. 17. 16
cus explica.

Sed bene sperantis signum esse videtur risus Gen. XVII. *Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo.* Id est, bonæ spei plenus ex animo lætatus est. Quin & Saræ etiam risum Ambrosius, indicium futuri mysterij magis, quam incredulitatis fuisse argumentum arbitratur. *Risit enim, inquit, adhuc nesciens quid rideret, quod publicam esset in Isaac paritura letitiam.* Ecce, bonæ spei conceptæ Symbolū risus habetur Ambrosio. Sed longè aliter Augustinus atque Gregorius. Iam verò quod Sara dixit Genes. XXI. cum spem filij sibi promissi completam significauit. *Risum fecit mihi Dominus.* Quid aliud est, quàm dicere, perfecit, ac dedit mihi Dominus id, ad cuius promissionē ego risi. Alias autē risus tenuioris aduersus honestiorē, summisionis, letitia, grati animi, et benevolentis indicium est, modo lenis & cū oris modestia cōiunctus. Huc spectat locus ille Virg. de quo rāta in explicando varietas inter auctores, atque contentio.

B. Ambros.

Genes. 21.

Risus grati
animi sum-
missionis &c
Symbolum.

Incipe parue puer visu cognoscere matrem:

Matri longa decem tulerunt fastidii menses,

Incipe parue puer, cui non risere parentes,

Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

Virg. Eglog. Quaritur enim hortetur ne puerum ut ad parentes rideat; an vero parentes, ut ad puerum. Politianus Quintilianum assentitur, & subscribit etiam Germanus Guellius. Qui ita legebat: Qui non risere, parentes &c. Perinde ac diceret: O parentes, hunc ex ijs, qui non risere, nec Deus mensa, nec Dea dignata cubili est. Sed hoc ab alijs difert Scaliger (tamen Quintilianum aliter interpretetur, ac reliqui) quod putat, parentes, accusandi casum esse, & Poetam hortari puerum, ut ad matrem rideat, siue ad parentum appetum, non contra, ut illi parentes. Cui consonat illud Catulli in Hymenæis.

Catullus.

Torquatus volo paruulus

Matris è gremio suæ

Porrizens teneras manus

Dulce rideat ad patrem

Semibianthe labello.

Martialis. Cui non absimile illud Martialis ab eodem correctum.

Te cito ridebit peregrinus Clodia partus,

Romanam ducat quam magis esse nurum.

Agelastiqui Qui enim non ridebant ad parentes, ij tota vita putabatur Agelasti, ut Græci dicunt: & qui nolunt se paulo liberius inuitare, ij genium suum defraudare dicuntur.

Geniales dies Vnde Geniales dies ij sunt, quibus curantur corpora lautius, hilaritati seruitur, indulgemus Genio, & in omni lepore, & humanitate versamur.

2. loci explicatio. Apta sanè quæ hætenus dicta sunt, sed ego veterem lectionem teneri ac defendi posse arbitror, & explicari etiam cum lepore. Hortatur enim puerum ut risu parentibus blandiatur, & matri præsertim cui decem menses longa tulerunt fastidia. Quasi dicat: Incipe parue puer matri blandiri, & ex proximis superiorum mensum fastidijs atque molestijs hilaritate ipsa vultus tui, ad

ad risum etiam, hilaritatemque traducere. Enim vero tua interest: nam si cui non risere parentes, hoc est, cui se beneuolos, & faciles in suscipiendo, atque tollendo non præbuerunt; eos nec Genius mensa, nec Iuno dignata cubili est. Id est, satis miseri tota vita fuere; nihil à parentibus acceperere, quibus vitam iucundè ac suauiter sustentarent. Eos enim qui parentibus grati non accidissent, non tollere, sed exponere solebant; ut alibi diximus. Habet autem hoc risus parentum erga filios, ut sit amoris indicium: ut perinde sit ridere liberis parentes, ac eis bene uelle, ab bene sperare iubere. In pueris vero risus bonæ indolis argumentum. Apud Homerum Iliad. VI. & puer ad patrem Hectora, & pater ad puerum rident.

Vna sequebatur nutrix, puerumque gerebat

In gremio Hæctoriden tenerum, blandumque alacremque,

Festiuumque oculis, ridentem mollia, vultu

Sidereo.

Huic pater arridens tacitos defixit ocellos

In puero. Boni autem ominis esse docuit Seruius hoc loco; tametsi sub initium Eglogæ infelicitatis dicat fuisse portentum. Sicut enim, inquit, maiores natu sermone, ita infantes risu se indicant agnoscere. Ergo hoc dicit, incipe parentibus arridere, ut & ipsi tibi arrideant. Sub ortum autem risisse alium præter Zoroastrem, de quo Plinius; nusquam legi. At is felicissimus, & celebratissimus omnibus sæculis habitus est.

Iam vero si aliter explicentur hi versus, & risus non ad puerum, sed ad parentes referatur, ita ut ipsi tantum sint qui rideant, nescio an aptius explicentur. Potuit enim hortari Virgilius puerum, ut risu parentes agnosceret, hoc est, ex risu; ita ut sit hæc sententia. Incipe parue puer, qui tibi sint à natura dati parentes agnoscere; atque illos esse intelliges, qui tibi arriserint. Ridet autem nunc primum tibi mater exactis iam decem mensum fastidijs; quæ iam præ gaudio tui suscepti

Ridere bene uelle.

Risus in pueris bonæ indolis argumentum.

Homerus.

Item boni ominis.

3 loci explicatio.

præteritarum non meminit molestiarum. Incipe igitur parue puer, ridentes illos, hoc est tibi beneuolos, ac tollere velle vultus hilaritate indicantes agnoscere: nam id beneficium neque omnibus præstant liberis, & quibus non præstant, eos vero, nec Deus mensa, nec Dea dignatur cubili: hoc est, parentum imperio exponuntur: nec ab ijs vitæ quotidianum, aut domesticam suppelectilem accipiunt: neque in vitæ ciuilibus statu aliquo collocantur.

Diana Orsiloche

Huc etiam spectat quod de Diana Orsiloche. (Ita enim à Tauricis nominatam scribit Ammianus lib. XXII.) Goropius scripsit Origin. lib. VIII, qui pro Cimbrica vocem arrogat, & Dianam ita nominatam dicit, cum inuocaretur subsidio futura parturientibus, vt parentes visa prole riderent: quod perinde est, ac si peterent foetum in lucem sine periculo edi. Nam dum vterus geritur, dum partus vrget, dolori locus est, non risui: at post editum foetum, tum vero risus, letitia, gaudium existit. *Mulier enim cum parit, tristitiam habet, cum peperit non meminit presura propter gaudium.* Orsiloche autem vox, ex illius sententia, nihil aliud est, quam si quis dicat, Prolem video & rideo: vel ad formulam hortantis, Prolem vide, ac ride. Quod si scribatur *Orsiloche*, tum nihil significare aliud quam, Prolem videns risit. Itaque siue Orsiloche dicas, in idem fere recidit: nam eo nomine significatur, Dianam sic tueri puerperam, vt prolem saluam edat, & eam parentes læto risu & amplectantur & osculentur. Quare ex risu puer incipiet parentes agnoscere, vt dicebamus.

Goropij sententia de risu.

Sed ille aliodeorquet. Ait enim videri fuisse, in Sybillinis carminibus, puerum quidem parentibus arrisurum: parentes tamen non risuros, ob diuersas calamitates, & postremo etiam ob infame & serule genus mortis, quam in cruce subiturus esset. Nam Sybillæ non de Salonino cui hæc Seruius tribuit: sed de Christo locuta. Hæc ille. Sed si hæc ita sint, non apte cadunt cum his quæ superius dixit. Nulla enim ad parentum risum aduersio, in eo carmine.

Incipe

Incipe parue puer risu cognoscere matrem,

Si non parentes, sed ipse risurus sit: quare verisimilius mihi videtur hoc ad parentum risum referri oportere: quam fiat de risu in Sybillino carmine mentio. Quis enim neget Christum Iesum recens natum parentes suos incredibili gaudio compleuisse? Tametsi illa de cruciatibus, morteque perferenda pulsaret animum cogitatio: quæ tantisper contraheret, dum

Risus ad parentes potius quam ad puerum referendus.

Christus natus gaudio parentes compleuit.

Vultu quo nubes, tempestatesq; serenat,

tristitiæ nebulam dissiparet, exhilararet ora, atque animos diuina quadam suauitate mulceret. Quod autem ad Dianam Orsilochem respexisse poetam arbitratur, quæ prole edita parentes ad risum hilaritatemque traducit, confirmari videtur ex his quæ proximè dicit.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,

Castæ faue lucina: tuus iam regnat Apollo.

Lucina quippe tum maxime est, cum parturientibus adest, & foetus in lucem suscipit exeuntes. Dixi de risu, faxit Deus ne ridicule. De Dijs vero Natalitijs, satis à me dictum est vbi de die Natali.

(S. P. S. P. S. P.)

(S. P. S. P. S. P.)

(?) . (?) . (?)

(?) .

PP

CAPVT

CAPVT. X.

TITVLI IN CELLIS ET FRONTIBVS

meretricum; quæ etiam traductæ, cum loci, stipes, elogij-
q; prædicatione. Seruorum stigmata, & initiatorum. Ter-
tullianus, Hieremias, Ezechiel, Ioannes in Apocalip. il-
lustrati. Deniq; de titulis rerum venalium, & monu-
mentorum elogijs apud Hebræos pauca delibata.

IXI De elogiorum antiquo more in VI.

Singularium libro, non ingratum faciam si
de meretricijs titulis verbū addidero: quod
ad Sacrarum conducere possit intelligentiā,
litterarum: cellas quippe scortorum nomine
inscribi solitas Tertullianus docet in primis,

*Tituli in cel-
lis meretri-
cium.*

Iuuenalis.

in lib. de pudicitia, *Vbi proponetur liberalitas ista? Sub ipsi-
libidinum ianuis, sub ipsi- libidinum titulis.* Iuuenal. de Mes-
salina in lupanar eunte.

Tum nuda papillis

Constitit auratis titulum mentita Lycisca.

*Nomen mu-
ratum à me-
reticibus.* Nam & nomen simul cum pudore exuebant, quod Parer-
gon, X. Alciatus obseruauit ex Plauto.

Namq; hodie earum mutarentur nomina,

Facerentq; indignum genere, quæstum corpore.

*Seneca Cont.
1.* Item Seneca in Controuer. I. non semel. *Meretrix vocata
es, in communi loco stetisti, superpositus est cellæ tuæ iulus.*

Martialis.

Deinde etiam. *Educta es in lupanar, accepisti locum, pretium
constitutum est: titulus inscriptus est.* Quo etiam spectat
Martialis. qui puerorum & feminarum meritoriarum cellis
inscribi titulos docet.

Intrasti quoties inscriptæ limina cellæ:

Seu puer arrisit, siue puella tibi.

Nam vterque sexus impunè prostabat. Facit ab hoc ritu Pe-
tron. Arb. apud quem ille Ascyltum quærens & ab ancilla
per

per fraudem deductus ad fornicem. *Videō, inquit, quosdam in-
ter titulos, nudasq; meretrices fartim conspatriantes.* Quam-
quam aliis, *Inter viculos,* legitur. Tertullianum huc refero, *Tertullianus.*
cuius hæc sunt. *Ipsa etiam prostibula publicæ libidinis hostia
in scena proferuntur, plus misera in præsentia feminarum, Meretrices
quibus solis latebant, perq; omnis ætatis, omnis dignitatis ora traducta cū
transducuntur: locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non elogio.
est prædicatur.* Elogium siue pro commendatione & præ-
conio aliquo publico, siue pro meretricij tituli prædicatio-
ne accipies, siue ad Elogiorum morem referes, quæ in pa-
rietibus, siue ad ianuas, laudationis ergo inscribi sole-
bant, vt proximè diximus. Quanquam ad titulum po-
tius videatur spectasse Tertullianus, qui totidem pe-
no cum Seneca verbis, atque eodem prorsus ordine scri-
bit. *Hic, enim supra, Accepisti locum, pretium constitutum
est, titulus inscriptus est.* At hic, *Locus, stipes, elogium
prædicatur.*

Non solum verò titulum inscriptum, sed meretricis etiam *Titulus etiā
in fronte pependisse* scribit Durantius Variar. lib. I. cap. II. *in fronte.*
fretus Senecæ auctoritate, cuius hæc sunt in eadem Con-
trouerfia. I. *Nomen tuum pependit in fronte, pretia stupri ac-
cepisti, & manus quæ Dijs data erat sacra, capturas tulit.*
Et sunt etiam qui putent ad hunc morem adluisse Prophe-
tam Hieremiam cap. III. cum dixit: *Frons mulieris meretri-
cis facta est tibi, noluisti erubescere.* Sed ego longe secus opi-
nabar nā nomē nō in meretricis pependit fronte, sed cellæ.
Frontem enim domus, antri, montis, exercitus, veteres dixisse,
vulgare est. Neque ad inscriptionem Propheta, sed ad
impudentiam spectat, de qua Ezechiel. III. *Domus Israel
attrita fronte est.* Sed videtur ex hoc more dictum ab Ioan-
ne Euangelist. Apocalyp. XVII. cum insignem illam
meretricem describeret. *Et in fronte eius nomen scrip-
tum, Mysterium: Babylon, mater fornicationum, & abo-
lutionum terre.* Babylonis autem nomine Romam in-
telligi, docet ex Sanctorum patrū auctoritate Doctissimus
atque grauissimus auctor è nostris Franciscus Ribera in
locus expli-
catus.

Commentarijs ad cap. XIII. Apocal. Quod si de Roma sermo est, verisimile est eum in describenda meretrice, ad ritus illorum meretricios respexisse.

Nomē in virorum frontibus inscriptū Sed dicat aliquis in virorum etiam frontibus nomen inscriptum legi in eadem, haud raro: nam capite. III. *Et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, novae Hierusalem.* Et cap. XIII. *Et cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis.* At hæc, ad servorum morem spectant, qui pidi titulis atque notis quibus aut nomen, aut pretium, aut Dominus explicantur. Crebra eius rei mentio, apud Clementem Alexand. III. Pædag. Tertull. in lib. de Pallio. Arbit. sæpissimè: nam & venalitium titulis pictum Trimalcio habebat, & illi in navi ad instar servorum se se comparantes, noto epigrammate inscribuntur in fronte. Et in legibus iureconsulti non semel. Itaque cum ibidem, qui nam illi sint indicatur; ita scribitur. *Hic emi sunt ex hominibus primitiæ Deo, & agno.*

Apud Hebræos autem qui ad idola transierant, idem mos fuisse videtur Philo enim in libro I. de Monarchia, ita scribit: *Non desunt tamen quidam prolapsi eo insaniam, ut ne receptum quidem ad penitentiam sibi reliquum faciant, ad cultum simulacrorum præcipites, confirmantes eam servitutem literis, non in chartula scriptis, ut mos est mancipiorum, sed inustis in corpus ferro ignis, ne deleri queant.* Nam hæc non obscurantur ullo tempore. Quem ad morem Paulus: *Ego autem stigmata Domini mei in corpore meo porto.* Nempe cuius servitutem profitear præ me ferens.

Atque ut definiam Moneo apud Hebræos etiam in more positum, ut ades, & alia eiusmodi Dominorum titulis, ad memoriam posteritatis, inscriberentur. II. Reg. XVIII. Porro Absalon erexerat sibi cum adhuc viveret titulum, qui est in valle Regis. *Dixerat enim, non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei: vocavitque titulum nomine suo, & appellatur mensus Absalon usque in hanc diem.* Marmoream putat Iosephus statuat: nominis inscriptione

inscriptione notatam; tituli vocabulum indicat, de quo diximus in sermonibus Natalitijs, alij vero pulcrum magnificentique eadem inscriptione insignitum. Psal. *Psal. 48. lux etiam XLVIII. Tabernacula eorum in progenie, & progenie: vocaverunt nomina sua in terris suis.* Id est ædificijs, villis, possessionibusque terrenis nominis sui titulos indiderunt, ut illud ad æternitatis, memoriam permaneret. Pervulgatum autem est proscriptis rebus titulos affigi. Cicero. III. Officiorum. *Sic tu cum ades proscribas, tabulam tanquam plagam ponas, domum propter vitia vendas.* Seneca lib. III. de Benef. capite XII. *Spondeo pro indicato, & suspensum amici bonis libellum deicio.*

CAPVT. XI.

C A L E N D E I A N V A R I E maximè festæ, & celebres. *Splendida in his conuiuia, choreæ per urbem ductæ cum cantu. Ianuæ festa fronde, & lampadibus coronatæ. Magistratus munera, privati suas artes auspici; merces ambitiôsè ad Ianuas expositæ. Manumissiones factæ. Faustæ inimicem præcationes &c.*

X M V L T I S, Quæ de Calendis Ianuarijs inter legendum mihi notavi, nonnulla cōferam in hoc caput. Ac primum vulgare illud de conuiujs, choreisque publicis, quæ à christianis etiam usurpata, Antisiodorensè Concilium Damnauit. Cancn. I. *D. Aug. Epist. 64. ad Aurel. Epif. B. Chrysof. Orat. in Kalend.* *Siquis Calend. Ianuar. ritu paganorum colere, vel aliquid plus non fecerit propter novum annum; aut mensas cum lampadibus, & epulis in domibus præparaverit, aut per vicus, & plateas cantores, & choros ducere præsumserit; anathema sit.* De festo per urbem ornato, etiam apud Christianos. *B. Chrysofostomus Festus pervv Homilia de Calend. Tomo. V. Dies ergo tales in admirabile ornatus.* *tione B. Chrysof.*

tionem habere, & magnam ex illis voluptatem capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimire, puerilis cuiusdam amentia est. Nec in foro solum, sed per urbem. Ibidem. Hec lux hanc adfert compensationem, non ut domus tua fores feris coronentur.

Auspiciama De auspicijs magistratum res nota. Ideo enim dies ille **gistratum.** auspicalis dictus. Panegyristes. Illum tamen primum consula-
Panegyristes tus tui auspicalis diem praterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potuerit sufficere peragendis; unoque sol curriculo, & officia te Consulis inchoatam

Auspiciari **quid.** videret, & Imperatoris implentem. Auspiciari autem intelligo, non inire tantum, sed aliquid ex munere delibare: & leues aliquas & translaticias causas. (quod vidit optimè Lipsius in Tacitum) dicis gratia propositas audire. Sueton. in

Suetonius. Nerone. Auspicatus est, & iurisdictionem Praefectus urbi, Saero Latinarum, celeberrimis patronis, non translaticias, ut affollet, & breues, sed maximas, plurimasque postulationes certatim ingerentibus, quamquam interdictionem à Claudio esset. De auspicio opificum
Ovidius in Fastis.

Tempora commisi nascentia rebus agendis
Totus ab auspicio ne feret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibet agendo.
Nec plus quam solitum testificatur opus.

B. Chrysof. Factum ita censeo, ut opera sua singuli ad ostentationem, certatim pro foribus exponerent. Docet Chrysof. ubi supra. Leta cum primis civitas fuit, & splendide coronabatur: & foris quasi elegans, sumtuosaque mulier ambitiose hodie exornabatur, & arvo, indumentis pretiosis, calceis, & reliquis eius generis vestiebatur, singulis in officina sua opificij sui venditione, eiusdem artificij socios antecellere studentibus. Atque hoc apud Christianos ex gentilitio ritu; què quod ad choreas, & alia eiusmodi pertinet, supra sublatum vidimus ab Concilio Antisiodorensi c. l. quod ad festum urbis ornatum spectat, vetitum etiam docet Martinus Bracharen. ex Græcorum Synodis Collectan. cap. LXXIII.

De

De aliarum auspicijs Seneca Epistola LXXXIII. Ille tantus Pſychrolutes, qui Calendis Ianuarijs in Euripum salubam, qui anno nouo quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar &c. De hoc more Dio Cassius libro LVII. qui de Tiberio sic scribit. Fuit & alia causa cur ijs Calendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio, & festo die occupatis negotium præberet; ne streneas ab ijs acciperet.

Sed Gropius, ut est hominis ingenium Symbolicum, hoc etiam indicasse dicit lib. III. Orig. ab Iapeto posteros suos moneri non Deum tantum manibus admotis orandum esse: sed omnem quoque hominis felicitatem ab labore: contra, omnem miseriam ab otio proficisci. Venio iam ad manumissiones, quæ ipso etiam die factæ, quoniam initium consulatus. Iunius enim Brutus primus Romanorum Consul, & Romanæ libertatis assertor Vindictam Vindeliorum seruum ob detectam prodicionem manumisit. Plutarch. in libro De sera Numinis vindicta. Cassiodor. libro VI. Variarum, in formula Consulatus. Ammianus Marcell. lib. XXII. optimè Claudianus Poeta in III. Honorij Consulatu:

Aspice mox letum sonuit clamore tribunal,
Te festos inuato quater, solemnia ludit
Omnia libertas: deductum vindice morem
Lex celebrat. Famulusque iugo laxatus herili
Ducitur: & grato remeat securior ictu.
Tristis conditio pulsata fronte recedit,
In cinem rubuere gena, tergoque remouit
Verbera, promissi felix iniuria voti.

Fausta præterea omnia inuicem precari solebant, qui e- cæ precation. tiam ritus ad nos manauit; qui per eos dies prospera nobis omnia comprecamur. Ovidius libro. I. Fastorum ad Ianum:

Aut cur leta tuis dicuntur verba Calendis,
Et damus alternas accipimusque preces?

Quem etiam ad morem spectat lib. III. de Ponto. Eleg. III. Et 4. de Pō-

Hæc ubi facundo sua vox hilarauit ore:

Vtq̄ solet, tulerit prospera verba dies.

Plinius lib. 28. cap. 2. Leta autem, & prospera verba, eadem sunt, quæ alibi diximus **BONA**, & bene ominantia. **Plinius lib. XXVIII. cap. 11.** Cur enim primum anni incipientis diem letis precationibus invicem faustum ominamur? Varro de eadem re. *Calend. inquit, Ianuar. & Natal. antiqui observabant, ne mala omnia audirent, & vestes veteres novis mutabant: eodem die mulieres annulum servis, sicut viri Saturnalibus, dabant: & quisq̄ suas pro bono omine artes exercebat.*

Huc etiam spectavit Ovidius in Ibin, cum post Diras quibus illum deuouerat, dixit:

Hæc tibi Natali facito, Ianiq̄, calendis

Non mentituro quilibet ore legat.

Strenæ data Id est, has tibi diras pro faustis precationibus imprecetur, ut malis ominibus, & vitam & annum exordiaris. Nam & boni ominis causa strenæ datæ & acceptæ: quas vulgo dicunt, *Aguinaldos*. Festus. *Strenam vocamus, quæ datur die religioso omnis boni gratia, à numero quo significatur alterum tertiumq̄, venturum similis commodi: veluti Trenam, præposita S, littera, ut in loco, & lite solebant antiqui.* Initij enim rerum omnium inesse omnia putabantur: quod docet **Ouid. lib. I. Fast.** & illustrat exemplis. Quærenti enim cur leta verba bonasque præces inter se darent, acciperentque, Ianus respondet.

Ovidius,

Omina principijs, inquit, inesse solent.

Ad primam vocem timidas advertimus aures,

Et primum visam consulit augur auem.

Natum inde, ut vulgò proverbio celebretur,

Dimidium facti, qui bene cæpit, habet.

B. Maxim.

Huc spectat **B. Maximus** in Incepatione de Calen. Ianuarijs, ubi auspiciorum ominisque captandi rationem agnoscas. *Novum annum Ianuarias appellant Calendas, cum vestusta semper errore, & horrore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statim vite suæ inani-bus indicijs æstimantes, per incerta animum ferarumque signa*

signa immixtis anni futura rimantur: cum vtiq̄, apud Deum solum sit noticia futurorum. De eadem superstitione **B. Chrysoftomus** loquitur in Oratione de Calen. Tomo V. & quidem de Christianis loquitur, quos impietatis arguit: *Quod qui hoc faciunt, dies observant, & augurijs addicuntur: & putant si nouilunium mensis huius cum voluptate & letitia degant, reliquum se annum sic transacturos.* Atque ad hunc morem **Prudentius.**

Iano etiam celebri de mense litatur

Auspicijs, epulisq̄, sacris: quas inueterato,

Heu miseri, sub honore agitant, & gaudia ducunt

Festa kalendarum.

Sed ut leta & iucunda omnia procurata, ita nihil triste publicè priuatimque Calen. Ianuarijs factum: adeo ut narret **Plutarchus** in Mario, punitum illo die seruum, impendentium malorum maximum fuisse præfagium. *Progressusq̄, Marius Calen. ipsis Ianuarijs, initio anni Sextum quendam Latinium de saxo recit, quod & illis, & urbi impendentium malorum maximum visum præfagium.* De strenis datis acceptisque multa apud auctores mentio, maxime iureconsultos: quamquam apud **Suetonium** sæpe, atque **Dionē.** Quare nihil attingam. **Tiberium** certe cum sæuitiæ tum etiam impietatis arguit **Suetonius** cap. XVI. quod ne Calen. quidem Ianuar. à puniendo abstinuisset. *Nullus à pœ-*

na hominum cessavit dies, ne religiosus quidem & Sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno nouo.

(K̄. .? .? .? .?)

(K̄. .? .?)

(?) .? .(?)

(.?)

B. Chrysoft.

Prudentius.

Nihil triste factum neq̄ publicè neq̄ priuatim. Plutarchus.

Suetonius.

CAPVT. XII:

Regis.

HORÆ VNDE DICTÆ. VARIÆ NOMI-
nis acceptiones. Portarum Cæli custodes ab Homero factæ, &
quare. Locus ex Ioannis cap. XII. illustratus.

*Horæ unde
dictæ.*

LIBET Etiam pauca quædam de Horæ vo-
cabulo delibare; Plato enim imprimis horas
dicit in Cratylo Attica, priscaque voce ap-
pellatas. *Dia tu Horizin*, quia finiunt hye-
mis, & æstatis tempora, & flatus, & eos fru-
ctus, qui gignuntur è terra. Quam etiam ob-
caulam, arbitror, custodes portarum Cæli horas à veteribus
factas, quasi sint quæ tempora moderentur, è cæli motu pē-
dentia. Ita Homer. lib. V. Iliad. De Iunone.

*Horæ Cæli
custodes.*

*Homerus. 5.
Iliad.*

*Urget equos, curruq. volans dat lora secundo,
Donec ad astriferi portas peruenit Olympi,
Quas Horæ seruant celeres, &c.
His magni peragenda data est custodia Cæli,
Altera vt emittat pluuias, & nubila terris,
Altera vt eripiat, rursusq. sub astra reducat.*

Et lib. 8.

Et lib. VIII. totidem pene verbis:

*Postquam portarum ad limina ventum est
Quæ seruant horæ, toto notissima Cælo,
Sponte patuere fores, sonitumq. dedere
Ingentem, his omnis commissa est cura duabus,
Siderei Cæli: nigrantes altera nubes
Rebus vt inducat, renocatas illa reducat.*

*Horæ à pul-
critudine.*

*Horæ Suidæ
maturitatis
rerum om-
nium tēpus.*

Videtur etiam hora dici à pulcritudine. *Horæos* enim for-
mosum pulcrumque significat: vnde & Latinis Iuuentutis
Dea dicta est, & Quirini vxor. Suidas autem horam dicit
hoc temporis punctum significare, in quo omnia
consistunt, & sunt in summo, & quasi in maturitate
perfecta.

Hesiodus

Hesiodus enim in Theogonia Themidis filias facit, & ma-
tunitatis auctores.

Hesiodus.

*Postea duxit splendidam Themis, quæ peperit horas,
Eumaniamq. Dicenq. & Irenem florentem:
Quæ opera matura faciunt mortalibus hominibus.*

Et Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, scribit Græ-
cos, *Horam*, appellare eam anni partem, & tempus in cu-
ius medio canticulam exoriri contingit. Hinc *Horæus*,
fructus dicunt tempestiuè collectos, atque matu-
ros.

Galenus.

Ex his igitur non insulsè explices illud Ioan. cap. XIII.
Sciens Iesus quia venit hora eius, &c. Horam quippe appel-
lat tempus illud, in quo suæ virtutis, & magnitudinis animi
in ferendis doloribus, in cruciatibus sustinendis, toleran-
disque opprobrijs singularia dedit documenta. Venit ita-
que hora: id est, tempus illud, in quo veram & germanam
suæ pulcritudinis speciem mortalibus spectandam propo-
suit: & qui erat splendor Patris, portans omnia verbo virtu-
tis suæ, consummanit omnia. Et qui erat speciosus forma
præ filijs hominum, id est, verè vir inter viros, imperator v-
nus inter imperatores, accinctus gladio super femur, spe-
cie ipsa sua vultuque horribili hostes debellauit, intendit
prosperè, processit, atque regnauit. *Regnauit, autem, à lig-
no Deus.* Inibi verò. *Vidimus eum & non erat in eo species
neq. decore, & quasi absconditus vultus eius: vade nec reputa-
uimus eum.* Quare tempus hoc siue hora, qua dignitas or-
ris, & pulcritudo corporis obscuratur, animi virtutem
atque potentiam ostendit qua omnem terrarum orbem
sibi sibeget, fugauit Dæmonem, mortem superauit, ac
sefe, cælo, & terræ spectabilem præ omnibus homini-
bus atque angelis præbuit. Ex quo hanc esse veram Chris-
ti pulcritudinem facile intelligas: vt alias vberius ex-
plicauit.

*B. Iohannes
cap. 13. ex-
plicatus.*

*Horæ Chris-
ti quæ.*

Rectè igitur. *Venit hora eius.* Id est, ver eius, & quasi ma-
tunitas eius opportunissima. An quia hic ille vere Beatus
vir per antonomasiam, qui à Regio Plalte similis

*Horæ eius,
id est ver, &
quasi matu-
ritas.*

arbori canitur, quæ semper virens, semperque florens coc-
tos iam amoris vi fructus redemptionis humanæ ferre cepit,
& maximè tempestiuos: Flores, quippe, apparuerant in terra
nostra. quod vidit acute nobilis concionator. F. Antonius
Alvarez, cum cæcis oculi, gressus claudis, salus ægris, vita
mortuis dabatur. At nunc, fructus capitur prætiiosissimi san-
guinis, fructus beatæ vitæ, fructus redemptionis æternæ. Ver
igitur mortis lux tempus appellat. An quia, vt est amoris
eius eximia vis, quod amarum est, vt aiebat ille, mel facit?
et laudes ducit susceptas pro hominibus contumelias, deli-
cias in doloribus, in tormentis accipit voluptatem? Sæuam

Passionis by itaque hyemem passionis suæ, qua tam sæua in illum tem-
ems cur Chri pestas concitata est, vt demerferit; non hyemem, sed ver-
sto pro vere. suum appellat; quia *Delicia eius esse cum filijs hominum.* I-
dest perinde cum eo agi, ac si in eadem esset damnationis

Pronerb. S. causa, qua cateri hominum. *Regalo es suyo ser tratado, co-*
Filij hominũ mo lo auian de ser los culpados. Ij enim filij hominum, qui
qui. loquuntur, & faciunt opera hominum. Faciunt à nobis
LXX. interpretes, qui vbi nostra legunt in Psalmo. CXVII.

Psal. 117 • *Circumdederunt me sicut apes: illi, Sicut apes fauum.* nempe cum
mel ingerunt. At qui fel illi porrectum icimus: sed amor
ita illum affecerat, vt etiam amara, dulcia viderentur.
Hæc igitur hora verè custos est, ianux Cæli; quia per Chris-
ti cruciatus, & mortem, nobis sunt Cælorum ianux pa-
tetactæ. Et mortales ab inferis excitati. Et miror, ve-

Hora morta teres hanc etiam Horis vim attribuisse, cum eas
les ab inferis Adonidem ab inferis reuocasse scribunt. Theocry-
excitant tus enim sic.

Qualem tibi Adonidem ex perenni Acheronte

Mense duodecimo reduxerunt mollipedes Hora:

Theocrytus:

Tardissima ex Dijs hora, ebara tamen exoptata

Veniunt omnibus hominibus semper aliquid ferentes,

Iam vero cum alibi dicitur. *Hæc est hora vestra, &*
potestas tenebrarum, Hoc dicitur: Nacti estis, tempus &

occassionem optatam, cum in me opprimendo vires
profunderis. Hispanè sic. *En que aneys de hazer nues-*

tros

tros poderios, y tirar la barra lo sumo, o todo lo de po-
tencia.

CAPVT. XIII.

MAVSOLEA HEBRÆIS
in vsu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar
eorum, quæ apud gentes. De armis suspensis & nanibus in-
sculptis.

LEGEBAT Aliquis inter doctos viros ca-
put. XIII. lib. I. Machabeorum, vbi de se-
pulcro, quod Simon Parentibus fratribus
que construxit, ita scribitur. *Et edificauit Machab. lib.*
Simon super Sepulcrum patris sui, & fratrum cap. 13.
suorum edificium altum visu, lapide polito re-
tro, & ante: & statuit septem pyramidas vnã contra vnã
patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit colum-
nas magnas: & super columnas arma ad memoriã æternã: &
iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigan-
tibus mare. Quæ cum legisset, dubitare alter primùm, fac-
tum ne id esset ex suæ gentis ritu, an ex aliarum exemplo?
Deinde quam obrem naues insculptæ Sepulcro? Nam de
armis suspensis aut etiam incisis, communis est ritus. Tum
Mansolea a-
ego, quod ad morem inquam gentis attinet, res est non
dubia. Scimus enim Sepulcrum Dauid multis cum lo-
culis, in quibus ingens pecuniarum vis recondita, magni-
ficientissimè ædificatum. Legas apud Iosephum lib. Antiq.
Iudaic. VII. capite vltim. in fine; & lib. XIII. capite XV.
Coniecturam etiam facit Daniel qui princeps à Dario
Constitutus, Mausoleum sumtuosissimum extruxit, in-
quo Perfarum, Medorum, & Parthorum Reges sepeliun-
tur. Eius autem cura Hebræis Sacerdotibus data est.
Auctor Iosephus lib. X. capite. XIII.

Qq 3

Quam-

Quamquam trophæa apud Hebræos reperiantur quemadmodum apud gentes. Testes ipsi apud Iosephum lib. XV cap. X. nam cum Herodes Theatrum, & in eo Cæsaris imagines & trophæa gentium, quas bellando ille devicerat, collocasset; Hebræis indignè ferentibus persuadere conabatur nihil in ea re inesse piaculi. At illi putantes imagines esse armis obsitas, quas nunquam tolerassent, uno ore clamabāt, dicentes. *Licet omnia exstitemus tolerabilia, tamen hominum imagines, vel trophæa, non esse patriam in civitatem admitti profitemur.* Sed hoc verum de eiusmodi trophæis: nam de alijs, id est, de hostium spolijs vel suspensis in templo vel etiam in sepulcris, non item.

Et certe huius etiam Mausolei, quod Simon exstruxit rationem exposuit idem Iosephus lib. XIII. cap. IX. *Simon ingens Mausoleum fabricans patri suo fratribusque, sepulcrum ex albo, & polito lapide construxit, opus mirabile, conspicuumque faciens, cuius & porticus undique columnis sustentantibus ex uno lapide visu mirabiles statuit: insuper & pyramides septem parentibus, vel unicuique Germanorum singulas superposuit magnitudine vel decore lucentes: quæ hactenus servantur.* Quod autem ad naues pertinet, quas Simon iuxta arma insculpendas curavit; illud primum dico, vstitatum fuisse navium spolia in trophæis aut templis, ad æternitatem memoriæ, collocari.

Navium spolia in trophæis ac templis.
Virgilius

Virg. lib. III. Georg. de Tropheo Augusti.

Atque hic undantem bello, magnumque fluentem Nilum, ac navali surgentes ære columnæ.

Seruius.

Vbi Seruius scribit Augustum totius Ægypti victorem, sustulisse de navali rostra ærea, quibus conflatis, quatuor effecit columnas, quæ postea à Domitiano in Capitolio sunt locatæ. Iuvenal. Satyr. X.

Iuvenalis.

*Bellorum exuvie truncis affixa tropheis,
Lorica, & fracta de casside baccula pendens,
Et curtum temone iugum, vilitaque triremis
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu.*

Liuius.

Liuius ab urbe Condita lib. VIII. *Naues Antiatium partim in naualia Romæ subductæ, partim incensæ; rostrisque earum*

earum suggestum in foro exstructū adornari placuit: Rostraque id templum appellatum. Goropius præterea libro. III. O. *Geographia*. rig. scribit navium fragmenta à Cyrenæis in Hammonis templo dicata. Id vero ad nostrum morem refert, qui navium spolia, quibus naufragium euasimus, in templis suspendimus. Quod ad sepulcra spectat, hoc *Virgil.* solum reperio apud Virgilium.

At pius Aeneas ingenti mole Sepulcrum

Imposuit, suaque arma viro, remumque, tubamque.

Hoc autem ideo factum, quia in sepulcris eas res incidere mos fuit, quibus ille insignis habitus est, qui inibi situs. Itaque naues etiam insculptas sepulcris docet Philostratus in Histor. Tyanæi Apollonij. Verum quamobrem Simon parentum Sepulcro siue Mausoleo naues insculperit, non facile constat. Sunt autem qui putent, eo naues insculptas ut varios multiplicesque vitæ casus, quos illi subierant maxime in bellis significarent. Illos navium similes esse, qui in hoc vitæ salo varijs fortunæ casibus, quasi tempestatibus conflictati, in Sepulcrum tanquam in portum, post vitæ naufragium enataissent. Quæ certè sententia non humanis magis quam sacris litteris probari, & locupletari facile potest.

Sepulcra ut olim insculpta.

Cur naues insculpta.

Obscurum enim non est humanam vitam in nostris externisq; litteris navis simbolo significari: & sæculū istud non pauciores quàm mare motus habere: Mortē naufragiū esse, in Sepulcro portum inesse. Ideo enim rectè Andromacha apud Senecam in Troade, Actu. III.

Fata si miseros iuuant,

Habes salutem: fata si vitā negant,

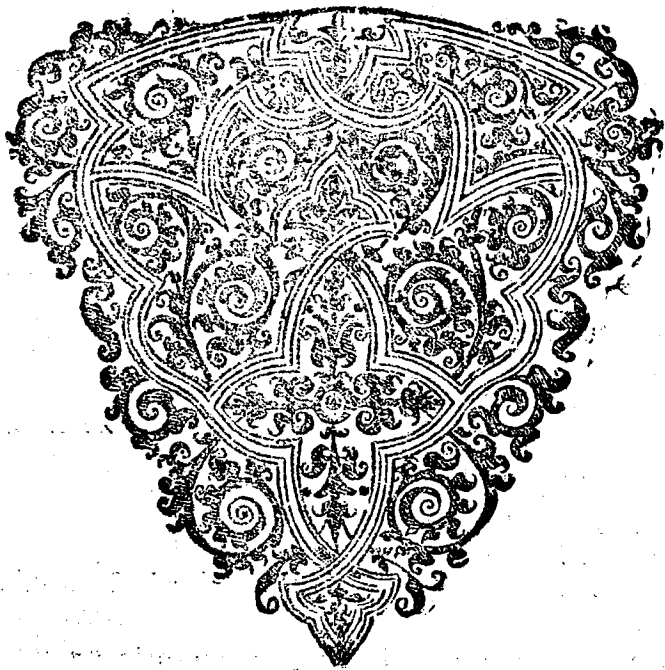
Habes Sepulcrum.

Perinde ac dicat, si vitæ naufragiū feceris, nō est cur animo succūbas, cū sepulcri habeas portū, quē inueharis, periculorū omnium ac tempestatū expertē. Arrisit B. Hieronymo. Poetæ sententia: qui in vita S. Malchi. *Si iuuat, inquit, miseros Dominus, habemus salutē: si despicit peccatores, habemus sepulcrū.* Sed vñ audito Gregorium qui lib. VI. in Iob. cap. 18. *Potest, inquit*

per sepulcrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed
 quies aeterna, & intima retributionis intelligi, in quam tanto
 verius quiescitur, quanto in nobis corruptionis vita perfectius
 necatur. Ego vero ita censeo, quemadmodum arma sine
 spolia ad aeternitatem memoriae columnis Simon imposuit,
 vt edita bello facinora posteris testarentur, ita etiam
 naues incisas, vt maritimarum vrbiū ac
 gentium, quas praelijs fuderant,
 symbolum prae se ferrent.

(S. P. Q. R.)

✠

MARTINI

MARTINI DE ROA
 EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM,
 LOCORVM, AC RERVM,
 LIBER QVINTVS.

ARGVMENTVM.

ANTIQVITATIS COG-
 nitionem, cum ad humanas, tum
 maxime ad Sacras litteras intelli-
 gendas, omnino necessariam, os-
 tenditur ex Sacris Doctoribus. Id
 vero Martini, & Antonij, Iuliani,
 & Iustini congressu, & sermoni-
 bus comprehendimus: quo re-
 rum, & personarum varietas in-
 tentionem legentium remitteret, & occurreret laetitati.
 Capitibus autem singulas Dialogi partes inclusimus, vt ha-
 beret lector, vbi iustis lectionis itineribus confectis, tan-
 quam in opportuno diuersorio conquiesceret. personas
 vero ipsas loquentes fecimus, vt communium illarum
 R r vocum

vocum, INQVAM, & INQVIT, quæ fastidium parit iteratio tolleretur.

CAPVT. I.

CONGRESSVS MARTINI, ET ANTONII, & quidam ad disputationem aditus,

ANTONIVS. Ergo ne tandiu tu in palastra Martine sedens & silens? ociotus ne spectator in gymnasium venis, non luctator egregius? siue ad leges oier respicis, siue ad consuetudinem nostram, vtrumque peccas: sed vide quam non summo iure tecum agam, age aliquid, excusasti. MARCELLVS. Mitior tu profecto arbi- ter, quam ille, apud Plautum in Bachidibus, Lydus Pistocleri pedagogus, qui adolescentum mores ad antiquam regulam seuerius exigebat.

Adolescentium mores ad antiquam regulam exigebat Lydus, apud Plant.

Nego tibi, inquit, annis viginti fuisse primis copiam, Digium longe a pedagogo pedem vt efferres ex adibus. Ante solem exorientem nisi in palastram veneras, Gymnasij praefecto, haud mediocres poenas penderes: Idq; vbi obtigerat, hoc etiam ad malum arcesseretur malum, Et magister, & discipulus perhibebantur improbi. Vbi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, pila. Saliendo se exercebant.

Pueri quibus olim exercebantur in Gymnasio.

Nibil iniquius quam peccatis discipuli labem inferre magistro D. E. fren in ea re sententia.

Ego vero qui possim? qui nec puluerem tetigi, nec ita sum affectus vt possim. ANT. pulcre excusas; sed isthuc mox viderimus: nunc illud prisci peccatum saeculi, quod video in nostra tempora deriuatum. Quid enim iniquius quam peccantis discipuli labem inferre magistro? MAR. Vulgi insipientis hic error, Antoni, non opinio sapientium. Laudabo Diuum Esren, vt caetera sileam, qui in libro de vita spiritali, ita monet praepceptores, de discipulorum erroribus laborantes, Quod si ad magnam, inquit, malitiam deuenierit, in me-

moriam tibi cum reuoca, qui ex Apostolo factus est proditor: & quis ita perfidus est, & iniquus, vt praepceptori ruinae suae causam adscribat, ac non potius improbae ipsius discipuli voluntati? Haec ille: tu vero quid me in arenam compellis, luctandi in primis ignarum, & laeguenti praeterea stomacho laborantem? ANTON. Na tu egregius dissimulatores Marcelle. Ego te non in arenam & oleum, sed in Xistos, & sermonem inuito. Scis enim primum genus in gymnasijs conuerfantium fuisse Rhetoras, ac Philosophos, reliquosque musarum amatores, ibi legere, colloqui, intesseque disputare consueuisse, vt illa Iuuenalis ostendunt. Satyr. VII.

Rhetores ac Philosophos versari solitos in gymnasio. Iuuenalis Satyr. VI.

Sed vos saevas imponite leges, Vt praepceptori verborum regula constet, Vt legat historias, auctores nouerit omnes, Tanquam unguis, digitosq; suos: vt forte rogatus Dum petit aut Thermas, aut Phœbi Balnea, dicat Nutricem Anchisa, nomen, patriarq; nouerca.

MAR. Recte mones: na id opinor causae fuit, cur sub prima luce pueri palastram adiret, quo seorsum a viris exerceri possent, & reliquum studijs litterarum tempus impedere. ANT. Accedit praeterea auctoris locupletissimi testimonium, Galeni XIII. methodi, qui Theagenis cuiusdam philosophi Cynici, in Traiani gymnasio quotidie publice disputantis mentioem facit. MAR. Non id quidem dubito: sed tu

Pueri in Gymnasium ibant matutini, & cur. Galenus 13. methodi.

bonus medicus, quis te Galenus, quis Hippocrates informati? qui grauedini capitis, & languori stomachi lectione, & sermone facias medicinam.

(S. S. S. S. S.)
(S. S. S. S. S.)
(S. S. S. S. S.)
(.?.f.?.)
(.?.)

CAPVT. II.

LECTIONE ET DISPVTATIONIBUS CAPUT, STOMACHUMQUE INIURARI, ex Hippocrate, Seneca, Plinio, Celso, & alijs.

Lectiōe in capitis dolore adhibuit Celsus Aur. in destillationibus. Senec.

ANT. Delectatione Testes habeo locupletissimos Caelium Aurelianum, & Senecam, quorum ille in curando capitis dolore, Lectiōem adhiberi consuevit: hic verò ad refrenandas quas patiebatur capitis destillationes, eandem in vsu habuisse scribit Epistola. XCVII. Iuuat præterea lectio cum peccatoris intimas partes (quod vidit acutè Hieron. Mercurialis doctissimus Auctor, in Varijs de Arte Gymnastica) tum stomachum, cuius etiam vitia (vt Celsus scribit) corrigat: quandoquidem per ipsam pituitosa excrementa suauius attenuantur, absumenturque, & calor natiuus citra vllam violentiam excitatur, & augetur. Agnouit hoc Plinius, qui cum voce atque stomacho laboraret, claram lectiōem subsidio comparasse, auctor est illius nepos Epistolarum lib. IX. in penultima. Atque hæc de clara & vehementius explicata lectiōe: cæterum quæ segnior, & remissior est, ad eadem fermè conducit, nisi quòd leuius omnia præstat. De sermone cuncta fere similia, siue contendas vocem, siue remittas. Pituitam verò à sermone consumi, uel spura indicant ex ore loquentium uertim manantia, quæ partim à capite, partim à stomacho, à thorace partim exeuntia, cuncta ista membra Sermōnis beneficio recreari demonstrant. **MAR.** Agis pulchrè medicum non medicus. Sed ego isthæc mihi persuadeam? Non, si me doceat Esculapius: non, si sit auctor Apollo. Nisi verò ita existimas, in capitis dolore, cui grauedo, legendi, aut loquendi calore, destillationes moueris.

Stomachi vitia lectio corrigit. Auctor. Plinius.

Sermōnis eadem virtus, quæ lectiōis

Vt iuuat caput lectio.

ueri, ac si iere; ijs caput leuari; maxime si per narium atque oris fenestras se se foras effundant. De stomacho nihil pugno, nam calore natiuo ea exercitatione excitato, neque superfluous humor crassescere, neque concresecere, neque facis in morem subsidere potest ijs locis, quibus conficitur cibus. Ideo Celsus lib. I. cap. II. Primum huic exercitationi locum attribuit. **ANT.** Vincor Marcellus: non produco quæstionem, sed do illam medicis, quibus suus etiam in vrbe locus, & schola ad Esquilias, multis imaginibus, atque marmoribus ornatissima, vt ex ruinis, & inscriptis Romæ lapidibus obseruauere nonnulli. Mihi satis est vt causam obtineam, habitum corporis, vt præclare Socrates in Theæteto dixit, ab otio, & quiete corrumpi, ab exercitationibus, & motu conseruari. Nam Erasistrato & Asclepiadi, secus sentientibus, quid est cur assentiar? eorum sententiam Hippocratis oraculo resurâte.

MAR. Age ergo, quo spectat ingressio? **ANT.** Quo tandem, nisi vt te ad palæstram sermonis inuitem, & quoniam sumus in gymnasio, opportunis disputationibus colluctemur? **MAR.** Viceram diu si prædixisses: nam id mihi in animo, ab elato è limine pede, **ANTON.** Quin igitur incipis, & mecum ista comunicas, quæ per hos dies cogitabundus in animo versas. **MAR.** Cornelium, & Octauium ad secundam à prandio expectabam, vt senesceremus? **ANT.** Senesceremus? hem, quid hoc verbi? Deus omem auertat, volo enim vobis Phœbi iuentam, & florem istum, verque nitidum, vernantem semper, semperque virentem. **MAR.** Facetum sane ac bellum hominem. Iacis obscurè mihi istam hyemem vultus, & Autumnum ingenij, cum totus floreas, & vernes forma, indole, doctrina. Ego verò, neque maturari mihi senecturem cupio, aut vetustatem quasi vino edentulo, vt est apud Plaurum, irrigari, neque amicis tam cito ætatem deflorescere: sed vt de Scipione ac Lelio Cicero, repuerascere solitos dixit, cum rus ex vrbe emolassent, & conchas & umbilicos ad Caietam, at-

Vt stomachum & quare.

Suus medicus in vrbe locus ad disputandum.

Corpus otio corrumpi ex Socrate & alijs.

*Senis inge-
nim,*

que Laurentum legerent, ita nos senescere velle cum ad-
euoluendam antiquitatem accederemus. Nescire enim,
vt aiebat in Oratore Cicero, quid ante quam natus
sis acciderit, hoc est semper esse puerum. Fecit hoc
præcipuum senis Horatius in Arte, cum de eo loquens
ita cecinit. *Laudator temporis acti*. Hanc ita Cornelius
& Octavius tenent, vt nihil supra. *ANT.* Hui, si an-
te nominasses: eccum vtrumque. Satin salue Corneli?
COR. Satis, cum vos saluos, & quod boni ominis est,
letos, lubentesque videmus. *OCTA.* Et quod peropta-
tò contingit, in gymnasio, vbi cessare sine dedeco-
re non licet, nisi ei, qui prorsus omne decus abie-
cerit, pudorem exuerit. *MAR.* videris legisse ani-
mum vtriusque: id enim nuper inter nos ego & An-
tonius. Sed quid potissimum? posterioris ne sæculi
res, an prioris? *OCT.* Recentium memoriam nemo

*Litteras om-
nes sine anti-
quitate cog-
nitione nihil
penè esse,*

non tenet, veterum multi desiderant: audeo dicere ip-
sas litteras sine ista cognitione, non litteras; neque iu-
ris ciuilibus scientiam, neque Philosophiam, neque Theo-
logiam quidquam esse, præter muta quædam & ignora-

Scientiarum simulacra, si desit. *COR.* Latinæ
orationis facultatem nisi ex Veterum scriptis
comparari non posse, quis dubitet? Hæc ve-
ro intelligi sine antiquitatis
cognitione, non
queunt.

(.?.)

CAPVT

CAPVT. III.

*IURIS CIVILIS SCIEN-
tiam ex antiquitatis cognitione pendere. Quid sit apud Iu-
reconsultos, Munus edere: Quid, Lenato velo indicare, ex Cle-
mente Romano, & Beato Basilio.*

ANT. Iuris autem & iustitiæ studiosis ma-
ximè necessariam hanc partem esse, tam ma-
nifestum est, vt præstantissimorum iuris-
consultorū testimonia pigeat recitare. Quã-
ti, & quare,
multa in duodecim tabulis, in edictis, in
legibus Imperatorum, quæ nisi lumine an-
tiquitatis illustrentur, iaceant in obicuro: & cæcos ma-
gistros, interpretes legum in errorem inducant. Vnus
mihi instar sit omnium Budæus, qui iuris non magis,
quam antiquitatis consultus cum esset, notis vetusti
sæculi inuoluta iura explicauit, ab ijs etiam ignorata,
quos iuris non interpretes, sed auctores ætas posterior
iudicabat. *COR.* Quam multa Iurisconsulti peccauerint,
antiquitatis ignoratione decepti, ipsi viderint, qui iura
tractant: modo non sint in ijs, quas dicimus, litteris, pla-
ne rudes & peregrini. In Lege, Charidemus, Tra-
ctat. de Pollicitat. Ita legitur: *Charidemus respondit*
*ex Epistola, quam muneris edendi gratia absens quis emi-
traet. de Pol-
fit, compelli eum ad editionem non posse. Quid hic Accur-
silius & Bartolus iurisconsultorum ocelli? nihil prorsus vi-
ab Accursio
gunt. Munus enim hoc loco gladiatorum specta-
catus à Bu-
culum significat, quod olim magistratus quasi hono-
rem sibi à Populo habitum remuneraturi, in Amphitheatris
edebant. Plenæ testimoniorum historiarum. Vidit etiam Bu-
dæus in suis ad Pandectas annotationibus: sed illud de ra-
tione iudicandi sublato velo, cuius in legibus men-
tio, quid sit, videre nonnulli: sed quare, non item.*

Rr 4

Honorius

Locus ex l. Honorius enim Imperator. l. Penul. C. de Naufragijs lib. II. penult. Cod. *De submersis*, inquit, *nauibus decernimus, vt leuato velo, is- de naufracta cause cognoscantur.* Accursius & Platea in legem, & Algijs explicatus De verbor. significat. Leuato velo interpretantur, summam, quasi de plano: & Collector adagiorum sub- scribit: nemo autem omnium velum reuelat, nemo quid sit leuare velum exponit, neque prouerbij reddit Originem. Ea autem huiusmodi.

Prouerb. Le. Seruatum olim apud Romanos, vt qui de capite iudicaturi essent, velum ad deliberandum & scribendam sententiam obducerent, & eo reducto de tabella recitarent. *Qua- origo aper- ta, ex anti- quo more de capite iudi- candi.* re cum ad grauiorum causarum cognitionem velum obdu- ceretur, vt cum peritis iuris Prætor de sententia cōsultaret, neque id in leuoribus causis facere consueffet, sed de pla- no etiam è tribunali descendens, summam causas cognos- ceret, inde ductum, vt de plano, & leuato velo iudicare di- catur, qui summam, & nō obseruata agēdi cōsuetudine, aut definita ratione, iudicaret. Narratur id fecisse Lysias Pro- consul in Actis Martyrum, apud Baronium Cardin. Tomo II. & Clemens Rom. confirmat Apost. Institut. lib. II. cap. I. II. cum de gentium iudicijs loqueretur. *Ille vero, inquit, si fatetur se fecisse quod queritur crimen, non statim mittitur ad supplicium: imo pluribus diebus cum multa deliberatione, &*

Baronius Cardin. **Clemens** Roman. **B. Basilij.** *interiecto velo inquiritur in eum.* Eadem ferme Beatus Basilius Epistola LXXIX. ad Eustathium: *Qui rerum, inquit, in hoc mundo potiuntur, quando facinosum aliquem morte sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad cause tractationem aduocant.* Lipsius aliter interpretatur in Tacitum lib. XIII. & leuato velo, putat idem esse, quod palam, omnibus admisis. Nam vela olim prætentata imperato- rum foribus, vt apud nos Principum virorum cubiculis:

Lipsius. **Suetonius.** *Suet. in Claudio cap. X. Procepit ad solarium proximum, interq̄ foribus prætentata vela se abdidit. Seneca Epist. XVIII. Non crepuit subinde ostium, non allenabatur velum. Idem apud Lampridium in Eligabalo, & Alexandro reperias. Sed hæc vberius lib. II. Vbi de vestitu veteri iudicantium.*

Et

Et vero, Antoni, hac in causa Iuriconsulti, maxime qui re- centiore memoria floruerunt, secundum te litem dabunt: sed Theologi, & quidam præterea fastidiose Christiani te ex iure manu conserutum in iudicium adducent, & tecum a- gent iniuriarum, quod externorum gregem in vitis in ædes obtrudas, qui falcem in alienas messes iamittant. **ANT.** At ego meliori statu causam esse meam non optarim, quam vt quibus ij mihi accusatoribus crimen intenderint, ijdem ipse resellam. **MAR.** Sane quidem, Antoni, nam illis (denuntio iam nunc) res non erit cum Græcorum, Roma- norum ve gymnasio, neque cum Athenarum Areopago, neque cum Ægyptiorum schola, aut Persarum, neque cum Poëtarum fabulis atque externorum historijs, aut veterum monumentis Philosophorum: ciuilibus armis, & domestico sunt Marte vincendi.

CAPVT. IIII.

DE HVMANÆ SAPIENTIÆ NECESSA-
rio vsu, B. Basilij, & Gregorij Nazianzeni sententia.

ANT. Externorum sine numero testis, sed ij facile refutantur: nam vt suum cuique pulchrum, ita hominem in sua causa testi- monium dicere, suspiciosum. Producamus igitur nostros, & cuiusmodi lege iubentur, honestos in primis, & qui neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitæ causa ducantur. An non eiusmodi Basilij Ecclesiæ lumen pariter atque columen? is igitur Homil. de legend. lib. Gentilium, cum & Poëtis & Oratoribus, & quibusuis alijs docuisset vtendum: *Veluti plantis, inquit, quibus propria vir- tus est fructu pulcherrimo scateri, folia nihilominus sicut ramis*

B. Basilij
testimonij.

vanis coniuncta quendam ferunt ornatum : sic & anima cui præcellens quidem veritas fructus est , non ab re tamen exteriori sapientia circumdatur , sicut folijs quibusdam , vmbra fructui , ac aspectum non intempestiuum præbentibus. Dicitur enim & Moses ille , cuius est in sapientia nomen apud omnes gyptiorum dii homines maximum , Ægyptiorum disciplinam mentem exercitatus , vltimis ins- ita ad eius , qui est , contemplationem processisse , similiter autem & in sequentibus temporibus , Danicem Babilone Chaldeorum Chal- rum sapientiam dicunt didicisse , tunc denique Diuinas attingis- deorum lre- se doctrinas.

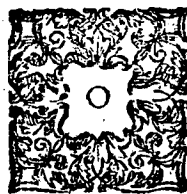
Facit à Basilio doctissimus æquè atque sanctissimus au- tor Gregorius Nazianzenus , qui Basiliū ipsū in fune- Eruditio in- re laudans : Illud , inquit , inter omnes sanæ mentis homines ter humana conslare arbitror , eruditionem inter humana bona primarium bona primū locum tenere : non de hac nostrate solum ac nobilitate loquor , qua locum tenet. contemio omni sermonis lepore atque ornamento, salutem vnam, ea- rumque rerum, quæ ratione atq; animo intelliguntur , pulchritu- dinem artissime complectitur : sed etiam de externa , quam pleriq; Christiani prauo quodam iudicio , vt insidiosam ac peri- Insulsi habē- culosam , & procul à Deo auertentem repudiant. Et paulo post: di qui erudi- tionem negli- quibusdam videatur , quim potius insulsi & præposterè habendi sunt , qui hoc existimant , omnesq; sui similes ef- se oprarint , vt priuata eorum ignorantia communis ignora- tionis tenebris obtegatur , nec quisquam ipsorum inscitiam pro- dat & coarguat.

Quid? non ne funesta illa generis humani fax futiarum Iulian^o Chris- thedis accensa Iulianus , non tam Imperator , quam euer- tianos veta- tor Imperij , eo spectabat , cum Christianos Græcorum bat Græce- sapientiam edicto vetabat attingere , & Græcari suum esse dicebat , barbariem nostram , vt illud etiam robur Christianis auferret ? Auctorem habeo quem proxime laudauī Gregorium , prima in Iulianum . Atq; vnam , inquit , mihi amicisque meis politionis litteraturæ robur ad- sit , quod primum post id , quod principem locum tenet , am- plexatus sum atque amplexor : hoc est , post diuinam, Vnde igitur

igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium lenissime, & in D. Gregor. explebilissime , vt sermonis , & doctrinæ humanitatis studia Naz. in Iu- Christianis auferres ? vnde , & qua ex causa ? Quis Mercurius lianum inuig Logius vt ipse dixeris , hoc tibi in mentem induxit ? qui Co- hitur. rybantes peruersi & inuidi Dæmones , &c. Vides quam acriter in hereticum inuehatur. COR. video atque hoc am- plius : facere illos absurde , qui istam sapientiam Chris- tianis fallidiosius exprobrant , cum eius ignorantiam ex- terna sa- probrare potius debuissent . Sed hi vt opinor in eam par- tianis expro- tem potius peccant vt nesciant , quam vt impro- biant. Sed homine imperito , vt aiebat Comicus , nihil quidquam iniustus , qui nisi quod ipse facit , ni- hil probat . Sed ijs ego cum Euripide responde- Euripidis a- rem , qui postulante Athenis populo , vt ex trage- cutè dictum, dia quæ tunc agebatur , sententiam aut tolleret , aut & liberè. mutaret , progressus in scenam dixit , se vt populum doceret , non vt ab eo disceret , tragedias solere componere. Eruditis Antigenidæ verò dicam quod frigeni ad populum discipulo dixit tibi- oportune dē- cem Antigenidas , Mihi cane , & Musis. etiam.

CAPVT. V.

AMBROSII , HIERONYMI , CHRYSOSTOMI , Augustini & aliorum in eadem causa testi- monium.

CT. Præclare tu ista Corneli , sed audiamus si placet Ambrosium , non fide minore quam dignitate Doctorem , pro se ipso in eadem causa dicentem. Qui cum in fide , inquit lib. III. de fide , nihil quod vituperare posset inuenit , aliquid in sermone reprehendit , agnoscat , non solum sententias , sed etiam versiculos

Ambrosij testimonium.

Pociarum scripturis insertos diuinis. Nam & Cygantes & vallem Titanum prophetici sermonis series non refugit: & Iſa-
Ias Sirenas, & filias passerum dixit: & Hieremias de Babylo-
ne memorauit quod habitabunt in ea filiae Sirenum, vt
 ostenderet Babylonis, hoc est, confusionis secularis illece-
Poete quos bras, venustis lasciuia fabulis comparandas. Laudat Pau-
 laudet in E- lus, vt Hieronymus in Iouinianam dixit, Poetas Epi-
pistola Pau. menidem, aut Calimachum, Aratum, & Menandram
 Quod si aliquis contradicit, exponat, (inquit, Hieronim.
 ad Gal. III. quomodo de communi opinione non sit sumtum
 vallis Titanorum in libris Regum, & Sirena & Anocentau-
 ri in Iſaia, Arcturus, & Orion, & Pleiadas in Iob, & ce-
 tera his familia, quæ vtique vocabula gentilium fabularum,
 & causas & originem habent. Quis autem nesciat. (Lo-

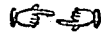
Hieronimus quitur idem Hieronymus in libro de Optimo genere in-
 terpret) in Moysis, & Prophetarum voluminibus quedam
 assumpta ex Gentilium libris, & Salomonem ex Philosophis
 Tyri, & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? Vnde
 in exordio Prouerb. commonet, vt intelligamus sermones pruden-
 tia, versutiasque verborum, Parabolusque, & obscurum sermo-
 nem, dicta sapientum, & enigmata, quæ propriè dialecticorum,
 & Philosophorum. Hæc ille, quæ eadem Chrysoſtomus
 in Epistolam ad Titum, Homilia. III. Et sermone præterea
 XXI. in illud Ephes. VI. Nolite ad iracundiam pronocare fi-
 lios vestros, sed educate illos in disciplina: Non tantum in
 scripturis diuinis, sed in Græcorum etiam, & Philosopho-
 rum doctrina docet erudiendos.

Augustinus Non præteribo Augustinum, vt sanctitatis, ita doctrina
 luce omnia collustrantem, quem ego vnum ab his,
 qui secus opinantur, tractari vellem, vt saperent, non a
 alieno malo, vt est in Prouerbio, sed tan multo & tan
 magno bono doctrinæ. Multa hic in II. de Doctrina
 Christiana: sed libabo perpauca. Historia (inquit capite
 XXVIII.) plurimum nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos,
 etiam si præter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Cap. au-
 tem III. Philosophi autem (inquit) qui vocantur, si qua forte
 vera

vera & fidei nostræ accomoda dixerunt, maximè Platonici, non
 solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam ab iniustis
 possessoribus in vsum nostrum vendicanda. Deinde erudicio-
 nem istam auro, argento, & velli comparat, quam ab Æ-
 gyptijs Dei populus extulit. Ac non ne, inquit, aspiciamus, Humana sa-
 quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit Ægypto Cy-
 prianus Doctor suauissimus & martyr beatissimus? Quanto Lactā-
 argentoq; & tius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? vt de vniis taceam, vestri Ægypto
 quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei sa-
 mulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit paratur ab
 omni sapientia Ægyptiorum. Quippe non Ægyptijs modo, Augustino.
 sed etiam Græcis, Aſsirijs, Chaldæisque litteris eruditum
 fuisse, docet Philo Iudæus, lib. I. de vita Moſis.

Viri ex nos-
 Dies nos prius quam sermo deficiat. Quid enim iudi-
 cem obruamus potius testibus, quam doceamus? Quid ne præstātes
 Iosephum, Philonem, quem Hebræum Platonem appel-
 labat antiquitas, quid Originem, Bedam, Iustinum, Mar-
 tyrem, Clementem Alexandrinum, Eusebium Cæsarien-
 sem, Arnobium, Tertullianum, aliosque commemorem?
 quorum eruditio tantam rebus etiam sacris lucem attulit,
 quanta si caruisset Eccklesia, magno certè caruisset tum
 præsidio, tum etiam ornamento. Quamquam quid
 est, cur ita existimemus, nos à Poetis, Philosophis
 ve Græcis, Ægyptijs, externisque alijs litteris
 sapientiam mutuari, non vero quasi nostrā
 & in alieno solo repertam iudicio
 recuperatorio vindicare?

(.)

(. . .)

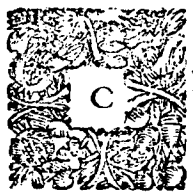

CAPVT. VI.

PHILOSOPHOS VETEVES ac Poetas multa ex nostris litteris accepisse. Platonem à Hieremia Propheta nostras litteras edoctum, Ambrosius & Augustinus existimant. Solis currum ex Helia curru traditum. Auctores Beda, & Chrysostomus.

Greg. Nazianzen.

Hieronymus

OR. Præclare tu Octavi, nam & Divus Gregorius Nazianzenus Oratione. I. in Iulianum, Egyptiorum & Phœnicum, & Græcorum eruditionem nostram esse cõfirmat: & stat ab eo Hieronymus in illud Amos. V. Et iustitiam in terra posuit. Ego, (inquit) puto ex hoc loco etiam Gentilem Poetam furatum fuisse, qui de rusticorum simplicitate & beatitudine differens intulit:

Extrema per illos

Institia excedens terris vestigia fecit.

Platonē Hieremie tēpori bus in Ægypto fuisse, & ab eo videri didicisse quæ scripsit.

Beatus vero Augustinus XXVIII. cap. lib. II. de Doctrina Christiana: Nonne (inquit) memoratus Episcopus (de Ambrosio loquitur) considerata historia gentium, cum Platonem reperisset Hieremie Prophete temporibus profectum fuisse in Ægyptum, vbi tam ille Propheta erat, probabilis esse ostendit, quod Plato potius nostris litteris per Hieremiam imbutus sit, ut illa potest videri fset docere, vel scribere, quæ iure laudantur. **OCTAV.** Perinde atque obscurum sit veteres Poetas, ignorantione veri deceptos, sacras Historias in suas fabulas transfuisse.

Id adeo verum, ut dixerit Tertullianus in Apologet. Philosophos veteres instrumentum verus interuertisse, & in suas sententias adulterasse. Sed auditandem aliquando Iosephum libro. I. contra Apionem. Pythagoras igitur Samius, cum sit antiquus quidem ætate, sapientia vera

vero, & Divina pietate Philosophos omnes excellens, non solum quæ nostra sunt agnovisse manifestus est, sed etiam amulatus ea ex multis apparet. Et quidem Herimippus libro. I. de Pythagora, cum quædam eius dogmata retulisset; Hæc autem, inquit, agebat, & dicebat Iudeorum, & Thracum opiniones imitatus ac transferens in se ipsum, Dicitur enim verè, quod ille vir multas Iudeorum leges in suam transfudit Philosophiam. Fuit autem etiam per civitates non ignota gens nostra: & multi iam mores ad quasdam transierunt, & emulatione digni à nonnullis habebantur. Quod manifestat Theophrastus in his, quæ scripsit de legibus. Sic enim, quia prohibent Tyriorum leges, & peregrino sacramento iurare: inter quæ sacramenta cum quibusdam alijs etiam iusiurandum, quod Corban appellatur, enumerat: apud nullos autem hoc invenitur iuramentum, nisi apud Iudeos; quod interpretatur ex Hebraica lingua, Donum Dei.

Loquatur venerabilis Beda libro de XXX. quæstionibus, quæst. XXVIII. Solent (inquit) Gentiles pingere, & Solis effigies facere simulachrum solis, ut puerum inberbem in curru ponentes. Equos eidem quasi curru in Cælum petente subiungunt. Cui præterea pueri aptant imaginem, quod sol quotidie novo ortu natus non senescat: ut autem eidem currum, & equos tribuant de miraculo sumptum est Helie, qui curru, equisque igneis sumptus est in Cælum, quod Ioannes Constantinopolitanus aumat, Græci enim Helios Sol dicitur, sicut Sedulius cecinit de ascensu Helie.

Quam bene fulminei præluces semita Cæli
Conuenit Helie, merito qui & nomine fulgens
Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achiui
Vna per accentum mutetur littera, Sol est.

Audientes Græci ab Israelitis quos diuinas habere litteras fama prodebat, prædicari quod Helias igneo curru, & equis sit igneis ad Paradysum, non ad caelestia translatus, vel certe hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt vicinia decepti nominibus solis, hic transitum per Cælum esse designatum, & miraculum di-

& Solis effigies
& vnde.

Solis equi, et
currus ex He-
lie Historia:
Ioan. Constā:
tinopol.

Solis et He-
lie nominū
cognatio a-
pud Græcos.

B. Chrysoſt. diuinitus factum commutauerunt in argumentum erroris. Hæc ille: quæ mutuatus certe videtur à Beato Chryſoſtomo, qui trecentos & amplius ante ipſum annos, eadem ſcripſit. Nam Homilia de aſcenſu Helix. Hinc, inquit, poetas, atq; pictores, in figuranda ſolis imagine exempla credo duo ſuſſiſſe. Qui curru, atquè equis fulgentibus ipſe rutilans, atquè radians, & fluctu Oceani ſublenatus inter præruptos montium ſcopulos euadens, quaſi ad caeſtia videtur aſcendere, in ſimilitudinem luminis eius inductus. Sol enim Græco ſermone Helios appellatur. Unde Helias vere Helios, quoniam curru, atquè equis fulgentibus igne de Oceani fluctu, ideſt, de mundi commotione, per montium ſcopulos, ideſt, per magnorum laborum difficultates progrediens, ad caeſtia deuectus aſcendit: Sed ne ſingula conſeſter Tertullianum tantum, audite in Apologetico, qui in hanc ſententiam pulcrè. Hoc nihil proficit veritas præſtructa Diuinae litteraturæ, quo facile credam theſaurum eam fuiſſe poſteriori cuiq; ſapientiæ. Et ſi non onus tamen voluminis temperarem, etiam excurrerem in hanc quoq; probationem. Quis poetarum, quis ſophiſtarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potauerit? Inde igitur Philoſophi ſittim ingenij ſui rigauerunt, vt quæ de noſtris habent, ea nos comparent illis, &c. Et homines gloriæ, vt diximus, & eloquentiæ ſolius libidinoſi, ſi quid in ſanctis ſcripturis offenderunt, digeſtis ex improſtituto curioſitatis ad propria verterunt, neq; ſatis credentes diuina eſſe, quo minus interpollarent: neq; ſatis intelligentes, vt adhuc tum ſub nubilo etiam ipſis Iudæis obumbrata, quorum propria videbantur. Nam & ſi qua ſimplicitas erat veritatis, eo magis ſcrupuloſitas humana fidem aſpernata mutabat: per quod incertum miſcuerunt etiam quod inuenerant certum. Quis igitur dubitare audeat, quin fabulas illi ſuas ex veritate traduxerint?

(S. P. S.)

(S. P. S.)

(S.)

CAPVT

CAPVT. VII.

DEVCALIONIS FABVLAM EX NOEI diluuiio deriuatam: Bachi ex alijs oraculis ſacris. Eliſios campos ſiue fortunatas inſulas ex Paradifo. Scyllæ, ac Niſi commentum ex Samſonis hiſtoria.

A R. Et Iuſtinus Martyr Apologia I. pro Christianis, Deucalionis docet fabulam ex Noei diluuiio deriuatam. Lucianus autem in Dea Syria, veniſſe ait ad Deucalionē eluuiōis tempore aues, beſtiasque omnes: & quæcumque ſacra narrat hystoria, in fabulam conuertuntur. Deucalion, inquit, ſolus hominum relictus in ſecundam videlicet generationem, prudentiæ ſimul, & pietatis gratia. Seruatus autem fuit hoc pacto: arcam quandam magnam, quam ipſe habebat, impoſitis in eam & liberis, & uxore ſua conſcendit. Ceterum cum ipſe ingrederetur, uenerunt eodem & apri, & equi, & leonum genera, & serpentes, aliaque quæcumque tellure paſcuntur bina ex vnoquoque genere cuncta. Hæc Lucianus: at Iosephus in Antiquit. libris Hieronymum Egyptium, & Nicolaum Damascenum auctores Ethnicos pro diluuiio laudat.

Quæ verò de Bacho veteres commenti ſunt, ea ex ſacrarum deſumta oraculis litterarum, idem qui ſupra Iuſtinus Mart. oſtendit Apolog. II. Veteres, inquit, his prophetijs auditis conſinxerunt Bachum ex Ione natiuitatem vites inueniſſe, vinum attribuendo eius myſterijs: ipſum vero poſtquam conceptus eſt, celum aſcendiſſe: nempe quia didicerunt ex Moyle, qui eos antecceſſit. Non deficiet ſceptrum de domo Iacob: & quæ ſequuntur: Nam de Iano, quem vere Noeum fuiſſe vulgatum etiam Ianus vere eſt: nihil attingam. De cæteris, auctores habeo complures, & Ambroſium præſertim Epift. lib. II, epift. VII. &

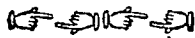
Tt Clemen

Clementem Alexandrinū in Stromatis, qui affirmant Veteres Poetas, ac Græcos præsertim, quæcumque pulchra *Paradisusve* habeant, à nostris litteris translulisse. An non ex *Mosayzeribus* *Eli-* cis libris Paradisum accepisse Veteres, prodit Nazianzenus in laudatione Basilij? quamquam appellationem illi *ne fortuna-* aliam indiderunt. Nam & Elysios campos, & fortunatas, ac beatorum insulas appellarunt. Elysius enim quasi, *Alysios hæ apolisios tes kolaseos*, Quod à pœna soluat, *Scilla ac Nisi* quod si Samsonis imaginem, alienam depereuntis femina *si fabula ex* nam, succisos capillos, amissam fortitudinem, ac libertatem *Samsonis hæ* tem intueri velis, ubi te ad Scillæ, ac Nisi parentis fabulæ *toria, qui ve* lam retuleris, non ouum tam ouo simile dixeris, quam *rus Hercules* alteram alteri narrationem. Scylla enim purpureum capillum, in quo totius regni fatum situm putabatur, parenti Niso refecit, & hosti, quem sibi coniugem, inuito patre, parabat, per fraudem obtulit. Cætera ex Ouidio, & alijs. Herculis autem labores, vires, & arumnas, ex Samsonis historia Poetæ Veteres de pinxere. Nam eadem tempestate vixerunt: ut scribit Geneb.

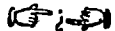
lib. I. Chronolog. Hunc autem, ob admirabilem fortitudinem putatum dicit

Herculem Augustinus. XVIII.

lib. de ciuitate Dei c. XIX.

(30. 30. 30.)

CAPVT

CAPVT. VIII.

T A N T A M I N T E R S E N-
tentias etiam, ac Verba interdum Ethnicorum Theologorum & Sacras litteras similitudinem, vt facile appareat ex nostris litteris acceptas. Ouidij locus. I. Metam. ex Gen. cap. XVIII. expressus. Dies extremi iudicij predictus à Sophocle, & Philemone.

TANTA porrò inter nonnullas diuinæ Scripturæ historias (vt scribit Doctissimus pariter, atque grauissimus auctor Benedictus Pereira in Genesim) atque inter quasdam præcorum poetarum fabulas similitudo est, vt facile, assentiar, eorum, quæ in sacra Scriptura continentur, non pauca fuisse veteribus illis Ethnicorum Theologis, ac sapientibus, vel ex sacrorum librorum lectione, vel antiqua traditione, famaue, aut fortasse ex Doctrina Chaldæorum, & Ægyptiorum, quibus propter diuinam apud eos commorationem multa Iudaicæ disciplinæ non solum pernotuerunt, verum etiam adhæserunt. Ouidius lib. I. Metam. Iouem in cælesti Deorum confessu querentem inducit, omnia esse in terris scelerum plena. Quibus autè verbis Moyses, Deum hoc loco, de gente Sodomorum loquentum esse narrat cum Abraham, ipsdem penè Iuppiter apud Poetam loquitur.

Contigerat nostras infamia temporis aues,
Quam cupiens falsam summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustris sub imagine terras.

Sacræ autè litteræ sic: Dixit itaque Dominus clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam & videbo vtrum clamorem, quæ venit ad me, opere compluerint: an nõ est ita, vt sciã. Hesiod. quæ Diuinū appellat, trãtulisse multa videtur. In Oper. & Die.

Tt 2 Nec

Benedict. Pereira, in cap. 18. Genesios

Ouid. locus i Met. expressus ex Gen. cap. 18.

*Nec vnquam iustos inter homines fames versatur,
Neque noxa.*

Psaltes vero noster Psal. II. *Non vidi iustum derelictum,
nec semen eius querens panem.* Hic etiam Psalmo II. *Et
nunc Reges intelligite; crudimini qui iudicatis terram.* Ille
vero:

*O Reges, considerate etiam ipsi
Iustitiam hanc, &c.*

Item Psal. LXXI. *Adhæsit anima mea post te.* Hesiodus vero:
*Non amplius respectans ad coetaneos, sed in opere
Animum habens.*

Theocryptus adhuc expressius:

Operi insuper animam affixam habui.

In nostris, per terram lacte & melle manantem, rerum
omnium abundantiam explicamus: audi Poetas, &
Principem in primis Virg. Egloga. III.

*Mella stuant illis, ferat rubus asper amomum
Et duræ quercus sudabunt rescida mella,*

Ovidius I. Metamorph.

*Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant.
Flauaque de viridi stillabant ilice mella.*

Sed puto si hæc persequar, non minora me volumina cõ-
fecturum, quam sunt ab illis edita, de quibus sermo est.
Quid? nonne multa etiam ex fidei nostræ mysterijs, apud
Poetas reperias? Audi Sophoclem, à quo extremi iudi-
cij dies prædictus est in hunc modum.

*Erit enim, erit illud seculorum tempus,
Cum plenum ignis thesaurum laxabit
Igneus æther: pastuquæ flamma
Omnia, & terrestria, & sublimia
Comburet insaniens. Vbi deinde desierint omnia,
Nusquam erit fluctuum omnis gurgès;
Eritque terra scdibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit, dum ardebit.
Nam ad inferos duas semitas existimamus
Vnam iustorum, alteram iniustorum*

His

His autem plane consonant illa Philemonis, quibus Deum
omnium Dominum, omnia cernentem, omnia que iudi- *Philemonis*
cantem scripsit: *De extremo*
iudicio sentē
tia.

*Putas ne tu mortuos à Nicostrate,
Omnibus delitijs in vita positos,
Terra ita tectum iri, vt deinceps in omne tempus
Effugerint, numen tanquam latuerint?
Est æquitatis oculus, qui omnia videt:
Si enim iustus, & impius eadem conditione futuri sunt,
I, rape, furare, fraudare, misce.
Errare noli: est apud Inferos iudicium,
Quod faciet Deus omnium Dominus,
Cuius nomen formidabile ne nominare quidem ausim*

Animaduertit hoc ipsum B. Aug. qui lib. II. de ciuitate
Dei, cap. XXVII. vnã quãdam apud Virgilium sentē- *D. August.*
tiam ex Euangelio Christi expressam admiratur. Sed hæc sententiã ex
& multa eiusmodi, voluerunt libros tam sunt ad manum, vt *Euangelio a*
non videantur pluribus persequenda: præter quam quod *pud Virg. re*
à nobis multis in locis, pro vt occasio tulerit, ostenden- *perit.*
tur. Locupletandi autem huius loci materiam suppedita-
bit Eugubinus de peremni Philosophia. Theodoretus de-
curanda Græcorum affectione: quam eò minus mira- *Theod. lib. 2*
bitur, qui animaduertit Phœnices, Ægyptios, Chaldæos, *de Princip.*
à quibus Græci etiam didicerunt, Hebræis præceptoribus *Eug. lib. 7.*
didicisse: Anaxoram, Pythagoram, Platonem ab Ægyp- *de Perē, c. 2*
tijs, Hebræisque Theologis, Orphæum etiam, Mu-
seum, Linum Poetam, aliosque complures, iis-
dem Doctoribus Diuinam sapien-
tiam percepisse.

•••••
•••••
(.?..)

T: 3

CAPVT

CAPVT. IX.

H E B R A E O S A G E N T I -
bus multa etiam accepisse. Multa ex sacris litteris carmine
conscripta, quae sine Poeseos cognitione aptè explicari non
queunt. Responsio ad obiecta.

N T. Quamquam negari omnino nō po-
cessit, quin Hebraei multa etiam ab Aegyptio-
rū moribus cū quibus 400. ipsos annos versati
sunt, aut etiā ab Assyrijs & Chald. quorū in
seruitute satis diu fuerunt, siue etiam à Græ-
cis, quorum disciplinis interdum, tamen si
non palam, erudiebantur (vt Iosephus scripsit Antiq. libro
XX. cap. vlt. & lib. II. contra Apionem) in suos mores
traduxisse, vti supra diximus de Romanis. Sed exempla
tamen si multa & perspicua sunt, ea vt se dederint expo-
nentur. Hanc tantum non prætereo coniecturam, Abra-
hamum cum ab Assyrijs, siue Chaldæis originem duce-
ret, non esse absurdum existimare, multa ex suis, sed
mutata in melius, posteris tradidisse.

O C T. Probo certè argumento, sed quid sacris litteris
cum Poetis? Quærent hoc satis multi, quæsituri fortasse pau-
ciores, si aut quæ à nobis sunt explicata superius calluissent:
aut innumera in sacris, Poetarum more, & spiritu dicta, a-
nimaduertissent. Doctas B. Petrus fabulas appellauit,
hoc est, Doctrinæ, eruditionisque plenas. Quid? non ne Io-
bus ille illustrissimum sanctitatis exemplar, maximam par-
tem eorum, quæ scripsit, Heroicis, vt auctor est in eius
prologo Hieronymus, versibus comprehendit? Non ne
Hieremiam grauissimum, ac seuerissimum Vatem Næias
hoc est, funebre carmen, in obitum Iosæ Regis edidisse, sa-
cræ docent historiæ lib. II. Paralipomenon. cap. XXXV.
quas à canendi artificibus iussit, vt aptaræ ad nablia can-
nerentur.

Hebraei Gra-
cis litteris e-
rudiebantur
interdum

Abrahamus
multa ex suis
posteris tra-
didit.

B. Petrus, Do-
ctas appellat
fabulas.

nerentur. Prætereo quas ille versibus lamentationes in
clufit, Hierosolyma per Nabuchodonosorem extincta: *Multa de sa-
cris litteris
carmine cō-
scripta, quæ
sine Poeseos
cognitione in-
suisè expli-
cantur.*
nec puerorum in fornace Babylonica, aut Regij Plātis
doctrinæ totius notis insignem Poesim commemorabo.
Hoc tantum dicam, quanto sint externæ nostris litteris ad-
iumento, etiam ornamento, vel illud ostendere, quod il-
larum ignoratione, nostræ à plerisque sæpè insultè, præ-
posterè interdum, aut saltem infeliciter explicantur.

C O R. Videris timide dicere nostris litteris externas
esse ornamento. Nō tecū sed cū Basilio res illis erit, qui re-
teras nostris
ligionem inducant. Is enim in eo, quem supra laudau-
mus de legen. lib. Gentil: *Quamobrem, inquit, si nostrorum to. Basil.
sermonum ac Gentilium nulla est conuenientia, nobis illorum val-
de conferet noticia: sin minus, eos saltem simul conferendo, diffe-
rentiam discere licebit, cum ad melioris optionem atque delectum
non parum comparacio faciet, & inferiora saepe collata, sint po-
terioribus ornamento.* Denique, vt desiniam, quàm multa apud
Chrysostrum, Dionysium Arcopag, Petrum Chryso-
logum, Gregorium, Ambrosium, Nyssenum, Cyprianū, *Innumera in
sacris Doct.
tam Græcis,
quam Lati-
nis, in Pau-
perias, quæ nisi Gymnasia, nisi palæstras, earumque le-
to, atq; adeo
in veteri tes-
tam. quæ ex
Gymnasio et
palæstra pe-
tuntur.*
s noueris, perinde intelligas atque cæcus videt. Ea
non est in animo nobis persequi, sunt enim longio-
ris sermonis, quam instituta postulat ra-
tio breuitatis. De his Petrus Faber
Agonisticon libris, & maxi-
me in III.

333
(?)

CAPVT. X.

ERVDITIO TIMOREM,
imperitia confidentiam gignit, contra imperitorum opinionem.
Responfo ad Hæreticorum obiecta.

Nullus confidentior imperito.

Lucianus ex Thucydide.

Imperitiam noua, & rara, & inaudita.

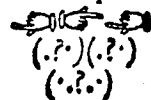
Puerilis est ingenij, omnia se percipisse arbitrari, & nondum ipsis contactis inijs, ac si finem attigerint superbire. Contra vero, nemo timidius, ac verecundius loquitur, quam qui multa callet, ac plura diligentius inuestigat. Quare ad Hæreticorum properemus obiecta.

ART. Sed quid vos ad illa vulgi? Eiusmodi qui sint litteris instructissimi, eisdem esse confidentissimos, & audere supra mensuram. **ANT.** Imò nullus est hominum confidentior imperito: nam uti periculi ignoratio vel imprudentiam fouet, vel parit contemptum, ita barbaries, & inscitia, aut gignit licentiã, aut parit audaciam. Audi Hieronymum in regula monachorum: *Eruditio, inquit, timorem creat, imperitia confidentiam.* Lucianus autem in Nigrino, siue de Philosophorum moribus, illud Thucididis laudat in hac sententia: *Imperitia audaces, res autem cogitata, atque considerata timidos facit.* Enim vero qui hoc sunt ingenio, id est, parum culto, et nulla antiquitatis cognitione limato, ijs vero quæcumque offendunt noua, rara, inaudita videntur: non quia re ipsa sint, sed quia ipsi non viderint. Eò fit, ut vix negotiationem litterarum ingressi, aut Doctrinæ ad cenam inuitati, iam saturatos se, ut aiebat Apostolus ad Corinth. & factos esse diuites putent. Sed sane, *Puerilis est ingenij* (de Chrysolomi sententia in eum locum Apostoli) *mox à principio omnia se percipisse arbitrari, & nondum ipsis contactis inijs, ac si finem attigerint superbire.* Contra vero, nemo timidius, ac verecundius loquitur, quam qui multa callet, ac plura diligentius inuestigat. Quare ad Hæreticorum properemus obiecta.

Obijciunt enim illud Deuteronomij, Xli. *Cave ne imiteris*

imitaris gentes, & requiras caremonias eorum. At ij ignorant sapientiam Dei attingere à fine vsque ad finem fortiter, & disponere omnia suauiter. Itaque prouisum diuinitus est, ut multa in humanos mores inducerentur, quæ ad Diuinarum fidem mysteriorum faciles credentibus aditus compararet: maximè inter gentes, è quibus Ecclesia construenda. Tã multa igitur illius vestigia inter omnes gentes Deus imprimi voluit, ut à mysterijs accipiendis cur abhorreret, causam nullam haberent, sed antiquissimis etiam Gentium moribus, quos ipsi pro Diuinis colerent, naturæ denique ipsius consensu conuincerentur. Addo etiam ex Iustino Martyre, Clemente, Tertulliano, & Eusebio, Dæmonem cum ex oraculis & figuris futuros diuinaret Ecclesie ritus huiusmodi, illos imitari ambitiosè voluisse, cum ad dignitatem inmerito vsurpandam, tum ad mortales in fraudem, per religionis similitudinem, inducendos. Iam vero cum veræ fidei cultoribus lege illa cauetur, ne Gentium se moribus oblinant; eos intelligi oportet, qui cum Christiana professione pugnant; non illos, qui, ut aiebat Beatus Augustinus ab Octauio supra

laudatus, sunt ab illis tanquam ab iniustis possessoribus repetendi.

V. CAPVT

Hæreticorum ad ea quæ dicitur, Et sunt obiectum & eius responsum.

Inst. Mart. Clemen. Tertul. Euseb.

CAPVT. XI

M E D E N D I A R T E M
*antiquitatis cognitione niti. Poetae qui, & Medici. Um-
 bra, & Musca olim in conuiujs. Geronnes, qui Hispanis
 & vnde dicti. Conclusio Sermonis.*

ANT. De his plura fortasse quam putauimus, tamen si opportuna, vt opinor. Verum vt ita se res habeat, in Iuris, sacrorumque scientia, in Medendi Arte, qui obtineas. An tu Medicis hoc quoque onus imponas, vt antiquitati studeant, & humanioribus litteris imbuantur? *MAR.* Sane. Quam multa enim in Palæstra, in Gymnasio, in Arena, in Xistis, in Thermis, in Balneis, in vnguentis, in agris, in vrbibus, in arboribus, atque plantis, in herbis, & floribus, in lapidibus, in solo, in Cælo, & singulis fere orbis partibus, ad tuendam valetudinem, & curanda corpora necessaria continentur? quæ Philosophorum, & Poetarum, & aliorum scriptorum libris explicantur: quos, nisi qui his sit tinctus litteris, intelligere nemo possit. Laudat sæpe Galenus Andromachum, Eudemum, Damocratem, aliosque Medicos nobilissimos, qui de Arte multa versibus conscripserunt. Numero in his

Poetae qui. Orpheum, Musæum, Homerum, Hesiodum, auctores ipso Galeno, Plinio, Pausania, Plutarcho: ac si Seruio credimus, siue Donato, Virgilium, aliosque com-

Tiraquellus. plures: quos multæ vir eruditionis Tiraquellus capite XXXI. de Nobilitate, commemorat: neque libet hominem compilare. Mihi vel hoc vnum satis est, vt intelligam nullam penè cognitionem, si hæc desideretur, esse perfectam: quod quicumque omnibus ferè artibus, aut olim excelluerunt, aut etiam nunc excellunt

cellunt hac veste, hoc auro, & argento scripta sua diligentius exornarunt. Nominarem certe complures, si ignorarentur. Sed heus vos, videtis vt inclinet in noctem dies? vt Sol præcipitet, ac nos ex communi lege naturæ, corpora vt curemus, admoneat? Quando igitur nihil huic sermoni deesse videtur, & reliqua Martinus in suis Singularibus locis persequitur, condicite mihi, quoniam id temporis est, ad cenam. *CORNEL.* Nihil verò necesse est inuitare: nam ego vt sum gnauiter impudens, nisi haberem quem umbra sectarer, involarem huc Musca, vbi cenam subodoratus essem.

MARTINVS. Tu vero Cornelia Plauti, vt opinor, Pœnulo venis, qui sic loqueris; apud quem ille adolescens liberum quaeritabat hospitium à Muscis, id est, ab arbitris: in quo, ne Muscæ quidem essent arbitri. Sed quid sit car te Muscam dicas non video. Quippe importunissimum animal, & molestissimum, vt scripsit Homerus, & Plautus in Mercitore. Tu vero non importunus aduentor, sed opportunissimus venisti socius, & conuiua. Sed amabo te Corneli, quid illud de umbra? *CORN.* Ita ne assiduus in Plutarcho es, & fugit te hoc verbum? Nam veteres, qui inuocati venirent, & hospites darentur ab hospite, eos illi umbras dicebant. Plutarchus in Symposio. VII. *Quæstum,* inquit, *est quando mos caperit, vt ad cenam venirent, vocati non ab eo, qui præbet conuiuium, sed ab aliquo eorum, qui inuitati sunt: Umbras vocant, qui hoc pacto veniunt. Videbatur autem Socrates auctor, qui Aristodemo persuasit, vt non inuitatus secum iret in Agathonis conuiuium. Et quidem ridicule enenit Aristodemo, vt Socrate in via subsistente, ipse prior ingrederetur, nimirum umbra corpus præcurrrens, quod à tergo lumen habet. Atq; hinc opinor apud nos eiusmodi homines, qui se se inuocati insinuant, Sombras, Moscones, & Geronnes etiam, quasi umbrones*

Sombras His vmbrones dictos, & *Meter gorra*, quasi vmbra mittere; *panis*, et *Go* nisi dicas à verbo immoror, quasi Morones, quod morones dici, tur, & maneat in conuiuio: quod vero similius puto: qui *umbra* nam verbum Hispanum *Engorras*, idest, *detenerse*, ab im- & *Musca*, morado ductum quis non videt? Quamquam aliam etiam atque eiusrei huiusce vocis originem esse posse, mihi venit in mentem: *causa & ori* nam quia qui inuocati veniunt in conuiuium, ij nimirum *go*, pudibundi etiam accedunt, & pudorem vt tegant, aut dissimulent, pileum ad frontem, oculosque demittunt, ideo dicuntur, *Meter gorra*. Quasi pileum demittere, vt proximè dixi.

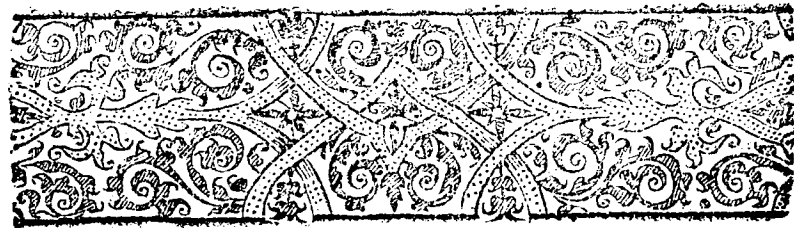
Parasit. An
tiphani, &
Clementi A
lexand mus-
ca, & quare

Sed de Muscis, memini apud Antiphanem muscam appellari parasitum: quod & Clemens Alexandrinus ostendit lib. II. Pædagogi, cap. I.

Eiusmodi enim nugæ hominum præterquam quod sunt ingeniolè impudentes, etiam sunt impotunè molesti.

(?)

I N D E X

CAPITVM CVM APPENDI-
CIBVS ETIAM QVORVNDAM

LOCORVM, QVAE AVT IN MAR-

gine, aut in aduersarijs delitescencia,
operarum oculos fugerunt,
aut etiam meos.

QVAE LIBRO PRIMO.

CAPVT. I.

CRUX Vere signum bellicū,
vt ad gentes maxime conscri-
bendas sublatum, ita Romani ad ins-
tar signi, instructum cum Imperato-
ris imagine, & titulo. Nec noua il-
lis signi adoratio, qui sua pro nu-
minibus coluerint. Cruentum, quia
pugnae signum.

CAPVT. II.

CruX vere signum Coccineum: eius
effecta. Coccineum, quia pro homi-
nibus, & contra Dæmones. Solici-
tudinis Symbolum. Vestes olim

Coccinea in bello. Spreta virtus pro
supplicio contemptoribus est. Christi
sanguis quasi ebibit maculas, &
sanguinem peccatorum. Loci aliquos
ex Zacharia. Habacuc. Psal. A-
pocalyps. illustrati.

CAPVT. III.

Signi Coccinei vsus ex Rahab fa-
cto Iosue. II. translatus ad gentes:
ex his ad Christianos etiam deriva-
tus. Signū sublatū bonæ spei symbolū
ita etiā CruX. Mansolim in signis ex-
cēt a, cur? ad id adlusū saepe in sacris
litteris: ex his plures loci illustrati.

C A P V T. III.

Manum conferendi, atque iniiciens di mos in iudicijs, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebraeos vsurpatus. Loci aliquot ex lib. Job, & ex Prouerbijis aptius explicati.

C A P V T. V.

Oleum ferre in auriculam apud Martialem, quid? & unde sumptum? videri ex sacris litteris. In his insidiosa verba oleo comparata, & cur. Mos vngendi ante cenam etiam apud Hebraeos. Ex Psalmis, & Math. VI. loci aliquot illustrati.

C A P V T. VI.

Explicata vocis, Propter, vis & potestas in sacris externisque litteris. Populeti nostri locus vindicatus à nota, & per occasionem alij ex sacris illustrati.

C A P V T. VII.

Varia verbi, suscipio, vis & potestas in sacris: sed eadem, quæ in exteris litteris. Persij locus, & ex eo multum ex Psalmis, & vnus Luca. I. diligentius expensum, atque illustratum. Fatui cur snibus comparentur Prouerb. II.

C A P V T. VIII.

De meliore nota commendare quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue nota dolijs olim impressæ. Catullus explicatus. B. Pauli loci Duo cursim perstricti, & illustrati.

C A P V T. IX.

Bona verba, Bonus dies, Bona omnia

dicere, Boni dij, Benedicere, & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex sacris litteris illustrata. Prouerb. XIII. Math. XX, maxime de Benedicendi verbo apud Job, & alios.

C A P V T. X.

Verba bona apud Zachariam, & apud Regium Psalterium Verbum bonum. Proximi versus explicati; Quæ olim præfandi ratio in principum congressu.

C A P V T. XI.

Bonos viros pro consanguineis, malos pro extraneis habendos. Extraneus qui in sacris litteris, Parentum in liberis similitudo in felicitate ponebatur. Ex sacris litteris quædam explicata.

C A P V T. XII.

Alienus. Alienari, Alienatio, quid apud externos, & nostros auctores. Ouidij locus, & deinde Psaltes, Iobus, Isai. Hieremias. Paul. probe explicati.

C A P V T. XIII.

Laus pro virtute, landari pro confirmari, præsertim in sacris. Virgilij locus explicatus, & deinde ex Psal. & Isaiâ aliquot explicati.

C A P V T. XIII.

Solem apud sacros externosq; scriptores amicitia Symbolum, & quare Græcorum Poetarum plures sententias ex nostris litteris sumptas totidem verbis. Locus Cæc. de amicitia, et

ex

ex eo alij Iudic. V. Ecclesiastici, Cæt. Zachar. &c. explicati.

C A P V T. XV.

Oculum pro re carissima, & prætantissima apud externos, sed sumtum ex sacris. Iob loci duo explicati. Oculum Pontificiæ dignitatis Symbolum, ostenditur ex sacris litteris, et Doctoribus.

C A P V T. XVI.

Magni dies, Magni, mensis abortu Christi mundo procedere ceperunt: ij vero, qui sunt. Magni, maximique vox quid significet. Deus cur dicatur Optim. Max. et alia eiusmodi ex Virg. loco Eglogæ. IV.

C A P V T. XVII.

Magnum in malam partem acceptum pro graui, duro, et molesto. Extremi iudicij dies cur magnus appelletur? Prophetæ plures explicati.

C A P V T. I.

Animam gestare, aut ponere in manibus, quid communis Græcis, Hebr. Hispanisque Phrasibus. B. Iob. David, & alijs lux allata.

QVÆ LIBRO II.

C A P V T. I.

Difficile quid apud sacros Æthnicos q; scriptores. Virg. locus, et ex eo Ecclesiast. alter. Et ex Sap. 2. c. explicatur, et collatur cum eo alter Esdræ mirificè consonans ex aduerso. Flores aeris siue temporis dici terrestria. Cæ-

lestium vel flores ipsos fructus esse honoris, & comædi.

C A P V T. II.

Malignum, et malignitas quid? colles maligni apud Virg. locus ex Psal. XXXVI. & IV. Esdræ, cap. III. & ex Canonica Ioannis cap. V. Baruc. I. illustrati.

C A P V T. III.

Ferrea vox apud Virg. ex Homero, Sophocle, atque Euripide. Sed ab his ærea vt à Lucretio ænea. Romanorum regnum cur ferro, comparatur Daniel. 7. Ærea æternitatem significare, vt in serpente Moysis. Veteres ære vsos pro ferro.

C A P V T. IV.

Mors ferrea, Somnus ferreus. Virg. locus in. X. explicatus alter. atq; ab Adriano Turnebo. Noctis, Somni, Mortis Simulacrum Olympiæ. hos duos Germanos ab illa fratres, & alia eiusmodi.

C A P V T. V.

Virga ferrea. Psal. II. triplex loci expositio. quatuor proximi versus explicati. Sceptrum doctrinæ Symbolum apud Græcos, atque etiam apud Hebraeos.

C A P V T. VI.

Ferrea, quæ inflexibilia. Beati Augustini sententia vberius explicata. Confringere, & comminere, quid? Superioris versus sententia pars studiosè tractata: alij deinde loci ex Psal. et Canticis illustrati.

Xx

Cor

Cor & pectus ferreum Mortis. Ferrea tecta Inferorum. Doctrina vis Evangelica: quæ lacti similis. Saltantes cum rota figuli comparati. Heratio, Senecæ, alijsque lux facta.

A P P E N D I X.

Vbi de potestate Verbi Confringo, hoc addi velim ex I. Reg. XXIII. *Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisit eos, vt consurgerent in Saul.* LXX. *Persuasit. Ghald. Quætos reddidit. Vrgebatur enim ab illis in Saulis necem; quos oratione sua mitigauit.*

C A P V T. VII.

VESTES Olim sterni solitas prætereuntibus Imperatoribus, vt Christo Domino Hierosolimam inuenit. *Eius moris vestigia apud Hebræos atque etiam Agarenos. Exempla quædam ex recentiore memoria.*

C A P V T. VIII.

Dijs etiam hic honos habitus. Ouidij locus, & Virgilij alter, aliter atque ab Adriano Turnebo explicatus. Vestes Deorum simulacris ad pedes & genua oblata. Denique hunc honorem Christo habitum, manifestam esse Diuinitatis eius, atque imperij confessionem.

C A P V T. IX.

DE Vestibus Deorum simulacris oblati vberiar disputatio. Hebræo-

rum, gentiumque communis in eoritus. Vestimenta pignerata quid. Vinum damnatorum, Amos II. Germana & planè coherens Prophecia ex antiquorum moribus, & vocis potestate explicatio. Toga & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maximè illustratus. Mensura luci, & B. Virginis quæ. Astaroth, siue Astartes Venus Hebræis culta. Supplicationes & supplicia quid.

C A P V T. X.

Quem in finem super vestimentis pigneratis in templo accubuerint. De eare varij gentium mores explicati. Versuum huius loci concordia, & expositio, ex Hebræorum, aliarumque nationum ritibus constituta, & sacrarum humanarumque literarum testimonijs confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiujs. Vestes versicolores meretricum, & alia eiusmodi.

A P P E N D I X

Dixi supra inter aras admittenda docet Tertullianus in Apolog. cap. XV. *Ceterum si adiciam quæ non minus conscientia recognoscunt, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumque ædituorum, & Sacerdotum tabernaculis, subijsdem vittis, &*

picibus,

et purpuris, thure fragrante libidinem expungi.

Dixi etiã gentium ritu umbracula siue tabernacula ex frondibus, vestibisque comparata in templis ad conuiuia celebranda. Iuuat coniecturam B. Gregorius Papa, qui Epistol. LXXI. ad Mellitum Abbatem lib. 9. cū de gentibus ad fidem conuersis ageret, ita scribit. *Et quia boues solent in sacrificio multos occidere, debet his etiam solemnitas immutari, vt die Dedicacionis vel natalitio Sanctorum martyrum, quorum illic reliquæ ponuntur, tabernacula sibi circa eadem Ecclesias, quæ ex fanis commutata sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conuiujs solemnitatem celebrent.*

C A P V T. XI

MOS antiquus de arborum ramis ad ianuas, ad templa, ad simulacra, & signa in bello, per urbem, in nuptijs, in Sacris publicis & priuatis, in rebus letis. *Festa frons, vittata templa. Virgilius, Ouidius, Statius explicati. Vini fontes in pompis.*

C A P V T. XII.

I D E M mos in aduentu Principum, in triumphis, Hebræis, Gentibusque communis: in Sacris vsurpatum etiam à Christianis. *Naues in victoria ramis coronaet, ouilia, case, ædificia publica. Virgilius, Propertius, & Plutarchus illustrati. Lau-*

rus perpetua ad ianuas Imperatorum.

C A P V T. XIII

CHRISTI Diuinitatem, & regnum ex substratis sibi ramis aduersus Hebræos ostendi. *Hosanna quid. Baronij Cardinalis de ramorum, et vestium significatione sententia. Syriæ, Mesopotamiæ, Lybiæ, atque Ciliciæ mos de ramis prælatis in Principum aduentu.*

A P P E N D I X.

Censui Veteri etiam exemplo factum, vt Christum Hebræi Hierosolymis cum ramis exceperint. Præterlapsam tamen est Iosephi testimonium, qui Alexandrum Regem ita scribit exceptum, & ex oraculo certe Diuino. Nam cum Iudæi valde sibi illi ex aduentu metuerent, Iaddus Princeps Sacerdotum Sacra Deo propitiando fecit. *Obdormienti verò, inquit Iosephus, Deus præcepit, vt consideret, fertisque ciuitatem ornaret, protinusque portas aperiret, & alios quidem cum veste alba, ipsum autem & reliquos Sacerdotes cum legitimis stolis insitis occurrere.*

Quin & M. Agrippa Cai Imp. auus cum Hierosolimam venisset, Herode regnante, auctore scilicet Agrippæ Regis Iudæorum, & templum donis cumulasset,

vrbe discessit: discedentem ciues cum ramis deducunt, flores in eum ac frondes Romano, aut alieno more iacentes. Philo De Legat. ad Caium. *Laudato Herode, ipse vicissim laudatus plurimum, ad mare deductus est, prosequentibus non vnus civitatis populis, & flore, frondeque illum ob pietatis admirationem aspergentibus. Quod cum sub Christi ortum, factum videatur, non opinor, ineptè dicam, Hebræos iam inde à Pompeij imperio (sub quo sui esse desere) pene Romanos, eorum mores, aut necessitate ductos, aut etiam ad sentatione, imbibisse.*

C A P V T. XIII.

LUCERNÆ Apud Hebræos ad ianuas, siue ad fenestras, in letitia publica, & in sacris ferijs. Prælatæ in nuptijs, et in excipiendis Regibus. Persius explicatus, Hieremias. 25. illustratus.

C A P V T. XV.

LUCERNARVM Vfus apud externos in sacris ad ianuas, in letitia publica, etiam intra ades, ad menses. cultus earum in festis. Deorum simulacra à te fores, Minerva lucernarum præses. Iuuenalis, & Tibullus explicati.

A P P E N D I X.

O S T E N D I Principes cum

luminibus deductos: vide etiã prinatos homines apud Xiphilinum in Heligabalo, qui Aurelium Zoticum stupri socium Romam reduxit: Romam maxima pompa perductus est, quanta nõ venit Zingarus Scueri, aut Teradates Neronis temporibus; designatusque cubicularius, ante quam videretur, Lucernis quamplurimis retuctibus, ingressus est in palatium.

Qui mos etiam nũ apud Sinas, infestis, in publicaque letitia: vt scribit Mapeus lib. VI. Historiar. Indicarum, vbi cum de anni noui, Natalitiorumque dierum celebritate narraret, *Parietes, inquit, formicesque viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. Fragrant odoramentis ac floribus vire; accensis funalibus, ac laternis Arbores, pergule, fenestra collucent: &c. Vbi animaduertas, licet, lumina etiã ad arbores. Vide præterea Appendicem ad cap. I. lib. III.*

C A P V T. XVI.

IDEM Mos à Christianis usurpatus in peruigilijs, & in Natalibus Martyrum; in deducendis Imperatoribus, atque etiam viris principibus, Romanis, Hebræis, Suis, Cilicibus, alijsque communis. Lucernæ Sacerdotum ac Regum insignæ.

C A P V T. XVII.

LUCERNA

Lucerna Regni Symbolum maximè in sacris, Ioannes cur & quomodo lucerna? Lampas ignea Genes. XV cuius rei signum. Ignis Deum præit. Ex sacris loci aliquot illustrati.

C A P V T. XVIII.

Lucerna in sacris pro letitia, & voluptate, pro pretiosissimis quibusque rebus, & summa felicitate. Ex Proverb. loci aliquot explicati. Oculi fures animis; eorum magnus Dominatus in corda.

C A P V T. XIX.

Lucernæ olim partim pensiles, partim etiam varijs simulacris impostæ. Eæ ad sacras arbores, ad quas corona quoque, vittæ, & vnguenta. Item ad lenonias ades, ad currus, et aras in pompis.

C A P V T. XX.

Vana præsci Christianorum seculi superstitione in accendendis lucernis ad imponenda pueris nomina, & eius origo. Lucerna vitæ Symbolum. B. Chrysostomo lux.

C A P V T. XXI.

Parabolæ Virginum continens ac probabilis ex ritu veteri explicatio. Lampadum legitimus numerus Græcis, Romanis, Hebræis, quis. Prælatæ à pueris, feminisque. Cena nuptialis in sponsi domo data.

C A P V T. XXII.

Loci, qui ex Sacris litteris ad hunc ritum nuptialem explicantur. Cantico, I. & Psal. XVIII, lux facta.

sta. Vbera sponsi quid. Lac Doctrinæ Symbolum. Sol cur sponsi similis, aurora sponsæ? Præluet his lucifer, illa curra vehitur, vt olim sponsæ. Sidera choros ducunt, vt puellæ in nuptijs.

C A P V T. XXIII.

Quæ nam lucernæ illæ seruorum expectantium Dominum reuertentem à nuptijs Lucæ XXII. Sponsus ne ille an coniuua. Mos antiquus de præcinctu seruorum ministrantium. Ingenii discincti accumbunt, nisi milites. Item de conuiuis à cena deducendis Domum cum lucernis. Mos russeas fasciolas gestandi. Filij, & amici sponsi, iidem qui serui, qui olim familiares dicti. Athenis qui Magistratus oculi appellati.

A P P E N D I X.

Familiares sponsi eosdem fuisse qui seruos, confirmat Iõn Chis in Laerte apud Athenæum lib. VI. cap. vlt. Iõn verò Chis in Laerte seruum dixit de familiari: Hei mihi, familiaris Domum celer claudito, ne quis vir intrer. Quod autem familiaris is est, qui in domo versatur, etiam si sit liber, patet.

C A P V T. XXIII.

SIMILIS Saturnalium mos ab Hebræis in seruorum curatione usurpatus. Eorum varia genera & munera.

in. *Explicati loci ex Luca. cap. 12*

APPENDIX.

DOMINOS Interdum seruis ministrasse compertū est: addo etiam Sponsum in nuptijs. Athenæus lib. V. cap. III. *Omnis præterea conuiuiarum congregatio, sui ipsius causam in Deorum honore referebat: &c. Neque seruus ullus admittebatur, qui ministraret: sed liberorum virorum pueri vinum infundunt, veluti Menelai filius, & sponsus, qui in ipsis nuptijs aderat.*

QVAE LIBRO, II

C A P V T. I

IN Vnguentorum vsu quid Hebræis cum alijs nationibus comune. Vnguentis sparsa pauimenta in sacris nuptialibusque pompis, per vias domosque. Item parietes, theatra, eorona, & Vestes, capita, pedes, pectusque: vestigia, etiam & solea. Odores item incensi. Ex Psalmis, et Canticis nonnulla illustrata.

APPENDIX.

Iosephus lib. VII. De bello Iudaico, cap. XXII. de Vespasiani reditu in urbem, post euerfam Hierosolimam, ita scribit: *Tota ciuitas veluti templum erat,*

fertis odoribusque plena. Xiphilinus præterea in Seuero, de eius aduentu: Nam vrbe tota floribus & laureis coronata, ornataque varijs vestibus, in magno splendore luminum, & suffimentorum, populus acclamabat albatas, &c. Nō dissimilis apud Sinas etiā nū mos, de quo noster Mapheus lib. VI. Historiar. Indicar. Fragrant odoramentis ac floribus via. &c. Ad des etiam illud Suetonij in Nerone, cap. XXXI. Cenationes laqueata tabulis eburneis versatiilibus, vt flores ex fistulis, & vnguenta desuper spargerentur.

Deinde in Appēdice hui, cap. vbi de Hebræorū more in vestibus, & pauimētis etiā inungendis diximus; adde illud Prouer. VII. cum meretrix ad iuuenem: *Aspersi cubile meum myrrha & Aloe, & Cinnamomo.* Quæ verba Clemens Romanus Apostolicar. Constitut. cap. VII ita refert; *Cubile meum croco sparsi, & domum meam Cinnamomo.* Quo etiam spectant illa Canti. V. vbi Sponsa in Sponsi aduentu myrrham spargit, aliaque vnguenta, cum fores aperit dilecto suo. *Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.* Hebræa: *Manus meæ stillauerunt myrrhā, & digiti mei myrrhā transeuntē per cardines*

pesuli

C A P V T. VI.

DE vestitu, habituque iudicum apud Veteres Romanos, Hebræos, aliasque nationes. Mutatus in causa capitis, & quomodo. Virgilij, & Valerij Maximi loci singuli explicati diligentius, vberiusq; tractati. Ex quibus lux ad alterum. Iob. 29.

C A P V T. VII.

REGVM Apud Hebræos, aliasque nationes præcipuū munus fuisse iudicare. Cultus Regius apud Hebræos quis? Græci, Romanique magistratus coronati iudicant, Iob, locus difficilis ex cap. 29. diligenter expensus. Isaias duobus locis explicatus. Sapiencia vnus illustratus.

C A P V T. VIII

IVSTITIA, & iudicium quid hoc loco Iobi, in alijsque significant. Cydaris Regum, & purpura quid ostendant. Amittus Sardijs, & Iris Apoc. 4. cuius rei Symbolum. Extreme iudicij multa signa ad similitudinem eorum, quæ siebant in hominum iudicijs vsarpata. Cur ille dies magnus appelletur.

C A P V T. IX.

Indignissimus Babyloniorum mos in exponendis ad eam Veneris puellis aduenarum libidini transeuntium. Notatus Baruch. 6. & Herodoti libro. 1. sed neuter hactenus explicatus. Hierem. 3. & Psal. 117. loci singuli expositi. Zonam soluere, funem dirumpere, quid.

X x 4

Vul

pesuli.

C A P V T. II.

VIATOR Quid in sacris litteris. Prouerb. locus ex cap. VI. & 24. illustrius explicatus, vbi cur egestas viatori, et viro armato comparatur, subtilius exquiritur. Malum quid.

C A P V T. III.

PVLCRVM Dicitur quod Optimum Maximumque est in suo genere. Pulcritudinem in Rege commēdari. Speciosus forma præ filijs hominum, cur à Dauide Christus dicatur. Psal. 44. Virgilij locus explicatus, & alia eiusmodi,

C A P V T. IIII.

PVLCRVM pro forti, deforme pro imbelli & fracto à Veteribus vsurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse, vtrāque in sacris humanisque litteris sæpe coniungi, & in omni fere idioma te, vno eodemque vocabulo significari. Deut. 33. & Ezech. 32. loci explicati.

C A P V T. V.

IN Specie, & pulcritudine sponsi virtutem eius, atque potentiam significari. Psal. 44. Aliquot deinde versus explicati. Deus cur sæpe dicatur Rex Regum, & Dominus Dominantium. Cur prælia, gladius animi magnitudo in nuptiali carmine? Multa denique & varia ex sacris litteris explicata.

Vulgati lectio defensa, & illustrata: alia quoque probata, & explicata.

C A P V T. X.

PROXIMI loci Baruch tertia, atque etiam quarta & continens ex *Vulgati* lectione interpretatio. *Funiculus* in sacris pro cubili, pro lecto, & tabernaculo. P^{sal.} 138. et *Hierem.* 9. locus explicatus. *Ossium oliuarum*, ac *furfurum combustio*; *funiculorum* etiam obligatio & diruptio, ex *arcanis gentium sacris* derivata. *Veneficiorum ritus*, & formula aliquot.

C A P V T. XI.

MERCES olim *Veneri* vt *meretrici* data; *meretricie* stipēs eidem oblata. *Donaria de tēplis sublata* & reddita *meretricibus*. *Sacris litteris Deuteronomij* 23. *Michea*. 1. *Ezechielis* 16. *lux allata*.

C A P V T. XII.

EXPLICATA *Deuteronomij* lex de mercede *prostituti* non accipiēda in *templum*. De ea re *Philonis egregie Philosophantis* sententia. *Exoletorum*, *meretricumque vestigal* in *ararium* inlatum; apud *Græcos* etiā ex *canibus*: quod *resectum* ab *tēplo Hebræorum*; vt *meretricum* postea ab *Romanorum arario*. *Virtutis impudicitæ Symbolum*. *Hoseas* explicatus. *Meretrices* *summoneri solitæ*.

C A P V T. XIII.

NOMEN in *sacris externisq;* lit-

teris pro *posteritate*, *domo*, & *familia sumis*? *Nomē Domini* pro *Christo*. *Martialis locus*, & ex eo *Psaltes*, *Isaias*, *Ioannes*, alijque ex *sacris pluribus locis* explicati.

C A P V T. XIII.

CIRRI, sine *Cincinni pueris olim*, & *feminis*, maxime *Cynedis*, & *micipij* in *ornatu*. in *alijs non ornata*, sed *crimina*; *testes libidinis*, et in *familia nota*. *Christianis olim minime permissa*, *damnata ab Æthnicis*.

C A P V T. XV.

CINEDICÆ *Saltationis*, vulgo *Carabanda*, origo à *theatro*, *publico turpitudinis domicilio*: *prisco etiā saculo damnata*. *Mos antiquus cū cantu*, & *saltatione pralium inēndi*, *Hebræis*, *gentibusque communis*

QVAE EX LIBRO III.

C A P V T. I.

HOMERI locus, ex quo origo *sermonis de ritu supplicandi*. *Prociūbere* quid. *Barbam prehendere*, *genua tangere*, *gestus supplicantium*.

C A P V T. II.

LOCVS ex *Psalmo* 71. & *Threnorum* 3. ex isto *ritu explicatus*. *Agarenos hunc morem ab Hebræis ad se derivasse* vero simile esse. *humum vertere*, *procumbere in cineres*. *Supplicantium gestus*: qui etiam in *placandis Dijs olim adhibitus*. *supplices suscipere Regium*, vt *aspernari scelestum*

rum. *Multa ex sacris litteris illustrata*.

C A P V T. III.

PVLVERIS cōspersio non in *lucru tantum*, sed in *supplicando etiā usurpata* apud *varias gentes*. *Genua*, & *plantas Dijs æque atque hominibus tangi à supplicibus*, *arma interdum*, atque *vestigia*, & *quare*. *Dextera*, *barba*, *genua cuius resymbolum*. *Adorare quid?* *Dextras cur salutantes deosculamur*, *Isaias* et *Iobus* explicati.

C A P V T. III.

MOS *tangendi*, atque etiam *deosculandi genua in postera sæcula derivatus*. De *ei rei significatione* *Goropij Necani* sententia *diligentius expensa*. *Femur in iure iurando tangere quid*.

C A P V T. V.

OLIVÆ *ramum aut lauri supplicium insigne*, siue *Dijs*, siue *hominibus supplicarent*. *Coronam seruitutis æque*, atque *imperij notam esse*. *Lancam vittam supplicum velamentum*, & *quare*.

C A P V T. VI.

ZACHARIÆ locus *valde difficilis* ex *cap. 14.* & ex *Psalms*, 51. & 127. & ex *Ossea* *cap. 14.* ex *Iudith*, 9. & 2. *Reg.* 6. explicati. *Christus cur in oliuarum monte tan frequens?* *Oliua in Sacris modestiæ*, *summissiōnis*, ac *fidei exemplum*.

C A P V T. VII.

PVRPVREVM *quid?* *Lamē Coma*, *Capilli*, *Mare*, *Dies*, *Olympus*, *olores purpurei*. *Ebur antiquū quid?* *Hierem.* *Thren.* 4. locus explicatus. *Sponsus candidus*, & *rubicundus Cant.* 1. vt *intelligi debeat*. *Virg.* *aliorumque Poetarum loci aliquot illustrati*.

C A P V T. VIII.

PVRPVREI *crisis iuvenes*: *Purpureus pennis* apud *Virgilium*. *Seruij reiecta sententia*. *Crista olim galearum in bello*, *vestesque*, & *signū pralij committendi purpurea*. *Anima purpurea quid*: *anima* & *sanguis* pro *eodem in sacris externisque litteris*. *Nahum* *Propheta explicatus*. *Mare purpureum*, *fluctus atris*. *Virgilius illustratus*.

C A P V T. VIII.

RISVM *bene sperare iubentis argumentum* *Benevolentia*, *Bona spei* *summissiōnis*, & *grati animi signū*. in *pueris bonæ indolis documentum*. *Genesis*, & *Iobus illustrati*. *Virgilius Eglog.* 4. explicatus.

C A P V T. X.

TITVLI in *cellis*, & *frontibus meretricum*: quæ etiam *traductæ*, *cū loci*, *stipis*, *elogijque predicatione*. *Seruatorum stigmata*, & *iniciatorum*. *Tertullianus*, *Hieremias*, *Ezechiel*, *Ioannes in Apocalypsi illustrati*. *Denique de titulis rerum Venalium*.

C A P V T. XI.

CALENDÆ Ianuaria maxime festa & celebres: splendida in his cōmuniis. Chorca per urbem ducta cū cantu. Ianua festa fronde, & lampadibus coronata. Magistratus munerata, privati suas artes auspiciati; merces ambitiosè ad ianuas expostite, manumissiones facta. Fausta inuicem precatationes.

C A P V T. XII.

HORÆ vnde dicta. Varia nominis acceptiones. Portarum cali custodes ab Homero facta, & quare. Locus ex Ioan. cap. 12. illustratus.

C A P V T. XIII.

MAVSOLEA Hebrais in vsu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar eorum, quæ apud grecos de armis suspensis, & nauibus insculptis.

Q V A E E X L I B R O V.

C A P V T. I.

CONGRESSVS Martini, & Antonij, & quidam ad disputationem aditus.

C A P V T. II.

LECTIONE, & disputationibus caput, Stomachumque iuuari, ex Hippocrate, Seneca, Plinio, Celso, & alijs.

C A P V T. III.

IURIS ciuilis scientiam ex antiquitatis cognitione pendere. Quid sit

apud Inreconsultos Munus edere, quid Lenato velo iudicare; ex Cicerone Romano, & B. Basilio.

C A P V T. IIII.

DE humana sapientia necessario vsu, Beati Basilij, & Gregorij Nazianzeni sententia.

C A P V T. V.

AMBROSII, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, & aliorum in eadem causa testimonium.

C A P V T. VI.

PHILOSOPHOS Veteres, ad Poetas multa ex nostris litteris accepisse. Platonem à Hieremia Prophetanostras litteras edoctum, Ambrosij, & Augustini, existimant. Solis curram, ex Helia curru traductum. Auctores Beda, & Chrysostomus.

A P P E N D I X.

OSTENDI Philosophos Veteres ac legumlatores, multa ex Hebræorum ad se legibus, & moribus transtulisse: docet hoc præterea Philo Iudæus in libro de iudice, qui cum de oculatorum fide testium ageret, Quod, inquit, legis caput mihi videntur quidam è Græcis legislatoribus desumpsisse ex sacratissimis Moysi tabulis, interdixisseque, ne ex auditu feratur testimonium. Et in libro, qui inscribitur, Quod omnis

omnis probus liber, cū Zenonis sententiam retulisset, statueris non oportere malos viros cū probis contendere; Cæterum, inquit, illa Zenonis sententia tanquã è fonte hausta videtur ex Iudæarum legibus in quibus &c.

C A P V T. VII.

DEVCALIONIS fabulam ex Noei diluuiio derivatam: Bachi ex alijs oraculis Sacris. Elisios campos sine fortunatas insulas ex Paradiso. Styllæ, ac Nisi commentum ex Samsonis historia.

C A P V T. VIII.

TANTAM inter sententias etiã ac verba interdū Ethnicorum Theologorum, & Sacras litteras similitudinem, vt facile appareat, ex nostris litteris acceptas. Quidij locus. 1. Metam. ex Gen. cap. 18. expressus.

Dies extremi iudicij prædictus, à Sophocle, & Philemone.

C A P V T. IX.

HEBRÆOS à gentibus multa etiã accepisse. Multa ex Sacris litteris carmine conscripta, quæ sine poetæ cognitione apte explicari non queunt. Responso ad obiecta.

C A P V T. X.

ERVDITIO timorem. Imperitia confidentiam gignit, contra imperitorum opinionem. Responso ad Hæreticorum obiecta.

C A P V T. XI.

MEDENDI Artem antiquitatis cognitione niti. Poetæ qui, & Medici. Umbra, & Musca olim in conuiuijs. Gorrones, qui Hispanis, & vnde dicti. Conclusio Sermonis.

I N D E X

L O C O R V M S A:
C R A E S C R I P T V R A E.

I N Q V O, E A M A X I M E I N
dicatur quæ ex professo, aut cursim nouiter explicantur: nam pleraq̄,
alia, quæ tametsi laudantur, nullam ab his scriptis lucem accipiunt,
ea neque desiderat lector, neque auctor ostentat. Moneo tamen ap-
poni breuiter in singulis, quid præstetur: quæ vero nullam habeant
notam, ea vel explicari cursim, vel aptè laudari.

E X L I B R O G E N E S I S.

9. **C** A R N E M *Cum sanguine non comedetis, &c. Et multa*
similia. Leuit. 17. & Deuteronomij. 12. 287.
- 17 *Cecidit Abraham coram Deo, & risit in corde suo. Explica-*
tur nouiter: & disputatur diligenter de Symbolo ri-
sus: 291.
- 21 *Risum fecit mihi Dominus. ibidè*
- 47 *Introduxit Ioseph patrem suum ad Regem &c. qui benedicens illi,*
& interrogatus ab eo &c. 42
Benedicto Rege egressus est foras. Explicantur & illustrantur
Hispanismis. ibidè

EX LIBRO EXODI.

19. *Cunctus populus videbat voces & lampades &c. Cur-
sim explicatur.* 145.

EX DEUTERONOMIO.

23. *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in
domo Domini Des tui. Nouiter & ex professo.* 121.
& deinceps.
33. *Quasi pulcritudo tauri pulcritudo illius, cornua
Rhinocerotis cornua illius, &c. Cursum, sed
nouiter.* 186.

EX IOSVE.

2. *Appendit funiculum coccineum in fenestra.* 13.

EX LIBRO IUDICVM.

7. *Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita ru-
tilent. Cursum.* 57.
9. *Nunquid possum deserere pinguedinem meam, qua & Dij vi-
uantur & homines. Cursum.* 278.
12. *Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, &c.
Illustratur Hispanismo.* 72.
14. *Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem
meam. Tractatur diligenter & nouiter de Vitulae
Symbolo.* 225.

EX II. REGVM.

2. *Suscitat de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Ex-
plicatur ex ritu veteri.* 260.
14. *Cadens Ioab super faciem suam in terram, adorauit, & be-
nedixit*

- nedixit Regi. Illustratur Hsp.* 42.
- Quarunt extinguere scintillam meam, vt non su-
perfit viro meo nomen, & reliquiae super terram.*
- Nouiter.* 131.
18. *Absalon erexerat sibi adhuc cum viueret titulum, &c.* 298.
19. *Ergo ne hodie interficietur vir in Israel? An ignoro me ho-
die factum Regem super Israel. Nouiter.* 262.

EX III. REGVM.

21. *Benedixit Naboth Deum & Regem; quare ob-
rem eduxerunt eum, &c. Nouiter, & cum
Hispanismo.* 43.
- Non extinguas lucernam Israel.* 144.

EX III. REGVM.

6. *Malleus, & securis, & ferramentum non sunt audita in
domo cum edificaretur.* 83.
9. *Et vnusquisque tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus
eius, &c.* 102.
23. *Destruxit quoque adiculas effeminatorum, quae erant
in domo Domini, pro quibus mulieres texe-
bant quasi domunculas luci. Nouiter, & ex pro-
fesso.* 109.

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

16. *Omnes enim Dij populorum Idola.* 79.

EX LIBRO III. ESDRAE

3. *Vt daret semini Iacob legem, & generationi Israel dili-
gentiam, &c. Veruntamen non abstulisti ab eis cor-
malignum, vt faceret in eis lex tua fructum. Nouiter
& cum Hispanismo.* 77.

10. Tu ergo noli timere &c. Sed ingredere, & vide splendorem
aedificij &c.

174.

EX LIBRO ESTHER.

7. Quod ille audiens illico obstupuit, &c.

11.

EX LIBRO IOB.

1. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordi-
bus suis. Nouiter & cum Hispan.

42.

2. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quae pos-
sident, nisi in faciem benedixerit tibi. Nouiter & cum Hispan.

19. 42

3. Misere mihi mei saltem vos amici mei, quia manus Domini te-
tigit me. Nouiter ex antiquo ritu.

19.

2. Benedic Deo, & morere. Nouiter & cum Hispan.

42.

9. Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis,
& spes illorum abominatio animae. Illustratur etiam His-
panismo.

64.

13. Quare lacerō carnes meas dentibus meis, & animam meam
pono in manibus meis? Ex professo & nouiter, cum His-
panismis.

71.

17. Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

Liberame, & pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet con-
tra me. Diligenter expenditur per integrum in caput.
Explicantur ex ritu Veteri versiones, & illustrantur
Hispanismis.

18.

17. Prædam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient. Il-
lustrat. Hispan.

64.

19. Spoliavit me gloria mea, &c.

201.

20. Nec est satiatus venter eius, &c.

75.

29. Iustitia indutus sum, & vestiui me quasi vestimento, & diade-
mate iudicio meo. Explicatur ex ritu Veteri iudicantis.

201.

29. Cum ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei, non
cadebat in terra.

291.

31. Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus ini-
quitatem

iniquitatem. Illustratur etiam Hispanismo.

70.

ibid. Si lenaui super pupillum manum meam, etiam cum viderem
me in porta superiorem. Nouiter ex more veteri, & illustra-
tur Hispanismo

21.

ibid. Et letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum ma-
num meam ore meo. Nouiter cum Hispanismo.

266.

ibid. Vt desiderium meum audiat omnipotens, & libram scribat ip-
se qui indicat.

22.

EX PSALMIS.

3. Reges eos in virga ferrea. Ex professo, & varie, cum lu-
ce Hispanismis.

85.

Et tanquam vas figuli confringes eos. Aptæ & noua
explicatione diligentius & curiosius tractatur, satis
ex professo.

95.

Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, &
pereatis de via iusta. Illustrat. Hispanismo.

92.

Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Il-
lustratur Hispanismo.

ibidem.

3. Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit ini-
quitatem. Illustratur Hispanismo.

50.

8. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Cursim.

52.

9. Parauit in iudicio thronum suum. Cursim.

202.

14. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui de-
norant plebem meam sicut escam panis? Cursim.

79.

Prius quam intelligerent spina vestra rhamnum sicut vi-
uentes, sic in ira absorbit eos. Explicatur etiam
Hispanismo.

30

16. De vultu tuo iudicium meum podeat, oculi tui videant
æquitatem. Diligenter & acutè tractatur.

63.

17. Posuisti ut arcum arcum brachia mea.

83.

Quoniam tu populum humilem saluum facies, &
oculos superborum humiliabis. Illustratur, etiam
Hispanismo.

146.

Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.

ibidem.

18. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Curiose ac nouiter. 157.
- Ab oculis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. 51.
21. Quare me dereliquisti, longe à salute mea verba delictorum meorum. 53.
- Tu autem in sancto habitas laus Israel. Explicatur etiam Hispanismis. 53.
22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuae ite me collocabit. Illustratur Hispanismis. 91.
22. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians præclarus est. 26.
26. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumptus me. Ex ritu veteris Illustr. Hispan. 34.
28. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia; vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus Cedros Libani. Diligenter excutitur, atque illustratur. 95.
31. Firmabo super te oculos meos. 62.
32. Exultatio mea, erue me à circumstantibus me. 52.
33. In Domino laudabitur anima mea. Nouiter. 53.
34. Quasi iroximū & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Subannauerunt me subannatione: frenduerunt super me dentibus suis. Cursum. 28.
36. Dixit iniustus vs delinquat in semetipso, non est &c. Apertè explicatur. 24.
36. Noli amulari in malignantibus; neque zelaueris facientes iniquitatem. 248.
- Quoniam tanquam fenum velociter arefcend, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Illustratur Hulp. 79.
40. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris &c. Cui sim. ibidè.
- Humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. 25.
- Quare faciem tuam auertis. Ex ritu veteri. 261.
43. In Deo laudabimur tota die. ibidè.
44. Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea Regi. Illustratur Hispanismo. 53.

Lingua

44. Lingua mea calamus scribae velociter scribentis. Ex professo & cum Hispanismo. 45.
- Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis propterea benedixit te Deus in æternum 187.
- Accingere gladio tuo super femur tuum: potentissime 187.
- Specie tua, & pulcritudine tua intende, prospere procede, & Regna. Nouiter & ex professo cum suis Hispanismis. ibid.
- Adducentur Regi Virgines post eam &c. 190.
48. Vocauerunt nomina sua in terris suis. 153.
49. Ignis in conspectu eius exardescet. Ex ritu veteri. 299.
- Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolor. 145.
- Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tue ponebas scandalum. Illustratur etiam Hispanismo. 24.
50. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. 11.
51. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum &c. Viue ad Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in æternum. Nouiter, & cum Hispanismo. 100.
54. Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Molliti sunt sermones super oleum, & ipsi sunt iacula. Illustratur etiam Hispanismo. 277.
57. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa. 23.
- Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. 49.
- Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Explicantur, & illustrantur Hispanismo. ibidè.
65. Date gloriam laudi eius. Id est, magnificentie. 54.
71. Coram illo procident æthiopes, & inimici eius terram lingent. Explicatur etiam Hispanismo. 259.

Z 2

Ex

71. *Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo. Nouiter & cum Hispan.* 35.
72. *Verumtamen propter dolos posuisti eis; deicisti eos dum alleuarentur, &c. Magna pars Psalmi Paraphrasi Latina & Hispana explicatur.* 29.
77. *Narrantes laudes Domini, & virtutes eius. Explicatur Hispanismo.* 54.
Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulcritudinem eorum in manus inimici. 185.
78. *Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meae. Explicatur etiam Hispan.* 47.
Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. Illustratur etiam Hispan. *ibidē.*
92. *Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem.* 185.
94. *Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes Deos.* 66.
96. *Ignis ante ipsum procedet.* 145.
104. *Laudamini in nomine sancto eius. Illustratur Hispan.* 53.
105. *Et eiecit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.* 16.
Et vt deijceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus. Illustratur Hispan. *ibidē.*
106. *Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suos humiliati sunt. Explicatur Hispanismo.* 30.
108. *Deus laudem meam ne tacueris. Explicatur Hispan.* 53.
Induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora eius. Explicatur Hispan. 25.
112. *Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem.* 260.
Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Explicatur ad ritum veterem. 260.
117. *Circunderunt me sicut apes, &c.* 306.
Constituite diem solemnem in condensis. 211.
118. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Illustratur etiam Hispanismo.* 100.
Os

118. *Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Illustratur etiam Hispan.* 100.
Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Explicatur etiam Hispanismo. 72.
Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 52.
Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi. Explicatur, & illustratur Hispan. 35.
127. *Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensae tuae. Nouiter & cum Hispanismo.* 277.
132. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbā Aaron.* 267.
138. *Suscepisti me de utero matris meae. Illustratur etiam Hispanismo.* 34.
Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti. 212.
140. *Corripiat me iustus in misericordia, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Tractatur diligenter, & illustratur Hispan.* 25.
170. *Leua manus tuas in superbias eorum. Illustratur Hispanismo.* 16.
Gloriati sunt qui oderunt te &c. Posuerunt signa sua signa. Explicatur etiam Hispan. *ibidē.*

E X P R O V E R B I I S.

1. *Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Explicatur ad ritum veterem.* 15.
5. *Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius.* 24.
Si te lactauerint peccatores. 157.
6. *Si sponderis pro amico tuo, defixisti manū tuam apud extraneum. Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus sermonibus proprijs. Explicatur ex professo, & illustratur Hispanismo.* 208.
6. & 24. *Et veniet tibi quasi viator egestas, & paupertas quasi vir armatus. Si autem impiger fueris, veniet vt fons messis tua. &c. Nouiter ex professo.* 177. & 179.

8. *Deliciae meae esse cum filiis hominum . Nouiter cum Hispanismo.* 306.
11. *Annulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.* 33.
14. *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat.* 31.
13. *Lucerna autem impiorum extinguetur.* 147.
16. *Vir iniquus laculat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.* 26.
21. *Exaltatio oculorum, dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. Explicatur, & illustratur Hispanismo.* 146.
22. *Qui pronus est ad misericordiam benedicetur. Explicatur Hispanismo.* 41.
- Non facias violentiam pauperi, &c. Quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius. Explicatur nouiter ad ritum veterem.* 20.
- Non esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Explicatur etiam Hispanismo.* *ibidem.*
23. *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa.* 147.
24. *Ne amuleris impios, quoniam non habent futuram spem mali. Illustratur etiam Hispanismo.* *ibidem.*
1. *Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Explicatur etiam Hispanismo.* 50.
- Fortitudo & decor indumentum eius.* 185.

EX LIBRO ECCLESIASTES.

1. *Cunctae res difficiles; non potest eas homo explicare sermone.* 74.
- Non satiatur oculus visu, nec auris auditu adimpletur. Nouiter ex professo, & cum Hispanismo.* *ibid.*
- E X

EX CANTICIS.

1. *Osculetur me osculo oris sui: quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantis vnguentis optimis. Tractatur nouiter ac diligenter.* 173. & 175.
- Trabe me post te: in odorem curremus vnguentorum tuorum. Idemdem explicatur.* *ibidem. & 157.*
- Oleum effusum nomen tuum. Tractatur aequè ac superiora.* *ibid.*
- Introduxit me Rex in cellaria sua. Exultabimus, & letabimur in te, memores vberum tuorum super vinum. Explicatur nouiter ex ritu nuptiali.* 157.
- Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol.* 59.
4. *Sicut vitæ corcinea labia tua. Aptè explicatur.* 14.
5. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, &c. Caput eius aurum optimum, coma eius sicut elata palmarum, nigra sicut coruus. Explicatur aptè & illustratur.* 283.
- Electus ex millibus. Nouiter.* 5. & 188.
- Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo.* 174.

EX LIBRO SAPIENTIAE.

2. *Ambulamini vias difficiles; Nouiter & cum Hisp.* 75.
- Venite coronemus nos rosis ante quam marcescant, & vitamur creatura, tanquam in iuuentute celeviter. Non pretereat nos flos temporis. Curiosè explicatur, & illustratur Hispanismo.* 76.
14. *Aut obscura sacrificia facientes, aut insaniam plenas vigilias habentes.* 114.

EX LIBRO ECCLESIASTICI.

3. *Fili suscipe nequam patris tui. Explicatur etiam Hispanismo. se* 34.
6. *Pacifici sunt tibi multi, consiliarius vnus è mille.* 56.
- Zz 4 Sicur

11. Sicut enim erubescant prae cordia fetentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & ut caprea in laqueum, sic & cor superbiorum, & sicut prospector videns casum proximi sui: Nouiter & ex professo. 251
12. Est enim homo marcidus, & egens &c. & oculus Dei respexit illum in bono. 61.
13. Amicus verus medicamentum vitae, & immortalitatis; Locupletatur. 58.
14. Pendus super se tollit, qui honestiori se communicat. Illustratur Hispanismo. 76.
15. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit. 291.
16. Et omnia opera illorum velut Sol in conspectu Dei. Et oculi eius sine intermissione inspicientes in eum. Illustratur Hispanismo. 57.
17. Flores mei fructus honoris & honestatis. Explicatur etiam Hispanismo. 76.

E X I S A I A.

2. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. 302.
3. Et erit pro zona funiculus. 209.
9. Et lenabit Dominus hostes Rasir super eum. &c. in omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. &c. 16.
11. Et leuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terrae. Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Iudicabit in iustitia pauperes, &c. 5.
16. Et preparabit in misericordia solium &c. 15.
30. Et erit vobis iniquitas haec sicut interruptio cedens, & requisita in muro excelsio. 205.
43. Sciu enim quia durus es tu, & neruus ferreus &c. 203.
7. Sede in puluere &c. Vbi alia eiusmodi ex ritu veteri. 50.
49. Lenabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. 84.
- 264.

- meum. Ex ritu veteri. 15.
- Et erunt Reges nutritij tui &c. Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. 259.
52. Excutere de puluere, consurge, &c. 34.
52. Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percusum à Deo &c. Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longauum. 48.
56. Dabo eis in Domo mea, &c. nomen melius à filiis, & filiabus. 287.
57. Et post ostium & retro postem posuisti memoriale tuum. &c. 231.
63. Tu Domine Pater noster, à seculo nomen tuum. &c. 119.
68. Propter nomen meum longe faciam furorem meum, & laude mea infrenabo te. Expenditur nouiter ac diligenter, ut pleraque ex superioribus. 233.
- 54.

E X H I E R E M I A.

1. Ecce constitui te hodie super gentes & regna, &c. 95.
2. Quomodo conuersa es mihi in prauum vitis aliena. Nouiter & cum Hispano. 50.
3. Frans mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Nouiter. 297.
17. Tu es laus mea, & diem hominis non desideravi. Nouiter & cum Hispanismo. 55.
20. Quomodo confunditur fur, sic confusi sunt. 11.
25. Et perdam ex eis vocem gaudij, & vocem letitiae, vocem mola, & lumen lucernae. Nouiter. 135.
- Tbren. 3. Dabit in puluerem os suum, si forte sit spes. Ex ritu veteri. 259.
4. Rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulciores, &c. Diligenter expenditur. 282.

E X B A R V C H.

1. Es abiuimus vnusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari Dejs alienis, facientes mala ante oculos Dei nostri.

SACRAE SCRIPTURAE.

- Explicatur aptè etiam Hispanismo. 78.
 2. *Aperi oculos tuos & vide.* 62.
 6. *Mulier autem circumdatae funibus in vijs sedent, succenden-
 tes ossa olinarum. Cum autem aliqua ex ipsis attraxit ab
 aliquo transunte, dormierit cum eo, proxima sua expro-
 brat, quod digna non sit habita, sicut ipsa; neque funis eius
 disruptus sit. Tractatur ex professo diligenter ac noui-
 ter per ipsa duo capita. 207.
 Coronas certè habent aureas. &c. 223.*

EX EZECHIELE.

16. *Transiens vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum
 esses in sanguine tuo, vive. Ex ritu veteri. 34.
 Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde
 consuta. &c. 108. & 213. & 118.
 Ecce ego extendam manum meam, & auferam iustificatio-
 nem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Pa-
 lestinarum. Nouiter. 35.
 Fecisti tibi imagines masculinas, &c. 223.
 23. *Posuerunt armillas in manibus eorum. &c. 210. & 223.*
 32. *Quo pulcrior es, descende, & dormi cum incircumcisis. Il-
 lustratur etiam Hispanismo. 186.*
 36. *Ecce ego extendam manum meam, ut gentes, quae in circui-
 tu vestro sunt, ipsa confusionem suam portent. 16.**

EX DANIELE.

2. *Et digitos pedum ex parte fictiles, &c. 87.*

EX OSSEA.

10. *Efrain vitula docta diligere trituram. Nouiter & ex
 professo. 226.*
 14. *Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, &
 odor eius vt Libanus. 277.*

E X

I N D E X.

E X A M O S.

2. *Super vestimentis pigneratis accubuerunt iuxta omne alta-
 re, & vinum damnatorum bibebant, &c. Tractatur ex
 professo per multa capitâ. 106.*

E X M I C H E A.

1. *Et omnes mercedes eius comburentur, & omnia idola eius
 ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis
 congegata sunt, & vsque ad mercedem meretricis
 reuertentur. Tractatur ex professo, ac diligenter. 211.
 & deinceps.*

E X N A H V M.

1. *Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis, 6. & 286.*

E X H A B A C V B.

1. *Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, videre
 pradam & iniustitiam contra me? Nouiter & aptè
 ad proxima. 11.*

E X A G G E O.

2. *Desideratus cunctis gentibus. Cursum ac cum His-
 panismo. 15.*

E X Z A C H A R I A.

1. *Loquebatur in me verba bona, verba conso-
 latoria. 44.*
 3. *Et ostendit mihi Dominus Iesum Sacerdotem
 magnum*

Aaa 2

magnum

SACRAE SCRIPTURAE.

- magnum &c. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis. Explicatur diligenter ac nouiter.* 10.
His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. 59.
 11. *Quia ecce ego leno manum meam super eos, & erunt pradae his, qui seruebant sibi, & cognoscetis &c.*
 Ex ritu veteri. 16.
 15. *Egredietur Dominus & praeliabitur contra gentes, & stabunt pedes eius super montem oliuarum. Diligenter ac nouiter.* 274.

EX MALACHIA.

4. *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiae, & sanitas in pennis eius Explicatur etiam Hispan.* 58.

EX LIBRO I. MACHAB.

13. *Et edificabit Simon sepulcrum patris sui, &c. Usque ad, Et iuxta arma naues sculptas. Tractatur ex professo.* 307.

EX LIBRO II.

4. *At ille commendatus Regi, Cursum, & Hispanie.* 39.

EX MATHEI EVANGELIO.

5. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum.* 64.
 6. *Tu autem cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans. Explicatur ad ritum Hebraeorum.* 26.
 20. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Illustratur Hispanismo.* 41.
 25. *Simile est Regnum Caelorum decem Virginibus. &c. Tractatur parabola ex professo: vbi de ritu nuptiali Hebraeorum.* 152.

EX

I N D E X

E X B. L V C A.

1. *Suscipit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. Ex professo, & cum Hispanismo.* 34.
 7. *Veni in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, &c.* 27.
 12. *Sint lumbi vestri praecincti, & lucerne ardentes in manibus vestris. &c. Ex professo. Dico vobis quod praecinget se, & faciet illos discumbere. &c. Ex professo.* 159.
Euge serue bone & fidelis, &c. Intra in gaudium Domini tui. 164.
 165.

EX EVANG. D. IOANNIS.

12. *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.* 4.
 13. *Sciens Iesus quia venit hora eius. Nouiter.* 305.
 16. *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Nouiter, & ex professo.* 131.

EX ACTIS APOSTOLORVM.

13. *Herodes autem vestitus veste Regia, &c.* 200.

EX EPISTOL. PAVL. AD ROMANOS.

3. *Iniquitas nostra iustitiam Dei commendat. Explicatur etiam Hispanismo.* 39.
 5. *Commendat Deus caritatem suam in nobis &c. Illustratur etiam Hispanismo.* 38.
 8. *Conformes fieri imagini filij eius.* 48.

A D E P H E S I O S

4. *Ambulant in vanitate sensus sui. Explicatur Hispanismo.* 50.
 Aaa 3 EX

SACRAE SCRIPTURAE.

EX I. PETRI.

4. Si exprobramini in nomine Christi, &c.

132.

EX APOCALYPSI.

1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.	7.
3. scribam super eum nomen Dei mei.	298.
14. Habentes nomen eius, & nomē patris eius scriptū in frōtibz suis.	ibid.
17. Et in fronte eius nomen scriptum mysterium &c. Nouiter.	297.
17. Et amictus erat veste aspersa sanguine. Nouiter ac diligēter.	10.

INDEX

QUORVNDAM LOCORVM, QUI
EX HVMANIORIBVS LITTE-
RIS EXPLICANTVR.

EX CATVLLO.
1. lib. Epist. ad Lollium. *Quae se cō-
mendat tonsa cute.* 38.
Ad Manlium. *De meliore nota.* 37.
In quādā. *Ruborem ferreo canis expri-
mamus ore.* 101.
Lib. 3. Ode 6. *Et fingitur arubz.* 97.
Lib. Ode 9. *Purpureis ales olori-
bus.* 281.

EX CICERONE.
1. De Orat. *Ex iure manu conser-
tum vocarent.* 17.
Lib. 7. Fam. Epist. 29. *De meliori
nota commenda.* 37.
EX IUVENALE.
Sat. 9. *Tollis enim, & libris actorū
spargere gaudes, &c.* 125.
Sat. 10. *Numinibus vota exaudita
malignis.* 77.
Sat. 12. *Et matutinis operatur festa
lucernis.* 136.

EX HOMERO.
Iliados. 1. *Procubuitque thero ge-
nua amplexata sinistra.* 256.
EX HESIODO.
In Theogonia. *Illic Dei Inferi in
interiore parte aedes resonantis.* 94.
EX MARTIALI.
Lib. 5. in Marullum. *Qui te fer-
re oleum dixit in auriculam.* 23.
Lib. 6. de filio Domitiani. *Nascere
Dardanio promissum nomē Iulo.* 231.
Lib. 8. de ludis Stellæ. *Quod spec-
tatorē te tua laurus habet.* 144.

EX OVIDIO.
Lib. 1. Amor. Elegia 3. *Injiciam
dominas in mea iura manus.* Et 4.
Factor. *Quem Venus iniecta &c.* 18.
Libro 2. Amor Elegia 5. *Asy-
rium femina tinxit ebur.* 282.
Libro 3. Amor. Elegia 12. *Præ-
buerant*

EX LITTERIS HVMANIOR.

buerant latas veste iacente vias. 105.
 Lib. 1. *Festor. Prospera lœx oritur*
linguisque animisque fanete. 39.
 Libro. 1. *Trist. Eleg. 4. Si vox*
infragilis. 81.
 Lib. 3. *Trist. Eleg. 3. Sic medi-*
cunt aliena locutum. 49.
 Lib. 1. *Metamor. Magna peis*
Phæron. 68.
 In Epistola. *Didonis ad Æneam.*
Et mihi marmorea, &c. Apposita
frondes vellera & alba tegunt. 120.

EX PERSIO.

Satyr. 5. *Teneros tu suscipis an-*
nos. 32.
 Satyr. *At cum Herodis venere*
diēs. 133.

EX VTROQUE SENECA.

Epist. 96. *Accendere aliquem lu-*
cernas Sabbatis prohibeamus. 139.
 Controuer. 2. *In omnem motum*
corporis confringitur. 97.
 In Throade. Act. 3. *Fata si miseros*
insuant, Habes salutem, &c. 309.
 In Thyeste. sub initium. *Ornetur*
altum columnen, &c. Dignus aduen-
tu tuos splendescat ignis. 238.

EX TIBULLO

Lib. 2. *Eleg. 1. Omnia sint opera-*
ta Deo. 237.

Ibidem. *Currumque sequantur Ma-*
tris lasciuo sidera fulua chero. 158.
 Lib. 3. *Eleg. 4. Me quondā Ad-*
meti nincas panisse inuencas. 127.

EX VIRGILIO.

Egloga. 4. *Et incipient magni pro-*
cedere menses. 65.
 Ibidem. *Incipe parue puer risu cog-*
noscere matrem. &c. 292.
 Eglog. 5. *Amat bonus otia Daph-*
nis. 44.
 Georgicorum lib. 2. *Difficiles*
primam terræ, collesq. maligni. 73.
 & 77. *Vbi alij quoque similes*
loci ex varijs auctoribus explicā-
tur.
 Ibidem. *Non mihi si linguæ centum,*
&c. Ferrea vox. Tractatur vber-
rimè & multum Græci, tum
Latini auctores explicantur, à
Fol. 80. & deinceps.
 Æneid. 1. *Quale manus addant ebo-*
ri decus. 283.
 Ibidem. *Sunt hic sua præmia laudi* 52.
 Ibidem. *Crinibus Iliades passis pe-*
plumque ferebant. 104.
 Æneid. 2. *Festa velamus fronde*
per urbem. 121.
 Ibidem. *Tyrrhenique duces, &*
versis Arcades armis. 195.
 Æneid. 3. *Tu mœnia magnis Mag-*
na para. 67.
 Æneid. 4. *Magnisque agitant sub*
legibus orbem. 67.
 Ibidem.

QVI LOCI EXPLICENTVR.

Ibidem. *Velleribus niueis, & festa*
fronde, &c. 120.
 Ibidem. *Ipse ante alios pulcerrimus*
omnes Infer: se socium Æneas. 180.
 Ibidem. *Haud illo segnior ibat Æ-*
neas, &c. 183.
 Æneid. 5. *Primam merui, qui laude*
coronam. 52.
 Æneid. 6. *Magnum si pectore pos-*
sit, &c. 68.
 Æneid. 7. *Hoc Priami gestamen*
erat, cum iura vocatis, &c. 193.
 Æneid. 10. *Purpureum pennis,*
&c. 285.
 Ibidem. *Quid tibi nunc, &c. pro lan-*
dibus istis. 52.
 Ibidem. *Iniecyce manum Par-*
cæ. 18.
 Æneid. 12. *Obscœne volucres.* 40.
 Ibidem. *Indum sanguineo veluti*
violauerit ostro. 282.

EX LEGE.

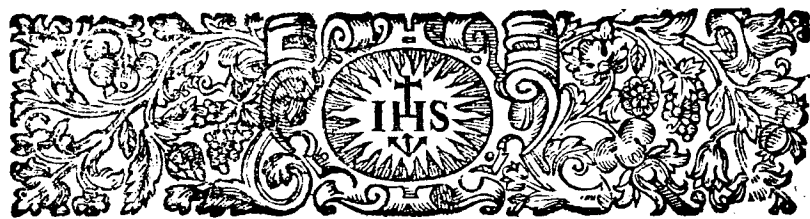
Penult. Cod. De naufragijs. *Le-*
uato velo iudicare. 318.
 Ex lege Charidemus. *Tract. De pol-*
licit. Munus edere. 317.

LECTOREM MONEO.

Cum hos, tum etiam alios scriptores sacros, profanos, Poe-
 tas, Historicos, Græcos, Latinos, Ecclesiæ Patres, pluribus
 locis explicatos, aut illustratos: qui in singulis pa-
 ginis legentibus tam obuij sunt, vt su-
 peruacaneum videatur, velle
 omnes sigillatim
 indicare.

 *

I N D E X.
R E R U M . E T V E R -
B O R U M .

A bbaris Sagitta quid. 90.	<i>Adorata imagines imperatorum in-</i>
<i>Abbaris sapientiae doctor,</i>	<i>signis. 2.</i>
<i>& Abbarides quicūq; doctri-</i>	<i>Edes quando ramis coronatae</i>
<i>na florent, appellati. ibid.</i>	<i>apud Hebraeos, aliasque nationes.</i>
<i>Abire in sensum cordis,</i>	<i>122. & deinceps.</i>
<i>quid. 78.</i>	<i>Adium cultus in festis. 136.</i>
<i>Abrahamus multa ex suis posteris</i>	<i>Aegyptij arbores, pecora, & alia ru-</i>
<i>tradidit. 332.</i>	<i>brica illinunt adversus incen-</i>
<i>Accendimur ad pugnam iniuriae mo-</i>	<i>dium. 12.</i>
<i>numentis ante oculos obiectis. Cu-</i>	<i>Aeneus serpens cuius rei symbolum in</i>
<i>riose tractatur. à fol. 7.</i>	<i>sacris. 82.</i>
<i>Accubitum in templis ad epulas &</i>	<i>Aenea caro apud Job. 84. & 87.</i>
<i>Venerem delibandam. 115.</i>	<i>Aequitas causae animos facit. 12.</i>
<i>Actorum libri qui. 123.</i>	<i>Aequitatem videre quid apud Regiū</i>
<i>Adolescentium mores ad antiquam</i>	<i>Psaltem. 63.</i>
<i>regulam exigebat Lydus apud</i>	<i>Aëris flores cuncta bona terres-</i>
<i>Plantum. 312.</i>	<i>tria. 76.</i>
<i>Adorare quid. 266.</i>	<i>Aerea vox. 82.</i>
<i>Adorandi ritus. ibid.</i>	<i>Aerea aternitatis symbolum. ibidem.</i>
<i>Adorata signa in bello. 3.</i>	<i>Aerea frons Isaia. 48. 84.</i>

<i>Arcu manus.</i>	87.	<i>Amicus nouus vinum nouum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Arcum limen.</i>	94.	<i>Amici custodes amicorū vigilēs.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Es inter metalla vocalissimum.</i>	82.	<i>Amici reip. fulcrum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Es pro ferro usurpatum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Amici lux & duces amicorum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Alexandri thesauri amici.</i>	59.	<i>Amicus verus medicamentum vni-</i>	<i>us.</i>
<i>Albi equi & rasi Apoc. 19.</i>	10.	<i>& immortalitatis.</i>	58.
<i>Alienus, alienari, alienatio quid in</i>		<i>Amici veri officia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>humanis sacrificijs litteris.</i>	49.	<i>Amici multarum interdum origo</i>	
<i>Aliena loqui.</i>	<i>ibid.</i>	<i>calamitatum.</i>	59.
<i>Alienati sunt peccatores.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Amici amicorum oculi.</i>	60.
<i>Alieni filii qui.</i>	47.	<i>Amici verba medela commoda.</i>	58.
<i>Alienum, idest, vitiosum atq; corrup-</i>		<i>Amici sponsi, & familiares qui.</i>	163.
<i>tum.</i>	48.	<i>& in Appēdice cap. 23. in indice.</i>	
<i>Alienum pro incommodo, & no-</i>		<i>Amici Regum purpurati; maximè</i>	
<i>xio.</i>	<i>ibid.</i>	<i>iudices.</i>	203.
<i>Alienata mens.</i>	49.	<i>Amici laudandi. 252. & quatenus</i>	
<i>Aliena vitis, infragifera & stul-</i>		<i>laudandi.</i>	253.
<i>ta.</i>	50.	<i>Amor amarus.</i>	24. & 59.
<i>Alieni peruersi.</i>	51.	<i>Amor tyrannus dulcis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Alienatio operantibus iniquita-</i>		<i>Amoris natura, & ingenium.</i>	59.
<i>tem.</i>	50.	<i>Amor tuatur amatos.</i>	57.
<i>Ambulare vias difficiles.</i>	75.	<i>Amor melle & felle fecundissi-</i>	
<i>Amantium ingenium.</i>	227.	<i>mus.</i>	59.
<i>Amarum ex dulci.</i>	24.	<i>Amor crudeliter iudit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amicitia symbolum Sol.</i>	56.	<i>Amoris symbolum lac.</i>	157.
<i>Amicitia veterimæ probanda, vt</i>		<i>Animam gestare, aut ponere in ma-</i>	
<i>vina.</i>	57.	<i>nibus.</i>	70. & 71.
<i>Amicus vt Sol vnicus.</i>	56.	<i>Animam esse in manibus.</i>	72.
<i>Amicus aurum optimum, thesaurus</i>		<i>Animi impiorum vt absint à Diui-</i>	
<i>ingens.</i>	<i>ibid.</i>	<i>na similitudine.</i>	48.
<i>Amicorum fidelium laudes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Antigenidæ opportunè dictum.</i>	321.
<i>Amici idem semper animus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Antiphanis parasitus massa ferri.</i>	87.
<i>Amicus nunquam ex animo irasci-</i>		<i>Antiphrasis Grammaticorum reijci-</i>	
<i>tur.</i>	56.	<i>tur.</i>	42.
<i>Amicus molestiarum allenamen-</i>		<i>Apollo Charites & sagittas gesser</i>	
<i>tum.</i>	57.	<i>quo symbolo.</i>	59.

Apostoli

<i>Apostoli oculi Christi.</i>	61.	<i>Bacho & Phœbu cur æterna iunen-</i>	
<i>Apprehendere disciplinam.</i>	92.	<i>ta.</i>	56.
<i>Aragonia proceres vestem mutant</i>		<i>Bachus curas admitt.</i>	<i>ibid.</i>
<i>per Pasascuum.</i>	196.	<i>Barba vile decus.</i>	267.
<i>Arbores lucernatæ, vnctæ, coronatæ,</i>		<i>Barbam tangunt supplices, quo argu-</i>	
<i>& vittatæ.</i>	148. & deinceps,	<i>mento.</i>	257. & deinceps.
<i>Arguere, & statuere contra faciem,</i>		<i>Basiliscus summi sacerdotij symbo-</i>	
<i>apud Davidem, quid.</i>	11. & 12.	<i>lum.</i>	61. & 62.
<i>Arma & fasces in luctu versa.</i>	197.	<i>Bellum iniuste susceptum frangit, at-</i>	
<i>Arma & vestigia tangunt sup-</i>		<i>q; debilitat suscipientem.</i>	9.
<i>plices.</i>	265.	<i>Benedicendi quot modi in sacris lit-</i>	
<i>Aspectus Christi cruci suffixi quid</i>		<i>teris.</i>	41.
<i>efficiat.</i>	8.	<i>Benedicere, salutare.</i>	42.
<i>Athanasius cum luminibus, & vn-</i>		<i>Benedicere pro valedicere, & renun-</i>	
<i>guentorum profusionibus ab Ale-</i>		<i>ciare.</i>	<i>ibid.</i>
<i>xandrinis exceptus.</i>	169.	<i>Benedicere in faciem, quid apud</i>	
<i>Atheniensium Reges sine corona in-</i>		<i>Iob.</i>	<i>ibid.</i>
<i>ter alios iudicant.</i>	198.	<i>Benedicere nunquam pro maledi-</i>	
<i>Autētio quæ in sacris necessaria.</i>	39.	<i>cere.</i>	43.
<i>Atri fluctus apud Virg.</i>	288.	<i>Benignitas Iob in debitores.</i>	22.
<i>Aurora sponsa similis.</i>	158.	<i>Bona verba quid.</i>	40.
<i>Aurea gleba Euripidis Sol.</i>	56.	<i>Bona omnia habere.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Aurea, idest, pulchra.</i>	281.	<i>Bona Iano, Bona Venus, &c.</i>	40.
<i>Auro cinctæ puellæ.</i>	207.	<i>Bona dicere.</i>	41.
<i>Auspiciari quid.</i>	300.	<i>Bona doti dicere.</i>	42.
<i>Auspicia opificum, & Magistra-</i>		<i>Bona verba in sacris.</i>	43.
<i>rum fiebant Calēdis Ianuarijs, ibid.</i>		<i>Bona caelestia cor satiant.</i>	74.

B.

B <i>Abyloniorum mos execrandus in</i>		<i>Bona terrena vix cerni, vix audiri,</i>	
<i>prostituendis feminis ad ætem</i>		<i>nedum capi se sinunt.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Veneris.</i>	207.	<i>Bona terrena vix difficiles, deserta</i>	
<i>Bachi & Solis cur idem numen à ve-</i>		<i>inaccessibilia.</i>	75.
<i>teribus fittum.</i>	56.	<i>Bona terrena flores aeris, siue tempo-</i>	
<i>Bachis fabula ex oraculis sacris.</i>	327.	<i>ris, & quare.</i>	76.

ac commodam habent. *ibid.*
 Bonæ preces. 40.
 Boni Manes. *ibid.*
 Boni viri pro cognatis habendi. 46.
 Bonitatem facere. 79.
 Bonum rectum. 44.
 Bonus dies. *ibid.*
 Bonus Iupiter, siue Optimus cur dictus. *ibid.*
 Bonum in sacris quid. 41.
 Bonus oculus in eisdem litteris, quid. *ibid.*

C.

CÆCI In vitia ruimus. 50.
 Cælum æneum. 74.
 Cenum suibus gratius olet, quam vnguentum. 33.
 Calamo scribæ similis lingua Regij Psalms, quare. 45.
 Calêda Ianuariæ maximè olim festæ & celebres. 299.
 Connivæ in his, & festus per urbem ornatus lucernarum, ac frondium. 299. & deinceps.
 Manumissiones factæ. 301.
 Faustæ inuicem preces, *ibid.*
 Strenæ datæ. 302.
 Nihil triste dictum, factum ve, publice, neque priuatim. *ibid.*
 Neq. vindicatum in noxios. *ibid.*
 Caligula meretricium vestigal exegit. 224.
 Calumniatores vita indigni. 253.
 Calumniatores inuidi cuiusmodi. 251.

ibid. Calumniatorum supplicium. *ibid.*
 Calumniatorum ingenium, & mores. 248. & deinceps.
 Calumniatores hirudinū similes. 249.
 Item cucurbitularum medicabilium, Naptæ, Charadrij, & canum venaticorum. 250.
 Candidus & rubicundus sponsus. 283.
 Canis pretium à Dei templo reiectum. 228.
 Canis pretium quid. 229.
 Canis impudentiæ symbolum. 230.
 Cantu prælia commissa. 243.
 Cantus, qui in bello, cuiusmodi. 244.
 Capillus. Vide Cincinnus.
 Capillus purpureus. 280.
 Capilli Sponsi an nigri. *ibid.*
 Carabandæ, vt vulgo dicitur, origo. 241.
 Carbunculi color. 283.
 Caro Christi cruenta gladius demonum. 10.
 Causæ iniquitas frangit ac debilitat. 9. & deinceps.
 Causæ æquitas animos facit. 12.
 Celeuma quid. 244.
 Cena nuptialis in sponsi domo data. 155.
 Cena seruis data ministrantibus dominis, interdū etiā Regibus. 164.
 Chaldæi purpurati in prælijs. 6.

CHRISTVS.

Christus in Cruce cur in omnes orbis terræ partes spectet. 5.
 Christi

Christi sanguis ebibit, atq. operit sanguinem peccatorum. 7.
 Christi sanguis purpura Regia, qua sui milites in prælium ornantur. 6.
 Christus cur Chlamidem coccineam induitur. 6. & 7.
 Christus in Cruce, tanquam imperator in signo. 3.
 Christus signum, & signifer. 4.
 Christus electus ex millibus. 5.
 Christus vere vexillatus. *ibid.*
 Christus lauit nos à peccatis in sanguine suo. 7.
 Christi conspectus peccati odium gignit. 8.
 Christi conspectus sollicitos nos rededit. *ibid.*
 Christus in Cruce Damonem exanimat. 9.
 Christi passionem aspirat Ecclesia. 14.
 Christus etiam hostes amicè & humaniter suscipit. 15.
 Christi caro cruenta Dæmonis gladius. 10.
 Christi quæ arma in prælio contra Dæmones. *ibid.*
 Christus suscepit nos, quid. 34. et 35.
 Christus vt nas absurdus redemit, explicatur. 35.
 Christus nos ingenuos fecit, & quod Hispanè dicitur, Hijosdalgo. *ibid.*
 Christi nomen quomodo nostrū. *ibid.*
 Christus pro nobis dissoluit. 36.
 Christus quare languores nostros tulerit. 35.
 Christus Rex per antonomasiam. 45.
 Christus desideratus omnibus. 55.
 Christi ab ortu magni dies, magniq. mensis fluxère. 67.
 Christi oculi Pontifices, & Apostoli. 61.
 Christi corpus fideles. *ibid.*
 Christi lex lacti similis. 98.
 Christi nomine petere, quid. 91.
 Christi in nomine exprobrari. 232.
 Christus gentes ad se facilè ac suauiter adduxit. 95.
 Christus miro Dei consilio cum ramis exceptus. 106. & 131.
 Christus Sponsam suam Ecclesiam suo sibi sanguine coemit. 191.
 Christianorum nomen honorabile coram Deo, quomodo intelligatur. 36.
 Christiana disciplina mirabilis virtus. 91.
 Chrysostomus explicatus. 13.
 Cinædi qui. 236.
 Cinædica saltationis origo. 241.
 Cincinnatorum vituperatio. 234. & deinceps.
 Cincinnatulus Dæmon. 240.
 In cincinnatulos Archefilai dictum mordax. 236.
 Cincinnati fugiendi. 240.
 Cincinni puerorum gestamen. 235.
 Cincinni feminarum, & quidem puelarum. *ibid.*
 Cincinni damnati in pueris. *ibid.*
 Cincinni cinædorum nota. 236.

Cincinnati ab Ethnicis damnati. 236.	Color purpureus. 279.
& deinceps.	Color roseus. 283.
Cincinnati testes libidinis. 237.	Commendare quid. 38.
Cincinnati in fronte velut titulus me-	Commendat Deus caritatem suam in
rettricum. 238.	nobis. <i>ibid.</i>
Cincinnati semper in probro. <i>ibid.</i>	Commendatus Regi. 39.
Cincinnatiolim qui gestabat, vix Chris-	Comestiones & stupra ad aras. 113.
tianus habitus. <i>ibid.</i>	Coniunctissimus, qui optimus. 47.
Cincinnati olim ad terrorem in bel-	Configere animam in sacris litteris
lo. 239.	quid. 20.
Cincinnati damnati ab Aposto-	Confringere, idest, facere vt exi-
lis. <i>ibid.</i>	liant. 96. & 97.
Cirrus, vide Cincinnus.	Confringere vas figuli. 95. & deinceps.
Claritudo ab studijs. 33.	Confringere corpus. 98.
Coccinea tunica pugnae signum. 4.	Constantinus Imp. Virgilio 4. Eglo-
Coccinea vitta sponsae labia. 14.	gam de Christi adventu interpre-
Coccineae olim vestes in bello. 6.	tatus est. 65.
Coccineus color tutos praestare credi-	Constantini Imperatoris labarum. 3.
tus. 12.	Conspectus Christi quid efficiat. 8.
Coccineus color sanguinis profusione	Cor verbum eructat. 44.
minatur. <i>ibid.</i>	Cor edere. 72.
Coccineis vittis ornata templorum	Corona seruitus etiam nota. 272.
limina. 13.	Coronae coniuuales an apud He-
Coccineus funiculus olim pueris de	braeos. 168.
collo suspensus, ad auertendū fas-	Coronae inunctae. 170.
cinum. <i>ibid.</i>	Corona victoriae signum. 219.
Coccineum signum metum, & spem	Coronae amantium quid. <i>ibid.</i>
adfert. 12.	Coronatae arbores. 148.
Color puniceus pugnae signum. 4.	Coronatae fores in festis. 121.
Color albus ludicri certaminis sig-	Coronarum olim nullus apud Graecos
num. <i>ibid.</i>	vsus. 168.
Color flavus bellum minatur, &	Coronare quid. 177.
cognitionem habet cum sangui-	Coronatae feminae ad temptum Ve-
ne. 12.	neris. 210.
Color coccineus cur tutos praestare	Coronata etiam tentoria, sine diuer-
creditus. <i>ibid.</i>	ticula

ticula earum. <i>ibid.</i>	Crucis symbola quae. 14.
Coronamenta quid. 211.	Crux sublata bonae spei symbolū. 15.
Coronam qui soluit, amorem sol-	Crux ineffabilis Charitatis opus. 9.
uit. 218.	Cultus adium in festis. 136.
Coronati cur amare dicuntur. <i>ibid.</i>	Cura mordent. 72.
Coronam soluere quid. <i>ibid.</i>	Cursores, & emissarii qui. 178.
Coronati olim Dijs supplicant. 271.	Cydaris Regum quid, & quo sym-
Corpus sine oculis Ecclesia sine ca-	bolo. 205. & 206.
pite. 61.	
Corpus Christi fideles. 61.	
Crimis intonsus Bacho, & Phoe-	
bo. 56.	
Cristae militum olim in bello pur-	
pureae. 285.	
Croco sparsa humus in pompis. 169.	

C R V X.

CRUX signum bellicum maximè	
pro Gentibus conscriben-	
dis. 2.	
CRUX Labaro similis cum Imperato-	
ris imagine & titulo. 2.	
CRUX verum Labarum à leuando la-	
bore dictum. 3.	
CRUX signum cruentum, quia pugnae	
signum. <i>ibid.</i>	
CRUX signum cruentum quia pro no-	
bis contra Dæmones. 3. & 9.	
CRUX signum coccineum in salutem	
credentibus. 6.	
CRUCIS signum purpureum milites	
confirmat, deterret hostes. <i>ibid.</i>	
CRUX solitudinis symbolum. 9.	
CRUX Christi omnes libidines, cupidi-	
tatesq; retundit. 8.	

D.

DADUCHI pueri praeuocentes. 162.
Dæmones ad cruentum Christi
corpus contremiscunt, & transfra-
guntur. 10.
Dæmonū gladius Christus cruci suf-
fixus. <i>ibid.</i>
Daniel Chaldaeorum litteras didi-
cit. 320.
Decorum quid. 188.
Decorum quaecumq; tenent, ea pulcra
esse. <i>ibid.</i> & 192.
Defigere manum Fæbris quid. 20.
Deformis pro imbelli. 184.
Dentes curarum symbolum. 71.
Desiderare, & desiderium, quid. 55.
Detrahere mores, & ingenium. 25.
& deinceps.
Deucalionis fabula ex Noei dilu-
uio. 327.
Deuocbāt se olim imperatorib;. 45.

D E V S.

DEUS à dando dictus. 41.
DEUS laus hominum, idest, robur
Ccc atq;

atq; praesidium.	52.	Difficiles viae.	75.
Deus in sancto habitat, idest, in loco munito, & inexpugnabili.	53.	Difficile nihil Deo.	76.
Deus videt, & miseretur.	62.	Difficile à peccatorum caeno emergimus.	54.
Deum, vt aperiat tantum oculos, & videat, cur propheta roget.	ibid.	Difficultas pro inopia.	76.
Deus cur Opt. Max. dicatur.	66.	Dij bonorum nomine gaudent.	40.
Deus magnus per Antonomastiā. ibid.		Dijs simillimi, optimi.	47.
Deus verè pulcer.	192.	Dij gentium Idola.	79.
Dei symbolum lampas.	145.	Dij coronati infestis.	124.
Dei iustitia.	39.	Diligentiam dedit Deus generationi Israel, vt intelligi debeat.	79.
Deinome liberalitatis & clemētia.	41.	Disciplina Christiana vis.	90.
Dei nomen: cur Principibus, & patronis olim datum.	ibid.	Discipulorum labes inferre magistris, iniquum est.	312.
Dei respectus cur saepe postulatus.	62.	Dispensatoris inter seruos locus & munus.	165. & 166.
Dei montes, cedri, & c. cur.	70.	Diues quasi Diuus.	40.
Deorum simulacra ad ianuas.	138.	Diuerticula funibus distincta apud Herodotum, quid.	213. & 216.
Deorū genua tangunt supplices. 264. & deinceps.		Diuitiae fugaces.	75.
Deorum simulacra ex mercedibus meretricijs.	223.	Docti Solis, & stellarum similes.	33.
Deorum vestes inunctae.	171.	Doctrinae natura.	90.
Deo nihil difficile.	76.	Doctrinae Evangelicae mirabilis virtus.	98.
Diana Orsiloche, quid.	294.	Delor, atq; iracundia, duae in praelio faces.	7.
Dies hominis, quid.	55. & 70.	Dolor mutis vocem expressit.	8.
Dies magnus, pro calamitoso.	68.	Dolorem concipere quid.	50.
Dies extremi iudicij magnus; idest bonus, iustus in primis, deinde etiam damnatus, & quare.	69.	Dolosi hominis ingenium.	23.
Dies primi aduentus Domini cur etiam magnus.	ibid.	Dolos iuxta impios Deus posuit, vt capiantur incauti.	29.
Dies Domini magnus dicitur, quia Domini est.	ibid.	Dolus bonus, & malus.	ibid.
Difficile quid.	73.	Doli sub veri specie.	23.
Difficiles terrae.	74.	Domestici non aliunde quam ex factis aestimandi.	46.
Difficiles homines.	ibid.	Domini quae vis, & ratio.	19.

Domun-

Domunculae luci in libris Regum, quid.	109.	Eruditio timorem creat, imperitia confidentiam.	334.
Doti bona dicere.	42.	Eruditionis laus, vis, & necessitas ostensa saepe toto libro. 5.	
Dura quies apud Virgiliū quid.	83.	Ex iure manu conseruum vocare.	17.
Durum, & Duriter, quid.	ibid.	Excelsa, quid.	118.

E.

Ebur antiquum.	281.	Exprobrari in nomine Christi, quid sit.	232.
Ebur ostro tinctum in delitijs olim habitum.	282.	Extranei pro improbis.	48.
Eboris antiqui color.	ibid.	Extraneus, peregrinus.	47.
Ecclesia, sine capite, corpus sine oculis.	61.	Extraneus hostis.	48. & 59.
Ecclesia iudicium petit à Christo.	63.	Exultare in Domino.	53.
Ecclesiae labia coccinea cur.	14.	Euangelij mira virtus.	98.
Ecclesiae oculi summi Pontifices.	61.	Euripidis acutè dictum, & libere.	321.
Effeminti & meretrices in templo versabantur.	119.		
Elephantus Regiae potentiae symbolum.	265.		
Elisij campi Paradisus.	328.		
Elogia meretricum. 297. Vide etiam Titulus meretricum.			
Equi albi & rursi Apocalip.	19.		
quid.	10.		
Eruflare verbum,	44.		
Eruflat verbum proprie cor.	ibid.		
Eruditio inter humana bona primum locum tenet.	320.		
Eruditionem qui negligunt insulsi & praeposteri habendi.	ibid.		
Eruditionem Graecorum attingere Christianos vetabat Iulianus. ibid.			
Eruditione praestantes viri de nostris.	323.		

F.

Fabellae non inepta in calumniatores.	249.
Fabulae complures poetarum ex nostris litteris inuenta.	327.
Facere bonitatem.	79.
Facies nuptiales Romanis, Graecis, Hebraeis, quot.	154. & deinde.
Facies à pueris feminisq; praetatae in nuptijs.	153.
Fauere linguis.	39.
Fauentia mentis, & corporis.	40.
Fauus distillans labia meretricis.	24.
Feminae in templo vestes iniectas atq; Idolis texebant.	109. & 110.
Feminae olim ad templum Veneris prostituta.	207. & deinde.

<i>Femina ad templum Veneris cur coronata.</i>	210.	<i>Firmare oculos, quid.</i>	62.
<i>Femina circata. Vide Cinnamonus.</i>		<i>Flauus color cognitionem habet cum sanguine.</i>	12.
<i>Femina saluatrices. V. Cinædica salatio.</i>		<i>Bellum minatur.</i>	12.
<i>Femur deosculari, quid.</i>	269.	<i>Flores Dei fructus honoris & honestatis.</i>	76.
<i>Femur tangere, quid.</i>	270.	<i>Flores mundi flores acris, siue temporis.</i>	ibid.
<i>Ferrea vox, Ferreum pectus, &c. 30. & 86.</i>		<i>Flores, & coronæ in principes iactæ.</i>	130.
<i>Ferrea nox.</i>	85.	<i>Flores purpurei.</i>	281.
<i>Ferrea inflexibilia.</i>	93.	<i>Fluctus atri, quid.</i>	288.
<i>Ferrea virga quid sit. 85. & deinde.</i>		<i>Folijs simile genus hominum.</i>	132.
<i>Ferrens somnus.</i>	83.	<i>Frangere quid.</i>	96.
<i>Ferreum limen.</i>	86.	<i>Frangi anubus, quid.</i>	97.
<i>Ferream pro solido.</i>	87.	<i>Frons ærea.</i>	84.
<i>Ferreum inexpugnabile.</i>	ibid.	<i>Fugax vita mortalis.</i>	75.
<i>Ferreum quod nihil ab alijs detrimēti capit.</i>	ibid.	<i>Fugaces diuitiæ.</i>	ibid.
<i>Ferrens animus, fortis.</i>	93.	<i>Fulcrum Reip. amici.</i>	57.
<i>Ferreum cor Mortis.</i>	94.	<i>Fundus Optimus maximus quis.</i>	66.
<i>Ferræ massa Anuiphanis parasitus.</i>	87.	<i>Funibus lecti, & tabernacula distendi solita.</i>	115. & 213.
<i>Ferrum cuius rei symbolum.</i>	81.	<i>Funem dirumpi, quid Baruch 6. 13. & 218.</i>	
<i>Festa frons.</i>	120.	<i>Funiculus coccineus Christi sanguinis symbolum.</i>	6.
<i>Festus ornatus, rami, & lucernæ. Sæpius. lib. 2.</i>		<i>Funiculus coccineus salutis symbolum.</i>	6.
<i>Festum iuninum apud Græcos.</i>	134.	<i>Funiculus coccineus inter puerorum ornamenta.</i>	13.
<i>Fide inbere.</i>	20.	<i>Funiculus coccineus salutis symbolum.</i>	6.
<i>Fideles Christi corpus, & membra.</i>	61.	<i>Funiculus pro vili Zona.</i>	209.
<i>Filij alieni, qui.</i>	47.	<i>Funiculorum obligatio, & diruptio, ex sacris magicis.</i>	217.
<i>Filij mendaces.</i>	48.	<i>Funiculi pro sertis, atq; tabernaculis, in sacris.</i>	212. & 213.
<i>Filij hominum, qui.</i>	188.	<i>Funiculi pro sertis.</i>	211.
<i>Filios parentum similes habere in fidelitate positum.</i>	47.		

Furfurum,

Furfurum, & oliuarum combustio in sacris magicis. 217.

G.

<i>Gadium pro cena.</i>	165.
<i>Gentes cum cedris comparata.</i>	96.
<i>Gentes ad Christum alacres & exultantes veniunt.</i>	96. & 99.
<i>Gentilium ex libris quedam assumpta à Mose, & Prophetis.</i>	322.
<i>Gentilium libri quantum adiuuent ad sacros intelligendos, ibidem, & per totum librum 5.</i>	
<i>Genua recidere, quid.</i>	97.
<i>Genua tangere.</i>	257.
<i>Genua Djs æquæ atq; hominibus in supplicando tangi solita.</i>	264.
<i>Genua Deorum incerare.</i>	ibid.
<i>Genua misericordiæ dicata.</i>	ibid.
<i>Genua cur tangant supplices.</i>	265.
<i>Genua flectere cuius rei symbolum.</i>	ibid.
<i>Genua tangendi mos in posteriora secula derivatus.</i>	268.
<i>Gestare animam in manibus.</i>	70.
<i>Gladus potens in prælio Daemonum Christi cruenta caro.</i>	10.
<i>Gloriosa quæ infert Dominus super nos.</i>	54.
<i>Gorrones Hispanis, qui Latinis vmbrae.</i>	338.
<i>Gymnasia quæ exercitationes pueris præscriberent.</i>	312.

H.

<i>Habitare in sancto, quid.</i>	53.
<i>Hæreticorum obiecta cõtra eruditionis humanæ studiũ dilata.</i>	335.
<i>Hæstæ olim pro Dijs.</i>	86.
<i>Hæstæ coronata.</i>	124.
<i>Hæbræi ad cenam vincti.</i>	26.
<i>Hæbræorum synagoga vmbri contenta.</i>	51.
<i>Hæbræorum feminae vestes Idolis dicabant, & conficiebant.</i>	109.
<i>Hæbræi somnia captabant.</i>	112.
<i>Hæbræi templi scelere polluebāt.</i>	114.
<i>Hæbræorum Regum in iudicando cultus.</i>	199.
<i>Hæbræi prælia cõ cantu ineunt.</i>	224.
<i>Hæbræi supplices an oliuæ ramis velati.</i>	272.
<i>Hæbræi Græcis interdum litteris eruditi.</i>	332.
<i>Hæbræi an Imperatoribus, aut viris principibus cõ ramis obviã prodierint. In Appedice capit. 13. lib. 2. in indice capitum, & fol. 130.</i>	
<i>Hæbræi more gentium somnia captabant, quæstus gratia.</i>	112.
<i>Hæbræi supra & adulteria in Idolorum templis perpetrabant.</i>	113.
<i>Hæbræi tabernacula in Dei templo ex vestibus moliebātur ad conuiuandum.</i>	117.
<i>Hæbræorum in templo effeminati & meretrices versabantur.</i>	119.
<i>Hæbræorum mos in vnguentorum vsu. 74. & deinceps, & in Appedice</i>	

<i>dice cap. i. lib. 3. in indice.</i>	
<i>Hercules pulcer, idest, fortis.</i>	183.
<i>Hercules verus Samson.</i>	328.
<i>Hesiodus multa ex sacris litteris in suam poesim transtulit.</i>	330.
<i>Homines ad imperium quærendi non qui patrij sint, sed qui optimi.</i>	47.
<i>Homini diem non desiderare in sacris litteris, quid.</i>	55.
<i>Hominum genus folijs simile.</i>	132.
<i>Honor facile elabitur.</i>	75.
<i>Honestus in sacris pro diuite.</i>	76.
<i>Honestatis fructus, quid.</i>	ibid.
<i>Hora maturitatis rerum tēpus.</i>	304.
<i>Hora Christi quæ.</i>	305.
<i>Hora vnde dictæ.</i>	304.
<i>Hora Cæli custodes.</i>	ibid.
<i>Hora lectum nuptis parant, & rosas spargunt.</i>	121.
<i>Hora mortales ab inferis excitant.</i>	306.
<i>Hosanna quid.</i>	131. & alijs.
<i>Hospites pro Dijs apud Scythas.</i>	46.
<i>Hostis olim, qui nunc peregrinus.</i>	48.
<i>Humana omnia viæ difficilia, & deserta inaccessibilia.</i>	75.
<i>Humana bona flores sine fructu.</i>	76.
<i>Humana omnia fugacia.</i>	79.
<i>Humana sapientia auro, argento, & vestij Aegyptiorū cōparata.</i>	323.
<i>Humanam sapientiā attingere Christianos vetabat Iulianus.</i>	320.
<i>Humanam sapientiā, qui Christiani exprobrant, absurdi.</i>	321.
<i>Humanae litteræ nostris sunt ornamento.</i>	333.
<i>Humanae sapientiæ necessarius vsus.</i>	319.
<i>Humum fronte ferire, aut tangere, supplicantium gestus.</i>	258.
<i>Humum verrere supplicantium, maxime in Dijs placandis.</i>	259.
<i>Hippocratis filij suem respere cur dicti.</i>	33.

I.

<i>Ani virga quid.</i>	90.
<i>Ianus verus, Noe.</i>	327.
<i>Idola in templo Domini.</i>	109.
<i>Idola ad Ianuas, & compita.</i>	138.
<i>Idolis vestes oblatae, etiam ab Hebraeis in templo Domini.</i>	104. 109.
<i>Idolum nihil est.</i>	78.
<i>Idolum umbra, somnus, simulacrum, spectrum.</i>	ibid.
<i>Ieiunium non ostentandum.</i>	26.
<i>Iesu sacerdos cur indutus vestibus sordidis contra Satanam.</i>	10.
<i>Ignem sacerdotes cur præferrēt.</i>	143.
<i>Ignis Regiæ potentiæ symbolū.</i>	145.
<i>Illiterati pro trunco, & lapide.</i>	32.
<i>Illiterati sibus similes,</i>	33.
<i>Illuminare oculos, quid.</i>	100.
<i>Imagines imperatorum in signis.</i>	2.
<i>Imagines imperatorum pro numinibus adoratæ.</i>	2.
<i>Imperatores vt olim sui ciues alloquerentur.</i>	45.
<i>Imperium optimis tametsi non ciuibus demandandum.</i>	47.
<i>Imperitis omnia noua.</i>	324.
	Imperio

<i>Imperito nullus confidentior.</i>	ibid.	<i>Iniquitatem operari.</i>	50.
<i>Impiorum felicitas facile euanescit.</i>	30.	<i>Iniquitatem parere.</i>	ibid.
<i>Impij pro extraneis habendi.</i>	46.	<i>Initiatorum vestes Dijs oblatae.</i>	104.
<i>Impij quantum absint à Diuina similitudine.</i>	48.	<i>Interruptio cedens quid.</i>	50.
<i>Impiorum oculi deficient.</i>	64.	<i>Inixta monumenta sub oculos posita ad vindictam inflammant.</i>	8.
<i>Impiorum spes inanes.</i>	ibid.	<i>Inuidi calumniatores.</i>	251.
<i>Impios prope doli, & laquei.</i>	29.	<i>Iob cur stultam uxorem appellauit.</i>	19.
<i>Impij eleuati vt cedri libani.</i>	30.	<i>Iōnici motus.</i>	97.
<i>Impiorum letitia dolore mista.</i>	31.	<i>Iudæi semper umbras sectati.</i>	51.
<i>Impij in medio suarum voluptatum capiuntur.</i>	30.	<i>Iudæi vitis aliena.</i>	ibid.
<i>Impinguare caput, in sacris quid.</i>	27.	<i>Iudæi fructum legis amiserunt.</i>	51.
<i>Improbi ex se alios æstimant.</i>	247. & deinde.	<i>Iudicare leuato velo.</i>	318.
<i>Impudentiæ symbolum canis.</i>	230.	<i>Iudices vt vestem mutarent in causa capitis.</i>	195.
<i>Inania quæ apud mortales speciosa.</i>	272.	<i>Iudices qua in veste iudicarent.</i>	ibid.
<i>Incredibilia quæ magna, aut insperata.</i>	45.	<i>Iudices qui purpurati.</i>	201.
<i>Incestos amores meditari.</i>	97.	<i>Iudicis præcipua clementia.</i>	205.
<i>Induere maledictionem.</i>	25.	<i>Iudicum munera.</i>	204.
<i>Infantes expositi.</i>	34.	<i>Iudicum virtutes.</i>	203.
<i>Inferorum aedes resonantes.</i>	80.	<i>Iudicum scepra.</i>	89.
<i>Infractus venter.</i>	81.	<i>Iudicum tribunalia ex polito mare.</i>	ibid.
<i>Ingenium dolosi.</i>	23.	<i>Iudicum apud Hebræos cultus.</i>	199.
<i>Ingenui discincti accumbebant, nisi milites.</i>	104.	<i>Iudicium ius summum.</i>	204.
<i>Iniicere manum, apud Hebræos.</i>	18.	<i>Iudicia clim in portis.</i>	21.
<i>Iniquitas in sacris quid.</i>	50.	<i>Iudicij extremi quædam signa.</i>	205.
<i>Iniquitas causæ reum exanimat.</i>	9.	<i>Iudiciorum mos vetus ad terrorem incutiendum.</i>	206.
<i>Iniquitas causæ vocem includit, æquitas elicit.</i>	11.	<i>Iudicij dies cur magnus.</i>	ibid.
<i>Iniquitas nostra iustitiam Dei commendat.</i>	39.	<i>Iugum nouæ legis multo validius, & suauius.</i>	78.
		<i>Iuncea texta Veneri oblata.</i>	209.
		<i>Iuppiter, iuuans pater.</i>	40.
		<i>Iuris civilis scientiam antiquitate</i>	

<i>tate niti.</i>	317.	<i>Laudandi amici.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iustitia Dei,</i>	39.	<i>Laudandi amici quatenus.</i>	253.
<i>Iustitia inflexibilis Dinina lex.</i>	94.	<i>Laudari in Domino, quid.</i>	53.
<i>Iustitia Sol quid.</i>	58.	<i>Laudem perficere, apud Regiū Psal-</i>	
<i>Iusti Solis similes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>tem, quid.</i>	52.
<i>Iustorum gressus speciosi.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Laudē infrenare aliquē in sacris lit-</i>	
<i>Iustorum opera velut Sol in conspe-</i>	<i>ibid.</i>	<i>teris, quid.</i>	54.
<i>ctu Dei.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Laudes arma:æ.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Laudes Domini & virtutes eius.</i>	54.
L.		<i>Laudes quid.</i>	134.
L abarum inter signa primum.	2.	<i>Laus virtutis præmium.</i>	52.
<i>Labarū vexillum cū imperato-</i>		<i>Laus pro virtute, & animi magnitu-</i>	
<i>rum imagine coronata.</i>	2.	<i>dine.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Labarum cum titulis Augusto-</i>		<i>Laus hominum Deus, idest robur &</i>	
<i>rum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>virtus.</i>	52. & 55.
<i>Labarum verum Crux.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Laus Israel.</i>	53.
<i>Labarum à leuando labore.</i>	3.	<i>Laurus ad imperatorum ianuas per-</i>	
<i>Labarum Constantini.</i>	<i>ibid.</i>	<i>petua.</i>	125.
<i>Labia sponsæ vitta coccinea.</i>	14.	<i>Laurus imperatorum in Ionis Gre-</i>	
<i>Labia meretricis cuiusmodi.</i>	24.	<i>mio.</i>	121.
<i>Labiorum venenum.</i>	25.	<i>Leana grandibus alis.</i>	30.
<i>Lacerare carnes apud Beatum Iob,</i>		<i>Lecti & tabernacula funibus disten-</i>	
<i>quid,</i>	72.	<i>di solita.</i>	115.
<i>Lacedæmonij purpurati in bello,</i>		<i>Lecti nuptiarum floridi.</i>	122.
<i>& quare.</i>	6.	<i>Lectio capiti dolorem curari.</i>	314.
<i>Lacti similis Christi lex.</i>	98.	<i>Lectio stomachi vitia corrigit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Languores nostros Christus tulit.</i>	35.	<i>Letitia impiorum felle mista.</i>	31.
<i>Lampas Dei symbolum.</i>	145.	<i>Leuare alicui, vel super aliquem ma-</i>	
<i>Lampades in nuptijs.</i>	151.	<i>num, quid in sacris.</i>	21. & 22.
<i>Lampades à puellis prælatæ.</i>	153.	<i>Leuato velo iudicare,</i>	218.
<i>Lampadum nuptialium legitimus</i>		<i>Lex noua cor lapidum abstulit, ac</i>	
<i>numerus Hebrais, quis.</i>	154.	<i>dedit carneum.</i>	78.
<i>Laqueari verbis.</i>	20.	<i>Lex vetus non abstulit cor malign-</i>	
<i>Laqueus mellitus.</i>	24.	<i>num.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Laudare alios quàm pulcrum.</i>	252.	<i>Lex Diuina iustitia inflexibi-</i>	
		<i>lis,</i>	94.
		Lex	

<i>Lex Christi allicit.</i>	100.	<i>nos,</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lex Deuteronomij de mercede profes-</i>		<i>Lucernæ ad currus in pompis.</i>	141.
<i>tibuli, & pretio canis in sacrarium</i>		<i>Lucernæ in Deorum cultu.</i>	143.
<i>non recipendis, explicata.</i>	224.	<i>Lucerna Regni symbolum.</i>	144.
<i>Leges magnæ, quid.</i>	67.	<i>Lucerna cur Ioannes Baptista.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lex Caritatis multo validior simul</i>		<i>Lucerna in sacris litteris plurium re-</i>	
<i>& suauior.</i>	78.	<i>rum symbolum.</i>	146.
<i>Legis Diuinæ mira virtus.</i>	100.	<i>Lucernæ pensiles, aut varijs simula-</i>	
<i>Linguis atq; animis fauere.</i>	39.	<i>cris impositæ.</i>	148. & 149.
<i>Lingua calamo scribæ quomodo simi-</i>		<i>Lucernæ ad sacras arbores.</i>	<i>ibid.</i>
<i>lis.</i>	45.	<i>Lucerna ad lenonias ædes.</i>	149.
<i>Litteras omnes sine antiquitatis cog-</i>		<i>Lucernarum superstitio in puerorum</i>	
<i>nitioe pene nullas esse.</i>	316.	<i>nomnibus imponendis.</i>	150.
<i>I ychnuchi quid.</i>	141.	<i>Lucerna vitæ symbolum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lubricum quid.</i>	30.	<i>Lucernæ in expectatione Domini</i>	
<i>Lubrica spes, vmbra, statio & c. ibid.</i>		<i>uentis.</i>	159.
<i>Lucernæ ad fenestras & ianuas in</i>		<i>Lucernæ in deducendis cõiuuijs.</i>	163.
<i>festis & letitia publica Hebræo-</i>		<i>Lucus pro Idolo luci.</i>	109.
<i>rum.</i>	133.	<i>Lugentes puluere conserpsi.</i>	263.
<i>Lucernæ prælatæ in nuptijs.</i>	134.	<i>Lux doctrina symbolum.</i>	53.
<i>Lucernæ in excipiendis Regibus &</i>			
<i>viris principibus apud varias gē-</i>			
<i>tes.</i>	134. 141. & deinde.		
<i>Lucernæ lumen perdere apud Hiere-</i>			
<i>miam, quid.</i>	135.		
<i>Lucernæ ad ianuas in sacris apud</i>			
<i>Ethnicos.</i>	136.		
<i>Item in nuptijs.</i>	138.		
<i>Lucernæ cur ad ianuas, & in compi-</i>			
<i>tis ponerentur.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Lucernæ Sabbatis accense.</i>	139.		
<i>Lucernarum præses ac moderatrix</i>			
<i>Minerua.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Lucernarum cura apud Hebræos pe-</i>			
<i>nas Pontificem.</i>	140.		
<i>Lucernarum usus, apud Christianos.</i>			

M.

M agistris discipulorum labes in	
<i>ferre iniquum est.</i>	312.
<i>Magistratus oculi dicti.</i>	162.
<i>Magnum dies iudicij cur dictus.</i>	69.
<i>Magnum dies Domini.</i>	68.
<i>Magnum Deus Virgilio, quid.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magnum durum, difficile.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magnum amor Virgilio, quid.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magna mœnia.</i>	67.
<i>Magna leges.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magna incredibilia.</i>	45.
<i>Magnum dies, idest, bonus, felix.</i>	65.
<i>Magnum menses, fausti, ac boni, qui-</i>	
<i>Ddd nis.</i>	

<i>nis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Manum lenare alicui, vel super ill-</i>	
<i>Magnates unde dicti.</i>	66.	<i>quem, in eisdem.</i>	21.
<i>Magnus dies ierusal.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Manu osculari apud Iobn, quid.</i>	266.
<i>Magni dies atq; menses à Christi or-</i>		<i>Mare purpureum.</i>	289.
<i>tu.</i>	66. 67.	<i>Martialis explicat, 23. & saepe alias.</i>	
<i>Magnum firmum, æternum.</i>	67.	<i>Mathei 6. locus explicatus.</i>	26.
<i>Magnus Deus per anonomasiam.</i>	66.	<i>Mausolea apud Hebræos.</i>	307.
<i>Maledicorum ingenium.</i>	25.	<i>Maximum, quod liberum est ab omni</i>	
<i>Mal. dicendi vitium quàm innatum</i>		<i>seruitute.</i>	65.
<i>aliquibus.</i>	25.	<i>Maximus fundus quis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Maligni colles.</i>	77.	<i>Medendi ars antiquitatis cognitione</i>	
<i>Malignus ager.</i>	<i>ibid.</i>	<i>nitiur.</i>	336.
<i>Maligni adus, Malignus ignis, Ma-</i>		<i>Medici & poetæ simul, qui.</i>	<i>ibid.</i>
<i>ligna Numina.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Medicis suis in Vrbe locus ad dispu-</i>	
<i>Malignitas quid.</i>	<i>ibid.</i>	<i>tandum.</i>	315.
<i>Malignitas in laudando.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Meditari incestos amores.</i>	97.
<i>Malignum cor.</i>	78.	<i>Mellitus laqueus verba dolosa.</i>	24.
<i>In maligno mundus positus.</i>	79.	<i>Mensura luci in lib. Reg. quæ.</i>	109.
<i>Manus Domini tetigit Iobum.</i>	19.	<i>Meretrices summoueri solite.</i>	230.
<i>Manus signum, quo ad militiam euo-</i>		<i>Meretricis labia cuiusmodi.</i>	24.
<i>camur.</i>	15.	<i>Meretrices saltatriculæ.</i>	97.
<i>Manu aperta diligere, quid.</i>	119.	<i>Meretricis canponæ.</i>	223.
<i>Manus post tergum connexæ suppli-</i>		<i>Meretricum nota, toga.</i>	107.
<i>cum, apud Hebræos. 257. & 259.</i>		<i>Meretricia stragula centones.</i>	108.
<i>Manum conserere, quid.</i>	17.	<i>Meretricia Veneris templum.</i>	114.
<i>Manus olim in signis quoq; symbolo.</i>	15.	<i>Meretrices velum obiciebant pudor-</i>	
<i>Manus iniectio, quid.</i>	18.	<i>ris ergo.</i>	118.
<i>Manus pacis, & amicitia signi.</i>	15.	<i>Meretriculæ palliolatæ.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Manum iniiciendi mos etiam apud</i>		<i>Meretrices schæniculæ.</i>	209.
<i>Hebræos.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Meretricibus data templorum dona-</i>	
<i>Manum tangere, aut capere Hebræis,</i>		<i>ria.</i>	<i>ibid.</i>
<i>quid.</i>	19.	<i>Meretricium vestigal.</i>	224.
<i>Manum vades non tangunt in fide-</i>		<i>Meretricis merces à sacrario reiecta.</i>	
<i>in sionibus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>225. & deinceps.</i>	
<i>Manum desigere, quid in litteris sa-</i>		<i>Meretrices nomen mutabant.</i>	296.
<i>cris.</i>	20. & 21.	<i>Meretrices traducta cū elogio.</i>	297.

Meretrices

<i>Meretrices nomen habuere in fron-</i>	
<i>te veluti publicæ libidinis man-</i>	
<i>cipia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Minervæ pepulum.</i>	104.
<i>Mœnia magna.</i>	67.
<i>Molliti sermones super oleum.</i>	23.
<i>Montes Dei.</i>	70.
<i>Montes oliuarum, qui.</i>	275.
<i>Mons oliuarum Ecclesia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Mores adolescentum, ad antiquam re-</i>	
<i>gulam exigebat Lydus.</i>	312.
<i>Mors & Somnus fratres, Noctis fi-</i>	
<i>lij.</i>	84.
<i>Mors naufragium, portus sepul-</i>	
<i>crum.</i>	309.
<i>Mortuis annumerati olim, qui à Phi-</i>	
<i>losophia defecissent.</i>	33.
<i>Mos vngendi ante cenam apud He-</i>	
<i>bræos.</i>	26.
<i>Mos iniiciendi manus apud gentes,</i>	
<i>atq; etiam apud Hebræos.</i>	18.
<i>Mos mensurarum B. Virginis ex an-</i>	
<i>tiquo expressus.</i>	109.
<i>Mos russeas fasciolas gestandi.</i>	160.
<i>Mos vngendi apud Hebræos, aliasq;</i>	
<i>nationes.</i>	167. & deinceps.
<i>Mos vetus supplicantium, 256. &</i>	
<i>deinde per totum hene librum 4.</i>	
<i>Mos vetus iudiciorum.</i>	318.
<i>Moses Ægyptiorum disciplinis ins-</i>	
<i>tructus.</i>	320.
<i>Mundus pro patria habendus.</i>	46.
<i>Mundi bona mania, & inaccesibi-</i>	
<i>lia.</i>	75.
<i>Mundi signa præterit.</i>	79.
<i>Musca quid.</i>	337.

N.

<i>Narrare laudes Domini.</i>	55.
<i>Naves in victoria corona-</i>	
<i>ta.</i>	125.
<i>Naves sepulcris insculpta.</i>	309.
<i>Naves supplicum velata.</i>	271.
<i>Navis instar vitæ humana.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nauum spolia in trophæis ac tem-</i>	
<i>plæ.</i>	308.
<i>Nescio vos, in sacris quid.</i>	48.
<i>Nigrum pro pulcro.</i>	281.
<i>Nigrum quis color.</i>	284.
<i>Nigrum pro mienti non sumi.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nigri oculi, id est, pulcri.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nodi, & corolla, quid.</i>	210.
<i>Nomen pro syngrapha.</i>	35.
<i>Nomen ius, & potestas exigendi.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nomen Christi cur nostrum dica-</i>	
<i>tur.</i>	35.
<i>Nomen honorabile apud Deum.</i>	36.
<i>Nomen pro gloria & fama.</i>	55.
<i>Nomen, id est, posteritas, sine ge-</i>	
<i>nius.</i>	231.
<i>Nomen Iulij pro filio Iulij.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nomen Patris Christus.</i>	232.
<i>Nomine Christi aliquid petere, quo-</i>	
<i>modo intelligi debeat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pro nomine Iesu, id est, quia ex eius</i>	
<i>familia.</i>	233.
<i>Nomen nouum nomen Christiano-</i>	
<i>rum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nomen mutatum à meretricibus.</i>	296.
<i>Nomen in fronte meretricum.</i>	297.
<i>Nota melior, quid.</i>	37. & 38.
<i>Nota, id est, fors, aut genus.</i>	<i>ibid.</i>

Ddd 2 Nota

Nota olim dolij inuista.	37.	Odores incensi in vijs, in pompis, in festis, in letitia.	123. 169. &c.
O.		Officia veri amici.	58.
Obscena verba.	40.	Oleum ferre in auriculam, quid.	23.
Obscena volucres.	ibid.	Oleum pro verbis dolosis.	ibid.
Oculi Pontificia dignitatis symbolum.	60.	Oleum lenit, ac mordet.	24.
Oculi Christi Pontifices eius Vicarij.	60. & 63.	Olei varia facultates.	ibid.
Oculi Christi Apostoli.	61.	Oleum oculis maxime mordet.	25.
Oculi pellucidi, quo symbolo.	ibid.	Oleum peccatoris siue amaritudinis, quid.	27.
Oculi, idest, iudices.	63.	Oleum calidum aut frigidum simifceatur frigidis, calidis ve.	ibid.
Oculi pericula annuntiant.	ibid.	Oleum in letitia & cenis etiam apud Hebraeos.	ibid.
Oculi impiorum deficient.	64.	Oleum materia ceterorum medicaminum.	ibid.
Oculi nome Magistratus apud Athenienses.	162.	Oleum effusum sponsi nomen.	175.
Oculi nigri commendati.	284.	Oliuarum ossa Baruch. 6. quid.	216.
Oculus mundi Sol.	60.	Oliuarum ossa cremata in sacris magicis.	217.
Oculo nihil amicus.	ibid.	Oliua ram^o supplicij velamentij.	270.
Oculus mebrorū honoratissimus.	60.	Oliua coronantur Dijs supplicatiuri.	271.
Oculus quidquid carissimum, aut optimum est.	ibid.	Oliuarum mons Ecclesia.	275.
Oculos tangere in iure iurando.	ibid.	Oliuarū mōtes Romani, et gētes.	ibid.
Oculus eloquentia.	ibid.	Oliua fructifera, quid.	276.
Oculos firmare super aliquem.	62.	Oliuarum nouellis cur similes facti filij à Regio vate.	277.
Oculus bonus, vel bonus oculo.	41. & 62.	Oliua aternitatis symbolum.	ibid.
Oculos super aliquē ponere in bonū.	62.	Oliua similes insti.	278.
Oculus non fallit pedem.	63.	Oliua modestia, ac summissionis nota.	ibid.
Oculos deficere, quid.	64.	Oliuarum ex materia, cur tam multa in Dei templo.	ibid.
Oculus Osyris in scepro.	90.	Oliua ramus cur potius praelatus à columba post diluuium.	ibid.
Oculos cor sequitur.	147.		
Oculis suis nemo lautus, sed alienis.	197.		
Odores, vide Vnguentum.			

Oliua

Oliua cur pacis nuncia.	ibid.	Pauperes per antonomasiam peccatores.	36.
Olores purpurei.	281.	Paupertas quomodo viatori similis, & viro armato.	179.
Omen quid.	40.	Peccatores stulti à nativitate.	49.
Omina bona habere, quid.	ibid.	Peccatores falsa loquuntur, idest, de livamenta.	ibid.
Omina initiis rerum inesse veteres existimabant.	302.	Peccatores serpentum furentium ac rabiosorum similes.	49.
Onus magnum subit, qui cum potentioribus communicat.	76.	Peccatores caci in vitia ruunt.	59.
Operari quid.	137. & 138.	Peccatores facile alios inficiunt.	50.
Optimi Dijs simillimi.	47.	Peccatoris oleum non impinguet caput.	25.
Optimum Maximum, quid.	66.	Peccatores verè pauperes.	36.
Optimates vnde dicti.	66.	Peccatores Deo dissimiles.	48.
Ornamenta olim puerorum, quae.	13.	Peccatorum cano difficile emergimus.	54.
Ornatus alium in festis, & nuptijs.	121.	Peccata peccati accumulanti, qui semel peccare ceperunt.	ibid.
Osculū quod optabat spōsa quid.	174.	Peccati odiū ex Christi conspectu.	8.
Osculari manū apud Iobū, quid.	266.	Peccatante cōspectum obiectus exanimat.	9.
Ostentatio damnatur.	26.	Peccati conscientia cruciat.	ibid.
Os sublinere, quid.	27.	Peccati conscientia vocē includit.	11.
Otio corpus corrumpitur.	315.	Peccatum alienationem mentis inducit, atq; insaniam.	49. & 50.
Quidius explicatus.	18. & saepe alijs.	Peccatum suspiciosos facit.	247.
Quidij locus expressus ex Gen.	329.	Peccatum, idest, vanitas.	146.
Quis inertia, atq; imbecillitatis symbolum.	273.	Pedes alicubi stare, quid.	275.
Quis innocentiae symbolum.	274.	Peplū Mineruae ad genuadicatū.	104.
		Perditio est iniquis.	50.
		Peregrini olim hostes dicti.	48.
		Perculsa ab amicis vllhera.	59.
		Perse purpurati in praetio.	6.
		Perseam Reges nunquam extraregiam pedites exhibent.	162.

P.

P Arabola Virginum. Mathaei 25. diligenter tractata. 152.
 Parentum similitudo in liberis ex-petita. 47.
 Passiones hyems cur Christo pro ve-re. 306.
 Pauperes qui opprimunt, ad paupertatem redigetur. 20.

Persarum tribunalia stragula veste purpurea ornata. 202.
Philosophiam qui deseruissent, cum mortuis numerati. 33.
Philosophi ac poetae multa ex nostris litteris acceperunt. 324. & in Appendice capitis 6. lib. 5.
Phlemonis de extremo iudicio sententia. 330.
Pignerari quid. 108.
Pignerata vestimenta, initiatorum vestes sine Decorum. 108.
Pignerata vestimenta pignora iudicialia, multa nomine ablata. 110.
Pityra an frufures, an oliuarum ossa, sine reuimenta. 217.
Plato à Hieremia Propheta nostras litteras didicit. 324.
Plutonis aedes resonantes. 80.
Plutonis canis area voce. *ibid.*
Poetarum versiculi scripturis inserti Diuinis. 321.
Poetas laudat in Epist. Paulus. 322.
Poetarum fabulae complures ex historia sacra traducta. 326.
Pone me iuxta te, quid apud Job. 18.
Ponere animam in manibus, quid. 71.
Pontifices Christi, & Ecclesia, oculi. 61.
Pontificie dignitatis nota, oculi. *ibid.*
Pontifices summi in decernendis rebus fidei, erroris expertes. *ibid.*
Pontifices speculatores. *ibid.*
Pontificis maximi, symbolum Basiliscus. *ibid.*
Poeta Inscrorum Adamantia. 93.
Pia in illi serui ministrant. 160.
Præcordia ferra rigentia. 80.
Prælia cum cantu commissa apud varias gentes. 243.
Præmium virtutis laus. 52.
Principes, vide Reges.
Procumbere, supplicantium. 257.
Procumbunt in cineres supplices. 259.
Propter, quid significet. 28.
Propter pontem, ælem, statuam, & alia eiusmodi. *ibid.*
Propter dolos impij positi. 29.
Propter viam sceleris, & propter iniquitates suas affliguntur impij. 29.
Proverbium Hispanicum, Acabar selles ha la candelilla. 147.
Proverbium Hispan, Ojos q̄ no vé, coraçon q̄ no quebran. 181.
Puerorum ornamenta russea fasciæ cum apud gentes, tum etiam apud Christianos. 13. & 160.
Puerorum in Gymnasio quæ olim exercitationes. 312.
Pueri matutini in Gymnasio. *ibid.*
Puerilis ingenij est omnia se percepisse arbitrari. 334.
Puer semper est qui antiqua non callet. 316.
Pulchra dicta aurea. 281.
Pulchra quæ sunt eadè appellata purpurea. 280.
Pulchra interdum dicta quæ sunt deformia, & quare. 231.
Pulchra Hispanis quæ. 185.
Pulchra mors, Pulchra arbor, Pulchra diuina, & alia eiusmodi. 186.
Pulchritudinis quanta vis. 181.
Pulce-

Pulcherrimus Aeneas cur à Virgilio dictus Aeneid. 4. 130.
Pulchritudo digna Imperio. 181.
Pulchriores olim ad Regnū electi. *ibid.*
Pulchrum pro fortis. 183.
Pulchritudo viri maxime in fortitudine posita. *ibid.*
Pulchritudo non tam in lineamentis quam in partium consensione. 187.
Pulcher Hercules, cur dictus. 183.
Pulchritudo & virtus saepe apud scriptores coniunctæ. 189.
Pulchritudo & virtus vno fere apud omnes gentes vocabulo appellatæ. 185.
Pulchrum corpus. 187.
Pulchri veteres Hercæ cur dicti ab Homero, & Virgilio. 191.
Pulchritudinis nomine, virtutem poetæ commendant. *ibid.*
Pulchritudo & robur an coeant. 192.
Pulchrum dicitur quod Optimum, maximumq̄ in suo genere. *ibid.*
Pulueris conspersio in luctu cum apud Hebræos tum apud alias etiam nationes. 263.
Puluis assumptus in supplicatio. 257. 259. & deinceps.
Punicea turica pugnae signum. 286.
Puniceus color V. Color.
Purpura V. Coccinum, & Coccineus color.
Purpurati iudices vbi. 201.
Purpurea Persarum tribunalia. 202.
Purpurati in bello Chaldaei, Persæ, alijs. 6.
Purpureum à purpura. 279.
Purpureus color cuiusmodi. *ibid.*
Purpureus ignis. *ibid.*
Purpureum lamen. 280.
Purpurea casaries. *ibid.*
Purpurea dicitur quæ pulchra. *ibid.*
Purpurare. *ibid.*
Purpurei flores. 281.
Purpurei dolores. *ibid.*
Purpureus pennis, aut crissis. 285.
Purpureus color cur in bello visorptus. 286.
Purpurea anima quid. 286. & deinceps.
Purpureum mare, &c. 288.
Pyropus quid, 282.

Q.

Quam inania sint, quæ mortales in pretio habent. 74.
Quam pulchrum alios laudare, maxime amicos, & probos. 252.
Quærendi ut imperent non qui gentiles sint, sed qui optimi. 47.
Quæres dura, apud Virgiliū, quid. 83.

R.

Rami arborum in rebus letis olim ad ianuas. 122.
In sacris publicis & priuatis. 123.
Ramis excepti imperatores ac principes cum apud Romanos tum etiam apud alios. 125. & in Appendice capitis 1. lib. 3. in indice capitulum.
Ddd 4 Ramo-

Ramorum serpis coronata interdum omnia. 127.
Ramus coronata Hebræorum fores ac fenestræ in festis. ibid.
Item Christianorum. 128.
Ramos an Hebræi aliquando Regibus, principibus ve viris Hierosolimam ingrediendis aliquando prætenderint. 127. & in Appendice Capitis 13. libri 2. in Capitulo indice.
Cum ramis Christus Hierosolimam excipitur, tanquam verus Deus verusq; Rex. 130.
Rami in adoratione usurpati. 132.
Rami supplices, qui. 271.
Rami triumphales idem, qui supplices. 272.
Recta verba, quæ in sacris litteris. 44.
Reges vt olim sui ciues alloquerentur. 45.
Regere in virga ferrea Psalm. 2. 91. 86. 87.
Reges Persarum nunquam extra Regiam pedites conspecti. 192.
Reges Lustratorum indicaturi in causa capitis vestem mutabant. 194.
Reges Atheniensium sine corona inter alios magistratus iudicabant quo symbolo. 198.
Regibus olim hastæ pro diademate. 86.
Regibus à Deo sceptrum. 88.
Regius cultus in iudicando apud Hebræos. 199.
Regum munus, iudicatio. ibid.
Regibus olim, & principibus, vis cum serpis, floribus, & vniuersis generis obuiam itum à Gentibus, Christianis interdum, atq; etiam Hebræis. 125. & deinde. & in Appendice capitis. 13. lib. 2. in indice.
Regnum splendida seruitus. 272.
Regni symbolum lucerna. 144.
Regni affectati, cur Christus falso ab Hebræis accusatus. 131.
Regum Cydaris quid ostendat. 205. & deinde.
Rex Regum & Dominus dominantium cum Deus in sacris litteris dicitur, vt intelligi debeat. 188.
Res cunctiæ difficiles, quid. 74.
Reum exanimat causæ iniquitas. 9.
Rhetores ac Philosophi, versari solent in Gymnasio. 313.
Ridere bene velle. 293.
Risus bonæ spei symbolum. 290.
Risus affabilitatis argumentum. 291.
Risus grati animæ, lætitiæ summisionis, benevolentia, iudicium. ibid.
Risus in pueris bonæ indolis argumentum. 293.
Risus boni omnis signum. ibid.
Roms in sacris litteris, Babylon & meretrix, cur appellata. 297.
Romani victi ad regnum. 26.
Romanorum Regnum ferri comparatum. 81.
Romani compluræ ad Hebræorum sacra ritusq; transferant. 139.
Romani magisterosinarum appellati in sacris litteris. 275.
Romanorum mos in excipiendis Imperatoribus.

peratoribus. 125. & deinceps.
Romani Cedri Libani appellati in nostris litteris. 96.
Romani imperatores. V. imperatores.
Romani Pontifices. V. Pontifex.
Russia fasciola inter puerorum ornamenta. 13. & 160.

S.

Sacerdotij summi symbolum basiliscus. 61.
Sacerdotes, & Ecclesiæ patres oculi sunt Ecclesiæ. 61.
Sacrificia olim ex bonis fiebant damnatorum. 111.
Sacerdotes olim cur ignem præferrent. 143.
Sacrificia Deorum, epulæ hominum conlectæ. 111.
Sacra anchora, sacra fames, & similia. 70.
Sacris corpore pariter atq; animis operandum. 39.
Sagitta Abbaris Solis radius. 90.
Salus per Christi sanguinem. 6.
Salutis symbolum purpureus color. ibid.
Salutantes cur dextras deosculentur. 266.
Salutare & benedicere idem. 42.
Saltandi ars in bello primum usurpata. 242. & deinde.
Saltationis, quæ vulgo Carabanda orgo vnde. 241.
Saltatio cœcæ damnata non solum à nostris, sed etiam ab Eibniis. 247. & 246.
Sanguis cur peccati symbolum. 7.
Sanguis pro anima, etiam in nostris litteris. 286. & deinceps.
Sanguis Christi quasi semenis Martirum. 287.
Sapientia V. Humana sapientia.
Sceptri olim virga ferrea. 85. & 89.
Sceptrum doct. in a symbolum. 88.
Sceptrum Ioui in concionando. ibid.
Sceptrum Deo præcipuum. ibid.
Sceptra Reges à Deo habent. ibid.
Sceptri perennitas. ibid.
Sceptrum gestat Apollinis sacerdos quo symbolo. 89.
Sceptrum habet Achilles in concionando. ibid.
Sceptra ducum in bello. ibid.
Sceptra Iudicum. ibid.
Schænos, schænum, quid. 208.
Schæniculæ meretrices. 209.
Scortantis animæ munera excrabilia. 225.
Scortum, vide Meretrix, Femina.
Seyllæ ac Nisi fabula ex Samsonis historia. 328.
Seythæ hospites maximè colunt. 46.
Seythæ homines non ciuitates sint perpendunt sed quàm probi. ibid.
Senis ingenium. 316.
Sepulcra vt olim insculpta. 309.
Sepulcrum quasi vitæ portus. ibid.
Sepulcro Machabæorum cur naues insculpta. ibid.
Sermonis eadē virtus quæ electionis. 314.
Serui laueis præcincti ad mensam

Ece minist-

ministrant. 160.
 Seruorū variagenera, & munera. 165.
 Seruo bono & fideli quid Christus promittat cum dicat se illum super omnia bona constituturum. 165. & 166.
 Severus imperator meretricium ve- stigal sustulit. 224.
 Severitatem Iudicij vox significat in eodem in sacris litteris. 204.
 Signum, vide Crux.
 Signum Coccineum, vide Coccineum.
 Signa olim cum manus symbolo. 15.
 Signa & fasces in luctu versa. 193.
 Signum tollere, quid. 4. & 15.
 Signum rubrum cum hominis capite etiam apud Hebræos. 4.
 Signa in bello cum imperatoris ima- gine & titulo. 2.
 Adorata, & locata in templis. 3.
 Iuratū per ea, vti per numina. 23.
 Similitudo parentum in liberis. 47.
 Sine in festis lucernas ad fenestras, arbores, pergulasq; accendunt. In Appēdice cap. 15. lib. 2. in indice.
 Flores etiā & odores spargūt. ibid.
 Sol a micitia symboli m. 56.
 Sol vnus, vnicus amicus. 56.
 Sol Euripidi aurea gleba. ibid.
 Sol Homero restis aurea. ibid.
 Soli semper intonsus rinis, & ater- na iuventa, quo symbolo. ibid.
 Sol in eclipysi obscuratur nobis, sed ip- se tenebras non recipit. ibid.
 Solis & Bachi idem numen. ibid.
 Soli dicati leones car. 57.

Solis similes qui Deum amant. ibid.
 Sol in conspectu Dei iustorum ope- ra. 58.
 Sol iusticie idest, benignitatis. ibid.
 Solis in radijs sine in pēris salus. ibid.
 Sol vt commoditates multas, ita etiā multas calamitates infert, vt & amicitia. 59.
 Sol mundi oculus. 60.
 Sol cur sponsi similis. 157.
 Solis equi & currus, & Phaetontis fabula ex Helie Historia. 325.
 Solis & Helie nomini cognatio ibid.
 Somnia veteres, etiam Hebræi capta- bant in templis. 112.
 Somnus ferreus. 83.
 Somnus seculi inexcitabilis. 84.
 Somnus & Mors fratres. ibid.
 Speciosi pedes. 58.
 Spes impiorum inanes. 64.
 Spes lubrica. 30.
 Spondere, quid. 20.
 Sponsam sibi Christus sanguine coe- mit Ecclesiam. 191.
 Sponsarū Christi labia cuiusmodi. 14.
 Sponsi similis Sol, aurora sponsa. 157.
 Spōsi nomē quārit sit apud spōsā. 175.
 Sponsa cubile suum lectumq; floribus, & vnguentis spargit. 175. & in Appēdice cap. 1. lib. 3. in capitum indice.
 Sponsa venienti sponso vnguēta pro- fundit in Appēdice cap. 1. lib. 3. in capitum indice.
 Spōsi colloquiū quā dulce spōsa. 174.
 Sponsi nomen oleum effusum. 175.
 Sponsar,

Sponsor, & fideiussor. 35.
 Spreta virtus pro supplicio est. 9.
 Statio lubrica. 30.
 Statuarum inscriptio. DEVOTI NVMINI, & c. 45.
 Stomachi vitia lectio corrigit. 314.
 Strata vnguentis sparsa. 175.
 Stupra inter aras admissa. In Appē- dice cap. 1. lib. 2. in cap. indice.
 Styx oceani filia. 80.
 Subinere os. 27.
 Suen resipere, quid. 33.
 Superborum natura & mores. 250.
 Superbi ægre ferunt aliorum præstā- tiam. 46.
 Supplicationes, & supplicia, quid. 111.
 Supplicantiū gestus. 256 & deinceps.
 Supplices barbam & genua tangunt apud varias gentes. 256.
 Supplices ad genua procumbunt. 257.
 Supplices vt olim ac. epti & tracta- ti. 260.
 Supplices aspernari impium. 261.
 Supplicibus fauere Regiū est, ac Di- uinum. 262.
 Supplices in bello arma, & vestigia tangunt. 265.
 Supplices cur genua tangant. ibid.
 Supplices oliuē ramos præstāt. 270.
 Supplices rami 271. vittati. 273.
 Supplices apud Hebræos an oliuē ra- mis velati. ibid.
 Supplicum vitæ quid significet. ibid.
 Susceptor, sponsor, fideiussor. 35.
 Susceptor noster Christus. ibid.

Suscipit nos Christus quasi expositos infantes. 34.
 Suscipere quid in sacris externi q; lit- teris. 32. & deinceps.
 Suscipere, fidei habere. 34.
 Suscipe. e in bono m. quid. 35.
 Suspiciosi sunt improbi. 248.
 Suspicamur de alijs eadē, quæ nos ipsi peccamus. ibid.
 Suspiciosos facit homines spectati. ibid.
 Symbolum curarum ac sollicitudinum dentes. 72.
 Symbolum actionum manus. ibid.
 Symbolum regni lucerna. 144.
 Symbolum iudiciaria potestatis signis. 145.
 Symbolum Dei lampas ignea. ibid.
 Symbolū amoris & doctrinæ lac. 157.
 Symbolum conuinciorum ac delictarū vinum. ibid.
 Symbolum amicitia Sol. 56.
 Symbola amicitia flores, & mala. 174.
 Symbolum clementia, & suauitatis in indice purpura & cydaris. 205.
 Symbolum victoria in amore, coro- na. 219.
 Symbolum lascinia vitula. 226.
 Symbolum impudentia canis. 230.
 Symbolum misericordia genua. 264.
 Symbolum R. gia potentia Elephan- tus. 265.
 Symbolū impotentia genu flexio. ibid.
 Symbolum fidei. potentia liberalita- tis & felicitatis dextera. 266.
 Symbolum inertia atq; imbecillita- tis, onis. 273.
 Ece 2 Symbo-

Symbolum eternitatis aliarumq; rerum olina. 277.
Symbolum humane vite nauis. 309.
Symbolum firmitatis & durationis ferrum. 81.

T.

T *Abernacula funibus disteta.* 115.
Tubernacula ex frondibus vestibus ve facta in templis ad conuandam. 117.
Permissa etiam Christianis iuxta Ecclesias in Appendice capituli 10. lib. 2. in Indice capitum.
Tabernacula in sacris funiculi voce significantur. 212. & 213.
Tangere Hebraeis quid. 19.
Tangit manus Dei aliquem; quomodo intelligi debeat. *ibid.*
Tangere barbam & genua, supplicantium gestus. 256. & c.
Tangere humum fronte, eorundem. 258.
Tangere siue ferire humum fronte apud Moschobitas, summisionis ac deditiois signum. *ibid.*
Templorum limina purpureis olim vitis ornata. 13.
Templa stupris & comessationibus plena: interdum etiam apud Hebraeos. 114. &
in Appendice cap. 10. lib. 2. in capitum indice.
Templum meretriciae Veneris. *ibid.*
Templa vittata. 120.
Templorum donaria e meretricijs mer-

cedibus, & ad meretricias meredes reuoluta. 223. & deinde.
Terram lingere, quid, 259. & 190.
Terra difficilis. 74.
Textrices in templo Hebraorum mulieres, quae. 110.
Thesaurus amicus verus. 56.
Thesauri Alexandro amici. 59.
Tituli in cellis & in fronte meretricum. 296. & deinde.

Tituli seruorum in frontibus. 298.
Tituli ad memoriam posteritatis adificijs inscripti, vel insculpti. *ibid.*
Tituli in frontibus Apocalyp. *ibid.*
Toga meretricum nota apud Romanos, apud Graecos pallium. 107.
Toga haec nota nihil ad Hebraeos pertinet. 108.
Tollere signum quid, & cuius rei symbolum. 4. & 15.
Tollere liberos aut exponere parentibus liberum. 32.

V.

V *Aedes percusserint ne aut prebenderint manus debitorum, creditorum ve, apud Hebraeos.* 19.
Vanitas in sacris litteris, quid. 50.
Vas figuli cur appellantur mortales. 95.
Vas figuli confringere Psal. 2. quid. 95. & 50. & alia.
Vbera pro amoribus, & delictis in sacris litteris. 98. & 157.
Vbera cur sponso data. *ibid.*
Vbera

Vbera pro suauitate, dulcedineq; sermonis. *ibid.*
Vestigal ex meretricio questu Caligula exegit. 224.
Vestigal apud Graecos etiam ex canibus. 228.
Vela mensis intensa. 116.
Velamina ex herbis floribusq; interdum facta. *ibid.*
Velamina ineunda Veneris causa vbi facta. 117.
Velo meretrices utebantur verecundia causa. 118.
Veneficiorum ritus quidam. 217.
Veneficia amatoria ad soluendos, & inducendos amores. *ibid.*
Venenum labiorum. 25.
Veneris ad templum feminae Babylonica hospites praestolantur. 208.
Veneri vouebantur amicae. 110.
Veneri merces olim data vt meretrici. 221.
Veneri numeros offerunt prostitutae. 218.
Venus Schœnis. 209.
Venus cur meretrix dicta. 222.
Venter infractus. 81.
Verba amicorum medela comoda. 58.
Verba dolosa cur olei similia fecerit Regius Vates. 23. & 24.
Verba dolosa mellitus laqueus. 24.
Verba blanditiarum. *ibid.*
Verba bona. 40.
Verba male ominata, aut nominata. *ibid.*
Verba obscœna. *ibid.*
Verba Recta. 44.

Verbum bonum quod Regius Prophetæ eructauit. *ibid.*
Verbū bonū nō nisi è bono corde. *ibid.*
Verbenæ quid. 272.
Vespertilionum similes sycophantæ calumniatores. 27.
Vestes asperæ sanguine in pugna aduersus Læmonem. 10.
Vestes in prelio cruento colore cur probatae. *ibid.*
Vestes vnguentis sparsæ etiam apud Hebraeos. 171. & deinceps.
Vestes Iesu Sacerdotis cur sordida. *ibid.*
Vestes obuiam Stratae Catoni ex provincia decedenti. 101.
Vestes Christo substratae Regē Deūq; demonstrant.
Vestes Creato Regulo Agareni substrarunt in bello Grænateni. 102.
Vestes legato Pontificis Galli substrunt. *ibid.*
Vestes Iehu substratae cum Rex creatus est. *ibid.*
Vestes olim ad Deorum pedes, & genua oblatae. 103.
Vestes initiatorum Dijs offerebantur. 105. & 104.
Veste stragula ornata templorum pauimenta in festis. 105.
Vestes initiatorum texebant Hebraeae mulieres. 109.
Vestes Romani mutabāt in causa capitis iudicaturi. 194. & deinceps.
Vestem mutabant in eadem causa Lusitani Reges. *ibid.*
 Ecce 3 Vestem

Vestem mutant Aragoniæ proceres per Parasceuem. 196.
Vestibus strata via, quæ nuptialis pompa processura erat. 101.
Vestibus strata via in Deorum pompis. 105.
Vestimenta pignerata non sunt mere ricum nota. 107.
Vestimenta pignerata initiatorum vestes. 108.
Vestimenta pignerata deuotionis, aut initiationis insigne. 110.
Vestimenta pignerata pignora iudicialia. ibid.
Vestimenta pignerata, ex damnatorum supplicis. 111.
Vestimenta obligata, quid. 115. & 117.
Vestitus indicum apud veteres an peculiaris. 193.
Vetris ac nouæ legis discrimen. 78.
Via sparsæ vnguentis in pöps. 169.
Via strata vestibus in pompis, aut in excipiendis Regibus. 105.
Viator quid in sacris externisque litteris. 178.
Viatori cur similis paupertas. ibid.
Victores olim in certaminibus præconio renuntiat. 52.
Victoriæ in amore symbolum coronæ. 219.
Videt Deus, & miseretur. 62.
Videt homo, sed vindictam. ibid.
Videre æquitatem, quid. 63.
Videre Deo, benefacere est. 62.
Vina effusa in pompis. 124.

Vinum damnatorum. 111.
Vinum quid in sacris. 157.
Vinum nouum amicus nouus. 57.
Vinum odoriferum. 172. & 176.
Vinum Nardinum. ibid.
Vinum vnguentis olim condiri solitum. ibid.
Vincula Veneris in sacris magicis. 215.
Vincula soluit, qui amore solui, necit, qui implicare se, vel alium cepit. ibid.
Vinculorum omnis obligatio ad Venerem spectat. ibid.
Vincula sibi in manus iniicit qui pro alio sponder. 20.
Vires frangit causæ iniquitas, addit æquitas. 9.
Vires & pulcritudo an in vno corpore coeant. 192.
Viri boni pro cognatis habendi. 46.
Viri per antonomasiam dicti homines. 188.
Virga ferrea quid. 85.
Virga ferrea sceptrum. 89.
Virga ferrea perenne sceptrum. 86.
Virga ferrea iustitia inflexibilis. 87.
Virga Aroli. 90.
Virga Iani aduersus stryges quo symbolo. ibid.
Virga ferrea Christi doctrina. 91.
Virga ferrea pedum pastoris. 95. & 91.
Virga ferrea doctrina soliditas, & æternitas. 92.
Virga vigilans apud Prophetam quid

quid. 62.
Virga ferrea quid. 85. & deinceps.
Virga Iani, quid. 90.
Virga Circes, Mercurij, Palladis, quid. ibid.
Virgilius sæpe explicatus. V. indicè litterarum humaniorum.
Virtutem amissam querimus. 9.
Virtus contempta pro supplicio est. ibid.
Virtutis præmiæ laus. 52.
Virtutem laudis nomine intelligi in nostris, externisque litteris. ibid.
Virtus viri pulcritudo. 183.
Virtus & pulcritudo sæpe coniuncta. 189.
Virtutis & pulcritudinis vnum fere vocabulum. 185.
Virtutem sub nomine pulcritudinis poeta commendant. 191.
Virtus siue fortitudo in sacris litteris, pulcritudinis nomine significatur. 185.
Virtutem oderunt inuidi. 9.
Virtus & robur tauri, pulcritudo tauri. 186.
Vita fugax. 75.
Vita humana instar nanis. 309.
Vitiosi, iidem suspiciosi. 248.
Vitiosi proni in scelera. 225.
Vitta Coccinea. 14.
Vittata templa funiculis coccineis. 13.
Vittata templa, aræ, hostiæ. 120.
Vitta Deum. ibid.

Vittati supplices rami. 273.
Vittæ supplicum quo symbolo. ibid.
Vitula lasciuie symbolum. 226.
Vitula in sacris, quid. 228.
Vixit olim pro mortuus est mali ominis vniandi causa. 43.
Vnbracula è vestibus facta. 116.
Vnbracula & lecti ad conuiuandum ad Deorum aras. 115.
Item ad Venerem ineundam. 117.
Vnbracula ex ramis facta, & vittis coronisque redimita. 216.
Vnbracula, vide Tabernacula.
Vnbra & simulacra sunt deliciarum, Mundi delicia. 76.
Vnbra qui olim disti. 337.
Vnguenta profusa per vias in sacris, nuptialibusq; pompis. 168. & deinceps.
Vnguenta profusa in aduentu principum virorum. 169.
Vnguenta columæ irrorant in Alexandria conuiuio. 170.
Vnguenta pro Corollario conuiuis data. 172.
Vnguentis vinoq; odorifero sparsa paupimenta. 169.
Vnguentis sparsa triclinia. 170.
Vnguentis coronæ persusa. ibid.
Vnguentorum luxus. 171.
Vnguentis sparsa pene omnia, vestes, parietes, soleæ, &c. 171. & 172.
Vnguentis vina condita. ibid.
Vnguentis caput, pectus, pedes, manus inuncta. 173.

I N D E X

<i>Vnguentorum vsus apud Hebræos</i>	<i>latine.</i>	31.
174. & deinceps, & in Appendi- ce cap. 1. lib. 3. in Caputum indice.	<i>Vulgati Laus sæpe in his libris.</i>	
<i>Volucres obscæne.</i>	<i>Vulnera quæ ab amicis inferuntur</i>	
40.	<i>acerba.</i>	59.
<i>Voluptates mundi inanes.</i>	<i>Vulnera Calumniatorum. Vide Ca-</i>	
76.	<i>lumnior.</i>	
<i>Voluptates mundi. Vide Bona.</i>		
<i>Vox ferrea.</i>		
80.		
<i>Vox ærea Cerberi.</i>		
ibid.		
<i>Vox infracta.</i>		
80. & 87.		
<i>Vox Domini mira virtute, confrin-</i>	<i>Zonam solvere.</i>	211.
<i>git cedros, &c.</i>	<i>Zonæ seminarum interdum an-</i>	
95.	<i>rea.</i>	209.
<i>Vulgatus interpres mirificè doctus</i>		

Z.

R E G E S T V M.

¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb
Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx
Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee.

Omnia sunt folia integra.

C O R D V B E.

Ex Officina Andreæ Barrera.
CIC. DC.

